

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
3 A
32

CANDIDATUS
RHETORICÆ
P. FRANCISCI POMEY
SOCIETATIS JESU.

CANDIDATUS RHETORICÆ, SEU APHTHONII PROGYMNASMATA

In meliorem formam, usumque redacta, & nuperrimè aucta.

AUCTORE

P. FRANCISCO POMEY
E SOCIETATE JESU.

Hac nova Editione diligentissimè emendata.

VENETIIS, M.DCCVI.
Apud Andream Poleti.
SUPERIORUM PERMISSU.

TYPOGRAPHUS
AD
RELIGIOSISSIMOS
PRÆCEPTORES

Rudita ſcientiarum in Comitia deſcendit recens Candidatus, Patres Sapientiſſimi; hic Romanorum conſuetudini inſiſtens albo Purioris Eloquentiæ amictu Rhetoricæ ornamentis intexto ſuperindutus veſtra implorat ſtudia, ut veſtro in Magiſtratu aliquem locum

assequatur ; Infimis itaque hujus Candidati precibus Candidis Suffragiis favere ne indignemini ; Tunc enim non irrito labore , Præceptores Religiosissimi , vestris famulari conabitur Auditoribus Candidatis scilicet gloriæ , & immortalitatis . Interim meum candidi Animi obsequium excipite , & diu Valete.

CAN-

CANDIDATIS ELOQUENTIÆ.

QUemcunque præferatis veste Colorem Humaniorum Alumni Lectissimi, vos Candidatos dicam Eloquentiæ, meum hunc vobis CANDIDATUM RHETORICÆ dedicans, Scitis prætextam; apud Romanos veteres, solitos induere candidam, qui honores in Republica peterent, hujusque modi ac coloris insignes habitu, suffragia rogasse in comitiis, & prehensasse magistratus. Haud opus est, priscum illum morem, alba cum veste induatis, vos ut appellem Candidatos. Nihil in vobis præter ingenii candorem, requiro candidi, solam requiro diligentiam, ut consequamini quod ambitis. Ambitis enim, dissimulare non potestis; & vel atrati, (si quis fortè vestrum atratus est) quotidie Candidatorum obitis officia. Quid enim aliquid aliud, quæso, agitis, cum per Campum non Martium, sed Apollineum, circumcursatis frequentes, & assidui, non paucis

diebus, sed multis annis; Dum Latii Primores, Reique publicæ literariæ Senatores, & Consules convenitis, rogatis, osculamini, deducitis domum, reditisque in comitia; & favoris captandi causa, eorum dicta scriptaque laudibus effertis, prædicatis orationis elegantiam, majestatem extollitis, splendorem celebratis, sententiarum expenditis pondus, verbaque singula colligitis, memoriaque commendatis; Ambitis, inquam, prehensatione illa continenti & sedula, supremam in Reginæ Suadæ curia dignitatem? nec ambitionem tegitis vestram? Nam quid esset, cur tegeretis? In hac Republica virtus est, non crimen, Ambitus; reorum loco sedent, qui non ambiunt, moderatio hic probro vertitur; privatæque vitæ amor, odium est publici boni; Neque verò verendum est, ut vos de Ambitu quis arguat, arceatque aditu honoris, ad quem vos Parentes educant, & Patria evectos cupiunt. Ego certè, vestram, hoc in genere, ita laudo cupiditatem laudis honestissimæ, ut omni etiam, si qua in his comitiis vigeo gratia, velificari omnium

votis,

votis, meorum sit votorum maximum, nec voce hortari solum, sed stylo etiam stimulare singulos, ut nullum faciatis prehensandi finem. Idcircò meum hunc vobis Candidatum Rhetoricæ offero, qui ut habet in mandatis, per omnes vos deducat Latinas tribus, & Centurias; doceatque, quibus sint verborum urbanitatibus demerenda suffragia, qua circuitione figurarum, quibus sententiarum officiis, quo ornatus & orationis ambitu, sit ambiendus obtinendusque, quem postulatis summus honor: denique vobis indicet, qua possitis arte fieri de Candidatis Purpurati, Patritiique de plebeiis, & ab humilibus Gramaticæ subselliis, sublimia Oratorum suggesta scandere, abjectaque puerili prætexta, inter Patratos Eloquentia considere. Hunc igitur pro ingenita vobis comitate, humaniter accipite. Humaniorum Literarum Studiosi, & studenti vestris commodis ac gloriæ vicissim Studere; ac studendo, semper valete.

LECTORI
CANDIDATO.

QUid corrugas nasum, malevole? Aphthonius hic non est, inquis, sed liber Rhetoricus: Nec enim de Periodo, Figuris Oratoriis, & Amplificatione, somniavit usquam bonus Aphthonius. Ann'tu? At ego somniavi, & meum haud vanum esse puto, anileque somnium. Quid? Annon faciendi Chrias, ut sileam de cæteris, Aphthonius præscripsit artem? Præscripsit sanè. Age sanè, in Chriis effingendis, quid putas esse faciendum amabo te? Dictum factumve, quodpiam, inquit, amplificandum est oratione. Dicis quod est: At tunc id præstare valeas, si tornare nescis Periodum, si Rhetoricarum usum Figurarum ignoras, nec Amplificandi præcepta calleas? Haud, quidem, ais, harum rerum ignarus id quisquam præstet. At hæc sunt, inquam, quæ idcirco existimavi, Aphthonii præmittenda esse præceptionibus. At enim, Aphthonius hic ille non est.

Certè

Certè non eſt hic, Aphthonius ille, calvus, capularis ac horridus, ſulcata fronte, barba hiſpida, obſoleto habitu, vultu vultuoſo, quem nemo Grammaticus, ſine riſu, nemo Rhetor ſine indignatione aſpectare poterat: adeò negligentià temporum (malo enim tempora, quàm homines accuſare) ſquallidus, luridus, pædore obſitus, macieque deformatus perreptabat, abjectus, contemptuſque per academias. At iſte, qui nunc primùm prodit in publicum, Juvenis Aphthonius eſt ore venuſtulus, ornatu comptulus, ſermone comis, moribus hilaris, ſtudioſiſſimus Adoleſcentium ſtudiorum, Rhetorices in primis Candidatorum peramicus, totuſque ad eorum fictus obſequium. Audin' malevole? At, quid mihi cum malevolo? Te hic ſolum compello obſecroque Lector benevole, æqui bonique conſulas, quod in tui gratiam, ad hujus Aphthonii commendationem, contuli, penè dixi coactus ac reluctans; Dicam enim ingenuè, non ſtudio inductus meo; ſed judicio incitatus alieno, hac appuli mentem, ſexque annis ipſis obluctatus multorum poſtulatis (non audeo dicere precibus) ceſſi denique, & poſthabita utilitati

tuæ, commodi mei ratione, à quatuor mensibus, invitam, & renuentem operi adhibui manum. Nunc, priusquam te valere jubeam: unum est, alterumve, quòd te monitum velim. Primùm Elementa Rhetoricæ, me præfixisse huic Libro, ut ne quem alium requireres, pro re tam levi. Alterum ab Aphthonii Progymnasmatis, exordiri noluisse hoc Opusculum, quòd ea quæ prioribus edisserui, necessaria planè sint, ad eorum, quæ sequuntur intelligentiam, & quasi Loci Communes, unde non argumenta solùm peti possint ad Amplificationes & Chrias, sed diversarum rerum materia multiplex. Cæterùm pro una vel indole, vel ratione studiorum, undelibet initium legendi aut studendi facias, licet; undecunque enim, & ubique gratificari tibi studeo. Jam Valete.

IN-

INDEX

TITULORUM

ELEMENTA RHETORICÆ

Tredecim Capitulis comprehensa.

PROGYMNASMA I.

De Periodo.

PRO.

ROGYMNASMA II.
De Figuris.

PROGYMNASMA III.
De Amplificatione.

A con-

PROGYMNASMA IV.

De Fabula, & Narratione generatim.

PROGYMNASMA V.

De Fabula.

PROGYMNASMA VI.

De Narratione.

PROGYMNASMA VII.

De Chria.

De

PROGYMNASMA VIII.

De Sententia.

PROGYMNASMA IX.

De Etopœja, ac Thesi.

PROGYMNASMA X.

De Loco Communi, Destructione, & Confirmatione, Laude, & Vituperio.

IN-

INDEX

Rerum hoc Opuſculo contentarum.

A

Ars

Condi-

D

E

Fabula.

F

G

H

I

Invi-

Occu-

O

Ratio-

R

S

T

Tem-

V

ELE-

ELEMENTA RHETORICÆ

CAPUT I.

De Rhetoricæ natura.

Uid eſt Rhetorica?

R. Eſt Ars benè dicendi. Sic appellata, à verbo ῥέω *dico, loquor*, ex quo ῥῆμα *vocabulum*, & ῥητὸν *dictum*, *ſententia*: unde ῥητὸς *Rhetor*, *Orator*, *Cauſidicus*, & ῥητορικὴ *Rhetorica*; ſeu *Ars Oratoria*.

Quid eſt *Ars?*

R. Facultas eſt, quæ certis quibuſdam præceptis continetur, in unum finem ſpectantibus, quæ ſi optimè cognita, penituſque perſpecta fuerint, nunquam fallunt.

Undenam orta eſt Ars?

R. Ex animadverſione Naturæ, ſeu Eloquentiæ naturalis. Cum enim alii temerè, alii callidiùs dicant: potuerunt notari ea quæ meliora ſunt, ex quibus Ars fieri potuit.

Quid eſt, *benè dicere?*

R. Eſt, optimis ſententiis, verbiſque lectiſſimis dicere, quod qui facit, implet Oratoris officium.

Quod eſt officium Oratoris?

 R. Eſt

R. Eſt appoſitè dicere ad perſuadendum.

Quis eſt finis Oratoris?

R. Eſt reipſa perſuadere dictione.

Qui non reipſa perſuadet dicendo; poteſtne perfectus Orator dici?

R. Etiam, modò ea proferat, quæ ad perſuadendum idonea ſunt.

Etenim, mihi non videtur ille perfectus Artifex, qui finem ſuum non aſſequitur; atqui Orator ille qui non perſuadet dictione, finem non aſſequitur ſuum; quis igitur perfectus eſſe poteſt, etſi appoſitè dicat ad perſuadendum?

R. In aliis artibus verum id quidem eſt, quod dicis: at in arte Rhetoricæ, non item.

Affer diſcrimen.

R. Diſcrimen eſt, quòd finis aliarum artium ſit opus quodpiam externum, ab artificis voluntate pendens: ſic pendet à ſola voluntate Pictoris ut imago fiat, & ab Architecti arbitrio ut domus extruatur, & ita de aliis. At verò, quia finis Oratoris non pendet ſolùm à voluntate dicentis, ſed etiam à voluntate audientis, qui perſuadendus eſt; nulla unquam ratione, perſuaderi ab illo iſte poterit, niſi velit, quia natura liber eſt, & nemo, præter Deum, (qui propterea ſolus Orator dici poteſt, uſquequaque perfectiſſimus) ipſius libertati vim afferre valet.

C A-

CAPUT II.

De Rhetoricæ Materia.

QUibus de rebus, ex Officio tenetur Orator dicere?

R. Illis de rebus, quæ ſunt materia ſuæ artis.

Quæ eſt Materia cujuſque artis?

R. Ea eſt, circa quam verſatur Ars; v.gr. Medicinæ Materia, ſunt *morbi;* Picturæ Materia ſunt *colores*, & ſic de aliis, quia circa ea verſantur, & occupantur artes illæ.

Materia verò Rhetoricæ Artis, quænam eſt?

R. Res illæ ſunt, quæ in diſputationem cadere poſſunt.

Quæ ſunt illæ res?

R. Omnia prorſus, quæ in mundo ſunt: quia nihil omninò eſt, de quo diſputare Orator non poſſit.

Debet igitur ſcire Orator, naturam & virtutes, qualitateſque rerum omnium, ut de ſingulis diſſerere queat?

R. Ita eſt, indeque colliges, artem oratoriam, omnium eſſe præſtantiſſimam, & qui in ea excellant, perpaucos eſſe: callere enim debet Orator cæteras artes liberales, ac ſcientias, ut ſatisfacere valeat quæſtionibus, quæ de illarum unaquaque fieri poſſunt.

CAPUT III.

De quæstionibus ad Rhetoricæ Materiam pertinentibus.

Quotuplex Quæstio fieri potest de unaquaque re?

R. Duplex. Alia est infinita, quæ *Thesis*. Græcè, & *Propositum* Latinè dicitur; alia finita; quæ Græcè *Hypothesis*. Latinè *Causa*, & *Controversia* nominatur.

Quid vocas Quæstionem infinitam, seu Thesin?

R. Quæ nullis finita, & adstricta est Adjunctis, seu Circumstantiis; quales sunt, persona, locus, tempus, &c.

Quid vocas Questionem finitam, seu Hypothesin?

R. Quæ aliquâ Circumstantiâ definitur, ac terminatur.

Da utriusque Exemplum.

R. Si quæratur; *Sitne addiscenda Rhetorica ars*. Quæstio illa infinita est; quia generatim id quæritur, nullius mentione facta personæ, vel loci, vel temporis. At si quæram. *Sitne fœminis addiscenda Rhetorica*: Vel, *Sitne addiscenda ante, an post Philosophiam*: Vel. *Sitne addiscenda, in Academiis, an in privatis ædibus*. Tales Quæstiones finitæ sunt, quia Adjuncta hujusmodi, infinitam illam, & Generalem Quæstionem circumscribunt, & Thesin revocant

cant ad Hypothesin. Hoc est; quod Generale est, cõtrahũt ad id quod est Particulare.

Quomodo Hypothesis revocatur ad Thesin?

R. Sumendo id, quod Generale est, v.gr. Si laudaturus Diligentiam, excurram in laudem Virtutis, quæ Diligentiæ genus est: Si vituperaturus Ebrietatem, de Vitii fœditate disputem.

Quæstiones omnes, suntne ejusdem rationis?

R. Nequaquam. Alia enim dicitur *Actionis*: cujus finis est, *Agere*. Ut; *Sitne bellum hæreticis indicendum*. Alia *cognitionis*; cujus finis est, scire tantùm, & cognoscere aliquid. Ut; *Cujusnam mensis die luna deficiet hoc anno*. Hoc enim cùm investigat Rhetor, seu Orator, id solùm agit, ut hoc intelligat.

Cur dicis *Rhetor*, seu *Orator*? Duo illa, idem ne sunt?

R. Passim pro eodem usurpantur, tametsi differant.

In quo differunt?

R. In eo, quod *Rhetor* dicatur ille, qui artem oratoriam docet. *Orator* verò fit, qui in judiciis, & concionibus causam agit. *Declamator* verò, qui aut docendi alios, aut exercendi se gratia, fictam causam agit, ut in veris postea causis sit exercitatior. Unde causæ hujuscemodi fictæ ac ludicræ, vulgò *Declamationes*, dicuntur.

CAPUT IV.

De Triplici Causarum genere.

QUot sunt causarum genera, in quibus versari Orator potest?

R. Tria hæc. Judiciale, Deliberativum, & Exornativum, seu Demonstrativum; Græcè Epidicticum.

In quas partes dividitur *Judiciale* Genus?

R. In duas; Accusationem scilicet, & Defensionem.

Quas habet partes, *Deliberativum?*

R. Duas; Suasionem, & Dissuasionem.

Quæ sunt partes *Demonstrativi* generis?

R. Duæ: Laus, & Vituperatio.

Quale tempus respicit Judiciale Genus?

R. Præteritum tempus: nemo enim accusari, vel defendi potest; nisi ob rem, quæ jam gesta est.

Quale tempus spectat Deliberativum?

R. Futurum, neque enim deliberatur nisi de futuris.

Quale verò Demonstrativum?

R. Non præsens modò, sed Præteritum. Laudari siquidem, aut vituperari quis potest vel ob ea, quæ gessit jam, vel quæ gerit.

Quem ob finem accusatur aliquis?

R. Ut puniatur.

Quam ob causam defenditur?

R. Ut nullam subeat pœnam.

Quam

Quem finem ſpectat, qui ſuadet?

R. Utilitatem aliquam, ab ea re, quam ſuadet, emanaturam.

Quid intendit animo, qui diſſuadet?

R. Ut detrimentum evitetur.

Quare vituperatio fit?

R. Ut vitii turpitudo abhorreatur.

Quare laudatio inſtituitur?

R. Ut virtutis honeſtas ametur.

CAPUT V.

De Partibus Eloquentiæ.

QUæ ſunt Eloquentiæ Partes, ſeu (quod idem eſt.) Quot ſunt munera Oratori propria?

R. Quinque ſunt. Inventio, Diſpoſitio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio.

Quid eſt Inventio?

R. Eſt excogitatio rerum verarum, aut veriſimiſium, quibus probabile reddatur, quod probare contendit Orator.

Quid eſt Diſpoſitio?

R. Eſt, rerum inventarum in ordinem diſtributio.

Quid eſt Elocutio?

R. Eſt, idoneorum verborum ad res inventas accommodatio.

Quid eſt Memoria?

R. Eſt, rerum inventarum, ac verborum firma recordatio.

Quid eſt Pronunciatio?

R. Eſt, corporis, & vocis ea moderatio, quam res inventæ, ac verba requirunt.

Quibus rebus comparantur, quinque illæ Partes Eloquentiæ?

R. Quatuor his rebus: Natura, Arte, Exercitatione, Imitatione.

Quid exigit Natura ad Eloquentiam?

R. Multa, tam ex parte animi, quàm corporis.

Quid requirit ex parte animi?

R. Celeres motus ad inveniendum, exornandum, & recordandum aptiſſimos.

Quid ex parte corporis poſtulat?

R. Latera firma, canoram vocem, ſolutam linguam, oris & totius corporis conformationem.

Quid Ars ad Eloquentiam confert?

R. Perficit ea, quæ ſunt à Natura.

Quomodo perficit?

R. Primò, dum monet, quò omnia ſint referenda, quæ ad finem nobis propoſitum ſpectant. Secundò, Dum indicat, an recta ſint, quæ habentur à Natura, & Studio. Tertiò, Efficit, ne fortuitò dicamus, & ut ſemper parati ſimus.

Quid efficit Exercitatio?

R. Ea perficit, & conſervat, quæ Ars expolivit in Natura.

Quis Exercitationis modus eſt?

R. Iſte. Primò ſumi debet cauſa tractanda ſimilis earum, quæ ad Oratorem deferuntur: Secundò non dicatur ex tempore,

sed sumatur spatium ad cogitandum, ut accuratius dicatur.

Quæ imitationis utilitas, & ratio est?

R. Utilitas est maxima quia sine ea, nemo satis proficere potest. Ratio verò Imitandi, hæc est: Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem tota mente intueamur. Deinde, quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

CAPUT VI.

De inventione seu de Locis Oratoriis.

Quid est locus Oratorius?

R. Argumentorum sedes, seu nota, qua indicatur, quid in rebus pervestigare debeat Orator.

Quid est argumentum?

R. Est probabile inventum ad faciendam fidem.

Quid est Fides?

R. Firma animi, iis quæ dicuntur, credentis opinio.

Quid est opinio?

R. Est imbecillis assensio: Tam fides autem, quàm opinio, Argumentatione gignuntur.

Quid est Argumentatio?

R. Est Explicatio, & dilatatio argumenti.

Quotuplicis generis argumenta sunt?

R. Duplicis. Alia *Insita*, seu *Intrinseca*;

ca; Alia *Remota* seu *Extrinseca*, quæ etiam, *Assumpta* dicuntur, & *sine arte*, non quòd sine arte tractentur; sed quòd ea non parit Oratoris ars, & quòd foris afferantur.

Quid vocas Argumenta Intrinseca?

R. Ea, quæ petuntur à loco qui est in re, qui propterea Intrinsecus dicitur.

Quid sunt Extrinseca seu Remota Argumenta?

R. Ea, quæ petuntur à loco, qui est extra rem, qui idcircò Extrinsecus appellatur.

Quot sunt Loci Intrinseci?

R. Sexdecim. Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Quot sunt Loci Extrinseci?

R. Sex. Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, Testes.

CAPUT VII.

De locis intrinsecis. Definitio.

Quid est Definitio?

R. Est Oratio, quæ naturam illius rei, quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio?

R. Duas; Genus, & Differentiam.

Genus

Genus est aliquid commune, non tantùm ipsi rei, quæ definitur, sed etiam multis aliis. Differentia, est aliquid particulare, quod soli rei, quæ definitur convenit.

Da Exemplum.

R. Rhetorica est Ars benè dicendi. *Rhetorica*, res est quæ definitur, *Ars*, est illius Definitionis Genus, quia non tantùm Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ, Picturæ, aliisque Artibus convenit. *Benè dicendi*, est Differentia; quia, benè dicere, proprium est solius Rhetoricæ.

Proba à Definitione, Rhetoricam esse artium præclarissimam.

R. *Ars Benè dicendi, est artium præstantissima; Atqui Rhetorica est Ars benè dicendi: Est igitur omnium præstantissima.*

Enumeratio partium.

Quid est Enumeratio?

R. Est oratio, qua aliquod genus, seu totum in suas partes distribuitur.

Proba ab hoc loco, Regnum Galliæ frui summa pace.

R. *Nulla hujus Regni provincia est, nulla civitas, nullum oppidum, & pagus est, ubi non tranquillissima pace Galli potiantur; Igitur Regnum universum, placidissima pace fruitur.*

Notatio, & conjugata.

Quid est notatio?

R. Notatio, seu Ethymologia, locus est, qui verborum originem, & significa-

tionem inquirit.

Proba, ex hoc loco, Ciceronem verum fuiſſe Conſulem.

R. *Ille verus eſt Conſul, qui ſaluti patriæ conſulit: Atqui Cicero conſuluit ſaluti patriæ, igitur verus fuit Conſul.*

Quid ſunt Conjugata?

R. Ea, quæ ab uno orta vocabulo, variè commutantur. Ut, *Pudicitia*, à qua *Pudor*, *pudicus*, *pudicè*, *pudere*, oriuntur.

Fac argumentum à Conjugatis.

R. *Chriſti vitam non imitaris; non igitur es Chriſtianus.* Cæterum hi duo loci, ſunt omnium ſteriliſſimi.

Genus, & Forma.

Quid eſt Genus?

R. Eſt quoddam Totum plures continens partes, communione quadam ſibi ſimiles, ſpecie tamen differentes. Ut, *Virtus*, Genus eſt, quia complectitur Prudentiam, Juſtitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ ſunt ejus partes, inter ſe quidem ſimiles, quòd earum quælibet, virtus ſit; differentes tamen, quia earum natura diverſa eſt.

F. c argumentum.

R. *Virtutem colit, ergo & Temperantiam. Virtutis eſt inimicus, ergo non eſt Prudens. Amat Gallos; ergo & Lugdunenſes.*

Quid eſt forma, ſeu ſpecies?

R. Eſt pars Generi ſubjecta. Argumentum

tum ita ducitur. *Inest in hoc adolescente Castitas, ergo & virtus;* atque ita de aliis.

Similitudo. & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo?

R. Est Oratio, quæ traducit rem quampiam, ad aliud, ex re dispari, simile. (*Cap. 2. Ph. n. 5.*)

Da exemplum, & Argumentum?

R. 1 *Ut quidam morbo aliquo affecti suavitatem cibi non sentiunt, sic facinorosi homines veræ laudis gustum non habent.*

2. *Ut pulchritudo corporis, apta compositione membrorum, movet oculos, & delectat, hoc ipso, quod inter se omnes partes, cum quodam lepore consentiunt; sic eorum quod elucet in vita, movet approbationem eorum, quibuscum vivitur, ordine & constantia, & moderatione dictorum omnium atque factorum.* (Cic de off. 1.)

3 *Beneficiis aliqui utuntur ceu Floribus tamdiu gratis quandiu recentibus.* (Strab. de bello Belg.)

Quid est Dissimilitudo?

R. Est, quæ ex re aliqua, Dissimile Colligit.

Da exemplum, & Argumentum.

R. *Tot incommoda scelerati perferunt, ut malè agant; Tu nihil tolerare vis, ut sanctè vivas. Illi multa sæpè patiuntur, æternum ut sint miseri; Tu, æternum ut sis beatus, nihil patiere.*

Con-

Contraria, seu Opposita.

Quot sunt, Contrariorum, seu Oppositorum genera?

R. Quatuor. 1. Adversa, quæ inter se maximè distant; ut, *Virtus*, *& Vitium*, 2. Privantia, quæ sunt, Habitus, & ejus Privatio; ut, *Vita*, & *Mors*. 3. Relata, quæ inter se conferuntur; ut *Dux*, & *Miles*; 4. Negantia, quorum unum negat aliud, ut, *Pius*, *& Impius*.

Quomodo argumenta fiunt à singulis?

R. Hoc modo. 1. Ab Adversis. *Vitium est fœdissimum, igitur, Virtus est Pulcherrima.* 2. A Privantibus. *Mortem timet; ergo amat Vitam.* 3. A Relatis. *Dux adit pericula; igitur, & Miles adire debet.* 4. A negantibus. *Modestus est? cur illum ergo dicit Immodestum?*

Adjuncta seu Res Circumstantes?

Quid sunt Adjuncta?

R. Ea, quæ cum re conjuncta sunt.

Quot sunt Adjunctorum genera?

R. Tria. 1. Adjuncta rei gestæ, Locus, Tempus, Vestitus, Comitatus. 2. Adjuncta animi; Vitia, & Virtutes. 3. Adjuncta corporis; Pulchritudo, Deformitas, Robur, &c.

Fac Argumentum ab Adjunctis?

R. 1. *Vesperi visus est cum gladio in loco ubi cædes facta est; Ergo cædis illius auctor est.* 2. *Est incredibili virtute præditus; non ergo*

fœdus violavit. 3. *Formosus est puer: Igitur amatur à multis.*

Antecedentia, Consequentia, Repugnantia.

Quid sunt Antecedentia?

R. Sunt ea, quæ necessariò cohærent cum consequentibus: in quo differunt ab Adjunctis, quæ cum illis non necessariò conjuncta sunt.

Affer argumentum?

R. *Ortus est Sol, ergo Dies est.* Sol enim necessariò Diem antecedit.

Quid sunt Consequentia?

R. Ea, quæ rem necessariò consequuntur.

Da argumentum.

R. *Cicatricem habet; Ergo olim accepit plagam.* Cicatrix enim necessariò consequitur plagam.

Quid sunt repugnantia?

R. Sunt ea, quæ nec certa lege, nec numero inter se diffident; in quo, à Contrariis, & Dissimilibus discernuntur.

Da exemplum.

R. *Amat illum, igitur non ei nocuit; non illum læsit, convitiis non insectatus est.* Repugnat enim, ut qui amat aliquem, ei noceat, illum lædat, &c.

Causa.

Quid est causa?

R. Est quæ suavi efficit id, cujus est causa: Ut *Vulnus*, causa est *Mortis*, quia vi sua

sua mortem parit. *Ignis*, causa *ardoris* est; quia vi sua generat ardorem.

Quot sunt causarum genera?

R. Quatuor. Finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid est Finis, seu Causa Finalis?

R. Ea est, cujus gratia fit aliquid. Ut Finis hominis est beata vita.

Fac argumentum?

R. *Homo natus est ad contemplandum, & intelligendum; non igitur ad pastum, & voluptatem ortus est.*

Quid est efficiens?

R. Est id, à quo aliquid est. Ut, *Sol*, est causa *Diei*; qui illum efficit, toto cœlo luce diffusa.

Fac argumentum?

R. *Senectus caret epulis; Ergo, & vinolentia.* Nam vinolentiam efficiunt pocula frequentia.

Quid est Forma?

R. Est ratio rei, & nota, per quam res est id, quod est, & à rebus aliis distinguitur. (*Arist. 2. Phys. 3.*) Ut *Animus* est Hominis *forma*: Est enim causa cur Homo sit, eumque à rebus aliis distinguit.

Duc ab illa argumentum?

R. *Animus hominis est immortalis; debet igitur ad immortalitatem æternitatemque vitæ aspirare.*

Quid est Materia?

R. Est, ex qua, & in qua, res sunt.

Ut marmor, statuæ; Corpus, hominis materia est.

Fac argumentum?

R. *Corpus hominis mortale est, ab ejus igitur societate, & contagione, immortalis Animus avocandus est.*

Effecta, *Comparatio*.

Quid sunt Effecta?

R. Sunt ea quæ orta sunt de causis. Ut *Dies* est Effectus *Solis*.

Quot sunt Effectorum genera?

R. Totidem, quot Causarum; singulis enim Causis sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis Argumentum?

R. *Virtus parit laudem, igitur sequenda est, Voluptas infamiam gignit; ergo fugienda.*

Quid est Comparatio?

R. Est, cum duo vel plura, in aliquo quod sit eis commune, comparantur (*Rodul. Agr l.c* 25) Ut. *Illustriorem quandoque palma meretur fuga quàm pugna*. Fuga & Pugna comparantur, in *Palma*, quæ utrique aliquando communis est.

Quotuplex institui potest comparatio?

R. Triplex, 1. A majori, ad minus, 2. A minori, ad majus, 3. A pari.

Quomodo ducitur Argumentum, *à Majori?*

R. Quando adhibetur in comparatione, hæc particula, *multò minùs*. Ut, *si quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt;*

tuerunt; multò minus *duæ potuerunt*. Major quippe difficultas est quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodo Argumentum fit *A minori?*

R. Quoties adjungitur hæc particula: *Multò magis*. Ut, *Verbera patienter tulit;* multò magis *verba & convicia perferet*. Minùs enim est verba ferre, quàm verbera.

Quomodo sumetur *A pari?*

R. Cùm hæc particula, *Pariter*, vel exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur. Ut *Beati omnes laborum tolerantia æterna sibi gloriam pepererunt iisdem nos* pariter, *ad tantum honoris fastigium, gradibus oportet conscendere.*

CAPUT VIII.

De locis Extrinsecis.

QUid est *Præjudicium?*

R. Est id, quod cum statutum fuerit affert judicaturis exemplum, quod sequantur.

Quomodo fit argumentum à *Præjudiciis?*

R. Si ostendat Orator id quod contendit, fieri debere; vel quia in similibus causis, aut rebus ad eandem causam pertinentibus, similia judicia jam lata sunt, vel quia illud ipsum judicium, quod ferri poscit, jam est ab iisdem, aut ab aliis Judicibus

ius pronunciatum.

uomodo fit argumentum à *Fama*?

. Ostendendo id quod in quæstionem tur, ex Communi hominum Sermoerum esse.

uomodo à *Tabulis*?

. Si demonstretur, id, de quo agitur, iblicas Tabulas relatum esse, adeòque ndubitato haberi debere.

uomodo à *Jure Jurando*?

. Si ostenderimus, illud idem cujus- i Juramento esse confirmatum.

uomodo à *Tormentis*?

. Demonstrando, vi Tormentorum essam esse confessionem, vel à reo, à consciis illius rei, quæ probanda

uomodo à *Testibus*.

. Si idipsum, cujuspiam Testimonio irmari docuerimus.

CAPUT IX.

mpositione, seu de Partibus Orationis.

Ac primum de Exordio.

Uot sunt partes Orationis?

R. Quatuor. Exordium, Narratio, firmatio, & Peroratio. Additur alido quinta pars, Confutatio; sed hæc ad firmationem spectat, & cum illa semconjuncta est.

Quid

Quid eſt Exordium?

R. Eſt pars Orationis, animam auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem.

Quomodo comparatur animus auditoris?

R. Tribus modis; nimirum reddatur benevolus, attentus, & docilis.

Quomodo reddi poterit *Benevolus*?

R. Reddetur benevolus. 1. Si virtutes ipſius commemorentur. 2. Si Orator de ſe demiſsè, ac modeſtè loquatur. 3. Si Adverſariis conflemus invidiam.

Quomodo reddetur *Attentus*?

R. Si nos eſſe dicturos promittemus, de rebus magnis, neceſſariis, & utilibus.

Quomodo fiet *Docilis*?

R. Si qua de re ſumus dicturi, oſtendemus.

Qualia eſſe debent Exordia?

R. 1. Accurata, & acuta. 2. Inſtructa ſententiis, & apta verbis. 3. Sint ipſi rei, de qua agitur, convenientia. Ex iis cauſæ locis peti debent, qui valeant ad leviter alliciendum, & incitandum auditorem.

Quæ ſunt vitioſa Exordia?

R. Iſta 1. Vulgare quod in plures cauſas poteſt accomodari. 2. Commune, quod in contrariam partem cauſæ poteſt convenire. 3. Commutabile, quod poteſt ab Adverſario, leviter mutatum, ex contraria parte duci. 4. Longum, quod pluribus verbis, ultra quam ſatis eſt, producitur. 5. Separatum,

ratum, quod tamquam membrum, ipsi causæ non est connexum. 6. Translatum, quod aliud conficit, quàm causæ genus postulat. 7. Contra præcepta, in quo Exordiorum præcepta non servantur.

De narratione, dicetur suo loco fusiùs Progymnasmate 4.

CAPUT X.

De Confirmatione.

QUid est Confirmatio?

R. Est pars Orationis, in qua firmamenta causæ afferuntur.

Quot habet partes?

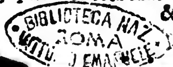
R. Duas. Prima est, quæ propriè *Confirmatio* dicitur, in qua, ea, quæ pro nobis sunt, firmamus, ac stabilimus. Secunda est quæ *Confutatio*, seu *Reprehensio* vocatur; in qua, ea quæ contra nos sunt, refellimus & confutamus; utrumque autem commodè fieri potest, cùm causæ institutio, seu Status cognoscitur.

Quid est Status?

R. Est Quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur.

Da exemplum.

R. Si Accusator dicat, *Milo insidias fecit* Defensor contrà, *Milo insidias non fecit*. Ex illa conflictione oritur hæc quæstio *An Milo insidias fecerit*. Atque hæc quæstio dicitur *Status*, quia in eo tota causa *stat*, & si-

& sistit; dicitur etiam *Judicatio*, quia in judicium venit.

Quod discrimen est, inter Statum, & Judicationem?

R. Quòd *Status* sit Quæstio illa jam dicta, nudè spectata, sine ratione & firmamento. *Judicatio* verò, sit eadem Quæstio, quando cum ratione, & firmamento conjuncta est; quia propriè, de Statu judicamus, cum ejus rationem, & firmamentum audivimus.

Quid est *Ratio*?

R. Quæ affertur à Defensore, ad depellendum crimen, quod in reum confertur.

R. Quid est *Firmamentum*?

Quod affertur ab Accusatore, ad probandum crimen.

Quotuplex est Status?

R. Triplex. Primus, An res sit. Ut, *An Catilina conjuraverit*. 2. Quid sit res. Ut, *An Cæsar Tyrannus fuerit vel Rex*. 3. Qualis sit. Ut, *An Clodis cædes, & justa & honorata fuerit*.

Quomodo tractandus est Status?

R. Per Argumenta ex locis petita, quæ ita in oratione collocanda sunt, ut firmissima in principio, mediocria in medio, excellentia in extremo loco ponantur.

Per quid, Argumenta in oratione collocantur.

R. Per Argumentationes.

CAPUT XI.

De Argumentatione.

QUid eſt Argumentatio?

R. Eſt fuſior argumenti artificioſaque explicatio.

Quot ſunt Argumentationis ſpecies?

R. Quatuor. Ratiocinatio, Inductio, Enthymema, Exemplum: quibus addi poſſunt Epicherema, Sorites, & Dilemma.

Unde ſumitur, quadruplex hujuſmodi Argumentatio?

R. Ex locis Rhetoricis, ſumendo res certas, aut probabiles, quæ valeant ad conficiendam aliquam Argumentationem.

Quænam res habentur pro Certis?

R. 1. Quæ corporis ſenſibus percipiuntur. 2. Quæ communi omnium opinione comprobantur. 3 Quæ legibus cauſæ, & moribus receptæ ſunt. 4. Quæ jam probatæ ſunt, & ab adverſariis conceſſæ.

Quænam res habentur Probabiles?

R. Eæ, quæ ferè ſemper accidunt; ut *Liberos à parentibus amari.* Et quæ ſpeciem aliquam veritatis habent.

CAPUT XII.

De Argumentationis Speciebus.

Ratiocinatio.

QUid eſt Ratiocinatio?

R. Eſt Argumentatio perfectiſſima, ſuis

ſuis omnibus conſtans partibus, certoque inter ſe ordine connexis. *Syllogiſmus*, alio nomine vocatur.

Quænam ſunt ejus partes?

R. Tres præcipuæ. Propoſitio, Aſſumptio, Complexio.

Da exemplum.

Omne vitium eſt fugiendum. Propoſitio.
Atqui pigritia eſt vitium. Aſſumptio.
Igitur, Pigritia eſt fugienda. Complexio.

Quòd ſi Propoſitioni ſubjiciatur ſua probatio, & ſuæ item Aſſumptioni adjungatur Confirmatio, erunt quinque partes, & ex Tripartita, fiet Ratiocinatio Quinquipartita.

Da exemplum.

R. *Omne vitium eſt fugiendum* Propoſitio
Quia turpe, & perniciosum Propoſitionis
eſt. Probatio.
Sed Pigritia vitium eſt. Aſſumptio:
Quia rationi adverſatur, & Aſſumptionis.
innumera damna creat. Probatio.
Igitur Pigritia fugienda eſt. Complexio.

Eſtne ſemper ſervandus ordo ille Propoſitionum?

R. Non, ſed eum, ad vitandam ſatietatem, variis modis mutare oportet; modò ab Aſſumptione, modò à complexione, ducendo initium.

Enthymema.

Quid eſt Enthymema?

R. Eſt pars Ratiocinationis, ſeu Ratiocina-

cinatio imperfecta.

Quomodo fit?

R. Tollendo unam ex primis propositionibus nimirum, vel Propositionem, vel Assumptionem.

Da Exemplum.

R. Ecce. *Pigritia est vitium.*
Igitur fugienda est.

Vel hoc modo

Omne vitium fugiendum est.
Igitur Pigritia fugienda est.
Inductio.

Quid est Inductio?

R. Est Oratio, quæ ex multis rebus non dubiis, captat assensionem auditorum. Vel; Est Argumentatio, quæ ex pluribus collocutionibus, pervenit quò vult.

Quot modis fit?

R. Duobus. 1. Enumeratione omnium partium, sub aliquo genere contentarum.

Da exemplum.

R. *Prudentia laudanda est, Justitia laudanda est, itemque Fortitudo & Temperantia. Ergo, omnis virtus laudanda est.*

Quo alio fit modo?

R. Multis comparationibus, per varias interrogationes, & responsiones.

Da exemplum.

R. En. *Quis optimus arborum fructus, nisi qui suavissimus? Quod astrorum primum, nisi quod clarissimum? Quis Equus maximè insignis nisi qui velocissimus? Ita hominum*

generosissimus is erit non qui generis claritate sed, qui virtute maximè præstat.

Quid in Inductione hac observandum?

R. Duo diligenter cavenda sunt. 1. Ut quæ sumuntur, certissima sint. 2 Ut id, cujus confirmandi causa, fit inductio, sit jis, quæ sumuntur, simile.

Exemplum.

Quid est exemplum?

R. Est Inductio Rhetorica, seu imperfecta, in qua ab uno simili argumentamur ad aliud.

Da exemplum?

R. Do. *Horatius non fuit condemnatus quòd sororem necaverit; Ergo nec Milo condemnandus, quòd hominem occiderit.*

Quomodo differt à tribus aliis Argumentationum speciebus?

R. Differt à Ratiocinatione, & Enthymemate; quia in iis semper aliquid universale sumitur, aut concluditur; in Exemplo verò aliquid particulare. Differt etiam ab Inductione; quia inductio à pluribus similibus; Exemplum autem ab uno tantùm simili procedit ad aliud.

Epicherema, Sorites, Dilemma.

Quid est Epicherema?

R. Est brevis Ratiocinatio, cujus omnes partes in unam conferuntur. Ut *Sine causa servus dominum accusat.* Quæ argumentatio, addendo alias partes, quæ subintelliguntur, ad Ratiocinationem reducitur.

tur. Partes autem subintellectæ in exemplo allato istæ sunt. *Non debet servus sine causa dominum accusare; iste hominis hujus servus est; Ergo, &c.*

Quid est Sorites?

R. Est Argumentatio quædam generalis, multas particulares acervatim convolvens, & amplectens. Unde Latinè dictus est, Acervalis; Ut, *Quod est bonum, est expetendum, quod expetendum approbandum; quod approbandum, laudabile; ergo quod est bonum erit laudabile.*

Quid est Dilemma?

R. Est Ratiocinatio imperfecta, constans duabus partibus contrariis; quarum utramlibet concedat adversarius, reprehenditur. Ut, *Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas; si autem exorabiles, summa lenitas.*

CAPUT XIII.

De Peroratione.

Quid est Peroratio?

R. Est Orationis postrema pars: in qua Orator id, quod tota oratione contendebat, majori vehementia evincere, & obtinere nititur.

Quot præcipuas habet partes?

R. Duas, Amplificationem & Enumerationem.

Quomodò bene fit Amplificatio in Peroratione?

R. Primò. Si moveatur priùs ipse Orator, quàm alios moveat. 2. Si ea ritè observentur, quæ de Amplificatione infra dicemus.

Quomodo fiet Enumeratio?

R. Si, quæ fusè dicta sunt, eorum breviter repetitio fiat per capita, ne videatur altera oratio.

Atque hæc de duabus prioribus Rhetoricæ partibus, Inventione, & Dispositione, *dicta sufficiant ad rudem informationem Tyronum. Quæ pertinent ad tertiam partem, quæ est* Elocutio *fusiùs explicabuntur deinceps: De duabus ultimis*, Memoria & Pronunciatione, *hoc unum habeo dicendum, quòd non tam præcepta, quàm usum & exercitationem desiderent.*

PRO-

PROGYMNASMA I.

DE PERIODO

CAPUT I.

Natura Periodi.

QUid eſt Periodus?

R. Periodus Græcè, Latinè Circuitus, ſeu Ambitus, & Comprehenſio verborum, eſt oratio in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad inſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutiſque ſententiis (*Cic. Orat.* 204.) *Vel* Periodus eſt Continuatio verborum, ac circumſcriptio, in qua à primo membro ſic ſuſpenſa fertur oratio, ut in ipſo tantum fine conquieſcat.

Quæ ſunt Partes Periodi?

R. Hæ duæ, membrum, ſeu *Colon* Græcè, & Inciſum; ſeu Cæſum, quod *Comma* Græci vocant.

Quid eſt membrum?

R. Eſt pars Periodi, perfectam quidem ſententiam definiens, non ita tamen abſolutum reddens ſenſum, ut auditor acquieſcat, nec expectet ſubſequentia. Ut, *Si amico laboranti opem tuliſſes.*

Quid eſt inciſum?

R. Eſt pars Membri imperfecta ſenſu. Ut, *In hac iniquitate rerum, in tanta perturba-*

turbatione temporum. Duo Incisa sunt, nullum reddentia sensum perfectum; quibus si tertium hoc incisum addas, *nemo est*, Membrum efficies absolutum habens sensum: cui Membro si addas alterum illud; *quin ubivis, quàm ibi ubi est esse malit*, Periodum habebis integram, quia sensus ita perfectus est, ut nihil præterea requiratur. Sed en tibi aliam periodum, non interruptam, ex duobus Membris compositam, singulis Membris tria incisa complectentibus.

1. *Quæ soli ubertas, & affluens rerum omnium copia, ad Capuam Pœnos emolliit*, 2. *Eadem, variis captos voluptatum illecebris, in Græcia, Syriaque Romanos infregit.*

Quid est Periodicè dicere?

R. Est, Orationem ita membris distinguere, certisque quibusdam spatiis definire, ut conversiones habeat absolutas, & verborum numerosè cadentium concinnitate aures impleat audientium, animumque artificiosa sententiarum circumscriptione reficiat. Exemplo esse potest hæc mea Responsio; nam Periodicè tibi respondi. Contra; ille non Periodicè loquitur qui sic negligit orationem, ut dissoluta vagetur, ac fluat, saltuatimque ritu locustarum feratur extra numerum. Talis est sermo vulgi pervagatus, nullisque adstrictus numeris.

Quid est membratim dicere?

R. Est,

R. Est, orationem proferre singulis velut hærentem Membris, donec pleniùs absoluto sensu subsistat; Exempli causa.

Hunc Principem Natura finxit ad regnum: Virtus ad pietatem erudivit. Fortuna formavit ad Solium & Dignitas instruxit ad sceptrum.

Quid est incisim dicere?

R. Est, crebris Incisis orationem distinguere. Ut si dicas: *Puerorum negotia non alia sunt, quàm nugari, garrire, ineptire, huc, illuc vagiri, lusu ætatem terere, cibo, potuque infarcire ventrem, aqualiculumque distendere*. Item, si virtutem Humilitatis laudaturus, hæc proferas.

Germana, at verè Christiana Humilitas modestiam amat; latebras aucupatur, acquiescit immodicis, ambit despici, abjectione gloriatur, proculcatione triumphat.

Quæ sunt vitia Periodi?

R. Hæc præcipua: 1. Cùm Periodus non satis est numerosa, & bellè fluens. 2. Cùm, ut serviatur numero, inculcantur verba inania, & otiosa, quæ sint quasi harmoniæ subsidia, & complementa numerorum. 3. Cùm eodem sæpiùs modo, artificioque oratio circumfertur: ut si frequentiùs iisdem sententia pedibus clauditur.

Quæ sunt Virtutes Periodi?

R. Virtutibus erit perfecta suis Periodus, si vitiis careat supra recensitis. Sed

audi Tullium. *Neque numerosa*, inquit, *esse debet Periodus, ut Poema, ne de industria factum appareat, neque extra numerum, ut sermo vulgi.* (Cic. Orat. 195.)

Quid orationi confert Periodus?

R. Ut suaviùs cadat ad aures, molliùsque fluat in animum.

Quare suavior est, gratiorque oratio periodica dissolutâ?

R. Ratio petitur ab ipsarum natura aurium; (quam rationem periodicè sic explico.) Ut enim nihil in horto magis oculos retinet, quàm arbuscularum præclaro inter se ordine implicatarum confusa distinctio, quàm exactæ ad libellam ambulationes amœnissimæ, quàm suaveolentium pulvillorum descriptiones flexuosæ, quàm directi ad normam areolarum ordines, & collucentium ubique flosculorum ad viridantem regulam odorifera dispositio; Ita, nulla re magis aures nostræ, quàm numerosa, & ordinata dictione mulcentur.

CAPUT II.

Ars Periodi contexendæ.

QUomodo Periodus componenda est?

R. Ut respondeam tibi, ac satisfaciam; Observa priùs, in Periodo spectari duo posse, *Numerum* scilicet, ac *Dilatationem*, de quibus seorsim agendum nunc est.

De numero Periodico.

Quid est numerus in Periodo?

R. Est Rithmus quidam, inquit Aristoteles (*Lib.* 3. *c.* 8.) non exquisitus ille quidem, neque canorus, qualis est in poematis, & canticis, sed ita dissimulatus, & latens, ut sentiatur tamen, & jucundo fine concludat.

In quo consistit ille Numerus?

R. In eo, ut verba omnia ita inter se apta, implexaque sint, ut quendam quasi concentum efficiant, datisque sibi velut manibus, Gratiarum in morem, circumducant chorum. Vel ut clarius loquar, Numerus iste pendet a certa quadam syllabarum quantitate, & idonea vocum collocatione, ac structura, commodaque verborum, & sententiarum dispositione, quæ cohærentem, leniterque fluentem reddat orationem, ut neque claudicet, neque fluctuet, sed æquabiliter, constanterque ingrediatur.

Quo pacto conciliabitur orationis Numerus?

R. Primò. Si Verborum commissura, & series, quod monui modò, ita cohæreat, ut nihil sit, quod offendat aures. Secundò. Si habeatur ratio pedum, quibus in choanda, sed maximè quibus terminanda Periodus est. Finitur autem venustè Periodus gravioribus, longioribusque verbis. Ut, *Ejus cadaver, infelicissimis lignis semiustu-*

miustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti (Cic. pro Mil. 34.) *Quid dubitas vitam suppliciis ereptam, fugæ solitudinique mandare?* (In Catil.) *Miror te Antoni quorum vitam imitere eorum exitum non exhorrescere* (Phil. 2.) *Negat, Judicium hominum in magistratibus mandandis, corrumpi voluptatibus oportere* (pro Mur. 74.)

Iisdemne pedibus, claudenda semper Periodus?

R. Nequaquàm: Esset enim vitium non leve, ut supra docui, paribus ubique spatiis, eodemque modo Periodum circumscribere. Verum ad Numerum illum orationi accersendum plus exempla conferunt, quàm præcepta, & aurium judicium potiùs adhibendum, quàm consideratio mentis. Legendi proinde crebrò, & attentè scriptores illi, qui hac orationis laude præcelluere: ex hac enim lectione id assequeris, ut Numerum illum periodicum sensim animo imbibas; sentiasque, *orationem tuam*, ut Tulli verbis utar, *illorum cantu quasi colorari.* (2. De Orat. 90.)

De Dilatatione Periodica.

Quid est Dilatare?

R. Est, cùm aliquid pluribus verbis explicamus, quod paucioribus comprehendi poterat.

Qua ratione periodicè dilatari aliquid potest?

R. Istud est, in hoc argumento potissimum,

mum, quodque artis operâ maximè requirit. Id verò, ut quàm poterò brevissimè, dilucidèque doceam: Advertè diligenter animum ad ea, quæ sequuntur.

2. Omnis propositio, quæ per Periodum dilatanda est, vel continetur vocabulo simplici, ut *Studeo*, *Ægroto*, *&c.* (quæ partes quidem non habet distinctas, cùm unica exprimantur voce, facilè tamen distribui in partes possunt, quòd multa significent) Vel distinctis constat vocibus, duabus nimirùm, ut cum dico, *Indocti contemnuntur*, aut tribus, ut in hoc exemplo, *Deus remunerabitur virtutem*: aut pluribus, ut si dicam: *Virtutis cultores non amicis tantùm, sed etiam inimicis benefaciunt.*

2. Id ubi adverteris, partes singulas cujusque propositionis dilatabis, illa explicando, vel per Synonyma, id est, per varias locutiones ejusdem significationis: vel, per Definitiones, & Effecta, aliosve locos Rhetoricos, ut suo loco fusiùs edisseremus, cùm de Amplificatione tractabimus. Nunc verò satis fuerit paucis exemplis, quæ præcepimus, subjicere sub aspectum.

Sit ergo nobis facienda Periodus ex hac unica voce, Studeo. *Verbum hoc, & si solitarium, propositionis vicem obtinere potest; quia, licet partes non habeat, Adjuncta tamen illius sunt loco partium. Quæ Adjuncta? Hæc nimirum* 1. *Persona, quæ studet* 2. *Finis, ob quem studet* 3. *Modus, seu Ratio studendi* 4.

di 4. Materia studii, seu Libri, quibus studet 5. Tempus Studii. Locus posset addi, in quo studetur, sed nihil opus est. Ac jam ab Adjunctis illis dilatemus una periodo adscriptum verbum.

Studeo.

[*Persona.*] Tametsi, haud inutili opere, multorum spatio annorum clarissimas Europæ Academias celebraverim; & in optimarum artium cognitione progressus fecerim non pœnitendos; [*Finis*] majoris tamen intelligentiæ consequendæ gratia, uberiorisque percipiendi ex doctrina fructus; [*Modus*] tam assiduo corporis labore, ea contentione mentis, ac meditatione, [*Materia*] libros omnes, qui venire possunt in manus meas, quantumvis spissos captuque difficiles sic evolvo, ita legendo contero, [*Tempus*] ut illud etiam tempus, quod animi relaxationi dari solet, reficiendisque viribus necessario tribuendum est, in studio literarum totum sæpe ponam, atque consumam.

Fiat jā ex hac duplici voce. Indocti cõtemnuntur *Periodus, utramque dilatando & explicando per synonyma; primò, quod sit* Indoctum esse; *deinde quid* contemni, *quæ postquam variis locutionibus expressero, periodum texam, primùm quidem simpliciter, & affirmando hoc modo*

Indocti contemnuntur.

[*Indocti.*] Qui omnium disciplinarũ libera-

beralium imperiti, omnisque eruditionis expertes, in summa rerum præclarissimarum ignoratione versantur; [*contemnuntur*] postremum ubique gentium locum obtinent, omni prorsùs existimatione inopes, nec despiciuntur solum ab omnibus, tanquam inutiles, ac vani, sed etiam, in infimã dejecti conditionem mortalium, velut in pristinum ignorantiæ compinguntur.

Vel per negationem.

[*Indocti*.] Qui nulla literarum cognitione præditi, nulla ornati laude scientiarum, nullo eruditionis splendore decorati sunt. [*Contemnuntur*] ij, nullis etiam insignes honorum titulis, nulla nominis fama nobiles, nulla commendatione præstantes, ad nullos dignitatum gradus aditum invenire possunt: nullaque incitati spe adipiscendæ gloriæ, inhonorati ignobilesque vivunt, inglorii, contemptique jacent, nullo prorsus in loco sunt.

Deus remunerabitur virtutem.

Ut ex illis tribus vocabulis Periodum componas singula per sententias synonymas, ut in superiori exemplo fecimus, explicanda erunt, hoc fermè modo.

[*Deus*] Supremus rerum omnium Arbiter. Deus, hujus universitatis, quam ex nihilo condidit, Moderator sapientissimus cujus nutu reguntur omnia, cujus providentia temperantur, qui, infinita mentis suæ vi, singulorum hominum facta discutit,

tit, æquissimaque lance perpendit: [*remunerabitur*] justis afficiet præmiis, æterna que mercede immensæ glorię compensabit [*Virtutem*] quidquid à nobis præclare susceptum, quidquid gestum egregiè fuerit; ne levissima quidem actione, atque etiam cogitatione præterita, quam non exornet immortali laude, & uberrimo, amplissimoque honori, excellentissimi fructu non coronet, non remuneretur, non cumulet.

Sapientes Amicis, & Inimicis benefaciunt.

Quatuor hæ voces simili ratione exponendæ, quatuor sequentis Periodi membra efficiunt.

[*Sapientes*] Qui ex virtutis disciplina vitam agunt, & mores suos ad ejus amussim, regulamque dirigunt, nihilque sibi faciendum putant, nisi quod honestum, præclarum, & cum laude conjunctum est; [*Amicis*] non eos solum, quos aut studiorum similitudo, aut voluntatum consensio, aut necessitudo mutuis officiis constituta, benevolos, amicosque reddidit [*Inimicis*] sed illos etiam a quibus oppugnatur, & dissident, quos habent adversarios vehementes, obtrectatoresque malevolos, [*benefaciunt*] beneficiis ornant; præclaris meritis sibi devinciunt, omnique officiorum genere, ac significatione benevolentiæ prosequuntur.

De

De particulis texendæ Periodo idoneis.

Non de quavis Periodo hic sermo est sed de illis solummodo, quæ duabus constant artubus: Antecedente scilicet, seu Protasi, *&* *Consequente, seu* Apodosi, *sic inter se nexis ut alterum pendeat ab altero. Hac porrò ratione, mutua inter ipsas partes quidam Conjunctiones invehunt, quas qui advertit, levi negotio Periodum fundet, concinnabitque.*

In iis numerantur, quæ sequuntur. Quamquam; Etsi. Quamvis; *quibus respondent in Consequente;* Tamen; Veruntamen; Nihilominus. *Item Istæ.* Quemadmodum Sicut, &c. *quibus opponuntur:* Sic, Ita, &c. *Hæ denique*: Non solùm: Sed etiam: Quoties: Toties Qualis Talis Unde: Inde. Quò; Eò. Cùm. Tùm. Quantùm: Tantùm, non minùs, Quam, Si [*quæ particula semper unum significat ab alia pendens, & consequens*] *Aliæque ejus generis benè multæ è quibus singulis facile esset, Periodos struere singulas,* [*utileque erit, id tyronibus imperare faciendum*] *sed una, alterave à Tullio petita sufficiant; quas ideò hìc adscribe præ cæteris, quod omnium absolutissima habeantur. Prima quadrimembris est, altera Trimembris.*

Si quantum in agro, desertisque locis audacia potest; Tantùm in foro, atque in judiciis impudentia valeret: Non minùs in causa cederet Cæcinna Æbutii impudentiæ; Quantum in vi facienda, cessit audaciæ.

Si

Si veritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: Necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem, fama, ac fortunis spoliare conatus est: Vanum se, ac perfidiosum, & impium esse fateatur.

Quid Trimembrem vocas, quid Quadrimembrem Periodum?

R. Plus dabo, quàm roges: Nec enim illud tantùm exponam tibi modò, sed etiam Exempla subjiciam Periodorum omnis generis: à quibus exemplis duplex manabit utilitas. Primùm enim, quod de Numero Periodi audisti jam, tanquam manu exploratum tenebis. Deinde, quasi aliud agendo, & per transennam adumbratam quamdam Amplificationis imaginem intuendam exhibebo, dum hac de re accuratiùs suo postea loco docearis.

CAPUT III.

Exempla Periodorum omnis generis.

P*Eriodus multiplex est. Alia dicitur, Quadrimembris, seu* Tetracolos, *quatuor membris constans. Alia Trimembris seu* Tricolos, *tria membra complectens. Alia Bimembris, seu* Dicolos, *duò tantùm habens membra: Alia denique unius membri esse potest, dicta* Monocolos.

Rursùs: Aliæ Quadratæ *sunt, seu* Rotundæ, *omnium perfectissimæ, sic dictæ, quòd quaterna partes, ex quibus construuntur, ita*

in se se recurrant, rotundissimi orbis instar, ut duo ultima membra duobus primis ex æquo respondeant, & à quocunque incipias suum semper sensum, suam Periodus venustatem, integritatemque retineat.

Item Aliæ Fusæ *ac* Volubiles, *quæ pluribus contextæ membris, longoque verborum circuitu decurrentes quadrigarum in morem aut leniter fluentis instar amnis, sententiam vehunt. Aliæ demùm.* Distinctæ Membris, crebris Incisis, *quasi subsilientes desiliunt per aures in animum. Sed jam ad Exempla, quibus adscribo argumentum dilatandum in ipsa Periodo ad faciliorem imitationem.*

PERIODI

MEMBRI UNIUS.

Infantium mores educatione formantur.

Infantium tenelli mores sequax eorum, ductilisque in omnem partem indoles, ceꝛeaque illa quasi teneritudo, & tanquam argillæ, in quascumque figuras mollitudo formabilis, à domesticorum primo velut attractu multò veriùs, quàm natalium afflatu, influxuque siderum, plerumque finguntur.

Luxus, & Otium malorum omnium origo.

Luxus, & otium vitiorum omnium geminæ Mammillæ, continenti fluxu animis, cor-

corporibusque lacteam pestem instillantes, ærumnas acerbissimas, morbos exitiabilès, calamitates sempiternas, miserias innumerabiles; universa denique mala in humanum genus important.

B I M E M B R E S.

Peccati gravitas maxima.

1. Tanta inest peccato, vel levissimo gravitas, tanta fœditas, tanta pestis, 2 Ut omnium mortalium salus, & orbis universi conservatio unico sit, ut ita dicam, mendaciolo post habenda.

Tanquam à facie Colubri fuge peccatum.

1. Tanquam, si immanis horribilisque Coluber, hianti ore, oculisque igneis, pestem anhelans præsentissimam, toto in te impetu immineret irruens; 2. Sic omni contentione mentis, ac virium longè horribilius, immaniusque quovis Colubro, & Dracone, monstrum extimesce peccatum, ac fuge.

T R I M E M B R E S.

Initium Sapientiæ Timor Domini.

1. Qui veræ laudis incensus desiderio, illustrissimum Sapientiæ decus ambit. 2. nihil in omni vita antiquius habere debet, ac potius, 3. quàm ut Æternæ mentis Numen non tam supplicii metu, quàm religione officii, nullo planè delicto violanda, castè sanctèque revereatur, ac timeat.

Vita

Vita turpis abominanda.

1. Tametsi, quantum turpissimis in rebus homines scelerati voluptatis hauriunt in hac vita; 2. tantùm, multòque etiam plus doloris, & cruciatuum non essent toleraturi in altera; 3. Eorum tamen nefarios mores, exitumque infœlicem perhorrescere deberemus.

QUADRIMEMBRES.

Vinum, & Mulieres apostatare faciunt Sapientes.

1. Quis hominum fuit unquam, aut esse potuit, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, & continentiæ? 2. quem intemperantia gulæ, quem compotationes immodicæ, quem Vinum immoderatè haustum de statu naturæ non ignominiosè dejecerit? 3. Aut quis eâ præditus altitudine mentis, ea judicii maturitate, ac sapientiæ laude præcelluit, 4. quem Fœminarum impudicus amor, & ad obscœnas voluptates libidinosâ propensio abductum ab honestatis officio; rationis usu non spoliavit?

Quid sapientiùs quàm nihil peccare.

1. Quid est, oro, à recta legum norma, & à communi sapientissimorum hominum vivendi ratione minùs abhorrens, 2. Quam sic instituere vitam, & mores temperare, ut nihil reprehensione dignum appareat? 3. Aut quid magis honestum atque laudabile sanctissimisque naturæ institutis convenien-

venientius, 4. quàm eum vitæ cursum tenere, eamque sequi agendi regulam ut nihil in factis nostris, seu dictis, non dignum, & imitatione & admiratione cernatur?

QUADRATÆ, AC ROTUNDÆ.

Ingratus.

1. Si tantùm apud te valeret accepti beneficii grata recordatio, 2. quantùm apud me valuit, tibi gratificandi studiosa propensio, 3. Eamdem mihi nunc benevolentiam testareris, adversante fortuna meis commodis: 4. quam olim, rebus mihi ad voluntatem fluentibus, testabaris.

Bona fortunæ mala.

1. *Si* quantis abundent malis fallacia fortunæ Bona, 2. attenta mentis consideratione perpenderes, 3. Quò majori hactenùs cura, sollicitudineque illa venatus es, 4. eò majori deinceps contemptu respueres, aspernareris, exhorreres.

FUSÆ, AC VOLUBILES.

Lugdunensis inter arma Felicitas.

1. Quonam vestro fato evenisse dicam Lugdunenses, 2. ut ardentibus circumquaque bellorum incendiis, & per armorum strepitus, civilesque tumultus serpente lue præliorum ac jam late omnia populante, 3. intacta, illibataque semper extiterit augusta hæc vestra, fortunatissimaque Civitas, 4. omnique opum genere abundans, deliciisque vitæ sine metu fruens,

& as-

& affluens, in ipsius felicitatis beato sinu placidissimè conquieverit?

1. An quòd suorum quondam sanctissimorum Martyrum clara victoriis, præsidiisque tuta, totaque etiamnum hodie laurea, sic in mediis fulminibus ridet, 2. An, quòd ad supremam evecta regionem gloriæ, extraque posita communium malorum tempestates, secura gaudet, lætaque triumphat, 3. dum firmissimæ quæque urbes aliæ trepidant, dum provinciæ circumpositæ, validissimis quamvis munitæ propugnaculis, consternuntur.

MEMBRATIM CONCISÆ, Melleæ Apum Prædæ.

Vides, ut direptrices illæ Apes, ac furunculæ per efflorescentes naturæ thesauros, per nectareas plantarum divitias: per roseas agrorum gazas inexplebili rapacitate, velut agmine facto, turmatim, volatimque ruunt, rosellatim carpunt, hortulatim sugunt, areolatim hauriunt, alveolatim sternunt, suspitulatim bibunt, mellificatim rapiunt, & legionatim prædas important.

En, ut iterum ex alveariis rauco bombo personantibus, præeunte Duce, strictis aculeis, aliisque explicatis, eruptionem faciunt? Areolasque illas, aromatibus saluberrimis pretiosa suaveolentibus fragrantes herbulis, venustissimisque depictas flosculis, circumvolitantes; in obvios quosque

que sine lege flores feroces irruunt, violaria violant, rosæ aurum diripiunt, lilii argentum exportant, thymum sugunt, casiam ebibunt, serpyllum expilant, crocum exsorbent, tilias, & hyacinthos exhauriunt.

Formicarum mira Indoles.

Formicæ, non dispersæ per agros errant solivagę aliarum more ferarum; sed in quadam reipublicæ societatem coeuntes conventus agunt, cętus celebrant, se mutuo honore colunt, se audiunt, se consulunt, sibi obtemperant, se hortantur, juniores juvant consiliis, infirmiores robore sublevant, pigriores stimulis admonent; laborantes hortatibus urgent, ægras curant, mortuas efferunt, ætate provectas singulari reverentia prosequuntur.

Eas jure diceres, cum hominibus participare rationis usum, adeò pro innata sibi sagacitate, rerum causas, & principia vident, earum progressus, & quasi antecessiones percipiunt, componunt similitudines; ventos præsentiunt, imbres præsagiunt, naturam prospiciunt. & subtili consequentium comprehensione cum primis, præsentibus ventura illigant, præteritis futura connectunt.

CAPUT IV.

Usus Periodi.

QUomodo utendum periodo?

R. Dicam libenter, habet enim res ista multas cautiones sed duas ego dumtaxat appono breviter.

Prima. Ipso dicendi aditu, & orationis exordio fermè adhibentur Periodi tornatè elegantius, numerosque sententiarum tractu circumductæ, suaviterque cadentes; quo nimirùm insinuet se blandiùs oratio in animum auditoris ejusque benevolentiam, & attentionem sibi conciliet: Nisi fortè genus esset hujusmodi, quod istam dictionis lenitatem non admitteret.

Secunda cautio est; ut, cùm ubique, tum hic maximè, habeatur ratio varietatis, ne fastidium pariatur audientibus: si pari semper gressu incedat, pari modo subsistat oratio: Quapropter curandum est, ut modò tractim ducatur, & numerosè fluat; modò distinguatur in membra, modò feratur per incisa. At, ubi ad Perorationem deventum est, in qua excitandi sunt motus animorum non tam verborum, quàm sententiarum, nec tam numeri, quàm ponderis est habenda ratio. Ac de his satis. Ad alia Orationis ornamenta veniamus.

PRO-

PROGYMNASMA II.

DE FIGURIS

CAPUT I.

Rerum Natura, & Divisio.

QUid sunt in oratione Figuræ?

R. Quod in horto flores, in cælo Stellæ, in ore Veneres, in collo Torques, in digito Annuli aurei, & in annulis Gemmæ. Figuris enim Oratio quibusdam quasi flosculis distincta nitet, & tamquam stellulis consperſa lucet, & ceu gemmis radiata micat, & coloribus quasi illuminata, monilibusque fulgens pretiosis, pulchrè resplendet.

Quid est Figura?

R. est Conformatio quædam sermonis elegantior remota à communi sensu, & loquendi consuetudine. Itaque, quod præter communem usum loquendi dixeris, id cum figura dictum putabitur.

Quotuplicis sunt generis?

R. Duplicis. Aliæ dicũtur Figuræ Verborum; Aliæ Sententiarum, quæ à Græcis dicuntur *Schemata*, Latine, *Habitus modi ornatus*.

Quæ vocantur Figuræ Verborum?

R. Eæ, quæ in verbis tantùm habent dignitatem, id est, quæ posita sunt in

sola

ſola conformatione Verborum, qua immutata, figuræ pereunt v. g. *Quid me expectas? Quid meam fidem imploras?* Figura eſt, quæ dicitur Repetitio. Quod ſi ita immutem verba, *Quid me expectas? cur meam fidem imploras?* tunc non erit figura eadem quia non erit repetitio illius particulæ, *Quid*.

Quæ dicuntur figuræ Sententiarum?

R. Quæ non in verbis ſolum, ſed in rebus ipſis quandam dignitatem habent, hoc eſt, quæ ita poſitæ ſunt in ſenſu, ac ſententia, ut quibuſcunque verbis proferantur, eadem ſemper figuræ vis, ac majeſtas ſervatur. Sed priuſquam has, illaſque figuras, explicemus, pauca præmittenda de Tropis.

CAPUT II.

De Tropis.

QUid eſt Tropus?

R. Eſt Verborum translàtorum uſurpatio.

Unde hoc nomen dicitur?

R. A voce Greca, τρέπω ideſt, *verto*, idcircò, quoties vox aliqua à propria ſignificatione in alienam convertitur, & transfertur, *Tropus* dicitur.

Quotuplex troporum genus eſt?

R. Duplex, aliud eorum eſt, quiinuno

verbo, Aliud eorum, qui in pluribus verbis fiunt.

Quot sunt Tropi in uno Verbo?

R. Septem, Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopoeja, Catachresis, Metalepsis.

METAPHORA est Translatio verbi ab uno, cui proprium est, aliud, cui non est proprium. Ut *Homo ardens ira*. Nam *ardens* propriè igni convenit, & transfertur ad hominem, cui non est proprium; neque enim homo *ardet*, sed ignis.

SYNECDOCHE est 1. cum pars pro toto ponitur. Ut *puppis* pro *Navi* 2. Cùm totum pro parte, ut, *fons*, pro *acqua* 3. Cùm sumitur materia pro ipsa re, quæ ex illa fit, ut, *ferum* pro *Ense* 4. Cùm antecedentia pro consequentibus usurpantur. Ut, *Boves ab agricolis reducuntur*, pro *Nox adventat*.

METONYMIA, seu Transnominatio, cùm pro effectu Causa; aut contra pro causa effectus ponitur. Ut cùm, *Cererem*, pro *pane*; *Bacchum* pro *vino* dicimus, quia Ceres frumenti, & Baccus vini inventores sunt.

ANTONOMASIA, seu Pronominatio cum aliquid pro vero rei significatæ nomine sumitur. Ut *Eversor Carthaginis pro Scipione* qui evertit Cartaginem.

ONOMATOPOEJA, seu Fictio vocis, cùm vox aliqua fingitur ob similitudinem, quam

quam habet cum ipsa re significata, ut *Mugitus* pro ipso sono, quem boves edunt.

CATACRESIS, seu Abusio, cùm scilicet abutimur significatione alicujus rei ad aliam significandam. Ut, *Parricida* de eo, qui matrem interfecit, qui propriè *Matricida* dicendus esset.

METALEPSIS, cum aliqua dictio, aliud à propria sua significatione, ex iis quæ antecesserunt, significat. Ut,

Post aliquot mea regna videns, mirabor aristas.

Id est *post aliquot annnos*. Nam ex aristis æstates; ex æstatibus annos intelligimus.

Quot sunt Tropi, qui in pluribus verbis versantur?

R. Quatuor, Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

ALLEGORIA est, cum aliud verbis, aliud sensu ostenditur. Ut, *Cum magnas subiisset tempestates; rerum omnium naufragium fecit*. Hoc est: *Cùm magna adiisset pericula; amisit bona omnia.*

PERIPHRASIS, seu Circumlocutio, cum id pluribus verbis explicatur, quod paucioribus dici poterat. Ut, *Ille, à quo vitam accepisti*, id est *Tuus pater*.

HYPERBATON, seu Transgressio cum perturbatur ordo verborum. Ut *Qua de re* pro, *De qua re*, *mecum* pro *Cum me*.

HYPERBOLE, seu Superlatio aut Excessus, est, cum sententia aliqua fidem

excedit, augendi rei gratia. Ut, *Nive candidior*, *Anteire cursibus auras*.

CAPUT III.

De Figuris Verborum.

IN quo hæ Figuræ à Tropis differunt? R. Quòd Tropi fieri nequeant nisi verbis translatis; at Figuræ Verborum, propriis verbis constare possunt. Ut, *Occidi occidi hostem patriæ* Figura est quæ Repetitio dicitur, non tamen Tropus est; quia Occidi; verbum proprium est, non translatum.

Quomodo fiunt Figuræ Verborum?

R. Tribus modis. 1. per additionem, cùm scilicet, verbum verbo additur, Ut, *Veniet, veniet illud tempus*. 2. per detractionem, cum detrahitur aliqua vox. Ut; *Parentes, propinquos, amicos prodidit*: Detrahuntur enim conjunctiones. 3. per similitudinem, cùm variæ inter se similes ponuntur. Ut, *Hoc vestimenti genus, fœminas non tam ornat quàm onerat*; Has ternas lustremus Figurarum Classes, & incipiamus à prima.

FIGURÆ PER ADDITIONEM
Repetitio.

REPETITIO *figura est, cùm ab eadem voce periodi membra incboantur*. Ut.

Quem populus Romanus damnavit, quem Senatus damnavit, quem omnium existimatio damnavit; eum vos sententiis vestris absolvetis? (4. *Ad Heren.*)

Vix hostem invenerat, jam urgebat: vix pectora viderat, jam terga cedebat.

Accusant ii, qui fortunas ejus invaserunt; causam dicit is, cui nihil præter calamitatem reliquerunt. Accusant ii, qui plagas inflixere. Causam dicit, qui accepit, Accusant ii, &c.

Conversio.

CONVERSIO *est cum ab eodem verbo finiuntur periodi membra*. Ut.

Illud ex te audire cupio, quare, cùm ego te defenderim, non rogatus defenderim, immeritum defenderim, periculo meo defenderim, tu, horum omnium immemor, me oppugnas?

Doletis, Cives optimi, eversa esse vestra templa? illa evertit hæresis. Lugetis, sacra majorum monumenta suis spoliata esse ornamentis spoliavit hæresis Sacratos homines cudelissimè trucidatos? trucidavit hæresis.

Complexio.

COMPLEXIO *Repetitionem complectitur, & Conversionem, cum videlicet oratio eodem verbo incboatur, & definit*. Ut.

Quis accusavit? inimicus. Quis testes produxit? Inimicus. Quis tulit sententiam? Inimicus. Quis irrogavit pœnam? Inimicus.

Qui sunt, quos Deus summè odit? Impudici. Qui sunt, quos etiam in hac vita diris suppliciis afficit? Impudici. Qui sunt,

quibus æterni post mortem cruciatus manent in inferis? Impudici.

Vis, ò Christiane, frænare libidinem? Ora. Vis hostem pudicitiæ frangere? Ora. Vis constantiæ coronam referre? Ora.

Conduplicatio.

CONDUPLICATIO *est. Cum idem Verbum vel initio, vel in ipso decursu orationis geminatur affectus exprimendi gratia*, Ut.

Vivis, & vivis, non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam *(Cic. in Catil.)*

Bona, (miserum me consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) Bona, in quam Cn. Pompeii fuere acerbissimæ voci subiecta præconis. *(Cic. 2. Phil.)*

Nunc etiam audes in horum conspectum venire, proditor patriæ, proditor, inquam, patriæ venire audes in horum conspectum? *(4. ad Her.)*

Traductio.

TRADUCTIO, *Quæ & alio nomine dicitur Polyptoton; est cum eadem vox diversis locis repetitur, casibus, aut generibus, aut temporibus, paulùm immutatis.* Ut.

Ei sum infensus, ejus aspectum ferre nequeo, illum auribus, oculisque respuo, illo superstite, vitam tranquillam agere non possum.

Gradatio.

GRADATIO, *seu* Climax, *est cùm ab uno*

uno ad aliud fit progressio, aliqua repetendo eorum quæ iam dicta sunt. Ut.

Mihi doctrinam diligentia, doctrina gloriam, gloria æmulationem, æmulatio sempiternam laudem comparavit. *Sed de Gradatione fusius in Figuris Sententiarum.*

Synonymia.

SYNONYMIA, *est coacervatio multorum verborum, eamdem significationem habentium.* Ut.

Illum tandem aliquando furem tem audacia, scelus anhelantem, pestem Senatui nefarie molientem, bonis omnibus exitium machinantem, emisimus, ejecimus, eliminavimus. Abiit, excessit, erupit, evasit. Illum redire non sinam, non feram, non patiar.

An verò vos soli ignoratis, vos hospites in hac urbe versamini, vestræ peregrinantur aures.

Polysyntheton.

POLYSYNTHETON *est, cum multæ conjunctiones congregantur.* Ut.

Teque tuique similes, tibique charos, & aspernor, & aversor, & execror; nec timeo, minas, quas jactas, nec terrent me pericula quæ denuntias.

Figura per detractionem.

Synecdoche.

SYNECDOCHE, *Figura est in narrationibus usitatissima; fitque, cùm verbum*

quoddam retinetur, *quod facilè intelligitur*. Ut.

Hic, tumultuari famuli, lugere ancillæ, mærere filii, conjux misera lamentari *Subauditur*, cæpit, *vel* cæpere, *Plura exempla*, *Progymnasma de Narratione subministrabit*.

Adjunctio.

ADJUNCTIO *est cùm ad unum verbùm sententiæ plures referuntur*. Ut.

Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Ea flagrat cupiditate, ut illam nec pudor ab insania, nec pudicitia à stupri fæditate, nec pietas à scelere, nec generis ac familiæ macula, à libidinum turpitudine avocare queat.

Nulla libido ab illius corpore; nulla vis à manibus, nullum flagitium à sceleratissimis ejus factis absfuit unquam.

Non illum avaritia ab instituto cursu, ad prædam aliquam revocavit, non libido ad voluptatem, non amænitas ad delectationem, non denique labor ipse ad quietem.

Disjunctio.

DISJUNCTIO, *seu* Dissolutio, *Cùm demptis conjunctionibus*, *multa copulantur*. Ut.

Studia literarum, adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent,

bent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Figuræ per similitudinem.

Paranomasia.

PARANOMASIA *seu* Annominatio, est *cùm paululùm immutata verba, atque deflexa in oratione ponuntur.* Ut.

Cum lectum petis, de letho cogita.

Quò quis amantior, eò plerumque amentior est.

Similiter cadens, & desinens.

SIMILITER CADENS *est, cùm duæ, vel plures sententiæ, seu orationis membra, similiter, & iisdem casibus efferuntur.* Ut.

Quid tam commune, quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis. (*Cic. pro Rosc.* 72.)

SIMILITER DESINENS *est, cùm plures sententiæ simili modo finiuntur.* Ut.

Tam fœlix imperator est, ut ejus semper voluntatibus non modò cives assenserit, socii obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint.

Isocolon.

ISOCOLON, *seu* Compar, *cùm varia orationis membra constant pari fermè numero syllabarum.*

Tam difficile bellum Pompejus extrema hyeme apparavit; ineunte vere suscepit media æstate confecit. (*Cic. pro Manil.* 35.)

Non eſt difficile viatori per apertam planitiem, nullis ſentibus interclusam, nullis fluviorum anfractibus impeditam; nullis decurſibus lubricam, nullis ſaxetis aſperam; ſine prolapſione curſitare; At vero iter celerrimè conficere, dura conſtratum glacie, alta obſitum nive cautibus aſperum, vepribus invium, torrentium concurſu ruptum, non parvi laboris eſt opus.

CAPUT IV.

De Figuris ſententiarum.

His figuris, ut nihil in arte Rhetorica præſtabilius, ſi uſurpentur ea qua par eſt moderatione, ac prudentia ita nihil ferè putidius, ſi temere ac pueriliter adhibeantur. In id vitii non incurres, ſi quæ de ſingulis hic apponam, diligenter expenderis. Exempla præſertim ſi attentè leges, in quibus velut in ſpeculo tum ipſius figuræ naturam, tum multiplicem ejus efformandæ rationem conſpicies. Conſultò quippe in eorum quibuſdam multa congero, quæ certè reſecanda ducerem ſi alius mihi ſcopus, quàm legentium profectus propoſitus eſſet.

ALLEGORIA.

ALLEGORIA, nihil aliud eſt, quàm multiplicata & continuata Translatio. Tametſi autem Figura hæc in verbis ſita ſit, in ſententiis tamen dignitatem, & lu-

cum

cum habere potest, ob similitudinis gratiam, quam plerumque continet, & Translationis leporem: Exempla habet Cicero speciosissima.

EXEMPLA.

Ratio Comitiorum.

Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet Ratio Comitiorum Dies intermissus unus aut nox interposita, sæpè perturbat omnia;& totam opinionem parva non numquam commutat aura rumoris. (*Pro Mur.* 74.)

Magnitudo animi.

Neque tam fui timidus, ut qui maximis turbinibus, ac fluctibus, Reip navim gubernassem, salvamque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerẽ. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas, aliis impendentibus tempestatibus non cessi; sed unum me pro omnium salute obtuli. (*In Pison.* 20.)

Hic duobus exemplis adjiciamus tertium sequentem sententiam exprimens.

Frustra tegitis vestras laudes.

Nequicquam huic honoris Soli, qui collucet in vestris animis, nubem moderationis objicitis: jubar illud virtutum irradians castigatum modestiæ velo, amabilius emicat, Frustra, nobilissimo laudum flumini à

vestrorum profluente meritorum fontibus, opponitis verecundæ dissimulationis aggeres, honestique molem pudoris. Quò illas coercetis arctius, severiusque cohibetis, eò magnificentiùs intumescent exundātis gloriæ fluctus, brevique fiet, ut revulsis obicibus, extra vitæ ripas, temporumque limites sese diffundant, & exæstuent, omnemque posteritatem fluxu venerationis dignissimo, gloriosè circumeant.

ANTITHESIS.

ANTITHESIS *figura est, qua verba verbis aut sententiæ sententiis opposita referuntur*. Ut.

Quis ferre possit, inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus? (*Cic. in Catil.* 10.)

Potestis ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio, & nomini, bonis ac fidelibus sociis, & civibus anteferre? (*Pro M. Fontejo.* 22.)

Ex hac parte pugnat pudor, illinc petulantia, hinc fides, illinc fraudatio, hinc pietas, illinc scelus, &c.

His exemplis adnectamus unum paulò diffusius, & magis pium.

EXEMPLUM.

Jesus Infans.

Transeamus usque Bethleem cum Pastoribus,

ribus, & videamus, & veneremur Jesum in præsepio, & demiremur in Infante virum Principem in servo, Sapientem in puero, Rectorem orbis juris factum alieni Demiremur, & adoremus Splendorem tenebris offusum Potentiam constrictam vinculis, Infinitatem terminis finitam. Immensitatem circumscriptam cunis, balbutientem Sapientiam, Sublimitatem cum humilitate, Fortitudinem cum infirmitate conjunctam; Opificem mundi, puellæ opus, Eum, qui sedet super Cherubin, reclinatum sub brutis animantibus. Qui ambulat super pennas ventorum, jacere stratum in spelunca pecorum. [*Paranomasia*] Qui terram mari circumdedit, brachiis Mariæ circumdatum. Adoremus, inquam, & stupeamus è Virgine prolem, hoc est flores ab hyeme, flammas ab aquis, in rubo ignem, rorem in vellere: [*Repetitio & similiter cadens*] hoc est, sine radice fructum, sine semine messem, sine fonte rivum, sine trunco Arborem vitæ, Filium sine patre, Conjugem sine conjuge, ac denique Virginem matrem; Monarcham famulum, subditum Regem, hominem Deum.

APOSTROPHE.

APOSTROPHE Latinè Aversio, *est cùm ab auditoribus, quos alloquimur, ad absentem, vel præsentem quempiam seu vivum, seu mortuum, aut etiam ad res inanimas sermonem convertimus, quas vel per-*

personas quasdam compellamus. His autem ferè modis à Tullio petitis figuratur Apostrophe.

Vos Albani tumuli, atque luci, vos, inquam imploro, & obtestor; vosque obrutæ aræ, quas ille substructionum insanis molibus oppressit, tunc vestræ religiones viguerunt, vestra vis valuit; Tuque, ex tuo edito monte, Latialis Jupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti. (*Pro Mil.* 26.)

O Dii Immortales; vos enim hæc audire cupio, impius hic vestra sacra curat? Vestrum numen horret? non illud auctoritati horum omnium? (*Pro Dom.* 104.)

Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro republica effudistis sanguinem; vos in viri, & in civis invicti appello periculo Centuriones, vosque milites vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis huic judicio præsidentibus, hæc tanta vestra virtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? ejicietur? (*Pro Milon.* 104.)

Te nunc, Scipio; te tunc lectissimum adolescentem appello, abs te officium tuum requiro, & flagito: cur pro hoc homine pugnas? cur eum defensum esse vis? (6. *In Ver.* 79)

EXEMPLA.

Ad suppellectilem humani luxus.

Acceptis à Deo beneficiis abutimur, ut ejus nomen augustissimum, nostris malefi-

ciis

clis offendamus. [*Interrogatio*] Quid enim est, quod nos vertimus in instrumenta vitiorum? quod muniamus nobis iter ad crimen? [*Repetitio.*] Vos appello, Ædes sumptuosæ, aulæis ac picturis illustratæ pretiosissimis: Vos Vasa splendida, vos radiantes auro Abaci? Vos Thalami argento rutilantes, purpureaque Strata, vos appello; Dicite, quot, in vobis flagitia, quot per vos scelera patrantur? Quot vobis testibus ac consciis, & quàm nefanda facinora committuntur? &c.

Ad B. Virginis Ubera.

Virginis mammam divinus Infans apetit; [*Expositio, & disjunctio.*] purissimum expande gremium, divinæ Mater aperi sinum, profer ubera, papillas admove, filio exugendas præbe. Audit Virgo parens. Natique nutibus obsecutura, roseum explicat sinum, dulcedinis expromit thesaurum, mammillam ostendit, papillam porrigit, & inserit in os pueri Jesus. O rosis, liliisque purius, candidiusque gremium! Stillate in labella pueri Dei, gemini ambrosiæ Fontes, mellifluæ manate Gemmæ, nectarei fluite Rivuli: effundite argenteæ Venulæ, quidquid suavitatis vobis inest, in suavissimum Puelli pectus; & implete venas liquore lacteo, commutando mox in sanguinem, olim pro salute nostra fundendum.

Ad Ventos.

Jacet in stabulo, Regum Dominus recens

cens natus, recubat nudus media hyeme; Virginis filius in spelunca, ventis nivibusque pervia, totoque contremiscit corpusculo, Deus Infans. Ah! Venti, si quis vobis favor inest, si qua pietas rigorem remittite. Ah! frigidos inhibete flatus, sævi Aquilones. Ah! quæso, alias perflate plagas, Auræ violentæ: Tu Zephyre mollicule. Tu suavicule Favoni, vos, Auræ blandulæ, tepentibus, huc advolate pennulis, halituque dulciculo, obsequio fovete delicato divinas Pueri tenelli genas.

Ad Cineres Sanctorum.

Ingemiscite, si quis modò vobis sensus est, Cineres sacri, Religiosi Tumuli. Sepulchra sancta. Monumenta templorum augustissima, pretiosis veneranda reliquiis, ingemiscite: Quas enim Aras & Templa, pietate ac religione vestra, consecratis. Ea nunc impii homines ac sacrilegi polluunt.

Ad Oculos, & Manus.

Supremæ Majestatis numen offendi miser, divina Mentis æternæ jussa contempsi impudens, sanctissimasque leges per summum sacrilegium violavi. O me sceleſtum, vesanum, impium! Colliquescite oculi mei, amissorum dolore facinorum, profundite perennes aquas pænitudinis; uberrimam lachrymarum vim continenti fluxu profundite, & eluite, si potestis, assiduo, & amaro fletu sordes criminum, ad quę patranda du-

ces, heu! jam sæpè mihi, & antesignani fuistis.

Vos verò meæ horrete Manus, effectrices antea, & administræ, ultrices mox futuræ tot scelerum: disturbate jam nefarias molitiones vestras, disturbate; [*Disjunctio*, *Commoratio*, *Gradatio*] plangite, quæ fecistis, flagitia, flagellis vos instruite ad vindictam, crebrisque, ac validis ictibus ferite, tundite, pulsate latera, laniate humeros, concidite pectus, dilacerate corpus universum.

Ad Astra, & Flores.

Mentem illustrate nostram, lucidissima Sidera; cæcitatem splendore vestro depellite à nostris animis: impiumque torporem motu micantissimo excitate. Vos enim mentis licet expertia, ad Dei tamen jubentis imperium per statas motum periodos indefessa vertigine, & admirabili cum celeritate ab ortu properatis ad occasum, vicissitudinesque anniversarias constantissimè conficitis: Nos verò immortalium spe premiorum invitati ab eodem supremo Numine ad conficiendum virtutis iter; heremus humi, volutamur in cæno vitiorum, ad inanes, turpissimasque voluptates adhærescimus.

Verùm hebetiores sunt nobis oculi qui spectare nequeunt tam altè, nimioque perstringuntur Astrorum fulgore cælestium? [*Definitiones conglobatæ*.] Ergo agi-

go agi-

go agite, Astra terrestria, camporum Stellæ odoriferæ, scintillantes hortorum Gemmæ, suaveolentia naturæ Monilia, Amœnitates animatæ, odore vestro nos ad honoris amorem pellicite folliorum nitore ad vitæ decus excitate; colorum varietate gravissima eximiaque pulchritudine ad laudis studium; ad omne officii genus, ad rerum æternarum contemplationem impellite.

Ad Colles, & Fluvios Lugdunenses.

Extincta sævientium in Christianos Imperatorum tyrannide, respirare cæpit Ecclesia Lugdunensis, Religiones ipsæ, atque Aræ, quas illi omni nefario ritu, ac scelere macularant, commovisse se videntur præ gaudio, cùm immanes illas cadere belluas viderant. Vos Urbani Tumuli Martyrum quondam cædibus irrigui; vos imminentes huic urbi Colles sacro sanguine naufragi, vos appello, vobisque gratulor, Oppressi diu idolorum simulacris, emersistis tandem, & gestientes nunc lætitia, religiosis virorum, fæminarumque domiciliis inclyti collucentes triumphatis.

Vos etiam appello: Fluvii nobilissimi alluentes, & præterfluentes hanc urbem, quorum olim cursum, purpurati Carnifices, mactatis Christianorum cadaveribus retardarunt, cruenta tunc evolvebatis fluctuum volumina turbulenti; nec tam sangui-

sanguine, quàm ira erubescentes ac spumei; qui nunc, post addictos illos orco Tyrannos, limpidis, placidisque undis in cincinnos sese blandè crispantibus, exultanti fluxu, tranquillè decurritis in oceanum.

COMMUNICATIO.

COMMUNICATIO *est Exornatio, quæ causæ nostræ confidentes, aut ipsos consulimus adversarios, aut cum Judicibus, quid faciendum sit, quidve factum oporteat deliberamus.* Ut.

Nunc ego vos consulo quid mihi faciendum putetis; id enim consilii profectò taciti dabitis, quod egomet mihi necessariò capiendum intelligo. (*2. in Ver. 32.*)

Tu denique, Labiene, quid faceres, tali in re, ac tempore, cùm ignaviæ ratio te in fugam impelleret, Consules ad patriæ salutem vocarent; quam tandem vocem sequi, cujus imperio parere potissimum velles? (*Pro Rabir. 12.*)

Quæro à vobis, Judices, &c. (*hîc, quæ res agatur, explicat, posteaque, sic eos consulit.*) Quid est, quod hac tandem in re, vobis possit videri? Profectò, si rectè vestram bonitatem atque prudentiam agnovi, non multùm me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. (*Pro Quinct. 54*)

EXEM-

EXEMPLUM.

De Mundi contemptu.

Adhuc hæres? Etiamnum fluctuas, levissime Adolescens? necdum adduci potes, ad contemptum rerum caducarum? Verùm esto. Nullius sint apud te ponderis, quæ hactenus attuli; æquo animo feram, consilium despici meum. At te ipse saltem consule, te audi, obsecro, tibi obtempera. Quærò enim, abs te, si te, hinc Regina pulcherrima, omnibus abundans fortunæ bonis, omnibus instructa naturæ dotibus, comiter vocaret ad se, te ut haberet sponsum Regemque faceret, inde, proterva, fædaque Meretrix, te impudenter ad turpem invitaret amplexum; & illa quidem adiri non posset, nisi per angustum callem, vepribus impeditum, ac saxis asperum; ad hanc verò, via duceret amœna, & facilis; Quid tunc amabò faceres? utrius tandem vocem sequi, utri parere potissimum velles? Profectò, si benè novi tuam indolem, video, quid esses facturus: Exhorreres videlicet, hujus aspectum Prostibuli, & per media senticeta advolares ad Reginæ sinum. Cur ergò, id non agis, cum licet? cur consilio non uteris tuo? vocat te virtus ad æterna gaudia, & ad divinos amplexus, obscœna te, contra Voluptas, ad ærumnas sempiternas allicit, & illam aspernaris, ob levem viæ difficilioris la-

borem,

borem, & huic te mancipas quod iter videas consperſum floſculis. O cæcitatem!

CONCESSIO.

CONceſſio *Figura, eſt cum videmur etiam aliquid iniquum, vel pati, vel adverſario concedere fiduciæ cauſa. quod nimirum, illa etiam parte conceſſa, nos ſuperiores fore confidamus. Hac autem figura eleganter, plerumque utimur, cùm ab unò ad aliud tranſeundum nobis eſt.*

Id exemplo ſequenti planum fiet, in quo, de induſtria, elegantiores congreſſi Concedendi formulas; ut ſit uno ſub aſpectu ſubjiciam hujus figuræ idæam multiplicem.

EXEMPLUM.

In adoleſcentem furunculum.

Non dubitavi; inquis, quoniam ſe ultrò, & inopinanti obtulit occaſio, & apertam reperi parentis arcam, aliquot inde aureos educere. Improbè factum: neque enim oblata occaſione male agendi, ut unquam licet. Verùm, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus. At, cur poſtridie ad eandem arcam reverſus es? Cur obſeratam recludere uncino es conatus. Cur diu fruſtra luctatus ſeram perfregiſti: Non idegi, reſpondes, malevolo animo; curioſitate inductus, quid intus eſſet, ſcrutari volui. O excuſationem ridiculam. O curioſum innocen-

nocentem! At esto, tege nequitiam mendacio; prædare in paternis bonis, capsas exhauri, cistas expila, rem omnem familiarem dilapida; Num etiam fratri tuo ad furandum præferre facem oportuit? Non prætuli, ais: ipse potiùs exemplo mihi prævivit suo. Tametsi adhuc mentiare, hoc tamen tibi do, atque concedo. Esto, sit ille tibi hac in re haud absimilis, sit fur, sit malitiosus, sit æque, ac tu, promptus ad omne facinus: At certè paratum restituere, quæ abstulerat, avocare non debuisti: neque enim me latet, quas ei minas intenderis, quæ pericula denunciaris, si redderet. Verùm, sic te illius non illum tua secutum esse vestigia; fac ejus impulsu, te tantum nefas perfecisse. Eine natu minori, & adhuc puero, te jam ætate firma, assentiri decuit? Quid respondebis?

CORRECTIO.

CORRECTIO, *est quæ verbum, aut sententiam retractat, & corrigit, ut aliquid addatur, quod augeat.* Ut:

Atque hæc Cives, Cives inquam, si hoc non sine eo appellari fas est, hæc de patria sua cogitavit, (*Pro Muren.* 8.)

O stultitiam, stultitiamne dicam, an impudentiam singularem! (*Pro Cælio* 71.)

Quæ fuit igitur, in hoc homine constantia:

stantia: Constantiam dico: nescio, an melius patientiam possem dicere. (*Pro Ligar* 26.)

Cui unquam homini bono, bene dixit unquam? benè dixit; immo, quem fortem, & bonum civem, non petulantissimè est insectatus? (*Pro Sex.* 120.)

In exercitu comparando, patrimonium suum effudit. Quamquam, non simus usi eo verbo, quo decuit; non enim effudit, sed in salute Reip. collocavit. (4. *Phil.* 134.)

Quæ convivia fieri putatis, in hujusmodi domo? si domus hæc habenda est potius, quàm officina nequitiæ, & diversorium flagitiorum omnium. *Pro Rosc Amer.* 134.)

Aliis exemplis hic opus non est, quod hæc Figura fieri paucis verbis soleat.

DEPRECATIO.

DEPRECATIO *Figura est, qua opem alicujus, Dei, aut hominis implorarmus.* Ut.

Hoc nos primum metu, Cæsar per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te, ullam partem iracundiæ suspicemur (*Pro Dejot.* 8) Per dexteram te istam oro, quam Regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti; istam, inquam, dexteram, non tam in bellis & prœliis, quàm in promissis,

missis, & fide firmiorem. *(Pro Sex. 54.)*

OBTESTATIO, *Deprecationis genus est cum scilicet in re gravi advocamus aliquem, vel hominem, vel Deum, in testimonium veritatis.* Ut.

Unum restabat illud, quod forsitan non nemo vir fortis dixerit: restitisses, repugnasses, mortem pugnans opetisses. De quo te, te inquam, Patria, obtestor, & vos Penates, Patriique Dii, me vestrarum sedium, templorumque causa, me propter salutem meorum civium, quæ mihi semper fuit mea charior vita, dimicationem, cædemque fugisse.

E X E M P L U M.

Joseph, Fratres deprecans.

Quid, heu! molimini Fratres mei? quid mihi machinamini? occidere me vultis? in puteum, me vultis agere præcipitem? Ah! supplex omnes oro, singulosque humi provolutus obsecro, ignoscite: si quid à me, in vos peccatum est, inconsiderantiam fecisse pœnitet. O Juda, ò Ruben, ò Simon, misereat vos meæ pueritiæ, [*repetitio*] per parentis nomen, per matris pietatem, per ego vos illum sinum & ubera, quæ vos aluêre, precor per quidquid sanctum in cælis est, & in terris sacrum misello parcite; date veniam fratri, Fratres optimi. Per hæc genua, vos obtestor quæ teneo, & amplector; per istas manus, quas veneror osculis,

lis, lacrimisque rigo Ah! Puteus suavissime te appello, imploro vestram opem, Cælites?

DISTRIBUTIO.

DISTRIBUTIO, *seu* Partitio, *est cum id quod summatim dici poterat fusiùs explicamus, & in suas partes distribuimus.*

EXEMPLA.

Lectissimum hunc Adolescentem non ingenita huic ætati levitas à suscepto vitæ consilio revocavit: [*Repetitio, & Disjunctio*] non improborum sodalium blanditiæ ad voluptates; non locorum, in quibus degit amœnitas ad delectationem, non majorum nobilitas ad ambitionem, non corporis, ingeniique præstantia ad arrogantiam, non aliorum impuritas ad libidinem; non amicorum convictus ad compotationes intempestivas, non denique summa rerum omnium affluentia ad aliquod probrum, infamiamque detraxit.

Vir omni virtute præditus.

Eminet in hoc homine altitudo animi in condonandis offensis, in liberali gratificandi voluntate, in detestandis avaritiæ sordibus, & malorum omnium seminario, cupiditate; neglectisque propriis emolumentis, & commodis, totum se ad aliorum salutem magnifico, excelsoque animo explicat, Cernitur in capessendis rebus ar-

duis magnitudo mentis; in rimandis negotiorum viis, pervestigandisque quam aptissimis mira sagacitas; in gerendis acre consilium; in persequendis summas inter difficultates ad extremum usque constantia. Nihilque est, quod aut non alto quodam aggrediatur animo, aut cautissimis consiliis administret, aut strenuo labore perficiat; vir plane interritus periculis, infractus malis, invictus adversis, calamitatibus inexpugnabilis, ad labores impiger, ad pericula fortis, ad consilia prudens, ad casum, fortunamque felix.

DUBITATIO.

DUBITATIO, *est cum haeremus & ambigimus, quid dicendum, agendumve sit.* Ut.

Quid, si haec criminatio abs te tota per summam fraudem ficta est? quo te nomine appellemus? Improbum? at, etsi nihil esset à te confictum, tamen, in caeteris injuriis, quas innocenti intulisti; improbissimus reperiebaris. Num malitiosum? negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. Audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria, & obsoleta sunt: res autem nova, & inaudita. *(Pro Quint. 56.)*

Quid primum quaeram? aut unde potissimum exordiar? aut quod, aut à quibus

auxi-

auxilium petam? Deorumne immortalium? Populi ne Romani? Vestramne, qui summam potestatem habetis hoc tempore fidem implorem? (*Pro Amer. 29.*)

Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam nescio. Negem, hoc admissum fuisse crimen? Negem, testes auditos esse in scenam? Non est nostri Ingenii; vestræ clementiæ est calamitoso adolescenti subvenire. (*Pro Cluen. lib. 4.*)

Apud vos, quemadmodum loquar, nec consilium nec oratio suppeditat; quos, nec quo nomine quidem appellare debeam scio. Cives? qui à patria vestra descivistis: An milites? qui imperium auspiciumque abnuistis. Sacrati religionem rupistis. Hostes, corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta consilia, animos hostium video. (*Scipio apud Liv. l. 8. dec. 3.*)

Illustrem habet Dubitationis ideam Virgilius Didonem ab Ænæa derelictam, indeliberatione suspensam, ac dubiam sic inducens.

En quid agam? rursusne procos irrisa priores?
Experiar? (4. Æneid.)

Cætera omitto, quæ tu, si libuerit, consules, dum prudentioris fæminæ Dubitationem huic attexo.

EXEMPLUM.

Susannæ animi Dubia.

Hæc non à declamatore ficta sed ab exclamante matrona facta Dubitatio est. Priùs tamen, quàm exclamet, attonita hæret, stupenti similis, & quid cogitet, quidque loquatur, nescit infœlix. Excitata tandem imminenti periculo, Quid agam? inquit; quò me vertam? Ad quem confugiam? [*Dubitatio*] Assensero? in me admisero scelus. Negavero? æternum incurram cum morte dedecus. Pro Superi! quas in angustias adducta sum. Cujus fidem implorabo? A quo auxilium petam? Resistam duobus una? impar sum. Confugiam ad preces? quis exaudiat. Clamem? morior. Taceam? in quinor. Fugiam? non licet. Cedam? Ah! perdo, quod mihi multò est charius vita. Sed, quid moror diutiùs misera? Quid dubius vita fluctuat animus? In vestras, scelesta capita, satius est incidere, quàm in Dei manus. Perire præstat, quam peccare: Necem crimini præfero. His dictis, exclamat Susanna, acclamant Senes execrandi, accurrunt famuli, &c.

EXCLAMATIO.

EXCLAMATIO *est orationis Elatio quæ motum animi vehementiorem efficit, reique magnitudinem exprimit, interjectione adhibita, nonnunquam verò suppressa; ut cùm*

ut cùm dicitur. Superi! Miserum me! *Ejus usus est vel ad laudem, vel ad vituperium, vel ad commiserationem, ut patebit exemplo sequenti, in quo coacervatas reperies insigniores Exclamandi formulas, usurpatas à Tullio.*

EXEMPLUM.

Innocentia Susannæ damnata.

[*Antitheses*] Pudorem accusat impudentia, vitam virtuti Susanna post habet; puram sceleris mortem mavult oppetere, quàm usura contaminatæ vitæ frui. O castitatem admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisque decorandam! O fœminam fortissimis fortiorem viris! O laudem præclarissimam; O facinus omni præconio superios, omniumque sæculorum veneratione dignissimum; O mulieris pudicitiam! O decus incredibile, & præter hanc unam, in omni vita inauditum!

Non exhorruere impuri Senes minis, precibusque sollicitare tantam virtutem; Non reveriti sunt nefandi, afferre stuprum matronæ integerrimæ; passique repulsam in caput innocentis crimen conferre. O scelus, ò lutum, ò sordes; ò libidinem effrenatam, & indomitam: & ò portentum in ultimas terras amandandum!

Adulterii insimulatur Castitas: falso circumventa testimonio Virtus opprimi-

 tur,

tur, nec declinare valet calumniæ laqueos. O patrii mores! O leges divinæ! ò jus! ò fas! ò tempora! Huccine omnia recide-runt? O cæcitatem mortalium! ò fallaces hominum cogitationes! ò consilia præpostera! [*Dubitatio*] Illane Susanna rea traducitur, cujus nuper eximia laus versabatur in ore omnium? cujus pudorem ad cælum exquisitis encomiis efferebant? [*Apostrophe*] Id futurum putasses Heroina invictissima, cùm adspirantem virtuti tuæ secundissimi rumoris auram videbas? cùm honoris fructum amplissimum referebas magnis tui debitum meritis? O fallacem hominum spem! ò fortunam volucrem, ò inanes nostras cogitationes; [*Allegoria*] quæ in medio spatio sæpe franguntur, & corruunt, & ante in ipso cursu obruuntur, quàm portum aspicere potuerunt! Quàm citò illa omnia, ex lætitia, & voluptate ad luctum & lacrymas defluxerunt. (*Pro Sylla* 91.)

[*Correctio*] Sed quid hîc exclamando tempus consummo [*Hypotyposis*] Rapitur ad supplicium pressa catenis Castimoniæ Victima; in fletus se omnes effundunt, miserantur afflictæ vicem; Susanna tortoribus stipata, erectis in cælum oculis, viam signat imbre lacrymarum. O spectaculum, non modo hominibus, sed tectis ipsis, & parietibus luctuosum! [*Apostrophe*] Proh Deus immortalis, cur

in ho-

in hominum sceleribus maximis aut connives, aut præsentis fraudis pœnas in tam longum tempus reservas? [*Correctio.*] Immo non reservat ultra; liberatur innocentia, retexitur implicatum calumniæ facinus inextricabile, emeritas Senes impudici pœnas luunt. O qui hæc legimus, ò nos beatos si fuerimus hujus virtutis æmuli, ò conditionem nostram fœlicem; ò decus illustrissimum, ò fortunatam vitæ rationem.]

EXPOLITIO, SEU COMMORATIO.

EXPOLITIO *exornatio est qua commutatis verbis, eadem sententia variè versatur, & effertur, quo gratior, clariorque subjiciatur oculis.*

EXEMPLA.

Virtus ubique pulchra est.

Per expolitionem ita eloquar:

Quid est virtute præclarius? quid speciosius? quæ fucos expsa [*Antitheses.*] perinde fulget squallore obsita, ac radiis redimita gloriæ; cui non minus venustatis inest viliori vestitæ panno, quam dum coruscat splendore purpuræ; quæ tantum Majestatis habet in cœno jacens, quantum solio insidiens; quæ juxta nitet plebejo juncta, ac nupta Principi; nec blandius in adolescente lectissimo, quàm in decrepito, strigosoque sene renidet.

Uxor dives quæritur.

Hac ætate non tam fœminarum formam consulunt viri, quàm crumenam; [*Paranomasia*] & oneratas malunt, quàm ornatas parumque curant, quibus deformentur naturæ vitiis, modò sint instructæ magnis divitiis. Adeo, vel in nuptiis ipsis, non tam de nuptiali thalamo quàm de thesauro laboratur; tædisque jugalibus arca potius quæritur, quàm conjux; plurisque sit aureæ dotis fulgor quàm decoris; & decoris, & argenti splendor, quàm generis copioso censu sponsa dives, sit sensus licet expers, judiciique vacua, quàm sapiens, & benè morata, si fuerit dotata malè.

Extingueretur memoria nominis nostri, si nullæ essent Literæ.

O vita hominum fluxa, caduca, volucris, fugax, & in mortem præceps [*Adjunctio, & similiter cadens*] nisi fluxam Literæ figerent; volucrem sisterent, fugacem retinerent, sustinerent præcipitem, caducam immortalitate donarent; extingueretur, heu, fama nostra simul cum corpore; eodem cum ossibus tumulo præclare factorum mi recordatio conderetur; deflueret in cineres nomen nominisque memoria opprimeretur ruina vitæ, & in oblivionis auras gloria illa, quam tot sudoribus aucupamur, tenuissimi vaporis in modum evanescerent. Non evanescit autem, sed solida, totaque persistat, nec ullo dierum allisu, aut concur-

su an-

ſu annorum, labefactari convellique poteſt; Sed potius, Eboris inſtar, quod aſſiduo contactu nitorem contrahit, ætatum conſequentium, perpetuo velut amictu, ſplendidior exiſtit beneficio Literarum.

Divitum Luxus à Luctu pauperum.

[*Antitheſes crebræ*] Quanta hodie, (declamabat non ita pridem in Divites Cato quidam Tragicus) quanta illorum hominum natio eſt, qui ſervire ſe crederent niſi in alios dominarentur; nec ſe ut homines haberi putarent; niſi colerentur ut Dii: nec fœlicitatem ſperarent ſatis cumulatam ſe poſſe conſequi, niſi quam creaſſet aliorum miſeria. Luxum facit Locupletum Luctus inopum, illorum riſus parricida ab iſtorum lacrymis oritur, & unius cupiditatem multorum egeſtas temperare nequit, Sericæ veſtes illæ, quas induimus ſunt potius plebejorum ſpolia, quàm Bombycum; & illa noſtra purpura non tantùm murice, ſed etiam miſerorum cruore tincta; polybapha dici magis debet, quàm dibapha. Monilia non ornarent ſatis, gemmea licet atque aurea, niſi ſplendorem ſuum ab integrarum ſquallore familiarum accreſcerent; nec armillæ decorarent brachia matronarum nobilium, niſi catenis manus infelices conſtringerentur. Torques iſtos, quos geſtamus, quàm multos torquere creditis? Certe ne-

te negare non possumus, quin plurimorum patrimonia sæpè pendeant ab unius collo, & nudentur innumeri, ut unus pretiosiùs vestiatur. Quid jam de mensis nostris dicam? quid de indignissima fame pauperum inter epulas nostras nata? iis demum cibis acquiescimus divites, quos inopum sudor condivit; & palato tantum arrident, qui emuntur illorum sanguine.

GRADATIO.

GRADATIO, *seu* Auxesis, *seu* Augmentum, *non tantum Figura verborum est, sed etiam sententiarum, in qua sequens oratio semper addit aliquid ad præcedentem*. Ut.

Miserum est exturbari fortunis omnibus, miserius est injuria: Acerbum est, ab aliquo circumveniri: acerbius est, à propinquo: Calamitosum est bonis everti, calamitosius, cum dedecore, funestum est, &c. (*Pro Quin.* 95.)

Facinus est vincire civem Romanum, scelus, verberari: propè parricidium, necare, quid dicam, in cruce tollere? (7. *Verr.* 169.)

EXEMPLA.

Simeon Stylita.

[*Allegoria*.] Hac Gradationis figura quibusdam quasi gradibus, divini hujus hominis Columnam scandamus, & ab ejus ca- cumi-

culmine conetur evadere oratio in fastigium summæ virtutis: & laudum verticem, quem ille superavit, attingere [*Correctio*.] At quis attingat? [*Interrogatio*,] Quis altitudinem tantam metiatur animo? [*Repetitio*.] Quæ mens, quæ cogitatio, quę facultas illuc adrepat, quò se Simeon extulit? Lustremus saltem, si ad minùs eò evehere potest dicendi vis, [*Allegoria*.] Lustremus, inquam, numerando virtutum gradus, per quos sublimem illam sanctimoniæ columnam ascendit: Principio ejus veluti fundamenta jacturus; in semetipso descendit, nihilum reputavit, despexitque suum; Ex hac despicientia exarsit odium implacabile, & crucis amor accruciatuum: [*Allegoria*.] Ex hoc amaro capite dimanarunt rivi perennes deliciarum cœlestium: Has quò propriùs ad fontem, liquidioresque potaret, erexit animū supra humana omnia: Neque id satis esse ratus, erexit & corpus prærupta rupis celso in vertice domicilio posito. Jacere enim adhuc sibi visus, humiq; serpere, Columnam excitavit, triginta sex altam cubitos, fixitque supra illam sedem [*Correctio*.] Quid dico Sedem? non in illa sedit, ne se deprimeret, sed semper stetit; Et ne vel sic nihil hæsisse terræ, credi posset, cujusque quam minimam posset, partem contingeret, uno tantùm in pede annum unum invictus perstitit: invictum jure dixi; ut enim haud vicisse scias etiam post morde[...]

in eodem hæsit vestigio, exanimisque in statione manens, stetit in gradu Miles Christi, verè statarius.

HYPOTYPOSIS.

HYPOTYPOSIS, *Figura est, qua res quæpiam sic verbis exprimitur, ut non tam audiri, vel legi, quàm geri, & oculis usurpari videatur. Differt autem* Hypotyposis *ab* Etopœja, *quod hæc tota sit in exprimendis animi motibus, illa verò corpus delineet potiùs quam mentem.* Ut.

Hæc posteaquàm acta sunt, procedit iste, inflammatus scelere, furore, crudelitate, in forum venit. Navarcos vocari jubet, qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim accurrunt. Iste hominibus miseris, innocentibusque injici catenas imperat: implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret; rogare, &c. (*19. in Ver.* 105.)

Hæc cùm maximè loqueretur, sex lictores circumsistunt valentissimi, & ad pulsandos, verberandosque homines exercitatissimi, cædunt acerrimè virgis. Eorum unus, converso bacillo, oculos misero tundere vehementissime cœpit. Itaque ille, cum sanguis os, oculosque complesset, concidit. (*Ibid.* 14.)

Personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino, madebant parie-

tes,

tes, ingenui pueri cum meretricibus, scorta inter matres familias versabantur. (2. *Phi* 104.)

Videor mihi hanc urbem videre, arcem omnium gentium subito incendio concidentem: Cerno animo sepultam patriam, miseros, atque insepultos acervos civium; Versatur mihi ante oculos, aspectus Cethegi, & furor in vestra cæde bacchantis. (4. *Catil.* 11.)

EXEMPLUM.

Parricida.

Furiis actus Adolescens pugionem arripit, sub veste abdit, egreditur domo, grandævum parentem, paulò antea in villam digressum, insequitur furore amens: [*Metaphora*] inflammatus odio, perque occultos, & compendiarios calles prævertens, facilè assequitur. Ut videt filium Senex stricto gladio irruentem, hæret attonitus; & mutus, cui nil fidebat, hæret pavens, quasi consternatus. At ille, scelus anhelans, descende, inquit, delire senex, descende capularis, quin cadis statim, devota diris victima? Hic pater, quasi afflatus fulmine, stupet immotus, & exanguis, & loqui volentem vox deficit. Denique tergiversantem filius exturbat jumento obtortoque collo raptat in fossam proximam. Interea patri misero, quam stupor ademerat, restituit vocem timor, &, Quis, inquit, fili, te furor in parentem incitat. Hoccine a tua

te commeritus sum, quòd vitam dedi? Metiris, respondit ille, non dedisti vitam, exitium mihi cōtrà creasti sempiternum: Meministi, tuis me præstigiis abductum à cœnobio semel, atque iterum? pestiferis blanditiis tuis, & incantamentis abstractum à religiosa vita, revocatum ad mundi sordes? per te perii miser; tu per me vicissim æquū est, ut pereas, ample. Hæc dicens guttur ferro transfigit, laceratq; grandi plaga: ac demū conscenso equo fugit parricida Filius.

IMPRECATIO.

IMPRECATIO *est Execratio quædam, qua malè alicui imprecamur*. Ut.

Quin tu abis in malam rem, malumque cruciatum. (13. *Philip*. 48.)

Dii te perdant, fugitive; ità non modo nequam, & improbus, sed fatuus, & amens es. (*Pro Dejot*. 21.)

Deus te infœliciter, aut, ut melius precer, te restituat sanitati, malesane Blatero, ita de te omnium præclarissima stultè sentis.

Hæc de hac figura sufficiant, neque enim illius nisi perrarus est usus.

INTERPRETATIO.

INTERPRETATIO *Figura est quæ dictum, aut factum alicujus, juxta sen-*

tentiam, & mentem nostram interpretamur. Interpretemur nos Epaminondæ Thebanorum Ducis verba ultima hoc exemplo.

EXEMPLUM.

Facta nostra Filii nostri sunt.

Audite, quibus verbis Epaminondas, lethifero transfixus telo, moriens orbitatem soletur suam. [*Sermocinatio.*] Orbus, inquit, morior, viri Thebani, qui lectum circumstatis meum, non tamen sine liberis, vobis enim relinquo filiam. At illi, quam tu nobis, inquiunt, quam filiam relinquis, Imperator inclyte? Pugnam Leuctricam, respondet ille, qua patriæ fregi hostem: hæc mea Filia est, quæ parentem non sinet totum interire.

O Immortalitate dignus parens, & digna proles! ò digna immortalitate sententia! [*Interpretatio.*] Hi namque sunt Filii vere nostri. Facta palmaria, quæ gerimus, [*Allegoria,*] hæc germana soboles castissimaque procreatio, non gremio concepta, sed animo non humi, sed honoris excepta sinu, quæ in cunis jam adulta non eget fortunæ mammis, ut alatur; nec ætatem poscit, ut crescat; nec robur virium requirit, ut adolescat. In flore quippe jam matura est, quia virtutis absolutæ fructus est; nec balbutit infans, vel in ipsa sua infantia, quia vix dum nata parentis laudes sui loquitur, ipsiusque repræsentat, non speciem externam, sed indolem, animumque reddit ipsum, meritaque prædicat,

dicat, ereptamque morti memoriam futuris ætatibus præbet intuendam, colendamque proponit posteris. Degenerare hi non possunt à virtute paterna Filii; sed sicut, quod ajebat ille, non:

Imbellem feroces
Progenerant Aquilæ Columbam. (Horat.)

Sic magnæ res non nisi à magnanimis geruntur. [*Antitheta.*] Cum contra in procreatione liberorum haud raro fiat, ut parentes fama eximii natos plerumque turpes, & magni pumilos, & casti fœdos, probique suscipiant improbos.

INTERROGATIO.

INTERROGATIO *Figura est quæ assumitur, non quærendi, sed instandi & urgendi causa ad varios animi motus ciendos opportuna, & usitatissima; cum nulla figura sit quæ per Interrogationem non possit exprimi. Selectiora hæc apud Tullium Exempla sunt.*

[*Expeditio, seu commoratio.*] Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica, gladius agebat? Cujus latus ille mucro petebat? Qui sensus erat tuorum armorum? Quæ tua mens, oculi, manus ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas? (*Pro Ligar.* 1.9.)

[*Repet.*] Quid ego illorum dierum epulas, Quid cum tuis sordidissimis gregibus in-

tem-

temperantissimas perpotationes prędicem? Quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid, quod esset libero dignum, quis denique in publico vidit? (*In Pison.*)

Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo presente? Quis spopondisse me dicit? Nemo. (*Pro Co. Cælio 33.*)

Piratam vivum tenuisti, quem ad finem? quamobrem? quam ob caussam? quo exemplo? cur tamdiu? etiamne privatus? etiamne penè damnatus.

Ex quibus intelligis, hujusmodi minutis, crebrisque interrogatiunculis urgeri vehementiùs adversarium, & quasi densa telorum grandine obrui.

EXEMPLUM.

In Cainum fratris interfectorem.

Quò, quò te agis, scelerate? Ex quo loco te proripis? [*Repetitio.*] Cur solus? Cur sine fratre? Cur non reducis, quem abduxeras? ubi ille est? quo eum loco reliquisti? Sceleste non respondes? nihil dicis? non loqueris? Unde triste hoc, inusitatumque silentium? Undè hic oris pallor, & efferata frons, & capitis jactatio, concitusque agitatio corporis? Dic, inquam, barbare, quod concepisti nefas? quod in te admisisti facinus? quo te impiasti flagitio? quid sibi vult in tuas vestes hic respersus cruor? quid hæc in manuum trepidatio? quid clamor ille tacitus, quem exaudio? Clamat enim haustus terra sanguis, quem effu-

effudisti? An non tui sanguis est fratris, quē per inauditum scelus modò trucidasti?

IRONIA.

IRONIA est: cùm aliud planè dicimus, quàm verba significare videntur. Ita Tullius de Verre homine crudelissimo, dum virum honestissimum innocentissimumque tempestate perfrigida in medio foro nudum religari jussisset, virgis cædendum, ut omnes quidem, qui aderant huic spectaculo, existimabant.

Fallit, inquit, hæc homines opinio: virgis iste cæderet sine causa socium populi Romani, atque amicum? Non usque eò est improbus; non omnia in eo uno sunt vitia; nunquàm fuit crudelis; leniter hominem, clementerque accipit &c. (6. in Ver. 78.)

Sed stulti sumus, qui Africanum, Pompejum, nosmetipsos, cum Publio Clodio conferre audeamus. Tolerabilia fuerunt illa: P. Clodii mortem equo animo nemo ferre potest. [Partium distributio.] Luget senatus, mœret equester ordo, tota civitas cōfecta senio est, squallent municipia, affliċtantur coloniæ: agri denique ipsi tam beneficum, tam singularem, tam mansuetum civem desiderant. Hæc de hominis sceleratissimi morte idem Tullius. (Pro Milone 28.) Vide Cicer. pro Quin. 36. pro Domo sua 104.

EXEM-

EXEMPLUM

Laus Iranica.

Adesdum, mortalium Humanissime, Luthere sancte; ades inquam, Suavissime bipedum, reipublicae Christianae illustre Decus, magnum virtutis Specimen, absolutum moderationis Exemplar. Partem hic aliquam tuorum meritorum recensere, mihi animus est, tametsi ne animo quidem assequi valeam, quod eloquar. Quid erubescis verecundia virginali vir amplissime? Quid abnuis? vel invito, at non immerenti laudes impertias. [*Partium corporis enumeratio.*] Os habuisti succi plenum, ac sanguinis, praepingues, lubentesque genas, nativo illuminatas minio. [*Repetitio.*] Quid splendidius ad decorem? Tibi grandes erant auriculae, & scintillantes oculi, nasusque non vulgaris, nullaque pudoris nubecula, infuscata frons, labra vini spirantia odorem, & referentia colorem, madida semper, atque roscida. Quid ad dignitatem praestantius? Et pectus tibi fuit peramplum; & mammosum, crassi lacerti, excelsae scapulae, collum adipale, venter obesus, prominensque in modum dolioli, membra singula mirè carnosa, & ad justum exaequata modum: Quid ad majestatem augustius? [*Transitio, & Gradatio.*] Sed haec levia sunt: si cum eximiis comparentur animi dotibus, quibus ad maximam laudem sic effloruisti, ut admirabili quadam ratione benignitate, saluti publicae, vir-

virtutum dignitati, religionis propagationi natus esse videreris. [*Laudum Enumeratio, per interrogationem, Repetitionem, & antithetа.*] Quis enim te religiosior fuit unquã, aut esse potuit, vel tum maximè, cùm deserto cœnobio, detractoque per summam pietatem cucullo, homines innumerabiles à severa vitæ ratione ad hilaritatem, ad compotationes, ad epulas, ad rerum omnium licentiam traducebas oratione, & exemplo? Quis temperantior, vel cùm in popinis assiduus exhauriebas immania pocula, ebriusque vociferabaris è suggestu, eructans spurcis sermonibus pietatem, & continentiam. Quis comior, commodiorque tum etiam, cũ sanctissimos homines proscindebas maledictis? Quis modestior, vel dum verbis magnificis, ne dicam arrogantibus, te omnibus anteponebas? Quis castior, vel dum volutabaris in cœno turpissimarum voluptatum, nefariisque libidinibus dares operam? Nuptias junxisti quidem Sacerdos; verum est; [*Correctio,*] at cum sacrata virgine. Caupenas, & lupanaria frequentasti, ita est, sed quæ nimirum converteres in academias pudoris, & gymnasia castitatis. Summa tibi cum Dæmone intercessit familiaritas; videlicet, ut pace cum illo facta, facilius amplificares Christi cultum. [*Exclamatio ironica,*] O virum sanctum! O pium, ac pudicum hominem! O religiosissimum Sacerdotem! [*Objurgatio seu increpatio.*] Nefa-

rie, deterrime omnium mortalium, debacchator conſceleratiſſime, nunc audes his flagitiis, his libidinibus ac turpitudine, & audacia; Catholicæ religionis dicere vindicem? &c.

Præterire non poſſum Ironiam illam mirabilem ac divinam, quam habet Tullius in Piſonem; quaque, haud ſcio, an afferri quidquam poſſit, vel ad leporem elegantius, vel ad majeſtatem præſtantius. Negaverat Piſo, quò ignaviam ſuam, pudoremque tegeret, quod cæterorum more imperatorum, non obtinuiſſet honorem Triumphi, negaverat inquam, ſe Triumphi cupidum unquam fuiſſe, contemnere ſe honorem illum, dixerat; quàm ejus vocem reprehendens Cicero, pro dignitate illum jactat, exagitatque prolixa illuſtrique Ironia, quam ut imitari diſcas facilius exprimere hic illam, examuſſim conatus ſum, & quàm accuratiſſimè potui. (Ann. 58. ad 63.)

I R O N I A.

In Religioſæ vitæ Vituperatores.

Audiamus callidos iſtos è caupona Philoſophos, non tam verbis, quàm ructibus Religioſæ vitæ rationem explodentes. Ajunt vile hoc eſſe vitæ genus, & abjectum, naturæque repugnans quòd hominem natura liberum, & ſui juris arbitrio mancipet alieno, perpetuoque velut addictum carceri, non omni ſolum voluptate privet, ac vitæ commodis; ſed etiam iner-

inerti labore conficiat, vigiliis jejuniisque frangat, irrogatis, atque etiam susceptis sponte pœnis crudelissimè torqueat, beneque adigat ad violentam sibi mortem inferendam.

O gravem, argutamque Philosophiam! Quàm doleo præclari Doctores, quòd tam subtilem maturius non exprompseritis sapientiam, priusquam innumerabiles viri, fœminæque omnium conditionum, & ætatum contemptissimam istam vivendi conditionem amplecterentur! Neque enim integrum est, magnis Ecclesiæ Doctoribus, Basilio, Gregorio, Hieronymo, Chrysostomo, & Augustino consiliis jam uti vestris. [*Congeries exemplorum.*] Errarunt illi non gustarunt hanc vestram Philosophiam: hanc enim imprudentes, & inconsultissimi homines austerioris, ignobilisque vitæ rationem tenuerunt. Bruno, Parisiensis Academiæ lumen, pudet me tui; quid est, quod relicto celeberrimæ urbis splendore, confectisque studiis, præruptarum, inviarumque rupium horrendas solitudines petiisti? Antoni, Benedicte, Dominicæ, cur non hos audistis tam doctos homines, tam eruditos, tam præstantes, priusquam in istum errorem induceremini. O stulti Epiphani, Damasceni, Hilariones, Celestini, & Eucherii! O amentem Francifcum, & Ignatium! ò nullius consilii Albertum, Thomam, Bonaventuram, Ludovicum; qui

aspernati voluptatum illecebras, & perniciosa rerum fluxarum blandimenta, ad Religiosa claustra convolarunt, amplexaturi Christi Crucem. Sed quoniam præterita mutare non possumus quid cessant inanes humili hæc præclara precepta date sapientiæ adolescentibus innumeris, quid de hoc ineundo severioris vitæ genere dies noctesque cogitant? Feruntur enim, mihi credite omni contentione mentis ad cænobia, ardenti cupiditate incredibili Christianæ servitutis subeundi jugum; non didicerunt videlicet eadem quæ vos. Ergo agite, illos radice; meditamini, quibus verbis in censam illorum cupiditatem comprimatis, atque restinguatis. Valebitis apud levissimos adolescentulos viri moderati, & constantes, apud ignaros experti, ac periti: Dicetis enim, ut estis homines ad persuadendum perfecti. Quid est, Adolescentes lectissimi, quòd vos horrida hæc, feralisque Religio tantopere delectet? quòd tanto animi ardore, ad ea feramini, in quibus homines errore ducuntur, quæ superi negligunt, quæ Deus nec requirit, nec curat? neque enim vitam hominibus largitus est, ut ceer feremus incommoda, lethiferaque nobis mala pararemus. Quid verò habet sidem iste Religiosæ vitæ status? Quid sibi volunt vota illa solemnia: Quid hispidus, & absoletus habitus? Quid solitudo ac silentium? quid mendicatio? quid castigatio

gatio corporis, frequensque jejunium? inania sunt hæc, mihi credite, deliria somniantium, ac terriculamenta puerorum, verberibus in sua corpora sævire, ambire laborem, latebras aucupari, honores spernere, abjectione gloriari, quibus ex rebus nihil est, quod ad oblectationem animi, solidamque fœlicitatem referre possitis. Quin nos aspicitis? quin exemplum nostrum sequimini? quin sectamini fugientis vitæ liquidissimas voluptates, & indulgetis genio, animoque obsequimini, deliciisque delicata membra fovetis? Hac vos oratione, non dubito, quin illos, jam pedem in cœnobia inferentes, possitis revocare, & ad paternas domos abducere. O tenebræ! ò cœnum! ò sordes! ò temeritatem, incredibilemque dementiam! Lotharius Imperator, abdicatis supremæ dignitatis insignibus, ad humilem hanc, contemptamque, ut vocatis, vitæ conditionem se abjecit, captans ab honoris proculcatione gloriam, & ab oscuritate loci verum splendorem nominis: Carolomanus, Carolo Martello progenitus, Austrasiæ, & Sveviæ Rex, rerum gestarum gloria clarus, pedum pastoritium sceptro, vilemque cucullum coronæ aureæ præposuit: Eandem non dubitavit insistere viam Pipinus Italiæ Rex, Caroli Magni filius natu maximus: Eamdem capessivere Veremundus Castellæ, Ramirus Aragoniæ, Sigibertus, Chenredus,

redus, Inas, Elteredus Angliæ Reges eamdem Augustissimæ Reginæ Theodora, Cunegundes, Agnes, Elisabetha, Radegundes, Batilda, aliæque Principes, ac Heroinæ injerunt, vos oculatissimi rerum æstimatores, sapientiores, quàm Lotharii, prudentiores, quam Pipini, generosiores, quàm Carolomani, abundantiores consilio, eruditione, ingenio, & prudentia, quam Augustini, quam Gregorii, quam Basilii, quam alii omnes, qui implerunt orbem terrarum, virtutum meritis, & doctrinæ gloria, ea contemnitis, quæ illi idiotæ (sic enim eos appellabitis,) præclara duxerant.

LICENTIA.

LICENTIA *Figura est, qua utitur orator cùm ea, quæ gravia dictu sunt, aut periculosa, magna libertate dicturum se profitetur.* Ut.

Attende jam, Torquate, quam ego non defugiam auctoritatem consulatus mei; maxima voce, ut omnes exaudire possint, dico, semperque dicam; Adestote omnes animis, qui adestis corporibus, erigite mentes, aurésque vestras, & me de invidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. Ego Consul &c. (*pro Sylla* 33)

Vos, Patres Conscripti (grave dictu est sed dicendum tamen) vos, inquam, Sulpitium vita privastis, &c. (10. *Ph.* 8.)

Postremò, (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox) si ad eorum voluntatem dicta, factaque nostra referuntur; optanda mors est, &c. (*Ib* 19.)

EXEMPLUM.

Ad Reginam Lusitaniæ S. Elisabetham.

[*Congeries Synonimorum* .] Coronam deposuisti, Regina Illustrissima, abjecisti sceptrum, exuisti purpuram, regnum abdicasti, exauctorasti sacramento subditos, è supremo gloriæ throno descendisti, admirationem movisti populis omnibus, expectatione suspensis, quò demum evasura sit virtus jam inusitata, tam divina, tam incredibilis. Etsi enim sit illud, quod fecisti, longè maximum, ut illud vix cujusquam mens, & cogitatio capere possit; longè tamen majora à te expectantur. Atque, ut dicam liberè, quod sentio, imò quod sentit Christianus orbis universus, Tibi jam non est integrum, quidquam moliri cæteris commune Heroinis, ac Regibus. Audaciùs fortè loquor, quàm deceat; & vereor, si pergam, ut transilire videar modestiæ fines, & temeritatis subeam notam: Dicam tamen, ut cæpi, apertèque proferam meas cogitationes. Sustinere, ac tueri non potes, ò Reginarum maxima, quam concitasti expectationem summæ virtutis, nisi facinus hoc tuum, post hominum memoriam clarissimum,

mum, præclarioribus deinceps illustres factis, & novis miraculum commendes miraculis. Hanc tibi ipsa legem, ac necessitatem imposuisti, ut tecum certes, te ipsam vincas, tibi domineris coronamque imponas tuo nomini, quam nec vis ulla nec fatum, atque adeo ne tu ipsa quidem, ut maximè velis, eripere tibi possis.

PRÆTERITIO.

PRÆTERITIO *Figura est, quæ fit cum profitemur nos præterire, aut nescire, aut nolle dicere, quòd tum maximè dicimus. Sunt enim quædam minùs honesta, aut nimis communia, aut leviora quæ non nisi obiter perstringenda sunt.*

Sed jam stupra, & flagitia omittam: sunt quædam, quæ honestè non possum dicere; tu autem eò liberior, quòd ea in te admisisti, quæ à verecundo inimico audire non potes. (2. *Phil* 74.)

Nefarias ejus libidines commemorare deterreor: simul illorum calamitatem commemorandò augere nolo, quibus liberos, conjugesque suas, integras ab istius petulantia conservare, non licitum fuit. (2. *in Ver* 41.)

Nihil ille à me, de pueritiæ suæ flagitiis audiet, nihil ex illa impura adolescentia sua: omnia præteribo, quæ mihi dictu turpia videbuntur: neque solùm, quid istum

audire, sed etiam quid me deceat dicere, considerabo. (3. *in Ver.*32.)

Sileatur de nocturnis ejus bacchationibus; lenonum, & alea torum nulla mentio fiat: damna, & dedecora prætereantur. (*Ib.*)

Nihil de illius luxuria loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine, tantùm de quæstu, & lucro dicam. (5 *in Ver.*106.)

Mitto injuriam illam, mitto nefarias nuptias, mitto expulsam matrimonio filiam: nihil de ejus cupiditate queror. (*Pro Cluentio*,188.)

Omnia vetera prætermittam, unum illud illustre, notumque omnibus subjiciam. (7. *in Ver.* 34.)

Possem multa dicere de liberalitate, de ejus abstinentia, de ceteris virtutibus: sed mihi ante oculos obversatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. (*Pro Sextio* 7.)

Est aliud præteritionis genus aculeatum & ironicum, quoties insectandus nobis est aliquis, hoc fere modo.

EXEMPLUM.

In sceleratum hominem.

Non sum tibi ita inimicus, ut tua omnia hìc facinora, criminaque detegam, exponamque singillatiùs, quibus vitam flagitiis inquinaris quàm, sepè probrum castis, labem integris, infamiam bonis intuleris, quàm fueris in propinquos sceleratus, in amicos per-

perfidus, in patriam impius. Hæc omnia præteribo tui parentis gratia, cujus fui olim studiosus, nec ullo modo à me quisquam audiet, te domum tui expilasse patrui, interfecisse patruelem, sustulisse veneno aviam, matrem non semel verberasse? hæc inquam, non dicam, involvam potiùs ęterno silentio.

A L I U D.

Ejusdem Argumenti.

Pudore deterreor, Auditores: nec ganeonis hujus impudici sordibus inficere orationem meam, & vestras aures audeo. Vereor, ut videar parùm honestè loqui, si quæ inhonestè fecit, subjiciam. Tacebo ergo illa omnia. Neque enim memorabo, qua impudentia nuper in alienas ædes irruens; suis stipatus asseclis, exturbarit domo sua dominum, paratas epulas abligurierit, lances, pocula, cæteraque vasa projecerit in vicum per fenestram, mensas everterit, pavimenta vino resperserit, facibusque lecto subjectis, temulentus prodierit foras; Hæc, inquam, prætermittam, ne vestros animos offendam; & pudori meo vim inferam.

OCCUPATIO.

OCCUPATIO *Figura est, per quam ea, quæ ab Adversariis, aut ipsis Auditoribus objici possunt, prævertimus, ultroque rationem facti dictique reddimus. Hanc*

autem Exornationem his ferè formulis concinnamus.

Quæret quiſpiam; cur reſpondit non interrogatus? Quid igitur? debuitne ſuo ſilentio fateri confictum crimen?

At enim quæ cauſa fuit, quòd id temporis domi remaneret? Remanſit; quia comparari ſibi illo die inſidias noverat.

At etiam ſunt qui dicant, cedendum eſſe tempori, præferendam quandoque eſſe honori vitam. Quis amens hoc dixit unquam? Quis adeò rationis expers hoc aſſerere audeat?

Verùm, intelligo, quid opponi poſſit, ſeveriùs non eſſe agendum cum adoleſcentibus, ætati indulgendum: Itàne verò, ſi remiſſis libidinis habenis, feratur in omne nefas adoleſcentia, indulgendum eſt?

Video, quid dicturus ſis, coactus, inquies, hoc crimen patravi. Quis coegit? Quis afferre vim potuit voluntati tuæ?

Atque etiam jactare audebis, liberalitatem in illo eſſe ſummam. O Deus Immortalis! Hoccine eſt liberalem eſſe collectum per multos annos patrimonium uno die in luſtris; ac popinis profundere?

Sed audiamus Tullium, hac Exornatione depellentem quod ab Judicibus objici poterat, ipſo ſtatim orationis exordio, (nam in Exordiis maximè hujuſmodi Figura locum habet, ac præſertim in cauſis Judicialibus, ad evellendas ex animis Judicum ſuſpiciones,

quæ

quæ eo nocere possent) ut sic semoto obice, liberius in causam invehatur.

Credo ego vos, Judices, mirari, quid sit, quòd cùm tot summi oratores, hominesque nobilissimi sedeant; ego potissimùm surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio neque auctoritate sim cum iis, qui sedeant, comparandus. (*Pro Sex. Rosc. Amerino.* I.) *Deinde causas affert cur ad dicendum accesserit, reliquo Exordio.*

Eodem ferè modo suam Divinationem, in Verrem auspicatur, dum instituti sui causam redditurus, cur præter morem, & contra quàm, viri gravis officium postulare videbatur se ad accusandum contulerit, sic agit.

Si quis vestrum, aut eorum qui adsunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis, judiciisque publicis ita sim versatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subitò nunc, mutata voluntate, ad accusandum descenderim; is, si mei consilii causam, rationemque cognoverit, una & id quod facio probabit, & in hac causa profectò neminem proponendum esse mihi actorem putabit. *Tum rationes subjicit, quæ illum ad id impulere.* (I. in Verr. I.)

Idem. Cælium defendens, sic amolitur, quod sibi objicit.

Dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam, tibi hunc puerum parens commendavit, & tradidit, ut in amore, & vo-

luptatibus adolescentiam suam collocaret, & hanc tu vitam, & studia defenderes? *Tum deinde respondet sibi, multa de voluptate disputans.* (Pro Cælio 39)

Sed longè præclarius in Verrem agens, occupat, infirmatque ea, quæ respondere poterat Hortensius Verris Patronus.

Quid agam? *inquit*, quò accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris, opponitur. Novi locum, video ubi se jactaturus sit Hortensius: belli pericula, tempora Reip. Imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur à vobis, ne patiamini, talem Imperatorem; populo Romano, Siculorum testimoniis eripi, neve obteri laudem imperatoriam, criminibus avaritiæ velitis (7. *in Verr.* 2.)

His addamus unum adbuc exemplum.

EXEMPLUM.

De Malè moratis adolescentibus.

Post enumerata mala; quæ in Scholis committi solent à malis Auditoribus ut probarem nullam eorum præceptores, in iis docendis percipere voluptatem, sic occupo, quæ contra afferri possunt.

[*Expolitio, seu Congeries Sententiarum.*]

At dices: non omnes eo more vivunt Adolescentes; non tamen libidini parent, genioque liberiori se mancipant: nec volutantur omnes, in turpissimo cœno vitiorum; Sunt

etiam,

etiam, qui laude florent. Emergunt aliqui è luto voluptatum, in quod lubricante gressu, deciderant: & videre licet non paucos hac indole virtutis, & continentiæ, qui per ætatis abrupta, & declivia sustineant sese, statumque servent, nec officii loco moveantur. Sanè ita est: sunt hac temperantia, & moderatione naturæ non multi quidem, sed tamen aliqui. At demus esse plurimos: An propterea obire suum potest munus cum voluptate pius Doctor, si vel unum alterumve de suis sciat esse Discipulis improbum, sceleribus obstrictum, capitalem Numinis hostem, Cæli, terræque odium futurum, nisi resipiscat, ultricium flammarum immortale pabulum; Quid? mœrorem acerbissimum dissimulare nequiit Divinus Magister, cum è duodenis, quos habebat, malum unum esse Discipulum comperit; Et nos tot inter nefarios, sacrilegosque animi lætitiam præferemus; Contabescit dolore Pastor; qui unam de centenis ovem aberrasse cognoscit à caula: Et aliquam nos gaudii partem capiemus, tam multis de grege nostro deerrantibus ab honesti via, tam multis à tartareo Lupo fœdè laceratis, &c.

PROSOPOPŒJA.

PROSOPOPŒJA *Est persona Effictio, qua rebus mortuis, ac sensus expertibus*

tibus sermonem accommodamus, aut cum absentes tamquam præsentes, vita functos tamquam spirantes, ac loquentes inducimus. His autem formulis figurari fermè solet hæc Exornatio.

Existat ex ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille, qui profectò si extiterit, sic aget, & sic loquetur; Mulier, quid tibi cum hoc adolescente, &c. (*Pro Celio*, 23.)

Existat ergo ille vir, parumper cogitatione vestra, quoniam re non potest, ut conspiciatis eum mentibus quem oculis non potestis. An non ita loquetur? (*Pro Balbo* 45.)

Qui populus, si tecum congrediatur, & una voce si loqui possit, hæc dicat: Ego tibi illum non antepolsui, &c. (*Pro Plancio*.)

Etenim si mecum patria, si cuncta Italia, si omnis respublica loquatur: Marce Tulli quid agis? Tu eum exire patieris, &c. (1 *in Catil.* 27)

Patria tua, tecum, Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus, nisi per te, &c (*Ibid* 18.)

Quòd si nunc ille Brutus reviviscat, & hìc ante pedes vestros adsit; nonne hac uteretur oratione? Ego Reges ejeci; vos tyrannos introducitis. Ego, &c. (*Tull. in Anton.*)

EXEMPLA.

Prosopopœja linguæ excisæ.

Lingua hæc illius est Adolescentis Christiani, qui tyranni jussu in horto amænissimo super herbam Floribus pictam reclinatus constri-

strictusque introductæ meretricis in os impudens, præcisum mordicus linguam expuit. Porrò quamvis excisa sit hæc lingua, format tamen in verba voces, sicque vos Adolescentes alloquitur.

Adeste mollitie languidi, fracti confectique voluptatibus, huc adeste, huc Effœminati, aures, animosque advertite illud ipsum os intuemini, quo expulsa sum; dentes, quibus exsecta, spiritum, illum quo vibrata, divinam illam vim, qua ejecta immissaque fui, in os luxuriosæ mulierculæ. Ejus ut impura purissimum Os meum respueret oscula: suammet Linguam expuit, cruentari morsu malens, quam suavio pollui; pulcroque vulnere fœdari, quàm turpi complexu; sanguine rubere, quàm admissi pudore flagitii, & elingue, mutumque reddi, quàm obscœnum At, nequaquam id futurum est unquam, meum ò crudele juxta, piumque Os? E lingue quidem deinceps eris, at non mutum; tametsi enim loqui sine me nequeas, eloquar ego tamen sine te, tuasque prædicabo sine voce laudes, & celebrabo pudicitiam. Utque me vox, spiritusque deficiant, & præstare tibi non valeā officium Linguæ, Calamus fiam, agitaboque me in hoc florulento gramine, & cruore à meo vulnere in terram stillante, purpureos pingam characteres, nulla oblivione delendos, scribamque inauditum facinus nunquam nisi cum admiratione legendum.

PROSOPOPŒJA.

Anni proximè elapsi.

Revocemus lapsum retro tempus, si possumus; & tanquam è communi rerum caducarum sepulchro, excitemus Annum ab inferis, quem proximè vidimus lamentabiliter expirasse. Lamentaretur enim, hisque verbis nos objurgaret, si loqui posset, Amentes, inconsulti, stupidiores pecudibus homines! Quæ malæ, vos, intemperies transversus agunt? Siccine, momenta temporis quo nihil pretiosius est, effluere sinitis? Sic horas, sic dies, & menses, ipsosque etiam annos, ignave stolidèque collocatis? O stultitiam incredibilem! Annus ego qui nuper abii, quem nuper obiistis tam negligenter, qui concessus vobis singulari Dei beneficio fueram ut ope mea, exiguis mortalis hujus vitæ laboribus immortalem gloriæ fructum referretis; Et tamen, consumpsistis, me, proh pudor! quibus in rebus? dicamne: vix audeo: dicendum tamen, quando mihi etsi mortuo, loquendi facultas tribuitur, in nugis, heu! in otio, in puerilibus ineptiis me consumpsistis, per summam incogitantiam, & inertiam. Leviora hæc sunt, me insuper turpissimarum luto libidinum, conspurcastis; atque in omni flagitiorum dedecore volupt[a]tum, raptum, transactumque per scelera, miserabiliter contrivisti. Egimus annum, inqui-

inquitis fautam prosperumque: vobis ipsi, meam jacturam; vestramque perniciem, quæ vecordia vestra, aut impudentia est, gratulamini. Egistis sanè me, scelesti, at quònam tandem, dicite; quæ ad loca? quæ ad flagitia me adegistis, & egistis? ad ganeas, ad lustra, ad effusas libidines, ad omne nefas. Hæccine verò illa est, malè sana capta gratulationis, materies, ut quem vivum adhibuistis annum tam turpiter, de mea indignissima morte gaudeatis.

PROSOPOPŒJA.

Lecti, & Lucernæ.

Lectus, & Lucerna inducuntur à Luciano. (In Dial. mort. Catapl.) *accusantes apud Rhadamantum inferorum Judicem Magapbentem Tyrannum Lacidæ filium Quod ille impiè riduculè que finxit, fingamus nos piè; &, utrumque peccatori adducamus testem suorum criminum.*

Lectum illum, impure ganeo, quem tot maculasti flagitiis, audies olim, coram divino judice de te conquerentem: Nunc illum audi, te accusantem apud te, & accusationem extimesce.

Quid agis impudicè? (inquit Lectus) Quid scelerate, cogitas? Ideòne vivis, ut pòst quam pergræcatus es ad multam noctem; supra me vinolentus stertas, teque volutes ad multam lucem? Ideòne stratus tibi, instructusque sum, me ut sordibus inficias tuis, & testem me, at-

que

que administrum esse cogas tuarum turpitudinum? O lutum, ò fœtorem, ò spurcitiem execrandam! Aperiamne, quæ operire flagitia soleo? at meorum erubescit candor linteorum, pudetque dicere, quæ facere non pudet impudentem.

Dicitur, Lucerna, proferre in lucem, quæ Lectus tegit, reticetque.

O tenebræ? (inquit Lucerna) Cur me caligine involutam non oppressistis, ne luce mea iter aperire cogerer ad horrenda crimina contaminatissimi tenebrionis! O quoties accensam me dolui! quoties extinctam me volui! maximè, cùm obsecundante libidini nocte, invita me, sed tamen favente; eò ferebatur plenus stupri ac sceleris helluo, quò impellebat insana cupiditas. Aderam, heu me: cùm aliorum vitæ, aliorum pudicitiæ insidiaretur; Aderam, suffusa rubore, & spectabam maligno lumine, cum per effrænatam licentiam, omnia pudoris, naturæque ornamenta perfringeret, cum spumaret ex ore scelus, cum incensus furore, & amentia, turpitudinem anhelaret.

PROSOPOPŒJA.

Bonorum, quibus homo utitur.

Resiste, ò quisquis es, qui nimio rerum creatarum amore flagras: paucis te volunt Bona illa, quæ possides; aures præbe paulisper illorum querelis, dum tecum de se sic expostulant.

Quid

Quid agis amens? quò inflammata cupiditate præcipitas? quid in nostros amplexus lutulenter ruiis? Ah! furorem inhibe tantisper: formosa sumus, tu deformis: nos nitida, tu sordidus: omnibus nos perfecta numeris, omni tu vitiorum labe turpis, nos denique Bona, tu malus es. Si vis, tuis nos famulari commodis, & obsequi votis, & necessitati servire, & velificari delitiis, utiliaque tibi esse ac bona; esto etiam tu tibi ipse bonus: Non si bonos cupis habere famulos, te vicissim dominum quidem cupimus habere, sed bonum. (*Ex S. Aug.*)

Sic tecum agunt, quæ amas vitæ bona, homo inconsideratissime; his te interpellant, obsecrantque vocibus: quibus si occludis aures: istas saltem, ad Deum, Dominumque tuum, querimonias deferunt.

Effector rerum omnium præpotens, & sapientissime moderator: Quousque nos, Bona tua, quæ fecisti, & quæ laudasti ut *valde bona*? servire patieris tam malis dominis? Cur ancillas pulcherrimas, fœdissimorum hominum servitio mancipasti? Ideòne, splendorem nobis concessisti, ac pretium, ut obscœnis, vilissimisque homunculis, & mulierculis, elegantiam dignitatemque conciliaremus? Ideòne voluisti nobis esse bona, ut amaremur dumtaxat à malis, ut à solis possideremur improbis.

RETI-

RETICENTIA.

RETICENTIA *eadem fermè figura est* . *quæ* Præteritio, Ἀποσιώπησις. *Græcè dicta, cùm scilicet dictis quibusdam sermo abrumpitur, neque perficitur, quod dici cæptum erat*. Ut.

Tu istud ausus es dicere, homo omnium mortalium, quæro, quonam te digno moribus tuis appellem nomine? (4. *ad Heren.* 41.)

Tu, istud nunc audes dicere, qui nuper alienæ domui: non ausim dicere, ne cùm te digna dixero, me indignum quippiam dixisse videar. (*Ibid* 13.)

Huc pertinet illud Virgilianum, de Neptuno (3. *Æneid.*)

Jam Cælum terramque, meo sine Numine Venti,
Miscere, & tantas audetis tollere molles?
Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

SERMOCINATIO.

SERMOCINATIO, *seu* Dialogismus, *est ficta personarum colloquutio, sive solus unus loquatur, sive plures inducantur simul colloquentes*.

Exemplum habet illustrissimum Cicero (*Orat. Pro Comædo* 48.) quo probat, credibile

dibile non esse virum honestissimum esse mentitum: illud omitto quia paulò longius, & aliud, subdo, in argumento venustiori figuratum.

EXEMPLUM.

Assentatio ludificata.

Mercator locuples non auro minùs, quam ætate gravis, filiam habebat nubilem, & unicam. Eam cùm nuptui tradidisset adolescenti nobili, pro dote, bona sua donat omnia. Peractis nuptiis, gratulantur sibi novi conjuges, insperatam felicitatem; illa, quòd viro nupserit illustri genere, hic, quòd duxerit uxorem benè nummatam. At non item gratulatur sibi senex, angitur contra intimis sensibus, dementiam deflet suam, haberi se ludibrio, secum ipse queritur, se contemni indignum in modum, à Filia, Generoque; sic, ut ne aspectu quidem dignentur obvium. Nec abiicit tamen spem omnem levandæ ægritudinis. Consilium hoc init callidum. Amicum adit, quem posteaquàm salutavit, quo in loco suæ sint res, docet, & quid excogitavit, simul aperit. Ac nummos, inquit, in hanc rem, mihi non paucos, commoda in paucos dies. Libenter, inquit, ille. En, denum ex hac capsula, quantum voles. Summam iste capit non levem, domumque redit plenus spei maximæ. Vix ingressus cubiculum, generum audit suum sca-

las domus ascendentem; abdit se in suum conclave Senex; utque tinnitu pretioso inescet hominem, effundit aureos in mensam, & numerare nummos alta voce, claroque sono incipit. Ad sonitum monetalem accurit, auscultat pro foribus, miratur, inhiat. Denique egreditur senex; cui iste; Unde inquit, mi pater, tam densus tibi defluxit imber aureus? Quota, respondet, hæc summa est ex iis quæ debentur mihi? hanc à debitore recepi hodie, mutuo daturus, ex amicis meis cuipiam. E vestigio uxorem ille adit, & O nos amentes, inquit, nimiumque credulos! vetulus noster etiamnum affluit auro: At illa; Quis ais? auro affluit? saxo ad nos brevi totum refluet, quantumcumque est, non si in arcem ejus arca vertatur, impressionem sustineat. Nec plura; ad patrem devolat, vultum ad blanditias componit, nectarea tota fit, melleis verbis, & osculis parentem salutat; Ut vales, inquit, mi parens optime, mea faustitas aurea, & fælicitatis aurora, ò meæ vitæ gaudium. Ille dolum, dolo excipiens, valeo inquit; te advenisse gaudeo id temporis; volo enim testamentum condere, teque scribere hæredem summæ cujuspiam. Beas me, inquit illa; at cur me id celaras, pater filiam tuam, tui observantissimam, quæ te his oculis plus amo? Nimirum, ait senex, non omnia sunt, quovis evulganda tempore; Ta-

re; Tabellionem accerse protinùs; Accersitur; facit ille testamentum; summo deinceps honore colitur; moritur demum; sumptuoso effertur funere; aperto testamento, patet fraus; seque delusos dolent dolosi conjuges.

SUBJECTIO.

SUBJECTIO *Figura est, qua orator vel interrogat seipsum, & respondet sibi; vel cùm alium interrogat, non expectat responsum, sed aliud de suo addit, Vide quàm multifarie fingi possit in his exemplis vel à Tullio petitis, vel ad ejus imitationem compositis.*

Quam afferes excusationem absentiæ tuæ? Fuisse te morbo impeditum? at valebas, ut cum optimè: Negotiis distentum? at ludendo contrivisti diem totum.

Quare venenum dare vellet? ne aurum redderet? num petivit? ne crimen hæreret? num quis objecit? (*Cic. pro Cal.*)

Tu meam domum religiosam facere potuisti? Ecqua mente? qua invaseras? qua manu? qua disturbaras? qua voce? qua incendi jusseras? qua lege? quam non scripseras? &c. (*De Harusp.*)

Non appellabitur hostis reipublicæ, qui leges violarit? tu rescidisti; qui Senatus authoritatem contempserit? tu oppressisti; qui seditiones foverit? tu excitasti.

Quis virtutes indagavit, vitiaque expulit

lit annon vitæ philoſophia dux? Quis diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocavit? nonne Philoſophiæ diſciplina? Quis urbes peperit? leges invenit? nonne magiſtra morum Philoſophia?

Quanta eſt, Deus immortalis! humanæ mentis pervicacitas! quam celeres ingenii motus! Vis pervadat terras ac maria? jam pervaſit. Jubes in cœlos evolet? jam evolavit Cupis detinere? non potes. Quos enim obices obiices? pone terræ molem; penetrabit: oppone oceanum; tranſiliet: mundum ipſum univerſum obiice, momento ſuperabit univerſa.

Quid tam novum, inuſitatum, quàm puerum duodennem, omnes omnium poetarum tenere fabulas? tenet accuratè: Rhetoricæ diſciplinam callere penitus? penitus callet; Dialecticæ argutias & Juriſprudentiæ tricas didiciſſe? didicit. Quid tam incredibile, quàm id ætatis adoleſcentulum Latinam, Grecam, Hebraicamque linguam habere probe perſpectas? cognitaſque? habet cognitas. Quid denique tam admirabile, quàm eo tempore, quo alii vix loqui expeditè ſciunt, de Philoſophiæ arcanis, & Theologiæ myſteriis, coram celeberrimo cætu doctiſſimorum hominum cum laude diſputare? adverſantium petitiones eludere? palmam referre? diſputavit, eluſit, retulit. (*Vide Cic. pro L. Man.* 61.)

Quo-

Quonam pacto hunc reum defendes? Avaritiæne crimina frugalitatis laude deprecaberis? at nemo illo nequior, nemo libidinosior extitit. An dices virum esse fortem? at homo inertior, ignaviorque proferri non potest. An mores probi? quis contumacior? quis superbior? At hæc sine cujusquam malo, quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? (*Vide C. in Ver.* 492.)

Dilatemus exempla duo in laudem Eloquentiæ, & Geographiæ:

Laus Eloquentiæ.

Hanc artium Reginam, ipsamet Figura Subjectio laudat, sic eam alloquens.

Sisto me, Regina flexanima, subjectissima tibi Figura Subjectio; ut si quid usquam est, quod tuæ nondum potestati fortè subjecerim, id totum nunc tuis pedibus accidens, subjiciam tibi, atque submittam. Subjiciant se quoque mecum, Artes omnes Disciplinæ, Scientiæ, Facultatis; nihilque possidere se profiteantur, quod tibi non subjectum velint. Triumpha igitur, ingeniorum Imperatrix, & voluntatis humanę Domina, quòd nihil sit, quod non planè perfectèque subjeceris. Etenim, quid nunc est quod tuis viribus se opponat? An procax hominum in omne nefas effusissimorum protervia? at eam reprimis, An Effrenatæ cupiditates ac libidines? at eas frangis. An juvenaliter exultans superbia? at coerces.

An audacia improborum? at cohibes. Flagitiosorum furores? at exarmas. Conscelerat orum conatus? non refutas eos solùm, sed rides. Quid? homines fortè pertinaciter obfirmati resistunt tibi? an non expugnas? Feri, & agrestes, nonne mitigas? Immanes ac barbari? an non eorum naturam versas, mentem torques, mores immutas, commoves animum, & in omnem partem convertis?

Laus Geographiæ.

Cùm simus omnes sic à natura comparati, ut loca, in quibus nunquam fuimus, adeundi miro desiderio teneamur; quid meliùs cupiditatem hac in parte nostram explere potest, quàm disciplina Geographiæ? aut quæ usquam regio est; quò per hanc Artem nobilissimam, liberè pergendi potestas non fiat? Vis longè latèque patentes terrarum tractus tempore brevissimo peragrare? jam peragrasti: excelsa montium juga conscendere? jam conscendisti: agros oppidis collucentes, littora distincta villis, & urbibus perlustrare? jam perlustrasti. Optas steriles pervadere, mutasque solitudines Africæ? expetis usurpare oculis gemmeas Indici maris oras, aut amænissimas Americæ regiones auri, argentique venis prædivites? Hæc omnia, dum loquor, si tantisper ad Geographiam te convertas, pervasisti, intuitus es, objisti.

SU-

SUSTENTATIO.

SUSTENTATIO *Figura est, qua suspensos tenemus aliquandiu audientium animos, alia minora recensentes, & reiicientes, donec tandem id, quod quasi animo conditum servabatur, exponimus. Adhiberi autem solet hæc exornatio, cum explicaturi sumus aliquid inusitatum, admirabile, aut inexpectatum nisi fortè quis jocari velit, aut movere risum, ut facit Martialis, hoc Epigrammate.*

Quod convivaris sine me tam sæpè, Luperce,
Inveni, noceam qua ratione, tibi.
Irascar, licet usque voces, mittasque, rogesque:
Quid facies? inquis: quid faciam? veniam.

Qua porrò ratione fieri hæc figura debeat, præclaro te docebit Exemplo Tullius, his verbis insectans infamem Verris avaritiam (7. in Verr. 10.)

Causa dicta, servi damnati sunt. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam? nolite usquequaque eadem quærere; in metu belli furandi qui locus esse potest? Etiam si qua fuit in hac re occasio prætermissa est. Tunc potuit nummorum aliquid auferre, cum accusati sunt: at verò jam damnatis servis, quæ prædandi potest esse ratio? produci ad

ci ad supplicium necesse est, itaque producuntur, ad pallum alligantur. Etiamnum mihi expectare videmini, Judices, quid deinde factum sit, quòd iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu, atque præda. Quid in ejusmodi re fieri potuit? quod commodum est. Expectate facinus, quàm vultis improbum, unicam tamen expectationem omnium. *Tum subiicit, quo pacto, Verres pecunia corruptus: reos solvi jusserit Subiiciamus, & nos alias ejusdem Exornationis idæas.*

EXEMPLA.

Honor doctis exhibitus.

Audite, quanto fuerint olim in pretio literæ quibus homines doctos honoribus ornarint, non ipsi modo Reges sed Tyranni. Platonem Syracusas venientem excepit Dionysius tyrannus atque pompa? quo apparatu? qua humanitatis magnificentia, & significatione benevolentiæ? Expectatis hìc forsan, ei vias fuisse cylindro æquatas, ut Caligulæ? aberratis: aureis resperſas ramentis, ut Commodo? hallucinamini: floribus constratas, ut Heliogabalo? nihil minus. Quid igitur? accipite, atque suspicite. Platonem ipsum, aureis vectum quadrigis, aurigans ipse Dionysius, in urbem triumphabundus introduxit. O splendorem litterarum eximium! ò illustrissimum doctrinæ decus! *nam huic figuræ Exclamatio aptè subnectitur.*

Impe-

Imperatoris ignavia.

Ducis hujus invictissimi magnitudinem animi, incredibilemque generositatem demiramini. Videte, quantum finitimis populis terroris injecerit; qua fortitudine inierit prælium, quanta fœlicitate debellarit. Audierat, per exploratores, hostem celeritate usum, aliquot loca, improviso adventu cepisse, jamque oppugnari regni munitissimum oppidum Ad eum repellendum, colligit totum robur imperii: quis ei victoriam non despondeat? Conscribit numerosum exercitum: quis non pertimescat? Vim tormentorum maximam rotat: quid formidolosius? Copias explicat, buccinæ concrepant, tympanorum, ac bombardarum horrifico strepitu, omnia latè loca personant; quis obsidionem solvendam non crederet? Denique magnis itineribus contendit ad illud oppidum, cum universo exercitu. Quid deinde sequitur? ubi in conspectu venit, viditque è stationibus suis erumpentes armatorum globos, accingentium se ad certamen, illicò receptui cani imperat, ipse admissis equo calcaribus primus omnium arripit fugam. O præclarum Imperatorem non tantùm cum Scipionibus, & Alexandris conferendum, sed etiam, si placet, superis anteponendum.

Iracundæ Fœminæ facinus.

Hæc nuper fœmina, ancillulam cùm ferire vellet, idque non posset commodè, quòd

quòd manus haberet impeditas, (tenebat enim altera speculum, altera gemmeum torquem,& armillas aureas) quid illam fecisse putatis? Speculum illud,dicet aliquis, in ejus caput impactum, fortè comminuit? nequaquam, nam pretiosius erat, quàm ut tam levi de causa frangeretur. Quid? num pede illam percussit, aut cubito? nimis hoc usitatum est cujus de vulgo mulierum. An probris, conviciisque laceravit? & illud etiam nimis est vulgare. Quid igitur facere potuit? neque enim alia videtur esse ratio explendæ iracundiæ, aut dolor ulciscendi. Imò alia est, sed insolita ac nova. Nimirum dentibus rem agere instituit. Ain'tu, dentibus? quoniam verò modo dicam; accipite. Puellam, quæ à tergo erat, ejus ut capillos comeret coram venire jubet; patet illa: tum verò inhumanissima hæc mulier, in ejus os, rostro plusquam canino irruens,nasum impetit;miseramque denasasset dubio procul nisi avertens opportunè ancilla vultum,pro naso obtulisset aurem, quam furia penè totam mordicùs abstulit. O nequitiam inauditam!

Impudicæ Fœminæ flagitium.

Fingite animo facinus, quàm vultis horrendum, & execrabile, cogitate quidquid immanitatis, & turpitudinis, ad omnem intemperantiam erudita, moliri solet impudentia, vincet hujus fœminæ flagitium cogitationem vestram. Nolete hìc proinde refri-

refricare memoriam parricidiorum, incestuum, sacrilegiorum, quæ aut ab historicis conscripta, aut à poetis ficta vel legistis vel audistis Leviora illa simul omnia videbuntur, tametsi gravissima, si cum hoc uno componatur, quod vobis expositurus modò sum. Quod illud autem facinus tam abominandum? horreo dicere, pudore stupet animus, torpet lingua, hæret oratio, nec verba suppetunt, quæ id satis explicent Loquatur ipsa mulier nefanda; scelus nobis suum aperiat, minùs enim erubescet dicere, quod non erubuit patrare. Audite illam, simulque cognoscite, quo furore sæviat, effusa libido, cum semel admissa est; quam difficile coerceri, reprimique possit tartarea lues, cùm medullas penetravit intimas totumque animum pervasit. Ego, inquit, insana, cum flagrarem in cupiditate, nec amori nefario obsequeretur fortuna, &c. *neque enim inficienda charta est narratione tam horrendæ flagitii.*

TRANSITIO.

TRansitio *non tam figura est quàm quidam veluti figurarum nexus, quo fit ut aptè inter se copulata orationis membra continuè cohæreant efficiantque unum quasi corpus. Dicitur autem Transitio, quòd per illam ab una sermonis parte transeatur ad aliam, quod qua ratione sit præstandum,*

non tam praeceptis, quam usu. & lectione condiscendum est Moneo tantùm nullam rem fermè esse, in qua oratoris ingenium industriaque magis eluceat quam in his Transitionibus; easque omnium illustrissimas vulgo censeri quae orationis partes ita delicatè committunt, ut ipsa commissurae vix appareant. En tibi nonnullas de usitatioribus connectendi formulas, & primùm particulas quasdam huic rei inservientes.

Ad hæc, illud etiam considerandum nobis est.

Adde his, Accidit his; Accedit ad hoc: Hoc accedit, quæ ille gessit in exercitu.

Huc pertinet: Eodem pertinet. His finitimum est; Huic proximum est illud &c. Ad hunc ordinem referendum est quod domi contigit.

Jam verò quid referam? &c Age verò explicemus nunc, &c. Quid? quod suos etiam incessit?

Nihil jam dico de illo scelere. Omitto domesticas ejus sordes. Nam illud quid attinet commemorare?

Sed hæc de particulis connectentibus: nunc ad quasdam Transitiones transeamus, è variis Rethoricæ locis deductas.

Sed hæc, utcumque ignoscenda; illud quis ferat?

Audistis gravissima, sed audietis graviora.

Sed hæc privatim, nunc quæ publicè gesta

gesta sunt, videamus.

Sed hæc Juvenis peccavit, nunc ejus virtutes audietis.

Quid his immoror? ad id, quod est hujus causæ caput festinet oratio.

Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam mihi retulerit, accipe.

Sed hæc vetera, illud autem recens. Cæsarem meo consilio interfectum. (*Phil.* 2.25.)

Sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonii, rem unam pulcherrimam transiliat oratio, ad Lupercalia veniamus. Non dissimulat Patres conscripti, apparet esse commotum sudat, pallet. (*Ibi.* 84.)

Sed arrogantiam hominis insolentiamque cognoscit (*Ibid.*)

At etiam ausus es; quid autem est, quod tu non audeas? (*Ibi.* 16.)

Ad ejus Tribunatum, qui ad sese jam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contempto studio, cursuque veniamus (*Pro Sextio.* 13.)

Sed nimis multa de nugis, ad majora veniamus. (*Phil.* 10.)

Sed nos pariter nimis multa de his Figuris: ad aliam hujus Libelli partem veniamus, & de Amplificatione jam differamus.

PROGYMNASMA III.

DE AMPLIFICATIONE.

AMPLIFICATIONIS nomine, non hìc ego cum Cicerone intelligo graviorem quandam Affirmationem, quæ motu animórum conciliat indicendo fidem, & quæ non nisi ad magnas, gravesque causas adhibetur; hæc enim Tyronum, quos informare volumus, captum excedunt; Sed cum Isocrate, Artem illam intelligo, qua ex parvis, ampla (unde *Amplificationis* nomen deductum est) ex angustiis, extensa, & lata, (ex quo *Dilatatio* nuncupatur) ex coactis compressisque, diffusa, & explicata fiunt; unde etiam rei *Explicatio* dici potest. Atque hoc ipsum est, quod hìc explicandum suscepi, quodque ut ordinatè fiat, Trifariam hoc Progymnasma dividam ac primum præcepta quædam, sed pauca, tum Rationem Amplificandi; denique Exempla quædam Amplificationum proponam.

PARS I.

Amplificationis Præcepta.

I. AMPLIFICARE, non est, inani Verborum exaggeratione, rem augere

supra

ſupra modum, eique plus attribuere, quam veritas concedit: Alioqui non video, quid diſcriminis eſſe poſſit, inter Amplificandum, & mentiendum. Sed

II. Amplificare quidpiam dicimus, quoties ea, quæ inſunt in ipſa re, aut affinitatem habent cum illa, exprommimus dicendo ſubjicimuſque ſub aſpectum. Sic ſuas Propola merces amplificare dici poteſt, cum quæ habet variis in ciſtellis recondita, convoluta, & complicata, evolvit, & diſponit ordinatim ſingula, exponitque in Officina, ſuo quæque loco: Similiter Orator, dilatare dicitur aliquid, cum ejus partes omnes, alias aliis inſertas ac permixtas explicat, ut ſingulæ appareant, & ſuum ab aliis ſegregatæ, ſeorſum obtineant locum. Quod planiùs ut fiat, Adverte.

III. Nullum eſſe argumenti genus, nullam ſententiam, propoſitionem nullam, quæ, cum ſit quoddam totum, ſeu phyſicum, ſeu morale, partes non habeat ſuas, vel phyſicas & veras, vel morales, hoc eſt, cogitatione diſtinctas. Primi generis partes habet hæc propoſitio, ORBEM PERAGRAVIT UNIVERSUM Orbis enim, veris partibus conſtat; terra ſcilicet ac mari; provinciis, regnis, variis regionibus. Secundi generis partes habet iſta CAINUS FRATREM INTERFECIT. Nam execrandi hujus facinoris partes, ſaltem animo diſtingui inter ſe poſ-

sunt, Adjuncta nimirum singula, quas vulgo *Circumstantias* dicimus, cujusmodi sunt, Persona, locus, tempus, instrumentum, finis, &c. quæ huic sceleri, sunt loco partium. Observa porrò.

IV. Cujus pronum esse, *veras* ac naturales partes totius cujuspiam invenire, quòd nimirum cadant sub oculis; At quas *Morales* diximus, non ita facilè deprehenduntur; quippe quæ ab ingenio nostro pendeant, & mentis acie, quasi producantur. Itaque requiritur ratio quædam, qua facilius investigari, & inveniri queant: Hanc verò rationem docet Rhetoricæ ars, quam tibi ut hoc loco tradam, verbis paucissimis adverte.

V. Præcipuos quosque Rhetoricæ locos, unde amplificationes petuntur, reduci posse ad locum unum illum, qui *Enumeratio*, seu *Distributio partium* appellatur; Quæcumque enim Amplificationes fiunt à locis singulis, nihil aliud sunt, quam *Enumerationes*: vel Definitionum, vel Adjunctorum, vel Antecedentium, & Consequentium, vel Contrariorum, & Repugnantium, vel Similitudinum, & Exemplorum, &c. quæ Definitiones, Adjuncta, Antecedentia, aliaque id genus, nihil sunt nisi Partes illius Compositi seu Propositionis, quam amplificandam suscepimus. Id, ut pateat, vel ipsis puerulis, luce clarius, supe resse tantum videtur, ut.

VI. Exem-

VI. Exempla quædam brevissima, ad dictorum confirmationem adducam. Sit igitur hæc dilatanda propositio.

Flores oblectant.

Ab Enumeratione Definitionum.

Nihil dicam de verbo, oblectant; *solum ejus Nominativum*, Flores, *dilatabo à Florum Definitionibus, quæ sunt tanquam Partes illius nominis.*

Flores, exquisitissima naturæ omnium parentis Ornamenta, Ocelli hortorum exanimis, odorifera telluris Astra, molles, vivæque Gemmæ, nectareæ roris, & mellis Officinæ, Nympharum Decor, & amores, Sedes Gratiarum, Blandimenta Cupidinum, amœnitatum omnium, illecebrarumque puriorum picturatæ Pyxidulæ, oculos odoratumque incredibili delectatione demulcent.

Rempublicam conservavit Cicero.

Ab Enumeratione partium.

Cùm perditissimorum hominum nefarios conatus repressit in consulatu, audaciamque refuravit, M. T. Ciceronis summa vigilantia, & divina dicendi vis; Senatus auctoritatem debilitatam, ac propè oppressam erexit, Patriciorum ordinem amplissimum amisso splendori reddidit, Equites Romanos asserit in libertatem, plebem vindicavit servitute crudelissima, Ignem ab Ædibus prohibuit, sacrilegia & rapinas arcuit ab Aris & Templis, à Mœnibus rui-

nam avertit, tyrannidem repulit à Curia, vim à Fœminis, ferrum à Viris, calamitatem propulsavit ab omnibus, peste præsentissima Italiam liberavit, Remp. denique universam jam præcipitantem, & in certum ruentem exitium, invicto robore sustinuit, mirabili solertia excitavit, & in pristinum summæ dignitatis gradum restituit.

Vides tibi recensitas Partes Reip. singulas;

Judas prodidit Christum.

Ab Enumeratione Adjunctorum.

Partes illius propositionis hæ, adjuncta sunt. Quis *prodidit*, Quem, Quibus, & Cur *prodidit*; Quibus auxiliis, Quomodo, Ubi, & Quando *prodidit*. *Ex quibus omnibus in unam collectis longiorem periodum, proditionem illam sic expones.*

[*Quis*] Immanis ille furcifer ac latro, tetrum illud horribileque hominis monstium ex omni sclere concretum, ex omni coagulatum malitia, vilissimus ille, detestabilisque servus, homuncio transfuga; [*Quem*] Ducem, Dominum, ac Deum suum, omnis sanctimoniæ fontem, omnis Thesaurum sapientiæ, hujus universitatis Effectorem, summumque Arbitrum [*Ubi*] in horto divinis dudùm ipsius vestigiis, precibus ac lacrymis, nunc etiam fuso humi sanguine, recens consecrato; [*Quando*] hac eadem nocte, qua post celebratam cum illo cœnam, lutulentos ejus pedes, Christus ipse abluerat & extersérat; [*Cur*;]

æstro

æſtro avaritiæ percitus, turpiſſima pecuniæ cupiditate ſtimulatus, incenſus, [*Quomodo*] non aperta vi, ſed dolo irruens, non denuncians palam bellum, ſed pacem ſimulans; ficta ſalutatione peſtilenti complexu, atroci oſculo; [*Quibus*] nefandæ carnificum cohorti, quibus ſtipatus erat, & infenſiſſimis inimicis ejus vitæ jam diu inſidiantibus, per inauditum execrabilemque perfidiam, vinciendum, excruciandum, ac contrucidandum objecit.

Mitto hic enumerare locos alios: Ex his enim tribus Exemplis, ſatis perſpicuum fieri putò, quod ſupra dixi; videlicet, omnia Amplificationum capita, ad unam Enumerationem partium referri poſſe: Alia qui velit Exempla, ſuo loco inveniet penè multa, omniſque generis.

PARS II.

Amplificandi Ratio.

SEQUITUR jam, ut poſt Præcepta, Amplificationis uſum docearis; qua videlicet ratione, quodvis argumentum dilatare debeas, faciliquè negotio poſſis. Hæc Rhetoricæ Pars eſt ut omnium præſtantiſſima, maximeque neceſſaria, ita etiam difficillima: Meum eſt, difficultates amovere, aut certè minuere, quod ſpero me conſecuturum, ſi à me dicenda modò, diligenter perpenderis.

Ad Amplificationem duo requiruntur.

Materia & Forma: hoc est. ipsæ Res seu Argumenta, quibus ad aliquid probandum utimur, & modus seu Ratio, qua res illæ & argumenta pertrahantur.

Exempli causa sententia hęc tibi probanda, & amplificanda proponitur. *Pigritia est fugienda.* Ut injunctũ munus exequi valeas, duo tibi præstanda sunt. Primò, Invenienda sunt Argumenta plurima quibus conficias Pigritiam esse fugiendam. Secundò, scire debes, qua ratione, inventa illa Argumenta eleganter, & ornatè tractanda sunt. Verũ utrumque ut percipias, utrumque nunc enitar dilucidare pro virili, gemino Capite.

CAPUT I.

Ars conquirendi, & inveniendi Rationes, & Argumenta.

HAnc Artem triplici quasi clave aperio tibi triplicem explicando Modum inveniendi argumenta, & materiam Amplificationis: Primus erit per Locos Oratorios. Secundus, per Adjectiva Nomina. Tertius, per ea, quæ sensibus objiciuntur, Ac nunc ordiamur, à primo.

§. I.

§. I.

PRIMUS MODUS

Inveniendi Argumenta per Locos Rhetoricos.

PRimus hic Modus communis, & usitatus, cùm scilicet conquiruntur Argumenta, in Locis Rhetoricis, in quibus nimirum, tanquam in quibusdam pyxidibus includuntur. Quemadmodum autem pyxidibus, narthecijsque adscribi solent earum rerum nomina, quas continent, ita hi loci, quibusdam notis indicant, quid in quoque Loco quæri oporteat, v. g. hæc nota, seu epigraphe, *à Definitione* ostendit inquirendas esse illo loco, Definitiones rerū, de quibus agitur. *A notatione nominis*, investigandum esse; quid rerum illarum nomina significent. *A distributione partium*; quibus partibus illæ constent, & sic de aliis.

Observanda porrò duo sunt. Primum: Ex his locis alios esse exiles plerumque macros sterilesque, è quibus, vel nullæ, vel exiguæ rationes peti possunt; cujusmodi sunt, *A notatione nominis*, & *à Conjugatis*: alios feraces uberes, fœcundos argumentis quales sunt, *ab Effectibus*, *à Contrario*, *ab Enumeratione partium*, &c. Secundum: Non ex omnibus locis, ad quidvis probandum, erui argumenta posse: Qui enim loci; ad rem unam confi[illegible]

aliam probandam, inutiles erunt: Quod enim de ipso soli ingenio vulgò ajunt,

Non omnis fert omnia, tellus (Virg. 1. Geor.) Sic, non omnis Locus, cuivis argumento, rationes suppeditat. Itaque quod in agriculturæ arte faciendum esse monet Poeta ut consideremus.

Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuset.

Propterea quod.

Hic segetes, illic veniunt felicius uvæ;
Arborei fœtus alibi, atque injussa virescunt
Gramina.

Idem in hac arte curandum est, & indagandum: qui Loci, Argumento, quod suscepisti convenientiores sint, & qui minus idonei ut his omissis, diligentiùs excutias illos.

Ac jam exemplo ostendamus unico, qua ratione, à singulis Locis Rhetoricæ, Argumenta duci debeant.

CASTITAS.

Castitatem, Virtutem pulcherimam, adeoque amabilissimam, à locis illis communibus brevissimè sic evinco.

A Definitione.

Castitas, virtutum Nitor, vitæ Decus, Lux honestatis, cœlestis elegantiæ Fons, puriorisque formæ, formosa Frons, amorem vestrum, Adolescentes, ac venerationem flagitat. *Vides hic Definitiones Castitatis; vide jam Partes in quibus illa relucet.*

A par-

A partium enumeratione.

[*Interrogatio Repetitioni conjuncta*] Quid enim dignius amore vestro? Oculorum aciem, in ejus oculos advertite; quid splendidius? frontem suspicite: quid serenius? videte genas: quid suavius? cernite sinum: quid pudicum magis? Caput, collum, brachia, manus, totius demum corporis speciem, habitumque intuemini, quid oro, speciosius, cadere sub aspectum potest?

A notatione nominis.

Vel ipsum Castitatis nomen, quod dico, prædicat, (*Castitas à Castigando dicta*) cum enim castiget illa, coerceat, emendetque proclivitates vitiorum; partes insuper corporis singulas, ad justum sic exæquat modum, nulla ut forma absolutior, nulla species castigatior esse queat, pulchritudine Castitatis.

A conjugatis.

[*Apostrophe.*] Ergo, qui hanc ambitis laudem castimoniæ, castam agite vitam, castè vos ubique gerite, nihil nisi castum, nisi pudicum verset animus, lingua proferat, manus moliatur, (*Castimonia, castè, castam, Conjugata sunt.*)

A Genere, & forma.

Magna quidem species Virtutis, ac dignitas est, eximium hominis decus, & gloria. At illius speciei nitor, dignitatisque claritas, & illius gloriæ splendor an non est

Ca-

Castitas? (*Virtus est genus, Castitas est forma, seu species sub illo contenta.*)

A Simili.

Certè, ut cæteros vincit flores candore, ac decore lilium: ut Stellas fulgore obscurat suo, Luna: sic pulchritudine videtur Castitas, cæteris virtutibus anteire. *Similitudo patet.*

A Dissimili.

Utque nihil est cœno voluptatum turpius ac contemptius; ita ista Virtutum cœlo, nihil augustius exilit atque præstantius. (*Cœnum, ac Cœlum dissimilia.*)

A Causa.

In hoc Cœlo, ceu in Throno suo sedet, Virgo Deus castissimus ũ Procreator Mentium, (*en causa Efficiens*,) quæ tametsi terrenis corporibus copulatæ (*en Materialis*) ab omni tamen contagione sensuum remotæ, labis prorsus expertes sunt, (*en Formalis*) quò puriorem in se perfectioremque Divini Nominis imaginem repræsentent, *En Finalis.*

Ab effectu.

Et verò repræsentat Æternæ Mentis supremam potentiam Casta mens, ut cæteras sileam ejus laudes; cùm, quod Deus semel efficit, nunquam non facit Castitas, illæsum præstans animum, non tantum corpus, medios inter ignes impuræ fornacis, furentibus exæstuantis libidinum flammis, *Effectus ille Castitatis est admirandus.*

A Con-

A Contrario

Iis nempè flammis, quas obscœna Cupiditas, excitat, fovet, alit, incendit, ut quantum ab hoc vitio detrimenti manet, ac turpitudinis, tantum ab hac virtute in nos commodorum, & honestatis profluere fatentur. (*Illa Cupiditas obscæna, Castitatis contraria est.*)

Ab Antecedentibus, Concomitantibus, Consequentibus.

Quidni verò id gloriosè fateremur in ejus gratiam: quam comitantur virtutes innumerę antecedit nulla quam exquisitissimæ gratiarum dotes exornant, quam pretiosissima animi bona, & ornamenta consequuntur, & in cujus unius sinum, munera simul omnia confluunt, quæ singula seorsim illustrant. (*Clara hinc sunt omnia.*)

Ab Exemplo.

Testis est, regina Virginum, cui Castimoniæ decor incomparabilis, tantum gratiæ, tantùm majestatis aspersit, ipsum ut Opificem suum, & Effectorem mundi Deum, traduxerit in sui amorem, & admirationem, purissimoque sinu concluserit, (*Exemplum est Dei Mater.*)

A Comparatione.

Incomparabilem dixi decorem Castitatis: nam, quod cum illa comparem, nihil occurrit usquam. Imò, plurimæ sese mihi virtutes offerunt, quas ei componam; ita est.

est. Sed nec ex iis unam reperio, quæ pulchritudinem laudis Castimoniæ, virtutum amabilissimæ, non concedat.

Habes hic Oratiunculam ab omnibus contextam locis Rhetoricis, è quibus singulis singula ita duxi argumenta, itaque inter se connexui, ut unum quasi corpus efficiant cui pro Exordio esse potest primus Definitionis Locus, & pro peroratione, Locus Comparationis ultimus.

§. II.

SECUNDUS MODUS

Inveniendi argumenta, per adjectiva Nomina.

MOdus hic, à nemine quòd sciam, indicatus, nihil quidem speciosum, ipsa fronte præsefert, spero tamen fore, ut fatearis, nihil in hoc genere uberius & accommodatius tradi posse. Adverte modo animum.

Nihil est eorum, quæ in disputationem cadere possunt, quod bonum, vel malum non sit, quod laude dignum non censeatur, aut vituperationi obnoxium. Illud, tu cujuscumque sit generis si confirmare voles Argumentis prope innumeris, habeto in promptu, *Adjectiva nomina*, quæ vituperium, vitiumve significant; Ac tum, singula inspice, & eorum sensum perpende; miraberis tot ferè tibi Argumenta obiici, pene

non

non cogitanti, quot Adjectiva sumpseris: Id verò antequam declarem fusius, operæ pretium fuerit, hic attexere præcipuorum Adjectivorum Nominum Indicem, tum quæ boni, tum eorum, quæ mali cujuspiam significationem habent. Addam etiam; quæ in utramque partem accipi possunt, & tam laudi, quàm vituperio communia sunt. Adiiciam, & Substantiva quædam, è quibus item, ut ex Adjectivis, rationes deduci queant.

INDEX

Adjectivorum Nominum, ad Amplificandum aptissimus.

Adjectiva Laudis.

Admirabilis:	*Clemens.*	*Floridus.*
Amabilis.	*Comis.*	*Fortis.*
Argenteus.	*Commodus.*	*Gemmeus.*
Aureus.	*Constans.*	*Generosus.*
Angustus.	*Contentus.*	*Gloriosus.*
Beatus.	*Desiderabilis.*	*Gratus.*
Bellus.	*Diligens.*	*Hilaris.*
Blandus.	*Divinus.*	*Honestus.*
Bonus.	*Doctus.*	*Honoratus.*
Candidus.	*Dulcis.*	*Humanus.*
Castus.	*Elegans.*	*Illustris.*
Celebrandus.	*Egregius.*	*Innocens.*
Charus.	*Excelsus.*	*Justus.*
Clarus.	*Faustus.*	*Laudabilis.*

Magni-

Magnificus.	*Potens.*	*Sapiens.*
Mansuetus.	*Praeclarus.*	*Serenus.*
Modestus.	*Pudicus.*	*Splendidus.*
Nobilis.	*Pulcher.*	*Suavis.*
Obediens.	*Rarus.*	*Sublimis.*
Officiosus.	*Rectus.*	*Tranquillus.*
Ornatus.	*Sacer.*	*Venerandus.*
Perfectus.	*Salubris.*	*Verus.*
Pius.	*Sanctus.*	*Vigilans.*
Politus.	*Sanus.*	*Utilis.*

Substantia Laudis.

Adamus.	*Flos.*	*Rex.*
Agnus.	*Gratia.*	*Regnum.*
Ara.	*Laurus.*	*Religio.*
Astrum.	*Lux.*	*Ros.*
Cœlum.	*Odor.*	*Salus.*
Consolatio.	*Pax.*	*Sceptrum.*
Cor.	*Præmium.*	*Sol.*
Corona.	*Purpura.*	*Templum.*
Christallus.	*Quies.*	*Thesaurus.*
Decus.	*Radius.*	*Victoria.*
Delectatio.	*Ratio.*	*Vita.*

Adjectiva Vituperii.

Accusandus.	*Calidus.*	*Deplorandus.*
Amarus.	*Captivus.*	*Desperatus.*
Arrogans.	*Contagiosus.*	*Durus.*
Asper.	*Contemptus.*	*Effeminatus.*
Atrox.	*Corruptus.*	*Effrænatus.*
Austerus.	*Crudelis.*	*Egens.*
Barbarus.	*Damnosus.*	*Fallax.*
Caducus.	*Deformis.*	*Ferreus.*
Cæcus.	*Demens.*	*Ferus.*

Flagi-

Flagitiosus.	*Ingratus.*	*Pavidus.*
Fœdus.	*Injustus.*	*Periculosus.*
Fœtidus.	*Insidiosus.*	*Piger.*
Funestus.	*Insolens.*	*Putridus.*
Furax.	*Intemperans*	*Rebellis.*
Furiosus.	*Intollerabilis.*	*Rudis.*
Horridus.	*Inutilis*	*Sacrilegus.*
Ignarus.	*Lethifer.*	*Severus.*
Ignavus.	*Luxuriosus.*	*Sordidus.*
Immodestus.	*Malus.*	*Stupidus.*
Improbus.	*Miser.*	*Tardus.*
Imprudens.	*Molestus.*	*Temerarius.*
Impurus.	*Mutabilis.*	*Timidus.*
Inanis.	*Nocens.*	*Turpis.*
Incommodus.	*Obscurus.*	*Vanus.*
Infamis.	*Odiosus.*	*Veneficus.*
Infaustus.	*Parcus.*	*Venenosus.*
Infidelis.	*Parvus.*	*Vilis.*

Substantiva Vituperii.

Aculeus.	*Culpa.*	*Morbus.*
Bellua.	*Dæmon.*	*Mors.*
Bellum.	*Damnum.*	*Odium.*
Bustum.	*Decus.*	*Pecus.*
Cadaver.	*Dolor.*	*Seditio.*
Calamitas.	*Fæx.*	*Serpens.*
Carcer.	*Fames.*	*Servitus.*
Catena.	*Fel.*	*Spinæ.*
Cœnum.	*Fœditas.*	*Strages.*
Colluvies.	*Gurges.*	*Stultitia.*
Crimen.	*Insidiæ.*	*Tyrannis.*

Adje-

Adjectiva Communis.

Absconditus.	*Facilis.*	*Novus.*
Abundans.	*Fertilis.*	*Nudus.*
Adversarius.	*Fœcundus.*	*Patiens.*
Æternus.	*Immensus.*	*Perseverans.*
Afflictus.	*Immortalis.*	*Plenus.*
Amicus.	*Incensus.*	*Primus.*
Aptus.	*Indignus.*	*Privatus.*
Armatus.	*Insatiabilis.*	*Robustus.*
Ardens.	*Insignis.*	*Severus.*
Audax.	*Levis.*	*Similis.*
Avidus.	*Liber.*	*Solidus.*
Bellicosus.	*Longus.*	*Tener.*
Callidus.	*Lugubris.*	*Tristis.*
Celer.	*Magnus.*	*Vacuus.*
Credibilis.	*Mæstus.*	*Venalis.*
Deceptus.	*Necessarius.*	*Unus.*
Delicatus.	*Niger.*	*Vulgaris.*

Substantia Communia.

Arbor.	*Collectio.*	*Labor.*
Ars.	*Columna.*	*Lac.*
Arx.	*Compendium.*	*Lex.*
Aula.	*Cunæ.*	*Opinio.*
Basis.	*Cura.*	*Orbis.*
Calor.	*Delitiæ.*	*Pondus.*
Canalis.	*Fama.*	*Radix.*
Campus.	*Fax.*	*Rumor.*
Cardo.	*Flamma.*	*Speculum.*
Causa.	*Fons.*	*Via.*
Civis.	*Fornax.*	*Voluntas.*

Ex

Ex his omnibus Adjectivis praecipuæ hæc sunt triginta.

Ad Laudem.

Beatus.	*Honestus.*	*Potens.*
Bonus.	*Jucundus.*	*Pulcher.*
Fortis.	*Justus.*	*Sublimis.*
Gloriosus.	*Nobilis.*	*Utilis.*

Ad Vituperium.

Fallax.	*Injustus.*	*Molestus.*
Fœdus.	*Inutilis.*	*Turpis.*
Incommodus.	*Miser.*	*Vanus.*
Inconstans.	*Malus.*	*Vilis.*

Communia.

Abundans.	*Facilis.*	*Necessarius.*
Difficilis.	*Magnus.*	*Parvus.*

Usum nunc à me requiris hujus Indicis, accipe. Ponamus, orationem tibi de pace, scribendam esse. Quid facto opus?

1 Colligenda sunt ea omnia, quæ ad illius laudem conferre possunt. Id assequeris autem levissimo negotio, percurrendo vel oculis, vel memoria, si memoriter comprehensum habeas indicem illum, momenti quod esse duco maximi (præcurrendo, inquam, *Adjectiva*, illa *Laudis* cum Pax, per se laudanda, & expetenda, sit) nec non *Substantiva* lustrando, illis adjectivis adjuncta; eaque sumendo, quæ magis argumento conducent, aliis ommissis.

2. Si hæc non sufficient, indagabis etiam

etiam *Adjectiva communis significationis:* indeque pariter erues, quæ convenientiora videbuntur.

3. Si necdum illa satis erunt; & à contrariorum loco (qui locus ad probandum valet maximè) Pacem commendare voles. Expendes. *Adjectiva, & Substantiva Vituperii*, ut ostendas carere Pacem malis istis omnibus, quæ per hujusmodi Nomina significamus.

4. Quod observandum dixi, si Pax, aut quævis alia res laudanda sit; idem prorsus faciendum moneo, si Bellum, aliudve quid libet sit vituperandum. At amabo; quam multa censes, ab hoc Indice tibi subministratum iri Argumenta? vix credas, nisi id oculis usurpes tuis. & tangas manu: Sic ergo, Exempli gratia, laudanda.

VIRGINITAS.

Laudum Illiadem, & rationum sylvam suppeditabit Index supra scriptus, singula ejus vocabula excutere si noris hoc pacto.

Per Adjectiva Laudis.

Admirabilis. Virginitate quid admirabilius, quæ hominem Angelo simillimum reddit? quæ mediis in flammis, illibatas servat ab igne nives, &c.

Amabilis Virginitatis propria hæc laus est; ut enim nulla pulchrior, ita nec amabilior ulla est virtus. Hujus amore, pellectus in terra ipse Deus Virginis gremium, &c.

Argen-

Argenteus. Sordet Argenti nitor, & obſcurus ejus eſt candor, hunc Virgineo candori conferas; adeò blandè fulget, pretiosè radiat, amabiliter adblanditur.

Aureus. Quod in metallis Aurum, hoc inter virtutes Virginitas; Eas enim ſplendore vincit, pretio ſuperat, decore antecellit.

Per ſubſtantiva Laudis.

Adamas. Si Gemmæ ſunt virtutes, quibus æternæ gloriæ diadema texitur; an non Virginitatem, omnium longè præclariſſimam, illarum Reginam, & quaſi Adamantem eſſe dices?

Agnus. Agnum illum cœleſtem ſine macula, ſequuntur Virgines quocunque ierit ad ejuſque nuptias, & amplexum, eas præcipuè vocari, quis ignorat?

Ara. Cor noſtrum Ara eſt, odoribus jugiter fragrans thure ſuavioribus, divinique amoris igne ſemper ardens, modò hunc ignem ſacrum cuſtodiat Veſtalis virginitas.

Aſtrum ſublime à terra eſt, & cœlo proximum, lucidiſſimum, incorruptum, nulla temeratum nubecula. Quid virginitati ſimilius?

Per adjectiva communia.

Abſconditus. Verè Theſaurus eſt, hæc virtus, in agro humani corporis abſconditus: eam ſervemus ergò pari cura, qua theſaurus ſolet: O ſi paterent bona, quæ abſcondit Virginitas in caſto ſinu!

Abundans. Abundat Virgo, omnium copia bonorum cœlestium, perennibus abundat gaudiis, deliriis abundat sempiternis.

Adversarius. Qui adversarius Virginitatis est, eum pariter necesse est; adversarium esse rationis, virtutis hostem, honestatis inimicum, &c.

Æternus. Voluptates æternas, liquidas, ac purissimas, hæc virtus percipit, quòd turpes aversetur, obscœnas respuat, vanas contemnat, fluxas, & caducas aspernetur.

Per Substantiva Communia.

Arbor. Fœlix Arbor ac ferax, Virginitas in Paradiso Dei consita, quàm suavis odoris flores effundit, quàm nectareos, quàm generosos, egregiique saporis fructus producit!

Ars. Hac Arte mirabili, quæ non fiunt miracula? E spinis lilia leguntur; Nives in igne durant; A corrupta radice, incorrupti fructus progerminant.

Arx. Hanc arcem quàm multi, quàm feroces: quàm importuni, & scelerati hostes obsident! ea expugnata, conclamatum est. Amitti potest, recuperari nunquam potest.

Aula. Aula Cœlestis est, hominis Animus religionis laude præstantis? sed hanc Aulam Virginitas, pretiosissimo meritorum apparatu adornat.

His ita explicatis, hoc jam restat, ut ea,

quæ hic attexo, attendas, consideresque diligenter.

I. Noluisse me totum lustrare Indicem; quod per facile fuisset: verum, ex hac particula, cuivis judicandum relinquere, quàm levi negotio, reliqua nomina, eidem argumento attribui possint; simulque docere, qua ratione id fieri oporteat.

II. Noluisse quoque, ex Adjectivis illis, & Substantivis, ea seligere, quæ Virginitatis magis propria videntur, qualia essent inter Adjectiva, *Clarus*, *Constans*, *Fortis*, *Gloriosus*, *Nobilis*, *Ornatus*, *Pius*, *Pulcher*, *Rarus*, *Sacer*, *Utilis*, & alia plurima: Et inter Substantiva *Cor*, *Crystallus*, *Decus*, *Flos*, *Laurus*, *Lux*, *Res*, *Sol*, & reliqua omnia, quæ annotavi; sed ea, quæ primo loco occurrerunt, ut hæc.

III. Advertas, si Nomina illa, à me sumpta, tametsi disparata pleraque videantur, nec multum argumento suscepto congrua, non tamen inutilia fuere; quid de aliis convenientibus cogitandum sit.

IV. Neque mihi fuisse consilium, afferre omnia, quæ de quaternis illis Nominibus. Virginitati attributis dici potuissent: sed indicare tantùm obiter, & quasi quoddam specimen inspiciendum exhibere, quo pacto, præscripto Indice Tyrones uti debeant: Nam hoc nomen verbi gratia, *Admirabilis*, non uni tantùm lineæ, sed paginis implendis materiam sufficeret, si res, &

locus postularet. Idem de cœteris dico.

V. Accidere posse, ut Nomina illa omnia convenire nequeant, cuivis argumento, ideo seligenda esse aptiora. Monui autem jam antea. Nomina Vituperii per contrariorum oppositionem, magno usui esse posse ad laudem: & vicissim Nomina Laudis, ad vituperationem rei cujuslibet.

VI. Præfatum Indicem, adjumento fore non Tyronibus tantùm; sed etiam peritioribus. His quidem, longè utilissimum ut qui lectione & usu, magnam eruditionis supellectilem collegerunt, ipso Indice, ceu clave depromendum. Illis autem, non utilem modò, sed necessarium, quia etsi nondum sibi comparare potuerint, illam rerum copiam, multa tamen suggerentur; inter recensendum illa Nomina, quæ alioqui nunquam, aut certè non sine magno labore, ipsi objecta essent.

VII. Denique, quod in hoc, de virginitate, argumento feci; in alia quavis materia, posse præstari, sed de his satis.

§. III.

TERTIUS MODUS

Inveniendi Argumenta ex iis, quæ cadunt sub oculos.

TAntò tertius iste Modus facilior est, quam secundus, tantò secundus facilior,

lior, quàm primus est, neque enim hic Indice aut memoria opus, sed solùm oculis. Ergò age. Corporis ac mentis oculos modò aperi, & Modum istum percipito, Ac.

Primò, revoca in memoriam, quæ proximè de secundo Modo diximus, videlicet, quæcunque in quæstionem venire possunt, reduci posse ad duo capita, vel ad *Laudem* (qua voce, tam jucundum & utile: quam honestum intelligo, quid quid enim utilitatem parit, aut voluptatem honestam, laudem meretur eo nomine) vel ad *Vituperium* quo pariter vocabulo, omnia quæ molestiam aut damnum quodpiam afferunt, comprehendo.

Secundò. Id ubi adverteris, ubicunque locorum eris, circumfer oculos, & quæcunque se aspectui objicient, considera. Sic enim habeto, nihil eorum fore; modò intendas pariter animi aciem, nec, quod ajunt vigilans dormias; nihil, inquam, fermè eorum fore, quæ intueberis, ex quo argumentum ducere statim non possis, sine ulla prorsùs contentione mentis.

Tertiò. Restat solummodo, exemplum unum afferre, quo fiat, quod dico, meridiana luce clarius. Laudanda sit Doctrina, simulque vituperanda Ignorantia (quod de *Doctrina* dicam, idem de quavis re laudabili; & quod de *Ignorantia*, id ipsum de mala qualibet re, dictum puta.) Ac jam responde. Esne domi, an rure? Domi sum. Quid in

domo cernis; *Gradus*, *Januam*, *Mensam*, *Abacum*, *Aulæ à Sedilia*, *Lectum*, *Tabulas*, *Candelabra*, *Speculum*, *Fenestras*. Vis, ex omnibus his, argumenta petere, tum ad Doctrinæ laudem, tum ad vituperationem Ignorantiæ? Singulorum usum, & finem attende, eaque ad tuum institutum accommoda, in hunc fere modum.

GRADUS *Doctrinæ* opera; quibusdam quasi gradibus, ad culmem honoris, ad gloriæ fastigium pervenimus. *Ignorantia*, suos etiam habet gradus quibus devolvitur homo ad infimam conditionem mortalium.

JANUA. *Doctrina* virtuti Januam patefacit; *Ignorantia*, vitiis omnibus Aditum præbet.

MENSA. *Doctrina* Mensam instruit cognitione rerum præclarissimarum: quibus, tanquam cibis exquitissimis, animus reficitur. *Ignorantia* verò, ceu fame acerbissima, laborat humana mens.

ABACUS. *Doctrinæ* instar Abaci: auro argentoque cęlato ornati, ornamentum hominis est præcipuum: Doctrinæ siquidem beneficio, in illius mente pretiosa scientiarum vasa resplendent &c. At *Ignorans*, vilis, pauper, inhonoratus, & abjectus est, &c.

AULÆA, *Doctrina* velut Aulæis sumptuosis, magnificisque peristromatis, vestitur, & decoratur animus, qui per *Ignorantiam*, quasi nudus paries, & inornatus, deformatusque contemnitur.

SEDI-

SEDILIA *Doctrina* ope, Sedet homo, velut in solio Judex ac Rex; de rebus omnibus sententiam ferens, *Ignarus*, humi jacet, nec erigere se potest, ac belluarum in morem, pronus in terram, in cœno vitiorum sæpè se volutat.

LECTUS *Doctrina*, Lectus est, in quo suaviter quiescit animus: cujus quietis expers, *Ignarus* est.

TABULÆ, seu IMAGINES. *Doctrina*, Pictura est, omnia menti summa cum voluptate repræsentans; ejus Imaginibus insignitur, & illustratur animus; Hoc omni ornamento caret *Ignorans*.

CANDELABRA. *Doctrina*, eruditam, multiplicemque parit lucem, idemque præstat in hujus vitæ tenebris, quod noctu Candelabra argentea, cereis instructa lucentibus: *Ignorans* perpetua est caligine circumfusus.

SPECULUM. *Doctrina* in Speculo quæcunque obiiciuntur menti nostræ; tam quæ à fronte, quàm quæ à tergo sunt; hoc est, futura juxta ac præterita, clarissimè cernimus, nosque quod caput est, ejusdem beneficio cognoscimus, & contemplamur. *Ignorans*, ne illa quidem videt, quæ usurpat oculis, nihilque minùs novit, quàm seipsum.

FENESTRA. *Doctrina* menti est, quod ædibus Fenestræ: per illam, non secùs ac per istas, illuminantur interiora,

& exteriora prospiciuntur, *Ignorans*, foris, ac domi, talpa est. *Sic de aliis philosophari licebit, si lubeat.*

Egrediamur jam domo, & jus petamus: Circumspice item, quæ obversantur oculis. Quid vides? *Cœlum* video ac *Solem*, *Montes* quoque, *Campos*, *Vias*, *Prata*, *Arbores*, *Flores*, *Fontem*, *Fluvium*, *Segetes*, *Feras*, *Aves*. Vis adhuc, ab his rebus, rationes varias invenire? Investiga, singularum naturam, qualitates, effecta, usum, finem; statimque non pauca tibi argumenta suggerent, in hunc ferè modum:

CŒLUM. *Doctrina* illustratur hominis animus, ut syderibus Cœlum: *Ignorantia*, atras menti nubes obducit.

SOL. *Doctrina* hoc mentibus est, quod Sol est oculis: utque mundus inter aspectabilia vitæ ac mentis expertia, nihil habet Sole sive ad speciem clarius, sive ad dignitatem præstantius, sive ad utilitatem melius; sic inter universa quæcunque non modo sub oculos, sed etiam sub cogitationem cadunt, obtinet Doctrina principatum. *Ignorantis* animus, mundus est sine Sole; ac lucis expers.

MONS. *Doctrina* opera assurgit homo supra id omne quod caducum, & obnoxium est tempestatum, & fortunæ injuriis; indeque tanquam è specula, cuncta securus despicit, &c. quantùm autem planities, & valles infimas, excelsissimi Montes supereminent;

nent; tantum Eruditi *Indoctos* antecellunt.

AGER. *Doctrina*, Ager est, virtutum omnis generis fundens fruges, si sapienter excolatur. *Ignorantis* animus, nihil nisi carduos, noxiasque plantas.

VIA. *Doctrina*, ad immortalitatem nominis, certissima & compendiaria Via est: *Ignorantia* verò, ad ærumnas, ad dedecus Viam sternit.

PRATUM, *Doctrina*, instar Prati, quod herbescenti viriditati amænissimè convestitum, floribusque distinctum varii coloris, mirificè pascit oculos, multiplici rerum intelligentia pascit mentem. Quid simile ab *Ignorantia* expectari potest?

ARBOR *Doctrina*, quam ferax, quam felix Arbor! quales, quantosque parit fructus sed quàm multos! quis enumeret? *Ignorantis* animus, infelix, sterilis quid, oro, producit.

FLORES. *Doctrinæ* flores, quàm suavem exhalant existimationis odorem! quàm omnibus jucundi ac mirabiles accidunt! Nihil Floribus habet natura pulcherius; nihil habet homo Doctrina præclarius, *Ignorantia*, non Floribus, sed vepribus abundat.

FONS *Doctrina*, Fontis instar limpidissimi, sedat gloriæ sitim, laudis ardorem temperat; levi undarum fluxu mentem rigat. Contra, quod Hortus sine Fonte, hoc Animus est *sine scientia*.

FLUMEN, *Doctrina* laude homo circumfluens, tanquam piscosissimum Flumen, patiensque navigiorum, quantis, quæso, redundat commodis! quam varias, in omnem vitæ partem, utilitates invehit! quàm multiplices opportunitatum fluctus evolvit. *Ignorantia*, & quodvis vitium, si Flumina dicenda sunt, exundant, extra rationis alveum, officiuntque illius ripis, innumerasque strages important!

SEGETES, *Doctrina*, auream laudum Segetem profundit: *Ignorantia* in sylvam dirarum veprium insana fertilitate luxuriat.

FERÆ, *Doctrina* mitigat ferociam; nihil humanius homine Docto: *Ignorante*, nihil agrestius, nihil quod Ferinos mores magis redoleat.

AVES. *Doctrinæ* subnixa pennis nostra mens, nubes supervolat, transcendit astra, cælos pervadit: *Tolle doctrinam*; alas incidisti; repat necesse est, more serpentium.

Quid multis; nihil fermè occurret oculis ex quo si non omninò plumbeum ingenium tibi est, non aliquid eruas, ad id amplificandum, quod pertractas. Erit autem Exercitatio non inutilis, nec injucunda, inter ambulandum, subinde ex obviis rebus, argumenta, ad hoc exemplum trahere, quibus sententiam, quam tibi in hunc finem proposueris, illustres, & amplifices.

CA-

C A P U T II.

Ars tractandi, & illustrandi Argumenta, & Rationes inventas.

NEquaquam satis est, inquit Tullius, invenire quid dicas, nisi id inventum tractare possis. Hoc nunc explicemus ultimum; nam Inveniendi argumenta, & rationes, quæ sunt Amplificationis materia, hactenus edocui, quantum in me fuit, superest igitur, ut Artem tractandi argumenta illa, quæ invenisti, tibi non tam præceptis quàm Exemplis explicem. Illud certè in hac Disciplina, in qua versamur, præcipuum, ac summum est.

Quid verò, illud est, quod hìc quærimus? In quo sita est Ars hæc tractandi Argumenta? In eo utique, ut, quam rationem, Rhetorices ignarus ac rudis, inornatè, & incultè proferet, tu, mi Candidate, eleganter, politè, illuminatè, splendidè, luculenter efferas.

In quo consistit, inquiens, orationis iste splendor & elegantia? verbo dicam; in usu Figurarum: quem usum spero te percepturum haud difficulter, si quæ sequuntur, accuratè legeris, & perpenderis.

Porrò, ut triplicem explicui Modum inveniendi Argumenta, triplicem quoque eadem Argumenta tractandi, & exornandi Modum aperiam, primus erit, *per Fi-*

guras insigniores. Secundus, *per omnes Casus*. Tertius, *per omnia tempora*. De primo, illud quod ex uno dicere possum, nihil esse, in hoc opusculo toto, vel melius, vel utilius: nec dubito quin quivis tyro, ingenio quantumvis mediocri, pperlectis diligenter, perceptisque iis, quæ Modus ille continet, non possit quamlibet sententiam, ornatè, variis modis explicare. De duobus Modis ultimis ut non inficiar, minuta illa esse quæ afferam, neque iis, quæ primus habet, æquiparandas; ita non inutilia fore novitiis arbitror, si non contemnentur.

§. I.

PRIMUS MODUS

Tractandi Argumenta per Figuras, illustriores.

A*D Exemplum, hanc unicam tractare placet, atque illustrare sententiam.*

Peccatum fugiendum est, Quia innumeras In hac pœnas affert, & æternas in altera.

Accipe, quàm multipliciter, Rhetoricæ beneficio, exprimi possit illa Propositio.

1. *Simpliciter, ac sine Exornatione.*

Peccatum insectari debemus immortali odio, & vel ipsius umbram exhorrescere; propter ea quod innumeras in hac vita parit

rit ærumnas, & in altera, cruciatus afferre solet sempiternos.

2. *Per interrogationem simplicem.*

Quid peccato detestabilius? quid magis est abominandum? Nonne illud est, quod doloribus in hac vita corpus, angoribusque mentem afficit, æternoque post mortem supplicio utrumque implacabilitate excarnificatum discruciat?

3. *Per interrogationem objurgatoriam.*

Quid agis, ò amens? quid moliris, scelerate? Quid est, quòd tot flagitiis corpus animumque contaminas, An nescis, innumerabiles à peccato miserias invehi; An ignoras, illam unam originem esse malorum omnium.

4. *Per interrogationem ab exemplis.*

Quis te, ò Beatarum Mentium Dux quondam, Pincepsque Lucifer? Quis inquam te, una cum tuis, asseclis, ab altissima cœli regione, præcipitem egit in tartarum? Dic tu, mortalium, mortisque Parens infortunatissime? Quis te, à felicissima supremaque vitæ conditione, in infimam deturbavit? Nonne peccatum est.

5. *Per Apostrophen ad ipsum peccatum.*

O peccatum exitiosum! ò maximum unicumque malum! cum fædum adeò, turpeque sis, cur te non aversamur? Cùm summam æternamque nobis perniciem crees quamobrem te admittimus?

6. *Per Apostrophen, ad peccantes generatim.*

O Cæci, ò inconsideratissimi, ò dementiores pecudibus homines, qui tam levi de causa toties, tanque immania scelera patratis! Quid? vosne latet, quàm horrenda vos pœna maneat, quantam malorum vim in vestrum caput accersatis?

7. *Per Apostrophen, ad peccantes speciatim.*

Quàm verè sapienter quæ dici solet, Ignorantem esse quicunque peccat: nescire illum quid agat, quibus se malis implicet: Ita est profectò: Nescis, Impure, nescis, quo tua te nefaria libido rapiat; Nescis, Avare, nescis, quos ad scopulos te allisura sit cupiditas opum? Ignoras, Helluo, quam te in charybdim infortuniorum immergas: Ignoras, homo vanissime, præaltis verticibus, præcipitia esse proxima, & in altum plerosque tolli quò lapsu fœdiore ruant.

8. *Per Apostrophen, & Deprecationem ad Deum.*

Te, Deus Optime Maxime, per infinitam tuam illam in humanum genus benignitatem, oro, obsecroque, immeritis licèt veniam tribue: Excæcat miseros dementia, furor de potestate mentis dejicit, abripiuntur æstu cupiditatum, peccati gravitatem minimè sentiunt, nec quàm fœdis se maculis inficiant, vident; nec quàm impiè divinum suum numen offendant, adver-

vertunt ſatis; nec quam horrendis ſe pœnis obſtringant, inſani cogitant.

9. *Per Apoſtrophen, & imprecationem ad Deum.*

O Sancte Deus, aſpernantur impii tuum Numen, tua ſacra contemnunt, religionem violant. Quò uſque tantam impudentiam malitiamque patiere; Quò uſque abutentur ſceleſti patientia tua? Quin pœnas maturè repoſcis, tot flagitiis debitas? Levia ducunt quæ in hac vita tolerant; morte atroci plecte perditos, æternis obrue catenis rebelles, ſempiternis conſceleratos ſuppliciis mulcta.

10. *Per Communicationem.*

Si imminentem à tergo carnificem videres, ſtricto ferro, manuque jam elata paratum tibi cervices amputare, ſimul ac eſſet quidpiam contra honeſti leges à te commiſſum, quid ageres tum? quidquamne tale perpetrares? Atqui cùm immineat tibi æterna mors, magnis te quotidie criminibus inquinas.

11. *Per Exclamationem.*

O amentiam mortalium! ò ſtultitiam incredibilem, omnium lachrymis, gemitibuſque deplorandam; Turpem momenti voluptatem dolor excipit nunquam finiendus: hoc illi ſciunt, hoc fatentur, hoc prædicant, & peccant tamen, & flagitia flagitiis cumulant.

12. *Per*

12. *Per Præteritionem.*

Ut te à peccando deterream, non hìc ego mala enumerabo omnia, quæ culpam consequuntur, quis enim illa vel cogitatione recenseat? Silebo dolores corporis, angores mentis, terrores stimulosque conscientiæ, fraudumque cruciatus, hæc inquam, præteribo mala omnia, quod tametsi gravissima, finem habitura sint aliquando; Æterna solum inferorum supplicia commemorabo, quibus torqueberis indesinenter, nisi resipiscas.

13. *Per Hypotiposin malorum hujus vitæ.*

Enumera, si potes, partem malorum minimam, quæ parit peccatum; Cerne ardentes bello regiones, hæc excitavit Peccatum incendia: Vide exhaustas regiones, incolis, quas lues absumpsit; hanc induxit luem peccatum: Aspice lamentabili strage depastos urbium cives, quos intestina odia in mutuam perniciem, armarunt, hæc odia movit Peccatum. Intuere, quantis morborum cruciamentis, quot ærumnis obruitur hominum genus, hæc damna omnia peccatum invehit.

14. *Per Hypotiposin malorum alterius vitæ.*

Non te movent ærumnarum fluctus immanes, in consceleratorum caput redundantes, dum hujus adhuc fruuntur usura lucis. Descende cogitatione in Tartarum, Cerne ignes illos, rotas illas & verbera; cer-

cerne voragines præaltas, & sine fundo fossas, mephitim exhalantes intolerabilem, sulphureamque flammam, atro mistam fumo, horribiliter evomentes; Aspice, ut laniantur isti, ut torrentur alii, ut discerpuntur illi, ut omnes incredibiliter crucientur. Peccatum est, quod tantis illos tormentis addixit.

15. *De muliere, quæ patrem lacte aluit.*

Quid non audet ingeniosa pietas? quæve præclara, non molitur facinora? Ignorat illa metum; sibique sternens per tormenta viam, mortem æque, ac tyrannos illudit. Jusserat sævissimus Judex producta ætate senem inedia perire, & quos vitæ dies fatum concesserat, famem abrumpere. Longa jam miser tabe vexatus, nullaque refectus ope, nullum sibi in tanta calamitate solatium, nisi in cita morte, superesse sentiebat. Defecerant jam vires, elanguerant manus, recesserant oculi, venterque vacuus, ac sæpe querulus epulas, quibus recrearetur, frustra poscere videbatur. Non color in facie, non calor in venis, non vigor in corde. Aridæ jam fauces hianti ore spiritum emissuræ; aut exceptura necem aperiebantur. Senex ipse non vir, sed adhuc spirans cadaver, viva mortis imago; loquax hominis umbra; pellitus ossium acervus; atque horridum potiùs viventium spectrum, quam vivens vocandus erat. (*Interr.*) At quas non invenit solertissimus amor servandæ vitæ ratio-

rationes? Quas ille non excogitat novas arcendæ mortis artes? Tanto parentis casu nullis parcebat lacrymis damnati filia; cumque impetrasset à Judice, ut obeuntis lumina clauderet, diligenter prius excussa, ne quid secum cibi deferret, se contulit ad carcerem. Languebat ille, dolebat ista; patrisque ærumnas filiæ mœror augebat. Miscebantur hujus lachrymis ejus suspiria, unusque dolor amborum pectora exagitare videbatur. Cùm verò diù secum volveret, quod morienti subsidium ferret, vicimus tandem ait, & exerto ubere senem pectori admovit, lactisque præsidio à nece vindicavit. Redit mox color genis, arteriis calor, ac penès vis animo. Jam liberior permeare spiritus, jam vividior decurrere sanguis: jam acrior consistere vigor. Aperit senex oculos, attollitque manus, & vitam, quæ modo sibi fuerat supplicium, honestæ fraudis pretium ostentat. Quid hic afferam, aut quid non efferam tanto pietatis exemplo? En filia genitrix parentis evadit; vitam enim, quam à patre duxerat, demùm restituit; & sanguinem, quem mutuò acceperat, reddit cum fænore. Genuit ille nasciturum, hæc moriturum restauravit; & si ille protulit in lucem, hæc ab interitu revocatum in lucem retulit. Armatis undique vigilibus carcerem circumsepserat Judex; at inermis triumphavit pietas, unaque mu-

lier

lier virorum cuneos elusit. Si quidem, ut ait Poeta.

Omnia vincit amor, &c.

16. *Per Subjectionem ab Effectis*.

Si nondum te tartarei hujusce monstri fœditas terret, saltem exhorresce, quæ mala progignit. Quid enim turbas movet, seditiones excitat, bella generat? nonne peccatum? Quid dolores infert? quid mentis ægritudines; quid morbos, quid cruciatus, quid cædes innumeras nonne Peccatum? Quid naufragia navigantibus, quid pestilentiam urbibus, quid agris vastitatem, quid rebus extremam perniciem, quid mortalibus denique omnibus mortem sempiternam, ærumnisque plenam importat? annon mentiar, nisi peccatum esse dixero?

17. *Per Subjectionem ab Adjunctis*.

Quò te ages infelix, post conceptum, patratumque facinus? quò te recipies, ut fugias sequentem pænam? quem in locum te abdes quò furiæ ardentibus tædis armatæ te non insectentur? non exagitent? Discedes in desertissimas solitudines? te ibi lancinabit acerbiùs scelerum tuorum conscientia, Venies in publicum? ardebunt in te odia omnium bonorum. Quem appellabis, qui propulset à tuo capite imminentem pestem? Amicos? improborum amicus nemo, nisi improbus, affines quos dedecorasti? Propinquos quibus labem aspersisti? Paren-

tes, quos affecisti maculis æternæ infamiæ? Ad bonos, beatosque Genios te convertes? exhorrent tuum conspectum. Ad ipsum, Deum, quem offendisti, qui pœnas brevi, à te infinitas repetet?

18. *Per Subjectionem à Definitione.*

Quod malum, quod morbi genus, quæ calamitas? quod infortunium esse potest, quod non effluat à peccato? Plagas times? Tortor est: lacerationes formidas? Ferrum est. Incendia metuis? Flamma est: naufragia pertimescis? Pelagus est semper exæstuans, Vitam amas; ah! Mors est, infelicitas summa, Exitium extremum, terribilis Infernus est.

19. *Per Prosopopœjam.*

Dictis meis fidem non adhibes? Audi quid vociferentur homines illi, quos vel in hac vita, conscientia malefactorum divexat, vel qui suppliciis nunquam terminandis torquentur in altera. Peccata sunt, inquiunt, à nobis commissa, quæ nos excruciant; hæ sunt furiæ, quæ nos quiescere non sinunt, hi carnifices, qui nos, dies noctesque dilaniant; hæ flammæ, quibus urimur: hi stimuli, quibus fodimur; hæc verbera, quibus laceramur: hæ rotæ quibus miserabilem in modum distrahimur.

20. *Per Antitheses.*

Exultas miser exilisque præ gaudio, vel dum te sceleribus obstringis vinctus es, & triumphum agis, conceptam in præcordiis mor-

mortem contines, & sectaris vitæ delitias; paratur tibi mala crux, & rides: impendet capiti suprema calamitas, nec moveris; discedit tuos ante pedes terra horrendo hiatu, & in barathrum lætus insilis: O cæcitatem!

21. *Per Antitheses, à Comparatione.*

Age, scelerate, age facinorose, confer voluptatem quam peccando percipis cum dolore, quem patrato scelere hauris: Evanescit illa puncto temporis: iste diuturnus, & nisi vitam mendes, sempiternus futurus est. Illa, unam solummodo exterioremque corporis partem, fallaci titillatione demulcet, hic intimas ossium medullas permeat: denique stat illa foris; hic totum pervadit hominem nec corpus torquet modò sed & animum angit acerbiùs, æternumque cruciat.

22 *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, ut dicis; insint flagitiis illecebræ, quæ blandè animum & corpus devinciant: At catenarum, quibus utrumque opprimit, nonne gravitatem sentis? Oscula quæ libat scelerata voluptas, delicata sunt, molliaque, fateor: At, quos simul infigit ungues, quæ vulnera infligit, eane tu grata, eane suavia esse dices? Non injucundè canunt Syrenes fraudulentæ: ita est: At, quàm crudeliter cantu sæviant, nunquid advertis?

23. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum ad voluptatem, sed crudelissimum est ad pœnam, execrandum ad ignominiam, turpissimum ad fœditatem, formidabile ad terrorem, intolerabile ad patientiam, æternum ad diuturnitatem. Et deinde illud in se admittere quis audeat, eo delectari, in illo vivere cum illo mori?

24. *Per Distributionem, per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando facietis peccandi finem? nullumne statuetis improbissimæ libidini modum? Nullane vos turpitudinum satietas capiet? Ecquæ vos ratio ab insania, aut ab impudicitia pudor, aut ab effrenata licentia timor, aut à scelere pietas, aut à dedecore honestas revocabit? Nullane unquam libido à vestro corpore, nullane vis à manibus, nullumne flagitium à turpissimis sceleratissimisque factis aberit unquam?

25. *Per Dubitationem, & Gradationem.*

Quo te nomine appellem? Noxa exitiabilis: Morbum? morbis omnibus acerbiores: Pestem? te nulla pestis terrior ac præsentior: Incendium? aliquid ex perniciosius; Feram immanem? immanior ex istis. Depopulationem? quænam tecum depopulatio conferatur. Voraginem horrendam immensamque? leve est Mortem calamitosissimam? parum est illud quoque. An illa

simul omnia te esse dicam? nec satis illud erit etiam; ut enim, hæc simul omnia in unum mala confluant corpori duntaxat perniciem inferunt. Tu grassaris in animum. Et quamvis ad animum illa pervenirent, finem tamen haberent aliquando: Tu, nullum cruciandi finem facis.

26. *Per Gradationem. & Interrogationem.*

Ubinam tandem aliquando subsistes, Culpa pestilens? quo demum in gradu malorum hærebis? Dolore corpus conficis, annon id satis est? non est satis. Caliginem offundis menti, labefactas judicii vim, frangis ingenj vires, hebetasque aciem; de statu naturæ totum hominem dejicis quò ultrà serpes? Etiam mortem affers teterrimam? scio, ac video; At sit mors saltem malorum postremum! non erit: ultra mortem quoque, Peccatum, immortale malum desæviet.

27. *Per Ironiam.*

Immitis, injuriusque sum, qui innocentissimorum hominum deliciis officiam: qui importuna oratione voluptates turbem liquidas, quibus se immersere. Sinamus eos per otium frui conquisitis tanto labore commodis; oblectent se vino, stupris, ganeis, cædibus, rapinis. Vos oblectate per me licet, delicatula capita; volutate vos in cœno libidinum, obsequimini genio, indulgete cupiditati: Nihil inde mali timendum vobis est: hujus vitæ voluptas, æter-

æternum est paritura gaudium; præsentes delitias, excipiet felicitas nullis temporum limitibus terminanda; spem bonam habete.

28. *Per Expolitionem à simili.*

Videte stultitiam peccantium; ut carius celeriusque pereant, suis sibi sumptibus accersunt malorum ultimum; venenum miscent, diluuntque proprio sanguine; poculaque inaurant, quò amabilius, avidiusque exorbeant mortem: Domos ipsimet suas suffodiunt, quibus obruantur: piras extruunt, in quibus ardeant: nectunt laqueos queis se interimant: momentaneas aucupantur voluptates, ut semper duraturis doloribus crucientur.

29. *Per Synonyma à Dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiam ne dicam nostram, an dementiam? qui ob inane lucrum rei levissimæ, nulliusque pretii curis vigiliisque atterimus vitam? qui fluxam voluptatem multorum emimus annorum laborem, unumque diem, ut vivere beatos liceat, totam consumimus ærumnis ætatem. Ut verò æterna eviteinus damna, ut immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

30. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices: Ah! per salutem vestram precor, absistite, Prærupta, lubricaque in crepidine versamini præalti præcipitii; quid occlusis luminibus, impetuque

tuque maleſano, præcipites itis? Aperite, oro vos atque deteſtor, per quidquid vobis charum eſt, aperite oculos, ac circumſpicite tantiſper, quàm horribilia vos mala circumſtent!

31. *Per Cohortationem.*

Deteſtamini ergò, Adoleſcentes, abhorrete morte pejus, & inferno, culpam omnem, occaſiones peccandi declinate, omni animi ſolertia, omni contentione menti ac vitium. Id unum ſpectent cogitationes veſtræ omnes, ut præſtetis vos immunes à noxa, ut devitetis delicta quælibet, ut puram ab omni labe vitam, illibatamque traducatis, cùm obſcurum jam vobis eſſe non poſſit, innumerabiles ærumnas, æternaque mala peccantibus impendere.

Plura dicere in hanc ſententiam, haud eſt neceſſe; ſatis enim jam opinor. intelligis, quid facere deinceps poſſis ac debeas, quoties ſententia tibi quædam amplificanda proponetur, quam vario nimirum ſtylo ac forma, quam eleganti Figurarum contextu, illuſtrare illam oporteat, priuſquam tamen à præceptis, ad Exempla tranſeam haud inutile, credo, fuerit ſubnectere hoc loco Rationem aliam dilatandæ ſententiæ, per omnes caſus.

§. II.

ALTER MODUS

Explicandæ Sententiæ per omnes Casus.

Minuta est, ut dixi jam, non tamen spernanda hæc dilatandi Ratio, cum scilicet, per omnes Casus circumfertur vox illa, quæ propositionis materia est. Unum sufficiet Exemplum brevissimum, ad rem declarandam.

Sic est explicanda propositio.

Modestia amabilissima Virtus est.

Sic à singulis casibus illam exponam.

Nominativus. Modestia, virtutum omnium longè pulcherrima, præclarissimaque, tot fulget radiis, tot veneribus adblanditur, nihil ut amabilius fingi queat.

Genitivus. Modestiæ tam gratus ac suavis est decor, tam augusta, blandaque species ut sensus omnis expertem ac rationis, eum esse necesse sit, qui ejus amore non ardeat.

Dativus. Modestiæ uni conveniunt universa, quæ singulas commendant virtutes, sic ut ex omnibus aliis; una illa virtus facta, fictaque esse videatur.

Accusativus. Modestiam tot dotes commendant eximiæ, ut mortalium fœdissimus ac dementissimus sit habendus, quia eam non coluerit, non amarit.

Voca-

Vocativus. O Modestia; ò virtus cœlo purior, Sole micantior? Quis te, vel de sola facie novit, tuique desiderio non incenditur?

Ablativus. A Modestia, omnis honesti decor efflorescit, omnis decoris flos emanat, purissimæque flammæ fulgor omnis exoritur. Quis illam non ergo colat? non ambiat, non complectatur? Quis eam, dictis suis omnibus ac factis gestu habituque non exprimat?

§. III.

TERTIUS MODUS

Dilatanda sententia, per omnia tempora.

DIversitate illa casuum, quibus unum, idemque nomen dilatari posse diximus, adductus sum ad investigandum, esset ne perinde opportunum, ad Amplificationem propositionis, in qua, non *Nomen*, ut illo secundo Modo, ubi Modestiam modò laudabamus, sed *Verbum* aliquod foret explicandum, varietatem sequi *Modorum*, *ac Temporum*. Experiri volui; & prima, quæ occurrit animo, Propositio ista fuit, quam solemus in amicorum officiosa salutatione; crebrò usurpare *Addictus sum tibi servus*, seu quod idem est. *Optimè tibi cupio*, aut ut brevius dicam. TE DILIGO: duas igitur voculas

illas, per omnia, omnium Modorum Tempora, ita circunduxi, quo operæ fructu, arbitrari tibi licet.

TE DILIGO.

Possem, hujus verbi Nominativum, *Ego* ejusque casum, *Te*, dilatare, si opus esset, v. g. EGO, *quem tam multis beneficiis obstrinxisti; in quem tam eximia à te ornamenta profecta sunt, cui omnibus in rebus gratificari soles, &c.* TE *virorum omnium humanissimum clarissimumque omni virtutum genere cumulatissimum, decus, & ornamentum hujus provinciæ*, &c. Sed nihil opus est verbum illud unum, DILIGO, explicare placet, hoc modo.

A præsenti tempore.

Ex animo intimoque sensu, te mihi charissime Amice, diligo ut oculos meos, aut si quid oculis charius est. Scio quidem amari te à multis, (quæ tua de omnibus benè merendi facilitas) omnes tamen in amore vinco neminique prorsus concedo, Quia vero perpetua quasi catena beneficiorum, amabilique nexu me tibi obligatum esse profiteor; tuæ in me benevolentiæ respondeo vicissim, quantum in me est; tua causa cupio quantum parentis mei causa volo, meæque curæ ac cogitationes ad te referuntur omnes: & in te, tuisque rebus consumuntur.

Imperfectum.

Erant mihi olim multi in intimis, Arctis-

ctissimo nexu devincti : familiaritatem fovebat illam, studiorum similitudo, necessitudoque mutuis officiis constituta, fateor amabamur inter nos vehementer, amicitiæ vinculo ita copulati, nihil ut conjunctius esse posset.

Perfectum.

At postquam ab iis me fortuna distraxit mihique fecit tui copiam, laxari sensim animadverti veteris illius amicitiæ vinculum, delevit è memoria illorum olim familiarium priscas imagines, imago tui; præteritam obscuravit benevolentiam, præsentiæ tuæ splendor illustrissimus, non secus ac exoriente Sole, Stellarum fulgor evanescit non quòd contempserim, quòd alios amore dignum judicavi; sed quòd, quæcunque sparsa in singulos amaveram collecta in te uno, sum demiratus universa.

Plusquam perfectum.

Et verò, multa quidem ac præclara de te fama & auditione acceperam, audieram ex iis quibus familiariter utebaris, te omnibus naturæ donis exornatum adeò liberaliter fuisse, ut nemo esse puteretur, qui tecum ullo modo componi posset, sed victam esse, longeque superatam cognovi, cùm te primùm vidi, opinionem illam, quam de te concitaras, egoque conceperam: itaque inflammari me sensi studio tui jam præsentis, quem vel absentem, incognitumque mirè diiexeram nulla ut deinceps ad

rationes? Quas ille non excogitat novas arcendæ mortis artes? Tanto parentis casu nullis parcebat lacrymis damnati filia; cumque impetrasset à Judice, ut obeuntis lumina clauderet, diligenter prius excussa, ne quid secum cibi deferret, se contulit ad carcerem. Languebat ille, dolebat ista; patrisque ærumnas filiæ mœror augebat. Miscebantur hujus lachrymis ejus suspiria, unusque dolor amborum pectora exagitare videbatur. Cùm verò diu secum volveret, quod morienti subsidium ferret, vicimus tandem ait, & exerto ubere senem pectori admovit, lactisque præsidio à nece vindicavit. Redit mox color genis, arteriis calor, ac penès vis animo. Jam liberior permeare spiritus, jam vividior decurrere sanguis: jam acrior consistere vigor. Aperit senex oculos, attollitque manus, & vitam, quæ modo sibi fuerat supplicium, honestæ fraudis pretium ostentat. Quid hic afferam, aut quid non effe ram tanto pietatis exemplo? En filia genitrix parentis evadit; vitam enim, quam à patre duxerat, demùm restituit; & sanguinem, quem mutuò acceperat, reddit cum fænore. Genuit ille nasciturum, hæc moriturum restauravit; & si ille protulit in lucem, hæc ab interitu revocatum in lucem retulit. Armatis undique vigilibus carcerem circumsepserat Judex; at inermis triumphavit pietas, unaque mu-

lier virorum cuneos elusit. Siquidem, ut ait Poeta.

Omnia vincit amor, &c.

16. *Per Subjectionem ab Effectis.*

Si nondum te tartarei hujusce monstri fœditas terret, saltem exhorresce, quæ mala progignit. Quid enim turbas movet, seditiones excitat, bella generat? nonne peccatum? Quid dolores infert? quid mentis ægritudines; quid morbos, quid cruciatus, quid cædes innumeras nonne Peccatum? Quid naufragia navigantibus, quid pestilentiam urbibus, quid agris vastitatem, quid rebus extremam perniciem, quid mortalibus denique omnibus mortem sempiternam, ærumnisque plenam importat? annon mentiar, nisi peccatum esse dixero?

17. *Per Subjectionem ab Adjunctis.*

Quò te ages infelix, post conceptum, patratumque facinus? quò te recipies, ut fugias sequentem pænam? quem in locum te abdes quò furiæ ardentibus tædis armatæ te non insectentur? non exagitent? Discedes in desertissimas solitudines? te ibi lancinabit acerbiùs scelerum tuorum conscientia, Venies in publicum? ardebunt in te odia omnium bonorum. Quem appellabis, qui propulset à tuo capite imminentem pestem? Amicos? improborum amicus nemo, nisi improbus, affines quos dedecorasti? Propinquos quibus labem aspersisti? Parentes,

tes, quos affecisti maculis æternæ infamiæ? Ad bonos, beatosque Genios te convertes? exhorrent tuum conspectum. Ad ipsum, Deum, quem offendisti, qui pœnas brevi, à te infinitas repetet?

18. *Per Subjectionem à Definitione.*

Quod malum, quod morbi genus, quæ calamitas? quod infortunium esse potest, quod non effluat à peccato? Plagas times? Tortor est: lacerationes formidas? Ferrum est. Incendia metuis? Flamma est: naufragia pertimescis? Pelagus est semper exæstuans. Vitam amas; ah! Mors est, infelicitas summa, Exitium extremum, terribilis Infernus est.

19. *Per Prosopopœjam.*

Dictis meis fidem non adhibes? Audi quid vociferentur homines illi, quos vel in hac vita, conscientia malefactorum divexat, vel qui suppliciis nunquam terminandis torquentur in altera. Peccata sunt, inquiunt, à nobis commissa, quæ nos excruciant; hæ sunt furiæ, quæ nos quiescere non sinunt, hi carnifices, qui nos, dies noctesque dilaniant; hæ flammæ, quibus urimur: hi stimuli, quibus fodimur; hæc verbera, quibus laceramur: hæ rotæ quibus miserabilem in modum distrahimur.

20. *Per Antitheses.*

Exultas miser exilisque præ gaudio, vel dum te sceleribus obstringis vinctus es, & triumphum agis, conceptam in præcordiis mor-

mortem contines, & sectaris vitæ delitias; paratur tibi mala crux, & rides: impendet capiti suprema calamitas, nec moveris; discedit tuos ante pedes terra horrendo hiatu, & in barathrum lætus insilis: O cæcitatem!

21. *Per Antitheses, à Comparatione.*

Age, scelerate, age facinorose, confer voluptatem quam peccando percipis cum dolore, quem patrato scelere hauris: Evanescit illa puncto temporis: iste diuturnus, & nisi vitam mendes, sempiternus futurus est Illa, unam solummodo exterioremque corporis partem, fallaci titillatione demulcet, hic intimas ossium medullas permeat: denique stat illa foris; hic totum pervadit hominem nec corpus torquet modò sed & animum angit acerbiùs, æternumque cruciat.

22 *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, ut dicis; insint flagitiis illecebræ, quæ blandè animum & corpus devinciant: At catenarum, quibus utrumque opprimit, nonne gravitatem sentis? Oscula quæ libat scelerata voluptas, delicata sunt, molliaque, fateor: At, quos simul infigit ungues, quæ vulnera infligit, eane tu grata, eane suavia esse dices? Non injucundè canunt Syrenes fraudulentæ: ita est: At, quàm crudeliter cantu sæviant, nunquid advertis?

23. Per

23. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum ad voluptatem, sed crudelissimum est ad pœnam, execrandum ad ignominiam, turpissimum ad fœditatem, formidabile ad terrorem, intolerabile ad patientiam, æternum ad diuturnitatem. Et deinde illud in se admittere quis audeat, eo delectari, in illo vivere cum illo mori?

24. *Per Distributionem, per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando facietis peccandi finem? nullumne statuetis improbissimæ libidini modum? Nullane vos turpitudinum satietas capiet? Ecquæ vos ratio ab insania, aut ab impudicitia pudor, aut ab effrenata licentia timor, aut à scelere pietas, aut à dedecore honestas revocabit? Nullane unquam libido à vestro corpore, nullane vis à manibus, nullumne flagitium à turpissimis sceleratissimisque factis aberit unquam?

25. *Per Dubitationem, & Gradationem.*

Quo te nomine appellem? Noxa exitiabilis: Morbum? morbis omnibus acerbiores: Pestem? te nulla pestis terrior ac præsentior: Incendium? aliquid ex perniciosius; Feram immanem? immanior existis. Depopulationem? quænam tecum depopulatio conferatur. Voraginem horrendam immensamque? leve est Mortem calamitosissimam? parum est illud quoque. An illa

simul

simul omnia te esse dicam? nec satis illud erit etiam; ut enim, hæc simul omnia in unum mala confluant corpori duntaxat perniciem inferunt. Tu grassaris in animum. Et quamvis ad animum illa pervenirent, finem tamen haberent aliquando: Tu; nullum cruciandi finem facis.

26. *Per Gradationem, & Interrogationem*.

Ubinam tandem aliquando subsistes, Culpa pestilens? quo demum in gradu malorum hærebis? Dolore corpus conficis, annon id satis est? non est satis. Caliginem offundis menti, labefactas judicii vim, frangis ingenj vires, hebetasque aciem; de statu naturæ totum hominem dejicis quò ultrà serpes? Etiam mortem affers teterrimam? scio, ac video; At sit mors saltem malorum postremum! non erit: ultra mortem quoque, Peccatum, immortale malum desæviet.

27. *Per Ironiam*.

Immitis, injuriusque sum, qui innocentissimorum hominum deliciis officiam: qui importuna oratione voluptates turbem liquidas, quibus se immersere. Sinamus eos per otium frui conquisitis tanto labore commodis; oblectent se vino, stupris, ganeis, cædibus, rapinis. Vos oblectate per me licet, delicatula capita; volutate vos in cœno libidinum, obsequimini genio, indulgete cupiditati: Nihil inde mali timendum vobis est: hujus vitæ voluptas,

ater-

æternum est paritura gaudium: præsentes delitias, excipiet felicitas nullis temporum limitibus terminanda; spem bonam habete.

28. *Per Expolitionem à simili.*

Videte stultitiam peccantium; ut cariùs celeriusque pereant, suis sibi sumptibus accersunt malorum ultimum; venenum miscent, diluuntque proprio sanguine; poculaque inaurant, quò amabilius, avidiusque exorbeant mortem: Domos ipsimet suas suffodiunt, quibus obruantur: piras extruunt, in quibus ardeant: nectunt laqueos queis se interimant: momentaneas aucupantur voluptates, ut semper duraturis doloribus crucientur.

29. *Per Synonyma à Dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiam ne dicam nostram, an dementiam? qui ob inane lucrum rei levissimæ, nulliusque pretii curis vigiliisque atterimus vitam? qui fluxam voluptatem multorum emimus annorum laborem, unumque diem, ut vivere beatos liceat, totam consumimus ærumnis ætatem. Ut verò æterna evitemus damna, ut immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

30. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices: Ah! per salutem vestram precor, absistite, Prærupta, lubricaque in crepidine versamini præalti præcipitii; quid occlusis luminibus, impetuque

tuque maleſano, præcipites itis? Aperite, oro vos atque deteſtor, per quidquid vobis charum eſt, aperite oculos, ac circumſpicite tantiſper, quàm horribilia vos mala circumſtent?

31. *Per Cohortationem*.

Deteſtamini ergò, Adoleſcentes, abhorrete morte pejus, & inferno, culpam omnem, occaſiones peccandi declinate, omnis animi ſolertia, omni contentione menti ac vitium. Id unum ſpectent cogitationes veſtræ omnes, ut præſtetis vos immunes à noxa, ut devitetis delicta quælibet, ut puram ab omni labe vitam, illibatamque traducatis, cùm obſcurum jam vobis eſſe non poſſit, innumerabiles ærumnas, æternaque mala peccantibus impendere.

Plura dicere in hanc ſententiam, haud eſt neceſſe; ſatis enim jam opinor. intelligis, quid facere deinceps poſſis ac debeas, quoties ſententia tibi quædam amplificanda proponetur, quam vario nimirum ſtylo ac forma, quam eleganti Figurarum contextu, illuſtrare illam oporteat, priuſquam tamen à præceptis, ad Exempla tranſeam haud inutile, credo, fuerit ſubnectere hoc loco Rationem aliam dilatandæ ſententiæ, per omnes caſus.

§. II.

ALTER MODUS

Explicandæ Sententiæ per omnes Casus.

Minuta est, ut dixi jam, non tamen spernanda hæc dilatandi Ratio, cum scilicet, per omnes Casus circumfertur vox illa, quæ propositionis materia est. Unum sufficiet Exemplum brevissimum, ad rem declarandam.

Sic est explicanda propositio.

Modestia amabilissima Virtus est.

Sic à singulis casibus illam exponam.

Nominativus. Modestia, virtutum omnium longè pulcherrima, præclarissimaque, tot fulget radiis, tot veneribus adblanditur, nihil ut amabilius fingi queat.

Genitivus. Modestiæ tam gratus ac suavis est decor, tam augusta, blandaque species ut sensus omnis expertem ac rationis, eum esse necesse sit, qui ejus amore non ardeat.

Dativus. Modestiæ uni conveniunt universa, quæ singulas commendant virtutes, sic ut ex omnibus aliis; una illa virtus facta, fictaque esse videatur.

Accusativus. Modestiam tot dotes commendant eximiæ, ut mortalium fœdissimus ac dementissimus sit habendus, quia eam non coluerit, non amarit.

Voca-

Vocativus. O Modeſtia; ò virtus cœlo purior, Sole micantior? Quis te, vel de ſola facie novit, tuique deſiderio non incenditur?

Ablativus. A Modeſtia, omnis honeſti decor efflorefcit, omnis decoris flos emanat, puriſſimæque flammæ fulgor omnis exoritur. Quis illam non ergo colat? non ambiat, non complectatur? Quis eam, dictis ſuis omnibus ac factis geſtu habituque non exprimat?

§. III.

TERTIUS MODUS

Dilatanda ſententia, per omnia tempora.

DIverſitate illa caſuum, quibus unum, idemque nomen dilatari poſſe diximus, adductus ſum ad inveſtigandum, eſſet ne perinde opportunum, ad Amplificationem propoſitionis, in qua, non *Nomen*, ut illo ſecundo Modo, ubi Modeſtiam modò laudabamus, ſed *Verbum* aliquod foret explicandum, varietatem ſequi *Modorum*, *ac Temporum*. Experiri volui; & prima. quæ occurrit animo, Propoſitio iſta fuit, quam ſolemus in amicorum officioſa ſalutatione; crebrò uſurpare *Addictus ſum tibi ſervus*, ſeu quod idem eſt. *Optimè tibi cupio*, aut ut brevius dicam. TE DILIGO: duas igitur voculas

illas, per omnia, omnium Modorum Tempora, ita circunduxi, quo operæ fructu, arbitrari tibi licet.

TE DILIGO.

Possem, hujus verbi Nominativum, *Ego* ejusque casum, *Te*, dilatare, si opus esset, v. g. EGO, *quem tam multis beneficiis obstrinxisti; in quem tam eximia à te ornamenta profecta sunt, cui omnibus in rebus gratificari soles, &c.* TE *virorum omnium humanissimum clarissimumque omni virtutum genere cumulatissimum, decus, & ornamentum hujus provinciæ*, &c. Sed nihil opus est verbum illud unum, DILIGO, explicare placet, hoc modo.

A præsenti tempore.

Ex animo intimoque sensu, te mihi charissime Amice, diligo ut oculos meos, aut si quid oculis charius est. Scio quidem amari te à multis, (quæ tua de omnibus benè merendi facilitas) omnes tamen in amore vinco neminique prorsus concedo, Quia vero perpetua quasi catena beneficiorum, amabilique nexu me tibi obligatum esse profiteor; tuæ in me benevolentiæ respondeo vicissim, quantum in me est; tua causa cupio quantum parentis mei causa volo, meæque curæ ac cogitationes ad te referuntur omnes: & in te, tuisque rebus consumuntur.

Imperfectum.

Erant mihi olim multi in intimis, Ar-
ctis-

ctiſſimo nexu devincti: familiaritatem fovebat illam, ſtudiorum ſimilitudo, neceſſitudoque mutuis officiis conſtituta, fateor amabamur inter nos vehementer, amicitiæ vinculo ita copulati, nihil ut conjunctius eſſe poſſet.

Perfectum.

At poſtquam ab iis me fortuna diſtraxit mihique fecit tui copiam, laxari ſenſim animadverti veteris illius amicitiæ vinculum, delevit è memoria illorum olim familiarium priſcas imagines, imago tui; præteritam obſcuravit benevolentiam, præſentiæ tuæ ſplendor illuſtriſſimus, non ſecus ac exoriente Sole, Stellarum fulgor evaneſcit non quòd contempſerim, quòd alios amore dignum judicavi; ſed quòd, quæcunque ſparſa in ſingulos amaveram collecta in te uno, ſum demiratus univerſa.

Pluſquam perfectum.

Et verò, multa quidem ac præclara de te fama & auditione acceperam, audieram ex iis quibus familiariter utebaris, te omnibus naturæ donis exornatum adeò liberaliter fuiſſe, ut nemo eſſe puteretur, qui tecum ullo modo componi poſſet, ſed victam eſſe, longeque ſuperatam cognovi, cùm te primùm vidi, opinionem illam, quam de te concitaras, egoque conceperam: itaque inflammari me ſenſi ſtudio tui jam præſentis, quem vel abſentem, incognitumque mirè dilexeram nulla ut deinceps ad

amorem meum accessio fieri posse videatur.

Futurum.

Quare hærebis tu mihi semper in modulis, singulari te in perpetuum benevolentia complectar: nullum in te colendo, atque honestando locum, aut tempus, nullum studii, & observantiæ genus prætermittam: in tua dignitate, omnem meam curam, industriamque figam, & locabo; omnem operam ad honorem tuum, omnem diligentiam conferam, summique beneficii loco ponam, si qua in re tibi gratificari potero.

Imperativus.

Impera proinde, quæ tibi grata videbuntur; quæ tuo animo arriserint, sine ulla exceptione manda; tua mihi voluntas, lex erit atque norma. Quid vis præcipe, quid vis efficiam: Jube, ad remotissimas eam mundi plagas, ibo; jube, me tua causa spoliem bonis omnibus, spoliabo; jube profundam pro te sanguinem, profundam.

Optativus.

O utinam, talem ex me requiras amoris notam, ut fundendus mihi sit pro te sanguis! ut tam illustri significatione, perspicuum tibi esse possit meum erga te studium, o, si adeò honorifica se mihi daret occasio, tibi aperiendi animum meum! quàm me felicem, fortunatumque judicarem!

Subjunctivus Præsens.

Nam quid est, quod tui gratia non suscipiam?

piam? non exequar? non exhauriam? cum mihi ipſe ſis æquè charus, atque ego ipſe mihi eſſe poſſum; quid eſſe queat tam arduum, tamque difficile, quod te jubente non aggrediar, conſtantiſſimèque conficiam?

Imperfectum.

Currerem, ſi juberes ad deſertiſſimas orbis oras, vaſtiſſima obirem aquarum, terrarumq; ſpatia, excelſiſſimarum rupium juga ſuperarem, labores acerbiſſimos quoſq; non pertimeſcerem, diſcrimina omnia imperterritus ſubirem, ipſam deniq; mortem non reformidarem; neque vererer ullo modo, me, ut quiſquam, vel obſervandi ſtudio, vel obtemperandi celeritate antecederet.

Perfectum.

Eſto fuerint, qui ob amicos, multa cupierint, multa fecerint, multa pertulerint, illorum nomina venerata ſit antiquitas ipſorumque fidem atque conſtantiam, eximiis teſtatam expreſſamque monumentis, tranſmiſerit ad conſequentes annos, ſuſpiciendam poſteris.

Plusquam perfectum.

Audebo dicere, conceſſiſſent mihi profectò ii omnes, ſi animum perſpicere meum potuiſſent, amoris palmam; ſeque gloriosè victos à me, vel inviti non abnuiſſent.

Futurum.

Quid ita? quia ſic ego in te animatus ſum, ut poſtquam meæ erga te benevolen-

tiæ testandæ causa, perfecero quidquid illi amore licet incitati vehementissimo, pro suis amicis præstitere, aut præstare conati sunt, nihil me fecisse tamen putaturus sum quandiu advertero, superesse adhuc quidpiam, quod tui gratia navare possim.

Infinitivus.

Ita est; tametsi vires omnes meas, in te ornando, consumam, meque continenti labore angam atque conficiam, vix ullam tuorum meritorum partem, assecutum me esse credam, neque putabo unquam, meo me satisfecisse, vel amori, vel muneri.

PARS III.

AMPLIFICATIONUM EXEMPLA.

A Variis Rhetoricæ locis ac Figuris.

PRæter eas Amplificationes, quas habes in Progymnasmate de Figuris, (quot enim Figurarum illustriorum, quæ Sententiarum dicuntur, Exempla dedi, tot Amplificationum Exempla sunt) placet hoc loco proferre non paucas à Locis ductas Oratoriis, variisque decoratas figurarum ornamentis; ut eadem opera, hujusmodi Locorum usum addiscas, & quo pacto, ex iis Amplificationes peti debeant.

CAPUT I.

AMPLIFICATIONES

A Definitionibus conglobatis.

AMplificatio *fieri dicitur*, à Definitionibus conglobatis *cum ejusdem rei variæ Definitiones, in unum locum congeruntur; unde alio nomine*, Congeries, *seu* Frequentatio definitionum, *vocatur hic locus. Ita Cicero, non satis habens dixisse* incensam esse Curiam; *adjecit definitiones Curiæ plurimas.*

Curiam, *inquit* incendit, quo, quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis mentis, consilii publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab universo populo Romano concessam uni ordini, inflammari, exscindi, funestari? (*Pro Mil.* 19)

Huic Exemplo veteri addamus nova.

Virtus Laus.

[*Polysintheta.*] Virtutem commendare si cupis, illam esse dices animi Animam nostri, cordisque Corculum & vitæ decus honestique germen, ac decoris florem, mentisque puriores delitias, æternique radium Solis, & felicitatis auroram, & immorlitatis parentem, perennemque fontem bonorum omnium.

Modestiæ Præconium.

Hac virtute, quid quæso pulchrius? atq; adeò, quid amabilius fingi potest? [*Dissolutio.*] Est quippe, animi facies amæna, [*Antithesis.*] Pignus probitatis morum, pudicitiæ munimentum, tantum elogium, animæ pictura, taciti hominis commendatio eloquens, humanæ societatis lumen, & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris. vestis virtutum omnium, omnibus nota gentibus, & grata lingua, neminique barbara, cunctisque jucundissima.

Pulchritudinis excellentia.

Non hic ego, plebejam illam ac vulgarem Pulchritudinem delineo, quam Euripides appellavit omnis infelicitatis originem, quam vocavit Theophrastus Tacitam fraudem; quam Theocritus, Pestem nuncupavit eburneam, quam Comicus Calamitatem omnium acerbissimam esse dixit, sed patritiam, regiam, sacram, plenamque Mysterii Formam loquor, cœleste superum Munus, Parelium divinitatis, Speculum divinæ speciei politissimum, expressam Numinis Effigiem, Radium ex æterni luminis fonte delibatum, & gratiarum omnium, quas cæteris in rebus supremus Artifex expressit, Collectionem perfectissimam, absolutissimumque Compendium.

Patronum, & Scholarum in quibus docentur, Encomium.

Pueris laudem optas impertiri? Dic, Spem

Spem illos esse humani generis, [*Metaphora*] Fulcimenta Familiarum, rerumque publicarum Subsidia, Amorumque Delitias, Corculaque Virtutum, vitæ Gemmas, & Ocellos orbis; terræ Stellulas, cœlique flosculos, & Regulos mundi, Hæredesque æternitatis, germanosque Christi Fratres, & Filios Dei.

Dico Scholas, in quibus eos, cum litterarum rudimentis, religionis elementa, & morum præcepta docemus, aliud nihil esse, [*Allegoria*] quàm secretos Regis æterni Hortulos, roseo fulgentes rubore verecundiæ, candidissimæque pudicitiæ liliis pulchrè radiante: selectarum esse Seminaria stirpium, & elegantiarum Pulvillos, urbanitatumque Areolas, Fontesque honestatis limpidos, & speciosas humanitatis Officinas, & Emporia sacra, pretiosioribus auro mercimoniis, terris, cæloque celebertima.

Barbæ commendatio.

Adversus barbatos, instinctu nescio quo, reverentiam adhibemus? docti videlicet à natura, haud aliud esse Barbam, [*Definitiones Allegoricæ* :] quàm Authoritatis Insigne, de mento pendulum, quàm Vexillum reconditioris Prudentiæ, foris explicatum; quàm nativum oris humani Diadema, de crine textile, quàm progerminantem è genarum molli solo, Sapientiæ Lauream; Sertumque floreum vernantis ætatis, maturorum fructuum indi-

cem, quos virilis producit autumnitas: nihil, inquam, aliud esse pilos hujusmodi, præter erumpentes Fibras judicii [*Paranomasia*] mentisque Radices in mento jactas, aut promicantes extra cutem Solis animati Radios, qui lucet in cerebri Cælo.

Invidiæ Pictura.

Quid est invidia? O vitium abominabile! Audi quid sit [*Antitheta frequentata.*] Invidia est malum genitum à bono; Caligo est à splendore oriens: à pulchritudine nata Deformitas, à risu Lacryma fluens. Rivus est fellis, à fonte mellis progerminans; è planta honestatis, nequitiæ fructus: proprius ab aliena lętitia Dolor: Calamitas domestica, ab externa gloria manans: intestinum Infortunium, quod fortuna creavit prospera. Umbra est, non corporum sed animorum: Ægritudo voluntaria, Crux fixa malevolis, & necessaria virtutis Hostis.

Calvini Elogium.

Quæris à me, quid hoc hominis fuerit [*Methaphoricæ definitiones*;] quem hìc depingo? Dicam: Non homo, sed simulacrum fuit hominis, bonorum odium, dux improborum, perditorum magister, ganeorum antesignanus, sceleratorum coriphæus, fraudum peritus artifex, dolorum fabricator pessimus, helluo sacrilegus & infamis, gurges vitiorum, sentina turpitudinis, vorago nequitiarum, cloaca fœdissimarum libidum, Christianæ Reip. pe-

stis,

ftis, Religionis labes, vitæ pernicies, ruina virtutum, disciplinæ clades, malorum disseminator, orbis incendium, mundi portentum, naturæ dedecus, luxuriosus scurra, lenoque impurissimus, plenus stupri, plenus furoris, & flagitii, plenus inconsideratissimæ temeritatis; atque, ut verbo dicam, inferni Monstrum.

Quo tartara nunquam.

Effudere, Deo irato, truculentius ullum.

Ex his exemplis colligis definitiones hujusmodi conglobatas tum ad laudandum, tum ad vituperandum peridoneas esse.

A Definitione mixta.

Quando versamur in hoc Definitionis loco non prius ad alium transferre orationem placet quam duplicem Amplificationis ideam, omnium facilè præclarissimam, quæ à Definitione peti possit, exposuero. Utramque habet Cicero, cujus verba ita proferam, utrea tantùm quæ ad artificium pertinent, relictis aliis sim allaturus, quò scilicet clarior, & proclivior earum imitatio tyronibus proponatur.

Quid sit Consul.

Consulem describit Tullius ut ostendat, Pisonem eo nomine indignum esse; primùm per Negationem *explicando*, quid non sit Consul; *his verbis.*

Tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Romæ consulem, dicere audebis? Quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse consulatum putas? his tu ornamen-

namentis, & insignibus consulatum declarari putas? (*En jam, per Affirmationem, quid sit esse Consulem*) Animo Consulem esse oportet, consilio, fide gravitate, vigilantia, cura, toto denique munere consulatus. [*Tum ingerit pugnam contrariorum.*] Ego Consulem esse putem, qui senatum esse in republica, non putavit? & sine eo consilio, consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem esse potuerunt? (*addere poteris, eorum loco, quæ fusius prosequitur*) Consulem, eum esse putem, qui patriæ conservatorem ejecit qui eversione legum vexavit rempublicam, qui avaritia, libidine, crudelitate cives sceleratissimo superavit? &c. Qui latrones igitur, si quidem vos Consules? Qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna majestas consulis: Non capiunt angustiæ pectoris tui non recipit levitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenii sustinet, non insolentiam rerum secundarum tantam personam, tam gravem, tam severam.

Quid sit populus Romanus.

Hæc item Amplificatio, Definitione *constat*, per negationem, & affirmationem. *Sed hoc habet peculiare, quod media inferitur* Ironia. *Describit ergo primum Cicero:*

Quid

Quid non ſit populus Romanus, *&c.* (*Pro domo ſua* 89.

An tu populum Romanum eſſe illum putas, qui conſtat ex iis, qui mercede conducuntur; qui impelluntur; ut vim afferant magiſtratibus; ut obſideant ſenatum, optent quotidie cædes, incendia, rapinas? (*deinde addit ironicam exclamationem*) O ſpeciem dignitatemque populi Romani, quam nationes exteræ, quam gentes ultimæ pertimeſcunt; multitudinem hominum ex ſervis conductis, ex facinoroſis, ex agentibus congregatam: (*tum ſubiicit quid ſit*) illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidiſti tum, cùm etiam tibi contra ſenatus authoritatem, dicendi poteſtas fuit. Ille, ille populus eſt, dominus regum, victor, atque imperator omnium gentium, quem illo clariſſimo die, ſcelerate vidiſti tum, cum omnes principes civitatis, omnes ordinum, atque ætatum omnium, ſuffragium, ſe, non de civibus, ſed de civitatis ſalute, ferre cenſebant.

Ad utriuſque imitationem exempli, definire poteris, quid ſit Chriſtianus, quid Rex, quid Pater, quid Diſcipulus, quid Miles, aliaque ejus generis.

CA-

CAPUT I.

AMPLIFICATIONES

A Partium Enumeratione.

Hic locus ad amplificandum est omnium aptissimus cum ad illum alii fermè omnes revocari queant, ut superius ostensum est nihilque ferè sit quod in partes suas non distribui facilè possit: En Exempla.

Pulcherrimæ Heroinæ Laus.

Ipsius commendare posses pulchritudinem, tribus hisce verbis.

Eximio Decore fulget.

Quæ tria verba à singularum partium enumeratione, sic amplifica.

[*Repetitionum congeries.*] Quis fulgor, superi! quæ majestas, quæ venustas oris, quæ membrorum omnium dignitas! quàm festivè sedent, colluduntque in illa fronte veneres. Quam blandè rident, volitantque Gratiæ, per floridissimam genarum planitiem: ut lepores adblandiuntur oculis: ut corallia relucent in labris, ut ligustra splendent in collo: ut sinus argentei nitor pretiosè, purèque rutilat. Illæ manus quàm factæ ad sceptrum: Ille capitis vertex, quàm venerandus ad coronam. Oris ille decor, pectorisque decus, quam ad delitias, amoremque rapax. Motus ille omnis, & habitus & quam liberalis & elegans,

elegans, plenusque dignitatis, ac laude dignus.

Virtutis pulchritudo, nunquam marcescit.

Fingam, Virtutem habere corpus, easque sic enumerabo partes; in quibus præcipuè decor est.

Quid formæ venustate vanius; quid fragilius, quæ floris instar, tenui livescit afflatu, casuque levissimo defluit, & vergente in senium vita, momento citiùs contabescit.

Tuus verò Decor, ò pulchra virtus, numquam non virens, atque vernans, ubique florens & amabilis, omni ætate gratus; atque mirabilis, neque languescit morbo, neque flaccescit ægritudine, nec labore corrumpitur, nec violatur annis, nec vetustate deflorescit.

Tua illa Genarum lilia purpureis mixta rosis, nunquam marcescunt: Illæ pudoris flammulæ ab tuo vultu venustissimo promicantes extingui nequeunt. Nives illæ Oris purissimæ, nullo cupiditatum æstu tabefiunt; Nec obscurantur mæroris nube, gemini oculorum soles; nec inflectuntur adversis, arcus triumphales Superciliorum illis impositi, Nec delitiis solvitur pectoris illibata glacies; nec mæstitie rugis inaratur nitidissimæ Frontis cryst allus.

Senex

Senex deformis.

Turpissima est, *inquis*, hujus Senis, & tetra species. *At ego enumerando partes corporis singulas, tuam illam phrasin ita diffundam.*

Quis non exhorreat Senem [*Polysyntheton*:] illum retorridum, cadaverosum, capularem, scapulas habentem arcuatas in fornicem, hiantesque, & aridas facies, oculosque lippitudine riguos, fætidasque nares, buccasque fluentes, dentesque tremulos, nasumque simum, sulcatamque frontem, recurvumque mentum, genasque luridas, auriculasque flaccidas, aduncasque manus, falcatosque pedes, pectusque pulicibus scatens, caputque cimicibus putens.

Veram Laudem sola Virtus parit.

Hanc sententiam à Grammatico prolatam sic Rhetor explicabit.

Non satis est, vacare culpa; qui laudem prehensas. Animum geras oportet virtutibus eximium, insignem pietate fortitudine clarum, religione præstantem, eruditione conspicuum: Alium si te præstas, & laudem quæris, ludis operam, & cum laudaris, luderis, sceptro sis verendus licèt elatus imperio opibusque potens. [*Enumeratio variorum ordinum.*] Reges siquidem laus contemnit, si non magis moderentur sibi, quam regno. Duces despicit, nisi prius se, quàm hostem vincant:

cant: aspernatur Opulentos, qui pluribus non abundant animi bonis, quàm fortunæ, spernit Optimates, quibus antiquior est dignitas, quàm virtus. Ut autem quisque laude fulget, hunc maximè illustrat, exornatque laus, at, quàm præclarè, quàm insigniter: Plebejum respicit, efficitque Patritium: armis instruit Militem, & Ducem facit: terræ Filium, suscipit & cælo invehit; Misero favet, fælicemque reddit, suaviatur Inopem, supraque modum locupletat.

Beatus esse vis? Virtutem cole.

Hoc Paradoxum oratoriè explanare vis; sic age Enumerando varia hominum studia.

[*Apostrophe*, & *interrogatio*.] Quid molimini structores Babylonii Gigantes non tam mole corporis, quàm superbia? Quis ille est cognitionum vestrarum æstus? quæ mentis agitatio? quis ardor impotentis animi, in excitanda illa Turre, cacumine tactura cœlos? Erratis toto cœlo, stolidi, vel dum in cœlum tenditis. Ad superos non itur gradibus lapideis, sed honoris, cœlum si cogitatis, factis laude dignis erigite Virtutum monumenta sublimia, non substructiones insanas. Una est ad astra via, vera Virtus, hæc terram cœlo nectit, hominesque syderibus inserit. Illam sequimini, qui adspiratis ad cælestia? Illam peramate, qui flagratis amore vitæ? Illam amplectimini, quorum

rum oculos, animosque tenet formæ venustas, Hanc adite, qui auro inhiatis; Ei servite bonorum candidati, Hanc prensate, quibus vitæ placet honestas. Virtute, nihil est honestius, ac nobilius, nihil pulchrius, & præstantius, nihil pretiosius, & divinius.

Honori omnes serviant.

Vocem illam, Omnes, *sic expone.*

Honori, subdunt sceptra Reges, Honori submittunt vexilla Duces; suas ei palmas, & lauros, Victores ac Triumphatores subjiciunt; Ei Præsules. infulas, antistites thiaras consecrant, artes omnes ac scientiæ suas illi elucubrationes inscribunt, dedicantque in Honore quærendo, curas omnes, studia, cogitationes, vigilias, universi figunt, & locant.

Sine Virtute, nihil gloriosum.

Vocabulum hoc, Nihil, *ita dilatabis.*

[*Apostrophe.*] Quid de te possumus, ò magna Virtus prædicare magnificentius; quàm cum asserimus, præclarissimorum facinorum, majorem nullam inveniri posse mercedem, præter Te; nullumque esse tam illustre factum, quod nisi à te commendetur, non turpe sit; nullam magnitudinem esse tam celsam, tamque exaggeratam, cui coronam non imponas; honores vilissimos esse, quos non exornas; sordere purpuram, quæ splendorem à te non trahit, non radiare diademata, quibus

fulgo-

fulgorem non accerſis; vacillare folia, quæ non erexiſti; trophæa ruere, quæ non excitaſti; nihil habere ſceptra pretii; quæ non contuliſti, nullius eſſe dignitatis ornamenta regia, quæ non proficiſcuntur à te, &c.

Animus pulcher, in pulchro Corpore.

Quid efficiat animus ille in ſuo corpore ſignificare ſi volueris, ità ferme dices.

Corpori ſuo venuſtatem, robur, majeſtatemque conciliat animus pulcher.

Pulchrè quidem ſed quantò elegantius, ſi in hunc modum eloquaris!

[*Diſtributio*] Simul ac ſubiit Corpus ſuum, generoſus ac Pulcher Animus, & per interiora diffuſus eſt, Deus immortalis: ut repentina luce fulgurat; ut ſplendet: ut micat: ut animat: ut accendit: ut movet omnia: Statim omnes aptè conformat artus ad decorem; omnes compoſuit motus ad dignitatem, omnes concinnat partes ad harmoniam; ad honeſtatis leges omnia membra perfectiſſimè dirigit. Vigorem ingenerat menti, ardorem pectori inſtillat, veneres aſpergit in ore, afflat honores oculis, illigat labiis lepores, collo decus affundit, genis pudoris flammulas, capillis venuſtatem, fronti ſpeciem, capiti majeſtatem, abſolutæ demùm, per univerſum corpus radios pulchritudinis floridiſſimè circunfundit.

CA-

CAPUT II.

AMPLIFICATIONES

Ab effectis.

AD *hunc locum transferri possunt Exempla proximè superiora: nam in eorum quibusdam, ac præsertim postremo omnium tam enumerantur Effectus quam insequentibus istis.*

Vitii, & Virtutis Effecta.

Nulla, *inquies*, mala sunt, quæ non exoriantur à pestilenti fonte vitiorum; nulla bona, quæ virtus non afferat.

Bene sed nimis exiliter Expone, quæ mala illa sunt, & quæ bona.

Inde vitii delinea fæditatem, quòd rationi adversetur, [*Repetitio*;] quòd contaminet animum, quòd divinum Numen offendat: quòd auctorem suum diris excruciet modis, [*Dissolutio*:] angore stimulet, curis exedat, metu percutiat, furiis lancinet, suppliciis torqueat, exanimetque doloribus maximis, nullo sermone satis explicandis. Tum, quòd leges, quòd instituta, quòd fœdera, cæteraque humanæ societatis sanctissima jura violet [*Synonymia*] pervertat, labefactet, exscindat, perdat, extinguat [*Adjunctio*.] Denique, quod pestem rebuspublicis, provinciis calamitatem, perniciem regnis, urbibus exitium, familiis damna innumera, sin-

ra, ſingulis denique univerſum malorum agmen importet.

[*Antitheta.*] Virtutem autem ſi ornare cupis; dic illam eſſe, quæ mœſtos recreat, ægros reficit, jacentes erigit, excitat afflictos, miſeroſque levat: quæ ſplendorem rebus obſcuris, vilibus pretium, abjectis dignitatem, vulgaribus honorem, humilibus excelſitatem, contemptis condemnationem accerſit, omnibuſque venerationem conciliat.

Geographiæ laus.

Mira ſunt, quæ facimus Geographiæ beneficio, quam artem ſi laudare cupis converſa in illam oratione ejus Effecta *ſic recenſere poteris.*

[*Apoſtrophe.*] O artium præclariſſima, [*Dubitatio*] quibus te literarum monumentis extollemus? qua prædicatione celebrabimus? quo tibi laudum genere pro tuis in nos beneficiis grates referemus? Noſtris enim, ut ſervias oblectationibus, & emolumentis, facis mundi compendium [*Hiperbaton*] omnia omnibus loca locis conferis, remotas regiones proximis implicas, exteriſque ac diſſitiſſimis noſtras innectis. [*Antbiteſes.*] Per te coercentur tempeſtatum viciſſitudines, diſperſa congregantur, admoventur diſtantia, immota tranſuehuntur, concluduntur in puncto montes; exiguiſque lineis flumina ingentia terminantur. Per te, Aſiam, atque Africam traſferimus

ferimus in Europam orbem in novo lustramus veterem; Australes plagas in Septentrione, Orientem in Occidente, & vicissim Occidentem in Oriente, sine ulla tamen ordinis perturbatione obimus. Tua opera quae miracula, sed jam sine miraculo, patrantur: figitur fluminum lapsus, firmantur, quae natura fluunt, sistitur, quod semper volvitur; quod globosum est explicatur; retinetur, quod stare nescit; quodque non nisi suis libratum fundamentis sustineri potest aliena vi, nutuque ac sine fundamentis consistit.

ADOLESCENTIUM

In spernendis rebus caducis, Summa Virtus.

Vestra, (ita loqueretur, rudis Rhetor) vestra virtus, Adolescentes lectissimi, in hoc summa est, quod contemptis rerum humanarum illecebris, per summam pietatis, & castimoniae laudem aspernamini vitae delitias, & in religiosa claustra conceditis.

At peritus idem argumentum hoc modo diffundet.

[*Dubitatio, & Allegoria.*] Quid de multiplici virtutum fructu, Adolescentes, referam quas in musarum viridariis, nisu generoso, felicique partu profunditis? [*Repetitio, & Metaphora.*] Ubi floret amoenius, quam in vobis, germana pietas? ubi purior ardet divinae flamma charitatis? Ubi castimoniae candor enitescit pulchrior?

chrior? Ubi rerum cœlestium cultus ardentior, & in supremum Numen, religio major?

[*Fusæ volubilesque Periodi.*] Num vos estis, ut ab hac una laudum particula, colligatur genus universum, qui animo laboribus non invicto minùs, quàm voluptatibus inexpugnabili, perniciosa rerum fluxarum blandimenta rejicientes, colonias quotannis ducitis, è Collegiis nostris in novas cælestesque plagas: [*Allegoria, à Bello ducta.*] ibique conversis armis in ipsa rebellantis naturæ viscera, fractis, domitisque cupiditatibus improbis, compresso intestinarum perturbationum tumultu, revulso pestilentium illecebrarum vallo, quibus hominum vita cingitur, misso denique sub Religiosæ vitæ jugum, Mundo ipso toto quantumvis tumido victoriis, erigitis trophæa gloriæ, [*Antitheses.*] tantò altiora quantò abjectius vos ipsi deprimitis: eò magis conspicua quò magis in obscuro latent; tantò splendidiora, quantò remotiora sunt à luce: opimisque spoliis eò graviora, quò nudam magis, ab exitiosis fortunæ commodis, spoliatioremque initis vitæ rationem: [*Repetitio.*] Ibique, per subactos, calcatosque vitiorum cuneos, vestrorum currus triumphorum agitis, ascensum super astra molientes: Ibique vestigia virtutum relinquitis, non impressa leviter, ad exigui prædicationem temporis, sed fixa

firmiter, ad memoriam sæculorum omnium sempiternam: Ibique, ea præclarè, fortiterque susceptis, exituque felici terminatis, [*Synonyma*] quæ divinis decoranda laudibus, ad cœlum præconiis efferenda immortalitatis donanda præmio, [*Distributio*, & *Adjunctio*.] stuporem mortalibus afferunt, Immortalibus admirationem, vobis decus nunquam intermoriturum, ipsique Deo, æternæ gratulationis materiam.

LAUDIS AMOR.

Quid efficiet.

Nos, laudis amor, *inquies*, à vitiis avocat, & ad omnem virtutem impellit.

Vis, duo illa Effecta dilatem ipsamque Laudem compellem, veluti Reginam quamdam præpotentem?

[*Apostrophe*.] Tu ipsa es, ò castissima, fœcundaque Laus, [*Allegoria à Conjugio petita*] cujus amore, complexuque purissimo gravidati, facta illustria, hoc est, innumeros hæredes gloriæ, nominisque nostri progignimus [*Disjunctio*, & *Distributio*.] probrosa cæteroqui virtutum sterilitate laboraturi, aut insana vitiorum luxurie, nisi nos avulsos ab uberibus voluptatum, invitares ad immortalis vitæ decus, erudires ad disciplinam, corroborares ab laborem, firmares ad pericula, interritos ad omnem casum, eventumque redderes, nec adversis minus infractos,

 quam

quàm prosperis præstares invictos.

[*Similitudo & Allegoria.*] Itaque, non secùs ac per absentiam Solis nocturnasque tenebras, universa natura torpet, exoriente vero die, excusso sopore, suscitantur omnia: sic te, ò Sydus nostrum, sic nostris dum te subducis oculis, nec nos illuminas, inglorii jacemus; & inertes, pigro torpore languidi, indecora quiete desides, mollitiè inhonesta fracti, fœdoque implicati, & oppressi somno, stertimus ignobiles sine nomine, sine honore. At si exoriaris nostra Lux, quid non in orbe præstas? quid in nobis non efficis? Ad primores divinæ tuæ formæ radios evigilat de repente humana Mens, Disciplinæ velut desiliunt è lecto, Artes se foris explicant, Virtutes quasi domo egrediuntur, in publicumque prodeunt veniuntque in lucem, ut à te vires, ac decus hauriant, & quidquid per illas suscipimus, tuo beneficio coronetur.

Quid enim est, quod non aggrediamur hortatu tuo, quod non perpetremus te auspice [*Subjectio*] Armisne gerenda res? [*Distributio.*] Tu manibus arma ministras, [*Polysynteton*] & nervis robur addis oculisque, ardorem animisque generositatem ingeneras, pectoribusque fortitudinem: Tu pericula submoves, laboremque lenis, & levas, viamque sternis ad victoriam, & munis iter ad triumphum, palmisque obsecuris vias, & arcus

excitas honores, erigisque trophæa gloriæ, laureasque texis coronas: Victorum capitibus imponendas.

Nomen ne aliquod, decusque, pacis artibus colligere juvat [*Repetitio*.] Quis id assequeretur sine te, ò præclara Laus? Quis publicæ rei navaret operam? miserorum causam susciperet? discrimina subiret pro salute civium? Quis literarum laboribus addiceret vitam? quis ætatem, discendo docendoque tereret? Quis vexaret studii animum? Quis nondum natos occupaturus beneficiis ingenii monumenta sui, continenti meditatione, assiduisque perfecta vigiliis transmittere curaret ad posteros, [*Expolitio seu commoratio*] nisi Laudem cogitaremus, nisi spectaremus id præmii, nisi ad hoc honoris centrum consilia nostra confluerent, nisi ad illam virtutum metam dirigeremus vitæ cursum: nisi ad hunc gloriæ scopum vota collimarent omnia [*Allegoria*] & spirando mortalis hujus vitæ auram, ad immortalem aspirare nobis liceret, quam morientes in sinu Laudis nos consecuturos certò speramus.

CAPUT III.

AMPLIFICATIONES

A Consequentibus.

AMPLIFICATIO *fit ab hoc loco cùm ea, quæ rem quampiam consequuntur, exponi.*

exponimus. Ut si adversùs authorem belli faciendi mala enumeres, quæ bellum sequi solent, videlicet.

[*Distributio partium*] Exhaustum ærarium, abacta pecora proculcatas segetes, incensos vicos & villas, desertos agros, eversa mœnia compilatas domos, direpta templa fractam laboribus juventutem, tot adolescentium mores licentia depravatos, tot virgines indignè constupratas, tot orbos senes, tot viduas matronas, oppressas præterea leges, extinctas artes, corruptam disciplinam, obliteratam religionem, confusa divina humanaque omnia, tibi uni accepta referemus; si belli author fueris. (*Ex 4. ad Heren. & Eras. de cop.*)

Solis Occasum Consequentia.

[*Hypotyposis* .] Cerne, ut occidente die [*Allegoria à funere petita*] natura omnis esset extincta sepultaque tenebris, amicitur veste funebri mundus; ut accensæ micant toto æthere funestæ faces; ut cœlum quod manè, præ letitia colliquescebat in rorem melleum, serò solvitur in noxium fletum, ut evanescit orbis pulchritudo, ut obsolescit splendor urbium, camporumque amænitas, [*Similiter desinens*] & plantarum viror, & florum decor, & totius telluris honor, ut triste silentium cuncta tenet, dum solæ Noctuæ, soli bubones, Vespertiliones, ac Ranæ infestant omnia ferali cantu, sibilis horrisonis,

nis, infaustis stridoribus, & coaxationibus malè ominosis. Interea cæteros animantes stupor ac pavor occupat, [*Isocolon.*] volucres gemunt in nidulis, pecudes latitant in antris, feræ fremunt in cavernis, & homines jacent in lectis, oppressi somno, sopore obruti, &c.

Conditionum Æqualitatem, Consequentia

Si nullum esset potentiæ, nullum dignitatis, & authoritatis discrimen; sed æqualiter omnes idonea bonorum copia fruerentur, (quod futurum fuisse præstabilius Thales censebat) quid sequeretur? hoc nimirum, & cum pares essent omnes futuri; opibus & potentia, reperiretur nemo qui audaciam improborum posset reprimere, compescere furorem, libidinem, ac petulantiam coercere. [*Hypotyposis.*] Atque ita, volitarent passim homines illi, quò immanis, acerbaque natura ad flagitia stimulat, amentia incensi, inflammati libidine, audacia terribiles; & quò furor impelleret, quò cupiditas incitaret, eò sine ullo formidinis sensu continuò raperentur; [*Subjectio.*] Nam quid est, quod tunc nefarios illorum conatus posset frangere? pœnarum timor, at quis irrogaret? Leges; at quis ferret aut tueretur? Mulctæ irrogatio, at, quis diceret? quis solveret? Hoc certè jam habemus, ut latebras quærant, qui peccare volunt, lucem fugiant, opportu-

portunitates aucupentur: suppliciorum quippe metu, & legum vinculis irretiti tenentur, & judicia reformidant eorum; qui authoritate præstant; qui si non essent, quid esset, cur scelerati homines sua vitia tegerent flagitia occultarent, aliorum vitæ ac pudicitiæ insidiarentur; Quin potiùs proposita sibi certa impunitatis spe, quam maximam esse peccandi illecebram, nemo nescit. [*Expositio & Gradatio.*] ruerent in scelus, præcipites, in omni flagitiorum cœno volutarentur, & perfractis per summam licentiam, pudoris ac naturæ repagulis, non modò, non tenebras quærerent, & integumenta suorum criminum, sed in turpissimis ac nequissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætarentur.

Volatum Consequentia si Alatus esset Homo.

Longè beatiorem fore mortalium vitam, si essemus omnes pennis instructi, satis indicat, communis illa omnium volandi cupiditas, & publica vox [*Synonymia.*] O utinam, inquiunt, alatus hunc essem! O si darentur pennæ mihi! fecissent superi similiter atque aves volare nunc possem!

Quid enim faceres, quæret aliquis, si aliger esses? Rogas? Quid verò facere non possem? [*Similiter cadens, & desinens.*] Nobilissimas orbis universi partes percurrerem,

xerem, provincias obirem, luſtrarem regiones, & oppida, tranarem fluvios, fleċterem promontoria, maria tranſmitterem, immenſa terrarum, aquarumque ſpatia celeritate admirabili, incredibilique deleċtamento pervolarem.

Quid præterea; [*Iſocolon*] Ambularem, quò liberet, pedem inferrem, quò placeret omnibus me locis præſentem ſiſterem, pervaderem infeſtas barbaris oras ſine metu: obſeſſas hoſtibus munitiones perrumperem ſine formidine, & per invias ſolitudines, per vaſtos ſylvarum receſſus, per abrupta montium juga, difficileſque aditus, [*Similiter cadentia*] deluſis cuſtodibus, irriſis vigilibus, negleċtis præſidiis, contemptis excubiis, arces, caſtella, turres, propugnacula, civitates tutus invaderem, ſecurus adirem.

[*Tranſitio.*] Atque hæc quidem, ſi in exteris placet peregrinari regionibus, nam ſi domi remanere deleċtat, nec eas aves imitari, quæ certis tempeſtatibus verrunt ſolum; non minor ſanè, imò liquidior exiſtet voluptas, tum maximè, cum relaxandi animi gratia, nos ad volatilem deambulationem cum familiaribus, conferemus. Tunc enim, modò levi alarum remigio amicos ſalutatum per urbem volitabimus: modò podiis inſidentes, aut mæniis, aut feneſtris ædium inſpicere poterimus, quæ fiunt in conclavibus, & cubiculis: qua deleċtatione haud

haud ſcio, an nulla eſſe poſſit in vita limpidior. Nunc ubi remiſerit hyemis inclementia, impellente Zephyro, & vocante aura, in hortos, & viridaria confluemus, ibique floreſcentibus inſiſtentes arborum ramis, aut cum Luſciniis canemus in amœno receſſu ſub umbella frondium; aut inter vepreta, tonſileſque ſylvas cum paſſeribus, aliiſque aviculis colludemus quo quid ad ſenſum, animique oblectationem jucundius?

[*Tranſitio.*] Sed hæc ad voluptatem, quid commoda memorem, à volatu provenientia? fac .e. hominem, alatum eſſe, quantam tunc, Deus immortalis utilitatum meſſem colliget? Sanè in Cretenſibus licèt labyrinthis, difficultatumque Mæandris inextricabilibus includatur cum Dædalo: inde alarum beneficio, evadet liber cum eodem, & velociter mirabili. [*Repetitio:*] quò illum vocabunt negotia, quò incitabit amor, quò ſpes impellet, quò rapiet cupiditas, quò feret innata propenſio, nullo labore, nullis impendiis, nulla commeatus comparandi cura, iniquitate locorum nulla prohibente viam, aut retardante peregrinationis conſilium, ſine animi moleſtia, aut corporis defatigatione pervolabit.

CAPUT IV.

AMPLIFICATIONES

Ab Adjunctis.

ANtonii vomitum amplificat Tullius, ad Adjunctis personæ, loci, temporis & circumstantiarum, his verbis (Ph. 63.)

Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantam vini in Hippiæ nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset, in populi Romani conspectu vomere postridie. [*Exclamatio.*] O rem, non modò visu fœdam, sed etiam auditu? Si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens Magister Equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculenti, vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal implevit.

Puerorum mala Indoles.

Quæ jucunditas animi, in puerorum cultores ac magistros respergi potest; à quorum videlicet stoliditate pervicaci, nihil nisi minis exprimitur? Qui bestiolarum in morem nihil aliud ambiunt, quàm quod blanditur oculis, aut arridet palato, aut sensum alium, quapiam delectatione permulcet? [*Similiter cadens & desinens.*] Qui animum, in ea perpetuò cogitatione defixum habent, ut mentem nugis obruant, ingluviem cupediis

expleant,

expleant, ridicula venentur, papiliones aucupentur, locis incumbant, ineptiis indulgeant; dies noctesque levissimis oblectatiunculis conterant. Qui rota figulari mobiliores stare loco nesciunt, mente vagi animo volucres, ingenio plumei, lingua lubrici, indole petulci, motu turbulenti, assueti tripudiis passim palantes, concursantes subsilientes, seseque in omnem partem, nullo non loco ac tempore, turbinis instar agitantes? Qui levitate ipsa leviores amare hodie, cras odere, nunc blandiuntur, post paulò obmurmurant; rident modò placidè, ac de repente torvè plorant, & quem manè suaviantur; vespere, si vires juvaret audacia, unguibus appeterent, dentibusque furibundi dilaniarent?

[*Præteritio, interrogationi juncta.*] Nihil dico de sordibus: nam quid puero negligentius? Trade illi prætextam auro splendidam, luto mox reddet inquinatam. Mitto socordiam, nam quid vecordius? propone sceptrum, sceptro præponent calculos, & post habebit nucibus coronam. Stuporem prætereo: nam quid stolidius? Doce, quid sit honestum, surdo canis, enarra fabellam, aures erigit illicò.

ADOLESCENTIUM
Præclara, in Scholis, Indoles.

[*Interrogatio, & Repetitio*] At vobis, Adolescentes urbanissimi quid solertius? quid comius? quid ingeniosius? quid ma-

gis illecebrosum, & magis adblandiens? [*Definitiones*.] Vos, Musarum amores, Parnassi Christiani decus, Reip. nostræ lumina; gymnasiorum estis ornamenta, Cælique hujus eruditione fulgentis, lucidissima sydera. Vos specie venusti, elegantia liberales, ornatu comptuli, omnium pellicitis oculos, & corda, & quorum benevolentiam, [*Enumeratio partium*.] staturæ dignitate, splendore frontis, capillorum cincinnis, apta corporis habitudine, membrorumque omnium, concinnè inter se, lepidèque nexorum pulcherrima conformatione colligitis, pulchriorum decore munerum, animique commendatione nobiliori, penè cogitis ad obsequium.

[*Antitheses*.] Vos non importuni, ut illi pusiones, sed festivi, non inepti, sed commodi, non insulsi, sed urbanitate conditi, non sordidi, sed lauti, non stupidi, sed argutissimi, [*Repetitio*] quo genere officii vestros non demoremini præceptores? quęnon præbetis argumenta vestrę in illos observantię, quam studii significationem non adhibetis? Ut illos colitis! ut Amplectimini! ut dicto estis audientes! ut vos ad illorum mores, nutumque fingitis! [*Subjectio*.] Lætitiam ne illi, præseferunt? arridetis. Doloremne? una doletis. Ornatene dicunt? applauditis. Appositene docent? laudibus effertis. Acutene differunt? sine fine miramini. Quid multa? [*Similiter cadens & desinens*,] summo studio

dio paretis jubentibus; obsecundatis adhortantibus, fertis objurgantes, redamatis amantes, absentibus gratum præstatis, memoremque animum, præsentibus exhibetis venerationem ac reverentiam.

Gloria Virtutem æternitati consecrat.

[*Allegoria.*] Simul ac purissimo Gloriæ amore fęcundatus animus noster egregium quidpiam concepit peperitque facinus, in lucem editum sustulit illicò ipsamet gloria, ne jaceat humi, gremioque susceptum fovet, nectareoque lacte pascit, exornatque tamdiu, comit, illustrat, expolit, quoad sæculorum oculos omnium, in sui admirationem convertat. [*Gradatio.*] Nec aliud satis habet, etenim ne qua vetustas suæ rugas obducat soboli, sed ad omnes ætates recens illius pulchritudo, integraque perveniat quid agere solita est? Celeberrimarum artium pulsat fores, obit officinas, solertiam explorat, lacessit industriam, opem requirit, consumit operam, [*Expositio*] ut sui etiam post Anni mortem ejus imago vultus, animique vitam in ære, spiret in marmore, scintillet in auro, vibret in argento, fingatur in statuas, formetur in effigies, exprimatur in Icones, in simulacra figuretur. Nec dum contenta mutam oris imaginem posteris demirandam traderet: Ipsumet, litterarum subsidio, tanquam excitatum ab inferis, omnibus sistit locis, ætatibusque repræsentat omnibus, seu loquentem faciens,

quæ-

quæcunque dixit sapienter, seu facientem inducens quæ gessit eximiè, sicque impositum literato, vitalique currui, aurigante historia, præeunte fama, comitante honore, per remotissimos locorum tractus, ordinesque temporum redivivum atque triumphabundum circunducit.

CAPUT V.

AMPLIFICATIONES.

A Contrariorum Frequentatione.

Est Contrariorum, seu Antithetorum frequentatio, cùm multa sibi adversantia congeruntur. Mirabilem habet Tullius Amplificationem ab hoc loco ductam cum describens ea, quæ in Varronis Villa fiebant ab Antonio, homine improbissimo ita loquitur. (2. Phil. 104.)

At quam multos dies in ea villa turpissimè es perbaccatus? Ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O tecta ipsa misera quàm dispari à domino (quamquam quomodo iste dominus) sed tamen, quàm à dispari tenebantur! Studiorum enim suorum, Marcus Varro voluit esse illud non libidinum diversorium. Quæ in illa villa, ante dicebantur; quæ cogitabantur, quæ literis mandabantur? jura populi Romani, monumenta majorum omnis sapientiæ ratio, omnisque doctrina. At verò, te inquilino, (non enim domino) personabant omnia

omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino, madebant parietes; ingenui pueri, cum meritoriis; scorta inter matres familias versabantur.

Nuptæ infelices.

Lectissimæ non raro Virgines, castimoniæ laude claræ, viris nubunt spurcissimis, seu vi coactæ, seu delinitæ blanditiis, seu muneribus irretitæ: atque ità fit, ut in eadem sæpè domo diversentur pudor, & inpudentia, honestas, & obscœnitas, libido, & modestia, deformitas, & pulchritudo, virtus, & vitium.

Sed hac de infelicitate nubentium, ad parientium calamitatem stylum convertamus;

Matres miseræ.

Ea est miseria humanæ sortis, ut mutatis in feretrum cunis, [*Paronomasia*,] priùs sæpè soboles [*Paronomasia*] pereat, quam pariat mater, ejusque tumens uterus, fiat proli non raro tumulus. Atque etiam versa vice, oriente filio, haud infrequenter parens occidat? tenebrisque condat oculos, dum suos aperit in lucem puer, papillisque lacte manantibus, lethalibus madeant lachrymis pupillæ; tantumque abest alienam, ut servet vitam parens, ut amittat propriam; adeò non subducens morti eum, ut morituro præeat, & aperiat securo, sepulchrum prior.

In Judam proditorem.

[*Antitheses.*] Perge, scelerate proditor,

per-

perge, quo cæpisti pede, Caput generis humani perdere, pestem moliri in Auctorem vitæ, Lupis adornare convivium purissima carne Agni sanctissimi, Solem mittere in lethales umbras, veritatem tradere vinctam in manus calumniæ, & triginta argenteis, per inhumanitatem planè ferream, sacrum humani generis Redemptorem, emptoribus sacrilegis vendere. [*Paronomasia*.] O excæcate, qui solùm ut loculos consulas, oculos habes. O impudentissime Nundinator, &, o ex avaritia Prodige, qui inventum in horto thesaurum omnis sapientiæ, non abscondisti, illum ut ibi emeres, sed potiùs, ut perderes, prodidisti.

Pulchritudo Fallax.

Ita est; tota ex fallaciis fraudibusq; concreta Pulchritudo. [*Interrogatio Antithesi mista*.] Quàm sæpè si quidem, scabros, asperosque mores, polita delicataque pelle convestit! Quàm sæpè formosa facit, co honestat deformes animos: turpissimisque mentibus, liberale prætendit velum. [*Repetitio*.] Quoties fraudulentiùs grassat in perniciem nostram dum Rosæ instar, foliorum purpura blandè fulgurat, spinarum aculeos, in aspicientes contorquet? [*Allegoria*.] Quoties, è castissima facie glaciei, obscænior flamma concepta est, & è lucis intuitu ab ore radiantis, impudica nubes libidinis exiit fædaque caligo prorupit? Quàm

multi

multi quotidie, perverso rerum ordine, cæcutiunt ab alienis oculis, turbantur ad serenæ formæ conspectum, impallescunt ad ejus ruborem [*Similiter desinens;*] & frontis pudorem excutiunt, dum frontis honores aspiciunt, & impudentiores existunt, quò magis pudorem mirantur. Nimirum, viret illaquidem, sed urit; floret sed pungit; [*Paronomasia,*] lenocinatur, & latrocinatur, eodemque momento rapit oculos, & eripit mentem ut quò quis ipsius amantior est, eò videatur amentior.

Pulcbritudo potens.

Jam, si pulcbritudinem laudare placet, ejusque amplificare potentiam sic eloquaris.

Illa est, quæ corporeo, fragilique throno insidens, secura dominatur in amicos, & quantumvis ab omni sensuum contagione remotos, suis legibus obnoxios reddit [*Antitheses & Paronomasia crebra.*] Illa est, quæ lepore suo pertinacissimos flectit quæ ignibus suis inflammat frigidissimos, quæ lautitia gratiarum ferreos mollit, humanitate frangit barbaros, mitigat urbanitate agrestes, suavitate ferreos domat, solo aspectu stupidissimos excitat ad sui venerationem, & obsequium.

Tyrannidem exercere diceres, adeò cuncta sibi sine lege subjicit, nisi amorum potiùs bella gereret, quàm armorum jure si insidiis, non illecebris grassaretur, si tela inficeret veneno, & non ambrosia; vulnera-

neraret spinis, non rosis; & sagittæ, quas ad cor adigit, aliunde mitterentur, quàm ab arcu oculorum.

Tyrannum crederes, si spicula non essent oscula, si delitiis non tormentis, gratia non terroribus, nectare non cruore, non laqueis sed lenociniis, voluptate non clade, leporibus non machinis, veneribus non vulneribus nos illa non adoriretur, & faces alias vibraret, quàm quas accendit amor, & hostem, quem oppugnat, non converteret in amplexum potiùs quas in fugam.

Pugnat si quidem Virago illa victrix animorum. [*Disjunctio,*] pugnat in otio, vincit in pace, triumphat oculis, tacendo tonat, aspectu fulgurat, & uno, non dicam impetu sed intuitu, pectus invadit, cor obsidet, expugnat animum, sibique tributarium facit. Quid? quod sine voce loquitur, sine vi vim affert, sine catenis allicit, sine præstigiis immutat mentem, & vidisse, vicisse est, & visam esse, triumphasse.

Testis Helena, testis Phryna, testes innumeri; sed tamen illa jam palo alligata, atque obruenda lapidibus, oculorum fulgure delictorum manibus lapides excussit: Hæc manifesti comperta criminis, jamque multis præjudiciis irretita, simul ac discissa veste aperuit sinum, præclusit ora judicum & pro se perorante forma, cunctorum sententiis absoluta est. Ut vel inde verum fieret, quod lyricus Poeta, de hac eximia natu-

naturæ dote, ingeniosè cecinit; fuisse videlicet pulchritudinem mortalibus à natura datam, ut ea lancearum, scutorumque loco uterentur, ferrumque, atque ignem vincere, quid decore præstat.

CAPUT VI.

AMPLIFICATIONES.

Ab exemplorum frequentatione.

EXEMPLORUM *frequentatio est cùm multa coacervantur Exempla, quibus probetur, quod propositum est. Terna sufficient Exempla, circa unum & idem argumentum, videlicet in laudem Laudis; cujus prima sit laus, quòd.*

Laudem omnes ambiunt;

Innumeri, Laudem proci circumstant; illam quicunque conspexere, depereunt, & aspernantur universa, ut ejus fruantur amplexibus, Thesauros nempe inexhaustos habet quibus suos ditet clientes, æternumque beet. [*Correctio.*] Fallor, non usus sum voce, qua decuit; ei Thesauri nulli sunt, verùm Thesaurus ipsa est, non auri, sed decoris, non argenti sed gloriæ, non gemmarum sed honestatis, non supellectilis pretiosæ, sed nominis, æternæque famæ.

Thesaurus est, non abditus, sed palam obvius, cunctisque patens, at paucis notus, nec nisi sapientibus. [*Repetitio, & interroga-*

rogatio.] Thesaurus est, quem Philosophi ut reperiant, quæ mysteria non explorant? quæ non pervadunt adita? quæ secreta non penetrant? quas non movent quæstiones ac controversias? Quem, ut nanciscantur Eruditi, quæ volumina non evolvunt? quas bibliothecas non obeunt? quibus laboribus, vigiliisque non se torquent? Quem sibi, ut Bellicosi comparent, quas non committunt pugnas, non edunt strages, non pariunt victorias, non referunt coronas?

Hoc Thesauro, Crates ut potiretur, projecit opes: ut illo Cato donaretur, profudit sanguinem; ut Brutus illum possideret, prodegit vitam: ut obtineret [*Diogenes*, Philosophus ille doliaris, contempsit omnia. Illum ut scrutaretur Curtius, se immisit in horrendum terræ hiatum, ut Decii adipiscerentur, devovere se pro salute patriæ; ut inveniret, ad exquisita profectus est supplicia Regulus; ut Codrus detegeret, personam texit regiam, nudatique pectus hostium telis. [*Repetitio*.] Illius cupiditate incensus sibi Zopyrus nares exsecuit, sibi oculos Democritus eruit, sibi linguam præcidit Zeno, sibi manum combussit Scevola, sibi Lucretia transfixit pectus, sibi mortem innumerabiles conscivere.

Laus, Animorum Umbra, fugientes sequitur.

[*Apostrophe*.] Testes, Parodoxi hujus, vos appello, Heroes Ecclesiæ celeberrimi,

Reli-

Religionis Christianæ Lumina; vos, Laudem respuistis, aspernati estis, fugistis; ita est, At fugientes secuta Laus est, & comprehendit, latitantes investigavit, detexitque, abditos indagavit, totique patefecit orbi.

Te illa providit, Alexi, delitescétem sub scalas paternæ domus, iisdemque scalarum gradibus, quibus ad abjectissimam vitæ rationem descenderas, in cœlum fecit ut ascenderes. Tibi detraxit, Alexander, obscuram Carbonarii personam quem indueras, excussaque fuligine, albentem reluctanti stolam induxit, lucentemque carbunculis imposuit mitram. Te illa personatum, ignotumque Nicolae conspicuum reddidit. Te fugientem, Ambrosi, retraxit ex fuga, Te absconditum, produxit palam, Magne Gregorii, illustravitque luce gloriæ nunquam intermoriturae.

At tu IGNATI, quid vestes frustra mutas? quid te mendicorum gregibus inferis? quid sub Mantesana rupe oblitescis, & barbam fœdum in modum, capillosque finis excrescere, ut famam minuas, ut laudes obteras, ut ostentationem devites, & *pulchrum* illud *digito monstrari*, effugias? Nihil agis Vir sanctissime, nihil agis. Te digito, vel invitum monstrabit Laus perque omnia mundi loca; temporumque spatia spirantem tuarum virtutum effigiem; Fama circunferens, voce ab omnibus

bus exaudienda posteris dicet, *Hic est*. [*Definitiones conglobatæ ab effectis*.] Hic est, virtutum sator, vitiorum domitor, expulsor ignorantiæ, pietatis assertor, profligator hæresum, dæmonum victor, orci terror; ac mundi stupor. [*Repetitio*.] Hic est, *unus* ille, *homo*, qui *cunctando* certandoque pariter, cum Romanæ Sedis hoste; publicam *restituit rem*: qui orbi, scelerum mole laboranti, nutantique suppofuit humeros, labentemque solus sustinuisse visus est, & erexisse claudicando. [*Repetitio*.] Hic est, cui suum debent Templa nitorem, Cœnobia celebritatem, splendorem Academiæ, Artes optimæ dignitatem, institutionem Juventus, Familiæ nobilissimæ vitæ sanctimoniam: decus religionis illibatæ Urbes, Provinciæ, Regni, Europa tota, atque adeò Orbis terrarum, quàm latè patet, universus. Hic est, quem in irritum petiere invidi, horruere impii, odere scelesti, oppugnant hæretici, quem boni contra colunt, Sapientes prædicant, honorant Populi, mirantur Optimates, suspiciunt Principes, Reges venerantur, gentes florentissimæ reverentur, quem omnes amant, omnes observant, omnes ornant, & satis dignè nemo laudat.

Laus sola parit Immortalitatem.

[*Iterrogatio*.] Nonne vivunt in nostris animis, viventque memoria sæculorum omnium

omnium homines illi quos, ob eximia facinora, quæ patrarunt, prima retrò suspexit ætas; venturaque porrò cum admiratione suscipiet? viget sanè illorum fama multis testata, expressaque rectè sanctorum monumentis: At cujus beneficio? Nonne Laudis adepti sunt gloriam sempiternam. [*Subjectio.*] Duces generosissimi & vel ab ipsa morte quam attulerunt hostibus, aut oppetierunt ipsi fortiter pro incolumitate reipublicæ, aut defensione virtus peperere sibi vitam nullam diuturnitate circumscribendam. At cui hoc decus acceptum referent? Nonne Laudi.

[*Apostrophe cum interrogatione.*] Quis nomen subtraxit vestrum edacitati temporis illustres fori Reges, Oratores eximii? Quis rapacitati mortis vestrum exemit nomen laureati, ingeniosique Poetæ? Quis meliorem vestri partem, è communi servavit incendio, Philosophorum Coriphæi? Nonne Laus? Et vos qui ingenii claritate nobiles, vel rerum gerendarum prudẽtia celebres excelluistis inter omnes, ceu stellas inter Luna minores, quæ res efficit, dicite; ut nulla sit tam surda, aut tam muta posteritas, quæ de vobis non audiat, & loquatur, nullæ tam ingratæ invidæque literæ, quæ de vestris virtutibus conticescant? Annon ipsa Laus est? sine qua nullum jam esset tuum nomen, Eloquentiæ Parens, M. Tulli; Tuum jam pridem decus

cus delevisset oblivio. Suadæ medulla, Demosthenes, in tenebris delitesceres Historiæ Romanæ Lumen, te nemo, Maro, celebraret; Tibi nemo assurgeret, Ingeniorum apex, Aristoteles; Obscurasset jam pridem vetustas eruditionis vestræ splendorem, Cultores optimatum artium præstantissimi, æternaque involuti caligine temporum vestris cadaveribus consepulti, inhonorati jaceretis.

Nec melior futura esset, conditio vestra, ævi nostri Heroes inclyti: Quod enim vitæ decus, quam mercedem gloriæ, quòd retulissetis honoris præmium, si rerum à vobis gestarum fama nunquam interitura. Laus æternitati non commendasset? Tunc Justi appellationem, Ludovice, obtinuisses, etsi justissimam? Tibine Magni cognomentum, Henrice Maxime, magnitudo fecisset animi? Fuissesne, Philippe, decoratus Augusti nomine? Te ne etiam nunc Sapientem, Carole, vocaremus? Tuarumne Laudum, Regum Sanctissime, impietatis Saracenæ domitor, tuarumne laudum faustis acclamationibus publicaque gratulatione, universus personaret orbis; nisi facinoribus illustrissimis debita sempiterna Laus, vestræ, per omnes latè mundi plagas, ætatesque; disseminasset existimationem virtutis, & super astra nomen extulisset?

CAPUT VII.

AMPLIFICATIONES.

A Comparatione.

LOCUS *hic tum maximè Amplificationi subservit; cùm multa inter se per comparationem opponuntur; ideoque ad Contrariorum locum reduci potest. Terna similiter Exempla, ut proximè superiori fecimus, adducam ad commune item; idemque argumentum pertinentia. Comparabo nimirum inter se 1. Puerorum & Adolescentium indolem, 2. Utrorumque Magistros item componam, 3. Instituetur denique contentio inter eas res, quas doceri solent in scholis: quòd personis, quae frequentiùs usurae sunt bis elucubrationibus, conveniat magis.*

Pueritia, & Adolescentia, Comparantur.

[*Apostrophe, Definitiones.*] O Adolescentia, feralis aetas; funestissima vitae pars quantum nostris Academiis obes, obfutura es, obfuisti! Tu, innocentiae profligatrix, Tu expugnatrix pudicitiae, Tu nostrorum pernicies alumnorum, musarum labes, morum corruptela, virtutum pestis, scholarum calamitas, disciplinarum liberaliorum exitium, Tu fruteta nostra depopularis, exuris viridaria, violaria violas, roseta ita vastas, ut floribus evulsis, tristes nobis relinquas spinarum reliquias;

dum colligendarum frugum tempestatem adesse commodam putabamus.

Ita enim profectò se res habet. [*Allegoria ab Agricultura.*] Prima fronte Adolescentia, frugibus percipiendis idonea videtur ætas, aptior certè quidem, quàm Puerilis, quod secus est; non enim solùm amœnitate florum cultura Puerorum jucundior est, quàm Adolescentium, verùm etiam ubertate frugum utilior.

Est quippe Adolescentis ingenium, ferax quidem, sed infelix *Ager*, densiorem in sylvam dirarum veprium *fruticans*; ad quem sationi commodæ præparandum, quantum operæ, Deus immortalis! in evellendis nocentibus pestiferisque plantis cupiditatum, quibus vernans ætas illa sylvescit, coercendaque insana illa perversarum, quibus progerminat, animi affectionum luxuriæ, quantum necesse est navare negotii! At Puerilis animus instar *humi subacta atque puræ*, quæ nunquam recusat cultoris imperium, parato semper, mollitoque gremio sparsum à præceptore semen excipit, spontaneasque fundens fruges, nunquam sine usura reddit, quod accepit.

Accedit ad hæc, Puerorum mira docilitas: Adultorum verò penè intractabilis indoles. [*Allegoria, ab arboribus.*] Illi enim tamquam *Arbusculæ*, in suum semper ordinem directæ, si tantisper deflectant à linea; molli digito diriguntur, & flectuntur

tur in quamvis partem sine vi. Hos contra jam obduratos anni *stipites* carneosque *truncos*, si semel tortuosi & abnormes excreverint, quæ ratio corrigat? quæ manus inflectat? quæ solertia restituat in pristinum statum?

[*Allegoria ab statuaria.*] Illos, mollioris instar *Argillæ*, in quaslibet trahit figuras Plastis perita manus, cereosque fingit atque refingit animos, & sedens placidusque ductilem, ac sequacem in omnes partes indolem labore nullo tractat, nutuque temperat, & ungue perpolit. At istos, asperitate *saxeos*, obstinatione *marmoreos*, quis efformet in statuas; quis animet in viros? scabris splendorem accersat, nisi insitam pervicacissimæ duritiem mentis, obsistentem scalpri conatibus, summa contentione brachiorum, assiduaque malleorum repetitione, & agitatione perfringat?

[*Allegoria à Pictura.*] Illi veluti *puræ Tabulæ*, nihil habent, quod penicillum remoretur, coloresque respuat Hi, ceu *Telæ* attramento *illitæ*, oppletæque pulvere artificis frustrantur industriam, & operam miserè corrumpunt.

[*Allegoria à Pixidibus & vasis.*] Puellos cùm aspicis, quid aliud, quam Alabastra, quam Pyxides eburneas intueris nullo nondum imbutas odore malo, vacuum, & nitidum sinum molliter explicantes, infundendis à Magistro suavissimis, saluberrimis-

que liquoribus? Adolescentes autem cùm cernis, quid quæso vides non audes dicere: nec ego item. Si auderem tamen, me sæpè Dolia videre dicerem, ita plerique vino madent; aut spumantes esculentis ollas ore animoque sunt hyanti atque imminenti, ad omne genus intemperantiæ; aut Lebetes atros, spurcissimosque Cacabos, ita nigrore obliti fœdissimarum voluptatum, ad libidinis ignes exæstuant. Sed hæc, ut dixi, attingere non audeo.

Præceptores Puerorum, & Adolescentium Comparantur.

Quàm læta, quàm amœna est felicissimi Præceptores. Puerilis provincia, quæ vobis obtigit, vestræque charitati commissa est: Vestra secus, quàm impedita, quàm molesta, quàm plena negotii, graviorum Doctores artium.

[*Allegoria à Pastoris officio ducta.*] Vos purissimo stipati grege puerorum, Pastorũ instar, *Agnellos* regitis expertes cornuum, illibato vellere nitidos, gestiente natura ludibundos, & alacres, innoxioque dente, saluberrimas Latinorum novalium plantas per florulenta Musarum viridaria depascentes: Vos *Verveces* plerũq; scabiosos Caprosq; turpes, vitiis olidos, petulcos, petulantes, barbigeros, atque cornigeros agitis in uberrima solidiorum pascua scientiarũ impudenti, ingratuque cornu arietantes, & ipsum sæpè ferientes Custodem gregis.

[*Alle-*

[*Allegoria ab Avium educatione.*] Vos jucundissimè circumvolitantes *Passerculos*, & suaviculos sine felle *Columbulos*, tenerrimosque sine ungue *Pullos*, sub geminas pietatis & eruditionis alas colligitis sensimque ad volandum excitatis, ad veræ laudis apicem. Vos verò *Milvos Accipitres Strutiachamelos*, meliùs dicam; vos *Pallumbos*, vos *Anatres* atque *Pullastros*, pretiosis doctrinæ granis magno labore alitis, qui vestris deinde beneficii saginati, maledico subinde rostro, unguibusque impiis, in ipso sæpè Nutritios, ac Progenitores insiliunt.

[*Allegoria ab Hortis & Sylvis.*] Vestras ego dum Scolas cogitatione perlustro, Pueritiæ Cultores Beati mihi, in *Hortulo* quodam versari videmini, elegantissimè consito, pervenustis collucente flosculis mira herbularum varietate picturato, in quo si quis exauditur garritus, si quod murmur excipitur, garritus est gratissimus Avicularum, & rivulorum leve murmur, lapillis occursantibus obloquentium, aut tener Agnorum balatus, aut blandè querimoniæ Turturum, aut gemebundæ voces Columborum: Vestras autem dum oculis, animoque penetro Exedras, Tutores Juventutis infœlices, non Scholas sed *Sylvas* (date veniam si paulò liberiùs loquar) *Sylvas*, inquam, cernere me puto senticetis asperas, monstris infestas, fe-

risque infames: ubi haud infrequenter tumultuantur Onagri, & Vulpes obganniunt, & Molossi latrant, grunniuntque Sues Anguesque venenati sibilant; In quibus, ut planiùs dicam, Nebulones audaculi blaterant, protervi ringunt, delicati torpent, ignavi jacent, somnolenti oscitat, fætent obscœni, tument arrogantes, vani se se jactant, se insolentes efferunt, seditiosi turbas cient, & jurgiosi rixas movent.

Disciplinæ Pueris, & Adolescentibus tradi solitæ comparantur.

Ad ea veniamus, quæ Pueris, & adolescentibus condiscenda præscribi solent, quantumcumque inter se discrepent, ex mutua utrarumque rerum contentione colligamus.

Illis Grammaticæ quisquilias, putidasque rudimentorum minutias explanamus; qua videlicet ratione sint maritanda verba verbis; & nominibus illiganda nomina, & propaganda conjugio phrasium, & copulatione particularum familia vocabulorum: Istis, Eloquentiæ divinam vim aperimus, æternæ Sapientiæ veneranda placita patefacimus angustiora rerum adyta, arcanaque naturæ penitiora, sub aspectu subjicimus, & in propatulo collocamus.

Illos docemus, quo verba modo inflectẽda sint; Hos, quo modo à vitiis deflectendum. Illos, quo pacto nomen: Hos qua ratione, culpam declinent A nobis discunt illi vocum, Isti morum Concordiam. Se-

nos

nos illi nominum; innumeros isti humanæ vitæ Casus examinant. De litterarum illi Elementis balbutiunt; Isti de mundi Elementis peracutè philosophantur. Illorum denique linguam acuimus; Istorum efformamus animos: Illi, ne inquinatè dicant; isti, ne inquinatè vivant, dicantque benè, & melius agant.

PROGYMNASMA IV.

DE FABULA,

ET NARRATIONE GENERATIM.

QUIA Narratio est quoddam quasi genus Fabulam, & Historiam *tanquam partes complectens, seorsim explicanda esse duxi quæ non minùs Fabulam spectant, quàm Narrationem: Virtutes enim, ut mox dicam & Ornamenta quæ vulgò Historicæ veræ Narrationi tribuuntur, & Fabulæ quoque quæ fabulosa Narratio est attribui debere nemo neget, ut ex arte fiat. Itaque ea hoc brevi Progymnasmate exponimus, quæ tam Fabulæ, quàm Narrationi conveniunt.*

CAPUT I.

Virtutes Narrationis generatim sumptæ.

QUæ sunt Virtutes Narrationis generatim sumptæ, hoc est, seu veræ, seu fictæ ac fabulosæ.

R. Hæ quatuor; Brevitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Suavitas.

Quo pacto erit Brevis Narratio?

R. Si nihil afferatur, quod sit superfluũ.

Profer Exemplum.

R. En, *Cùm ensem, quem adolescens ille suspenderat in quodam domus suæ angulo; arripuisset, illum strinxit, & inimicum insecta-*

sectatus est, tandemque comprehensum percussit, atque interfecit. Hæc Narratio nugatoria est & ineptè longior. Brevis esset, ac melior si ita diceres. *Arrepto gladio, fugientem assecutus inimicum interemit*.

Quomodo reddetur perspicua?

R. Perspicua, seu clara existet, si verbis usitatis propiisque constet; si vitetur rerum, & personarum nimia multitudo; si longiores omittantur verborum, ac sententiarum circuitus, si denique tollatur omnis ambiguitas.

Da exemplum, in quo appareat hæc Ambiguitas.

R. Do. *Cùm constaret Privignum occidisse Vitricum domi suæ dormientem, ad Judicem ejus nomen delatum est*. Quid oscurius; Nam quæso, uter est interfector, & interfectus? Et illa domus, cujus est? Privigni an Vitrici? Vaticinare.

Qua ratione fiet Probabilis Narratio?

R. Probabilis reddetur, seu credibilis, ac verisimilis, si nihil contra decorum peccabitur; hoc est, si nihil dicetur, quod non conveniat personis, ac rebus; nihil, quod loco, & tempori non congruat.

Prome Exemplum.

R. Si diceret quis; *Pictorem se vidisse, utroque orbatum oculo, præclaras imagines coloribus exprimere solitum*. Careret illa Narratio probabilitate; id enim fidem superat.

Quomodo Suavis erit?

R. Primò . Si verbis utaris elegantibus, nitidis, lectis, & sonantibus, ipsique rei, quæ narratur, maximè congruis . Secundò: Si in ipso Narrationis decursu expectationes concitabuntur, si Motus animi interponentur, ut lætitiæ, metus, iracundiæ , &c. si Colloquentes personas induxeris , si denique Exitus occurrent inopinati, ac fælices; quo, vel audienti, vel legenti, accidere jucundius nihil potest.

Declara id Exemplo quodam .

R. Non exemplum erit, sed Exempli particula , de morte Ciceronis. *Popilius ad lecticam, qua Cicero vehebatur approperans, stàre jubet Lecticarios , extractumque Ciceronem obtruncat .* Hæc Narratio insuavis est ; ei Suavitas conciliabitur , si motus quosdam , & colloquia inseres , hoc modo. *Ut eminus lecticam Ciceronis aspexit Popilius , ad illam citato cursu contendit , stipatus , ut erat , armatorum militum globo , atque , ubi audiri vox potuit, clamans, & manum protēdens, State, inquit, Lecticarii , famuli exterriti parent illi ; Lecticam milites cingunt ; Tum minacì voce Popilius ; Ubi herus Vester ? Ubi Cicero ? Qui audiens se nominari, seque unum peti ; profert è lectica caput , & Popilium irato vultu intuens , En , inquit , feri carnifex , hoc caput amputa , & ad Antonium defer . Ille nihil cunctatus , gladio quem tenebat , cervices abscidit .* Narratio ista , nonne prima illa suavior est , ac venustior .

C A-

CAPUT II.

Ornamenta Narrationis.

Quæ sunt Narrationis Ornamenta?

R. Ea, sine quibus nuda, simplex, incompta, & injucunda Narratio est.

Quotuplicis sunt generis?

R. Duplicis; Alia sunt in verbis posita: alia in sententiis?

Ornamenta in verbis posita.

Quænam illa sunt ornamenta, quæ in verbis sita sunt.

R. Hæc præ cæteris.

Primum.

Verba hæc, *inquit*, *ait*, & si quæ similia sunt, aptè reliquæ dictioni alligantur: quod fit, cùm nec initio nec in fine sententiæ ponuntur, sed post unum, alterumve verbum, hoc modo.

Tum ejus Mater: Non sum, inquit, nescia unde venias, id de odore sed satis intelligo. Cum ille è caupona se venire fassus esset. Censesne, inquit, tantum dedecus me laturam diutiùs? Quid enim commisi mali? respondit Thales, At Mater ò impudentem, inquit etiam quærit, quid mali commiserit furcifer? Hic filius, convicio exasperatus; Mene, ait habes mater famuli loco? Cui illa: Non famuli respondet, sed nequissimi mancipii. Siccine verò inquit ille filium amas? Siccine verò refert illa, tu matrem colis.

Habes in hoc exemplo omnes fermè connectendi particulas, quoties colloquia in Narrationibus fieri necesse est? Advertendum tamen, his vocibus, *ait, inquit;* & simillibus, plerumq; præmitti participia. Ut.

Cæterum Imperator sicut curru eminebat, dextera, lævaque ad circumstantium agmina oculos, manusque circumferens: *Adeste, inquit, Milites, erigite animos victoria nostra est.*

Ergo primos ordines, ut pulchrè sedebat in equo, obequitans Alexander simulque ad confertos cuneos, protendens *manus, certandum inquit, Commilitones.*

Secundum.

Præsens tempus pro præterito in Narrationibus eleganter usurpatur. Ut.

Philodamus rogat Rubrium, ut quos ei commodum sit, ad cœnam vocet. Ille suos familiares invitat; Maturè veniunt, discumbitur, fit sermo inter eos, & invitatio, ut Græca more biberetur hospes hortatur, utuntur majoribus poculis, celebratur omnium sermone, lætitiaque convivium.

Cùm mulierem adiisset, rogat demum illam sibi vendat; negat illa primum, at ille urget Quid multa? Emit homo cupidus, & dives, præsentem numerat pecuniam: eadem die supellectilem importari imperat, jubet conduci basulos, & carrucas. (Cic. 1. Ver. 63.)

Observa, in hoc ultimo exemplo Nominativi verbo postpositi elegantiam, his verbis *Emit homo cupidus ac dives*. Dicas similiter,

liter, *Vendit mulier callida, & avara. Simulat vafer adolescens se non audire.* Quos Nominativos aliter, sic rectè exprimas *Emit homo nimirum callidus & benè nummatus*, vel *quem harum ædium cupidissimum esse constaret*. Et sic de aliis.

Tertium.

Plures infinitivi sæpè congeruntur suppresso verbo, unde regi possunt; suppressis etiam aliis quibusdam vocibus, ac particulis, ut in hoc exemplo videre licet, quod habet Tullius (6. *in Verr.* 63.) exponens quo pacto Verres Candelabrum gemmeum Regi Antiocho per fraudem eripuerit, cùm illud rogasset afferri domum suam, perspiciendi causa.

Affertur candelabrum à Regis domesticis ad Verrem qui cùm jam satis illud perspexisse videretur, illi tollere incipiunt, ut referrent. Iste ait, se velle, illud etiam atque etiam considerare, nequaquam se esse satiatum; jubet illos discedere, & Candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum revertuntur, Rex primò, nihil metuere, nihil suspicari (Subintellige) (*poterat*) Dies unus, alter, plures. (Subaudi *abeunt*) non referri, Tum mittit Rex ad istum si sibi videatur, ut reddat. Jubet iste postridie, ad se reverti, mirum illi videri (Supple, *incipit*,) mittit iterum. Non redditur. Ipse hominem appellat; rogat, ut reddat, &c.

Quar-

Quartum.

Principia, & verba ejusdem temporis, nonnunquam scitè conglobantur. Ut.

Quid memorem, in bello, eversas ædes, direptum ærarium, expilata templa, exinanitas urbes, exhaustam provinciam, villas incensas, abacta pecora, &c.

Quid non agebat, quid non moliebatur, ut id honoris consequeretur? Ibat, redibat, circuibat, concursabat, prehensabat blandè obvios, hos salutationibus, illos amplexibus, alios fatigabat osculis, nunquam cessabat, nunquam quiescebat.

Huc referri possunt Obliquæ orationes, quæ multùm quoque venustatis Narrationi afferunt.

Sic Livius, ubi narravit, Fabios Romanorum nobilissimos, ejusdem nominis, ac familiæ trecentos sese obtulisse, ad pellendũ hostem à castro, quod invaserat, hæc subjungit.

Hic verò populus Romanus tollere in cœlum Fabiam gentem (Subaudi cæpit) *irent faustis avibus in hostes imperii, opponerent se aleæ & periculo omni gererent bella reip. Si plures solis familiæ existerent, nullos brevi Romanis hostes fore. In hujusmodi locutionibus subintelligitur hoc verbum.* Hortari eos cæpit *populus, ut irent, ut se opponerent,* &c. (Lib. 2. Dec. 1.)

Ornamenta in sententiis posita.

Quænam illa Ornamenta sunt, quæ in sententiis consistere dicis?

R. Sunt

R. Sunt Figuræ quædam nobiliores, quæ si suo ponantur loco, narrationem, mirum, quantùm illustrem reddunt. Hæ verò ferè adhiberi solent.

HYPOTYPOSIS. Ut. *Inflammatus ira egreditur domo, ardebant oculi, emicabat ab ore furor, horrebant capilli, &c.*

DUBITATIO. *Quid aget misera? quam se in partem conferet? ad quem confugiat? cujus opem imploret? Patris? in vincula conjectus est. Fratrum? abducti sunt in servitutem Propinquorum? aufugere omnes.*

SUSPENSIO. *Quid deinde factum censetis? Captam esse puellam illecebris? nullo modo. Cessisse minis, non cessit. Vim passam esse, non est passa. Quid igitur facere potuit Columba imbellis, inter ungues Accipitris, Dicam, audite: Excisam sibi linguam in os impudici expuit, quo ille telo ictus, victusque cessit loco.*

COMMUNICATIO. *Qui hæc legis, quid quæso ageres, si ejus loco esses? Quid consilii caperes?* Vel *Quæro à vobis qui hæc auditis si vestræ res in eo essent loco, quid vobis agendum esse censeritis? Fugam arriperem, inquiet aliquis nec resistere auderem: At hic adolescens restitit certamini, & in iis adversarium inermis abjecit.*

EXCLAMATIO. *Filiam exturbavit nuptiali thalamo & Genero nupsit: O mulieris scelus incredibile! O libidinem inauditam: non timuisse hominum famam! non dedecus æternum! non furiarum ardentes tædas!*

PRO-

DE FABULA.

HACTENUS *Narrationem spectavimus generatim acceptam, prout scilicet res, tam fictas, quàm veras explicat, Cùm res sunt fictæ* Fabula dicitur: *cùm veræ*, Narratio *propriè nuncupatur*, De illa primùm, tum de ista agendum videtur, ut institutum ab Aphthonio servemus ordinem.

CAPUT I.

FABULÆ
Definitio, ac Nomina.

QUid est Fabula?

R. Est sermo falsus veritatem effingens, hoc est: Falsa quidem, & ficta Narratio est: at sub fabuloso verborum cortice, veritas semper latet aliqua, & utilis sensus.

Quas Appellationes vulgò sortita est?

R. Varias: Nam modò *Sybaritica*, modò *Cilix*, modò *Cypria* dicitur, (*Athe. lib.* 22.)

R. Quòd Sybaritæ Græciæ populi, effeminati, ac molles fabulosis parumque pudicis sermonibus oblectarentur. Eos certè nonnulli scribunt delitiis immersos,

luxuque

luxuque diffluentes adeò exhorruisse vel umbram laboris, cujuscumque levioris incommodi, ut nullum opificium admitterent in urbes, quod cum strepitu exerceretur; imò, edicto cavisse, ne quis Gallos Gallinaceos intra urbem aleret; quòd eorum cantu obrumperetur dormientium somnus.

Cur *Cilix* vocata est?

R. Quòd Cilices Asiæ populi, ob corruptos mores, fabularum vanitate pascerentur anilibusque commentis; ita mendaciis assueti, ut in proverbii locum abjerit Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθίζει, *Cilix haud facilè verum dicit*.

Quare *Cypria* dicta?

R. Propterea quod apud Cyprios, Cyprum insulam incolentes, Fabulatores magno in loco essent, & magnus Fabularum usus.

Quamobrem *Æsopica* appellata est?

R. Quid rogas, quod neminem latet? Quis enim nescit, Æsopum omnium ingeniosissimè scripsisse fabulas; easque teri solitas omnium manibus; sic, ut haberetur ille olim ignavissimus, qui eas non didicisset; Ex quo etiam natum illud adagium. *Ne Æsopum quidem trivisti*. (Erasm. in Ad.)

CA-

CAPUT II.

FABULÆ

Varietas.

Quot sunt genera Fabularum?

R. *Varia, Aliæ siquidem dicuntur.* Rationales, *aliæ* Morales, *aliæ* Mixtæ.

Quid vocas Rationales *Fabulas?*

R. *Illas, quibus quidpiam fingimus ab homine dictum, vel factum, quod re vera neque dictum, nec factum fuit.*

Da exemplum aliquod. [Fabula rationalis.]

R. *Libens dabo.* Medicus ægrotum curabat; quem deinde mortuum cùm efferri videret ad sepulturam, si vino, inquiebat clamans, hic abstinuisset in morbo nequaquam obiisset. Cui circumstantes propinqui; Nec tu, responderunt, stultè sapis, qui post mortem, morbo præscribis medicinam. Nempè, succurrendum est laboranti, cùm tempus est. [*Affabulatio.*]

Quas dicis Morales *Fabulas?*

R. *Quæ morem seu naturam & indolem belluarum exprimunt valentque ad hominum mores informandos.*

Da exemplum. [*Fabula moralis.*]

R. *En brevissimum.* In theatro, cùm invenisset aliquando Vulpes personæ larvam: O præclarum, inquit, caput, si cerebrum haberet.

Quæ fabula in illos convenit, quibus honorem,

norem, & gloriam fortuna concessit, quibus item eximiam corporis speciem natura tribuit; sensum verò communem abstulit. [*Affabulatio.*]

Quæ vocantur Mistæ?

R. *Quæ ex Rationali & Morali compactæ sunt, ideft, in quibus, homines cum belluis sermocinari finguntur.*

Cedo Exemplum.

R. Mustela ab homine prehensa, cum instante necem effugere vellet. Ah! quæso, inquit, mi homo, parce cur necare me vis, quæ tibi Muribus purgo domum? Id tu, respondit ille, mea causâ si præstares, ac non potiùs tua, gratum accideret quod facis, veniamque darem supplici, At, quòd Mures occidis, ut gulæ tuæ servias, & quæ illi corroserint, consumas, vanum est, quòd jactas beneficium; Nunc ergo morere. Fecit Mustela imperata: justè quippe contusa vitam cum morte commutavit.

[*Affabulatio.*] Hoc sibi dictum putent: qui meritum inane prædicant; dum suis unis student emolumentis.

CAPUT III.

FABULÆ

Sensus.

QUælibet Fabula habetne sensum aliquem.

R. Pla-

R. Planè. Quemadmodum enim nulla pictura est, quæ non aliquid repræsentet; ita nulla Fabula esse potest, modò scitè, & ex arte sit ficta, quæ cujuspiam non sit imago veritatis.

Sensus iste debetne verbis exprimi, quoties Fabula narratur?

R. Plerumque solet indicari: quòd multi esse possint ex iis, qui audiunt: vel legunt fabulas, qui earum sensum minimè intelligant, nisi explicetur.

Quo Fabulæ loco, explicandus hic sensus est?

R. Vel initio, vel in fine, hoc est; vel antequam exordiaris, vel postquam absolveris fabulam. Si primo loco ponatur, dicitur *præfabulatio*, Græcè προμύθιον, si ultimo loco Affabulatio, Græcè ἐπιμύθιον appellatur.

C A P U T IV.

F A B U L Æ *Utilitas*.

QUæ Utilitas Fabulæ?

R. Multiplex: *Delectat* enim, *docet* & *movet*.

Cur fabula *delectat*?

R. Causam esse puto duplicem hujus delectationis, vel quòd in omni fabula, eventus reperiatur aliquis inexpectatus, qui afficere animum solet sensu voluptatis jucundis-

cundissimo; Vel quia omnis imitatio cujuscunque rei parit delectationem, tanto majorem, quantò propriùs accedit ad naturam.

Quomodo Fabulas delectare ostenderes?

R. Ratione primùm, ut jam ostendi, tum experientia. Quis enim non arrigat aures, simul ac audit enarrari fabulam? Testes Athenienses, quos cùm Demostenes, apud illos agens de magnis rebus non haberet attentos; hoc Apologo, seu Parabola (utrumque idem est, ac Fabula) attentionem excitavit.

[Fabula de Asini umbra.] *Asinum conduxerat adolescens, Athenis Megaram iturus; cumque flagrante jam meridie (æstas enim erat) calor cœpisset esse vehementior, sub Asini ventrem se conjecit, ut umbram captaret. At is qui locavit Asinum, illum inde cæpit propellere asserens se Asinum locasse, non Asini umbram ὄνον σοὶ μισθωσάμενον, οὐκ δ᾽ ὄνου σκιάν. Hinc rixæ, & lites, hinc risus pariter, & voluptas, & quod caput erat summa attentio.*

Quid docent Fabulæ?

R. Qua ratione instituenda vita sit, & mores temperandi: seu, quod idem est: Quæ virtutes exercendæ, & quæ fugienda sint vitia.

Rem ostende in exemplo.

R. Faciam (*Fabula de Grue, & Lupo.*) Cùm Lupi Faucibus os devoratum hæreret,

ret, & præcluderet spiritum, magno dolore victus, aves omnes rogare cæpit, sibi ut illud malum extraherent. Victa est, & persuasa Grus precibus & promissis Lupi, & gulæ immani credens colli longitudinem periculosam laboranti medicinam fecit, os rostro eruens. Operæ tum præmium poscit. Cui Lupus, Ingratissima volucrum, quid præmii requiris? An non satis magnam recepisti à me mercedem, quod incolume caput ore abstuleris meo? Docet Fabula hæc, haud tutum esse opem ferre improbis, nec ullam meriti ab iis expetendam esse mercedem.

Moventnè præterea Fabulæ, animos audientium?

R. Ita prorsus.

Quo exemplo id probares?

R. Exemplo Menenii Agrippæ, qui plebem Romanam, quæ in Sacrum montem secesserat, ad Patrum auctoritatem, concordiamque revocavit, præclarissimo isto corporis humani Apologo. Sic autem illum narrasse ferunt [*Fabula de Ventre, & Membris aliis.*]

Tempore in quo homines non, ut nunc omnia unum consentiebant per singulos, membris suum cuique consilium, suus sermo fuerit, indignatas reliquas partes sua cura, suo labore, ac ministerio Ventri omnia quæri: ventrem in medio quietum, nihil aliud quàm datis volupta-

 tibus

tibus frui: Conspirasse inde ne manus ad os cibum ferret, nec os acciperet datum, nec dentes conficerent, hac ira dum Ventrem domare vellent, ipsa una membra totumque corpus, ad extremam labem venisse: inde apparuisse, Ventris quoque haud segne ministerium esse: nec magis ali, quàm alere eum, reddentem in omnes corporis partes hunc quo vivimus, vigemusque divisum pariter in venas maturum confecto cibo sanguinem. Comparando hinc, quàm intestina corporis seditio similis esset ira plebis in Patres flexisse mentes hominum. [*Liv. lib.* I.]

CAPUT V.

FABULÆ *Usus, & Artificium.*

Licet in re seria, & sermone gravi, adhibere Fabulas.

R. Licèt, sed raró: videndum siquidem, quid res ac decor patiatur: tuncque præfari conveniet, *à viris priscis, ac sapientissimis, ista non sine causa, fuisse conficta, neque temerè tot jam sæculis magno mortalium consensu fuisse celebrata;* (Deinde quid sibi voluerint, interpretabimur in hunc modum, v. gr.) *ut enim aptissimo figmento significarent, hominem avarum tam non habere, quod habet, quam quod non habet, exhibuere nobis Tantalum quendam,*

mediis

mediis in aquis æterna sui cruciatum, &c. (Erasm. de Cop. rer.)

Quo Artificio texendæ sunt Fabulæ?

R. Eodem prorsus, quo Narrationes veræ. Debent nimirum, quod jam monui, quatuor habere virtutes, scilicet, Brevitatem, Perspicuitatem, Suavitatem, & Probabilitatem.

Quid opus est Probabilitate in Fabulis, in quibus nihil est quod verum sit, aut verosimile?

Opus est tamen; Etenim quamvis probabile, credibileque non sit, belluas loqui, v. gr. & more hominum colloquia miscere, idque repugnet penitus earum naturæ: Attamen, si voce, & ratione uterentur, haud dubiè aliter Vulpes loqueretur, aliter Gallina. illius enim indoles subdola, tortuosa, & multiplex, hujus ingenium simplex, & rectum. Aliter Lupus, aliter Agnus ageret; nam ille rapax, & ferox natura, hic contra mitis, ac minimè malus. Itaque si pecudibus illis, quas ratione uti fingimus, quippiam attribueres ab earum natura abhorrens: v. gr. Si Mures induceres audaces, Cervos lentes, Columbas crudeles, benignos Accipites; & Vulpes stolidas, peccares contra decorum, tuaque Fabula, *Probabilitate* carebit. Nam si fabulandum, & sine fraude mentiendum est, id non ineptè, sed ingeniosè ac graviter, facere convenit.

Suntne

Suntne figuris illuminandæ Fabulæ?

R. Quis dubitat? Cum enim ſunt Narrationes, ut ſupra monui; habere quoque virtutem illam debent, quam *Suavitatem* dicimus, Narrationi propriam, & quæ figurarum præcipuè ornamentis, excitatur, ut dictum eſt, clariùſque patebit his Exemplis, quæ hic appono.

CAPUT VI.

FABULARUM. *Exempla.*

IN his Exemplis, obſervare licebit diſcrimen quod intercedit inter fabulam ſtylo ſimplici textam, & eam, quæ ornatum habet.

FABELLA.

DE AGNO, ET LUPO.

Stylo ſimplici.

Siti Agnus æſtuans ad rivum venit; ad quem pariter acceſſit Lupus ad bibendum. Cumque ſuperior ſtaret Lupus, & Agnus inferior; Ille tamen jurgii cauſa captans Agnum accuſat, quòd turbet aquam pedibus: Hic modeſtè negat, fieri id poſſe, cùm ab ipſo Lupo, rivi unda decurreret. At maledictis, inquit Lupus, me proſcidiſti ante ſex menſes. Neque id accidere potuiſſe, reſpondet Agnus, cùm nondum natus eſſet id temporis. At tuus certè pater maledixit mihi, ſubiit ferox, àtque ita correptum lacerat.

Sic adornare calumnias, & opprimere Innocentem non est difficile. [*Affabulatio.*]

EADEM.

Stilo ornatiore.

Ad rivum Agnus venerat, sitis levandæ causa: Lupus huc etiam accurrit, magis prædæ quàm potus desiderio, ac potiùs stimulante fame, quàm siti: [*Hypotyposis, & Etopœja.*] Dum bibit Agnus, terribilem in aqua videt umbram Lupi totisque contremiscens tenellis artubus hæret perculsus ipso in vestigio, nec caudam, caputque movere misellus audet. At Lupus fauce improba rixas movens, illumque lacerandi occasionem aucupans. [*Sermocinatio.*] Heus inquit audaculé, non cessabis, mihi aquam turbulentam bibenti facere, lutulentis pedibus tuis? Men', tu, ò bone Lupe; audaculum appellas, qui præ timore, tuique reverentia, vix pedibus consisto; Non absistes, inquam, repone Latro turbare aquam mihi. Cui Agnus quid possum, quæso facere quod queris, Lupe humanissime? Vix, heu! primoribus labellis rivum attigi, vix extrema libavi undam lingula. Mentiris, impudens, turbasti latices; lutulenta ad me fluit aqua. Ah! quid ais, Lupe nobilissime? Non ego certè sum, nec esse possum: Nonne vides, à te decurrere liquorem ad meos haustus? Obmutuit hìc Lupus ratione repulsus tam evidenti: sed

mox

mox ad alia se vertens, novum crimen comminiscitur. Non meministi, inquit, proterve, cùm ante sex menses maledicta in me ingereres, è stabuli fenestra minas intendens transeunti? Bona verba. Heros Sylvarum inclyte: non cohærent quæ dicis, verbo sit venia: nam qui tres tantùm sum menses natus, quid potui ante sex menses tibi maledicere? Atqui perinde est, inquit immanis, mihi tu, tuusve pater maledixerit: Ille certè, in me convicium jecit non semel: æquum est, parentis pœnas iniquus luat natus. Quo dicto in illum insilit, correptumque dentibus, crudelissimè devorat.

[*Affabulatio.*] Quis enim labor, innocentem structis calumniis in sectari, opprimere, perdere. Quàm multi, etiamnum hodie, Agnis imbellibus haud absimiles, cedunt in prædam hominibus, & voracibus lupis, spoliantur bonis, fama exuuntur, & privantur si minus vita, ac vitæ commodis!

FABELLA
DE CORVO ET VULPE.
Rudi Stylo.

[*Præfabulatio.*] Qui Laudatores libenter audit Fabellam hanc attentè audiat.

Corvus raptum de fenestra caseum comedebat, celsa residens arbore. Hunc cum vidisset Vulpes, laudare cœpit pen-

narum nitorem, & decorem capitis, totiusque corporis elegantiam; unam, ait, desiderat vocem; quam si haberet, nullam fore alitem ipsi comparandam. At ille demens; ut ostendat, sibi nec deesse vocem, & canoram quidem ac suavem, dum se ad canendum comparat, caseum amittit rostro, quem celeriter dolosa Vulpes avidis arripuit dentibus.

E A D E M.

Stylo comptiore.

Sedebat Corvus in excelso arboris ramo caseum quem rapuerat è fenestra proximæ villæ, pari aviditate, voluptateque comedens, [*Ethopopœja.*] Hunc vidit Vulpes, & invidit, & lingua sibi lingens rostrum, jam caseum devorabat oculis: spes tamen optato potiundi cibo affulget nulla, quamvis usque, & usque arborem sollicitè circumeat, versetque se in omnem partem. In una tandem spes omnes vafritie figit, ac locat. Ad solitas se vertit technas, dejectoque humi tergo, collum ac rostrum erigit, & aures simul arrigit obtutu in Corvum defixo. Advertit Corvus speculantem, & crocitans: Quid contueris, inquit, versipellis? [*Laudatio assentatoria, & hyperbolica.*] Te ipsum, respondet Vulpes, te intueor, Corve mi elegantule; nam herclè, tuarum me pennarum splendor in admirationem ita rapit, ut vix, ubi sim, satis sciam; Nihil equidem meminit,

mini, me vidisse pulchrius, nihilque venustius, ore illo tuo, & capite nihil vidisse augustius, per Apollinem juro, & per Æsculapium, (applaudit interea sibi Corvus) Proh quantum decoris, corpore & vultu geris! ita me Dii ament, ut mihi videris ipsa formosior formositate. O si quantùm præcellis speciei dignitate aves cæteras, tantùm præires voce! Ne tu absolutus fores numeris omnibus, nec ulla esset volucris usque adeò temeraria, quæ venire in tuum conspectum auderet, nedum, tecum de palma contendere: Corvus, qui cùm plus voluptatis, commemoratione illa laudum perciperet, quam suo caseo; agit primùm, ut decuit Vulpi grates: se tamen non destitui voce asserit; Et dabo, inquit, cantus clarum specimen; simulque cantilenam occinit, simulque caseum omittit. Hunc Vulpes comprehendens fugit, & fugiendo abligurit, illuso Corvo turpiter, qui cantu in gemitum verso, stoliditatem, cœpit suam deplorare, atque damnare, at serò nimis.

[*Affabulatio.*] Sic capiuntur stolidi laudum venatores, sic inescantur inanis gloriæ vesani aucupes: Quid enim faciunt, dum præbentes adulantium vocibus patulas aures, indulgent arrogantiæ? Effundunt bona, rem familiarem dilapidant, existimationem amittunt, maximèque cum deluduntur, cùm laudantur.

FABULA

DE BOMBYCE, ET ARANEA.

Stylo floridiore.

Irrepserat aliquando suaveolentem arbusculam Bombyx; eodemque fortè Aranea scanderat; ibique tendens utraque tabernaculum moliebatur, quæquæ suum, pari sedulitate incumbentes operi: Cùm laborem interruptura Bombyx, relaxandi animi gratia, ab suo vellere crura tantisper aliò, & curas abstrahit. Circumflectit ergo molle collum, & oculis aberrat, rami, in quo struebat nidum, singulas curiosè perlustrans frondes. At ecce tibi, ò fœdum spectaculum! Aranea sese videndam obiicit, è regione texens telam. Miratur venenosæ impudentiam Bombyx; nec ultra valet continere stomachum, & bile turgens tota; Quæ te, inquit, insectorum teterrimum, quæ in has oras, aura pestilens advexit, ut florulentum hunc Rorem marinum, sordibus inficeres tuis? Audit incessentem Aranea, erigitque tibias ingentes, jactansque contemptim cerviculam: Desiste, inquit, desiste Bombyx optima, æmulam lacessare maledictis. Æmulam te dicere audes, ait Bombyx? ò temeritatem non ferendam! O stultitiam incredibilem! Cui continuò Aranea; In te, vilis vermicule, in te cadunt convicia, quæ in me jacis: Nam quid te stultius, magisque temerarium, quæ valen-

valentiorem irritas hostem? vis, in arenam descendamus modò, vis, cursu certemus? vis, pugnemus aculeis & dentibus? Hic Bombyx: Noli vires jactare; scio, te morsu, ac veneno superiorem habere neminem, imo nec parem: hac in re tibi facilè concedo palmam. Instat Aranea, mittamus sanè rixas, vis contendere mecum celeritate operis, artisque solertia? vide Infelix, vide, qua pernicitate, quantaque machinatione, ex utero fila depropperem, stamina deducam, adnectam subtegmina orbe circinato indissolubilique nodo implicem? En aspice, ut à centro meum percurro, pervolitoque rete agilis (hæc cum diceret, telam percurrebat) Cerne, ut ab extremis in meditullium recurro puncto temporis, & è meditullio rursus, in ditionis meæ fines remigro, orbemque circumeo totum; dum tu, ignava, iners, eodem hærent loco, nihil agis aliud, lenta illa inflexione corporis, quam stupas ore evomis. At Bombyx læta huc sermonem flexisse Araneam; hinc adeo intelligeres, inquit, facilè, si valeres mente quantò te sim præstantior, cujus quem vocas vomitum, passim homines omnes exquirunt, amant, ambiunt. Meo vellere, si nescis, Consulum prætexta texitur, Regumque trabea, & sumptuosior Matronarum nobilium mundus. Hac, quam tu per ludibrium stupam dicis, decorantur aulæ Principum, adornantur thalami, templa

 nitent,

nitent, aræ relucent. Atque etiam hìc tuam mihi telam, jactas, quæ nonnisi in sordidis visitur mendicorum mapalibus, humilibusque casis vilioris plebeculæ. Aude, impudens, aude pedes inferre in lautiores domos; aude obtrudere fœdissimum os tuum, honorato in angulo; sed verecunda es, ambitiosa non es adeò, facis sapienter, tuam hac in parte laudo modestiam, & verecundiæ causam scio: times enim tibi ab ancillis & famulis. Verùm mittamus ista, nolo te pudore suffundi. At cursu præstas? ò celeritatem admirabilem! ò laudem præclaram! Curris, recurris, procurris, circuncurris, diu, noctuque; quem ad finem? ut incurrentem in tua retia capias muscam. Fila deducis, producis, explicas, implicas, circinas, quem ad finem? Cilicem ut implices, Papilionem ut illaquees, Formicam ut irretias unam. At ego nobiles ac speciosas irretire soleo Virgines. Reginas induco in meos casses, his retibus illaqueo primores urbium; neque verò violentas metuo manus, sed postquam satis gloriæ, & naturæ vixi, spontaneam occumbo mortem, nidusque meus illustre mihi mausolæum est. Plura parabat dicere Bombyx in tam illustri versans argumento; cùm Aranea, in cujus pectore, invidia jam dudum, itaque ex æquo certabant, in hostem cæpit irruere magno impetu, transfixura dente pectus aut effossura oculos: At prevertens Bombyx

in suum se castellum recepit opportunè, ridens ab arce serica hostiles invidiæ conatus, & arietationes irritas. Verùm enim verò, dum hæc geruntur, illac transit Ancilla, hospitii proximi, armata colo: jurgantium inauditi clamores, subsistit, advertit oculos, cernit Araneam, Bombycis obsidentem propugnaculum, ò misera, exclamat, quid istic agis? væ tuo ventri; væ longis cruribus tuis. Verba excipit baculus impactus; Aranea corripit fugam, fugientem puella insequitur, deprehendit tandem, deturbat, proterit prætentasque confundit telas, & plurium dierum opus momento destruit: Bombycem verò laudat, mulcet, coronat viridanti fronde.

[*Affabulatio, Apostrophe.*] Sic destruentur, Homo inconsultissime, molitiones illæ tuæ omnes, ac labores vani, quibus animum & corpus, diu noctùque conficis, tametsi cum Aranea eviſceres uterum, & consumas cum vita omnem industriam, sic, inquam, destruentur, si, ut Aranea Muscas venaris, hoc est, si aucuparis existimationem hominum volucrem, levissimamque gloriæ auram, & à caducis rebus voluptatem captas inanem, aut turpem quæstum. Irruet ex improviso inopina mors, spesque omnes, opesque, operamque dissipabit, æternoque cruciatu torquebit corpus, vexabit animum. At vos, illustres Animæ, quæ uni Gloriæ divinæ dicatis

vitam, & vitæ curas, nobiliaque facta molimini; vos alius, felicior vos manet exitus: Claudetis nempè vitam, Bombycis more, nominisque vestri memoriam monumento laudum, quas vobis ipsis texuistis; laboribus immoriemini; vobisque tumulus corona fiet; & sudarium sepulchrale purpura, & feretrum thronus; & mortis spolia, melioris vitæ trophæa: Hæ manus, tantorum effectrices operum: ut in hoc etiam sitis Bombyci similes in alas vertentur, quibus, post mortem etiam astra supereris, impleturi cœlos ac terras fama memoriæ, & factorum gloria. Nimirum non laborem, sed laboris finem spectat Deus.

DE TANTALI
FABULA.

NUlla prorsus animi labes, [*Præfabulatio*] vitiorumque sordes reperiri potest avaritia turpior, at nec ulla perniciosior. Cum opes ea congregat, curas exaggerat, cumque divitias adiicit, sollicitudines addit. Hæc scilicet prima, & maxima avarorum pœna; hoc supplicium; quò magis rerum omnium ubertas augetur; eò magis molestias, atque inexplebilem auri cupiditatem augeri, quæ diù, noctuque animum vexet, omnique calamitatis genere

exagi-

exagitet. O inanes hominum curas! Amant quod obsit, cupiunt, quod torqueat quærunt quod perimat. Se insanas explere cupiditates opibus arbitrantur, at remedio quo recreari se putant, animi ægritudinem alunt, atque adaugent; nam ut ait Poeta:

Ipsa accuunt alimenta famem
Quo plura ministres, plura cupit.

Et sicut Hydrops aquarum vi ardentissimus, qua laborat sitim non extinguit, sed accendit, sic divitiarum copia non reficit, sed augetur aviditas. Hæc planè veteres Tantali cruciatibus patefacere, ut suam avari pœnam recolentes à tam fæda vitii labe animum deflectant, at maxima doloris ratio est, quæ floret solatii materia.

[*Fabulæ Narratio.*] Collo tenus insidet ille flumini, quod leni tractu, atque incorrupta aquarum puritate circumfluit. Nullus hic ventorum incursus placidè manantes undas commovet, nulla cœni macula perpetuam aquæ integritatem violat. Capiti verò dulcissimis cumulata fructibus arbor imminet, quæ pomorum elegantia, atque pulchritudine nec aureis Hesperidum ramis cedere creditur: at quoties miser aut liquorem illum, quo se reficiat, demisso vultu petit, aut poma, quibus se confirmat elata fronte prosequitur; protinus aquæ ad ima refugere fructus in altum se tollere videntur. Hinc novo genere supplicii scilicet ipsas inter dapes, & aqua-

anum affluentiam majori vexatur fame, ac ferventiori siti torquetur.

Quid rides; mutato nomine de te
Fabula narratur; addit Lyricus.

[*Post Fabulatio.*] Tu tu quoque pauperem inter opes vitam agis, & vel media in felicitate miseriam. Tua nempè cum re crescunt vitia, & nefaria divitiarum cupiditas; adeò ut omnia habenti cuncta deficere videantur: cum enim teneas, quod cupias adhuc plura se tibi offerunt cupienda; nec unquam quo frueris habes licet multa, quibus frui possis, habeas. A te nisi vitii turpitudo cohibe, tui salutem te pietas tanget. Mala quæ te inopem faciunt, exitia quæ te sæpissime excruciant prohibe, hæc autem tum demùm evitaveris, cum avaritiam posueris.

DE FABULA PHÆTONTIS.

NIl magis imperia labefactare, urbesque funditus evertere potest, quàm fęda principiis inertia. [*Præfabulatio.*] Citò labitur, non fulta virtute potentia, suaque mole ruit in præceps, quæ consilio non nititur potestas: Secedat à Regno, qui regendi artem non novit: Imperare non audeat, qui non nisi servire didicit. Atlantis nervos requirit provinciarum pondus; non succedat

oneri

oneri viribus impar, ne rerum gravitate opprimatur. Cum portum tenere putat, impingit in Syrtes navis, quam regit nauta scopulorũ, marisque ignarus, cumque tranquilla in statione sistere videtur, internis seditionum vorticibus, externisque bellorum tempestatibus, jactabitur civitas, quam moderatur Regis inscitia. Et quot rapuit ad exitium, quot ad vulnera, ad cædes vel unus Principis error! Rem æquè publicam, privatamque exscindit, cumque sibi tum aliis nefariam perniciem molitur. Fidem dictis astruunt tot eversa antiquitus imperia; tot nutantia nostris temporibus Regna, & vel ipsa fictione ad normam veritatis composita Phætontis fabula. [*Fabulæ Narratio*.] Eum filium Solis dixere veteres, cui licet satis luminis conciliasset parentis decus, sibi tamen tenebris involutus videbatur, nisi ampliorem ab audacia lucem mutuaretur. Petivit itaque à patre, ut sibi ducendum currum permitteret, equorumque habenas gerendas, qui flammas undique vomentes diem latè propagant; Renuit primum pater, & cohibendum ratus adolescentium etsi ingenuum animi ardorem, collaudato puero; egregia quidem postulas, ait, fili, & quæ præclaram tuæ mentis indolem ostentent; verùm majora petis, quàm sustinere queas. Hanc eximiam operis molem in virum refer, non ea tibi vis, quæ tanto par sit oneri. Tibi

tum demum equorum imperium tradam, cum ipsi tibi parcere didicerunt, illis tu imperare potueris. Ea cum sit rerum conditio, ut vetita cupiditatem accendant, negata à parente facultas juvenis animum sollicitavit, votisque preces, & lacrymas addidit, quousque aut pietate compulsus, aut fatigatus precibus; quæ vellet, pater concederet, & genitoris consilium filii cederet importunitati, ea tantum præscripta ducendi lege.

Altius egressus cælestia signa cremabis.
Inferius terras, medio tutissimus ibis.

Quid plura? Cæpit opus quod perficere non valuit. Aggressus est facinus, quo diù consistere non potuit. Cum enim ab itinere flecterent equi, nec ipsi vis esset, ad comprimendam indomitam ferarum licentiam, ignita passim rheda propè terram torquebatur, quæ cuncta prorsus ureret. Jam cæperunt arescere prata, extingui flores, languere segetes, herbis agri, foliis arbores, arboribus arva expoliari, ipsi penè sitire fontes, ipsa absorberi flumina videbantur. Sentiit Jupiter orbis perniciem, juvenisque audaciam detestatus fulmine præcipitem in Padum egit; ut qui ferè triumphans in currum ignis ascenderat, cælesti telo petitus in aquarum tumulum decideret; qui re-

ni-

nimium lucem affectaverat, citius mortis tenebris offunderetur. Hinc discant quicunque in vertice dignitatis collocati, vanaque freti spe, quævis ardua moliuntur quinam exitus maneant inconsultos principis ausus. In lubrico versatur imperium, quod sapientia non nititur. Jocatur inter pericula auctoritas non copulata consilio. Qui temere ad summa evehitur, ad ima citissimè labitur, civibusque calamitatem, sibi dedecus, urbi perniciem parit. Vos verò, qui regno nati, vitæ, necisque arbitri terrarum habenas moderamini, ne quæso regendi facultatem aulicorum inertissimis faciatis; vestra enim parvi pendetur auctoritas, cum eorum pateat ignavia. Num provinciarum ei tradenda potestas, qui ne familiam quidem novit unquam regere? Num legibus urbes moderandas suscipient, qui sibimet ipsis imponere leges ignorant. Ipsi in crimina decident, vos in pericula. Ii populum sententiis vexabunt, vos populus detractione petet. Illi mala patrabunt: vos pænitentia, sera tamen, tenebit. Ne igitur vos consiliorum pigeat, iis gubernacula Reip. tradatis, qui ad æquitatis, ac prudentiæ leges ea noverint pertractare.

HELENÆ RAPTUS.

ADeò cæcutire videtur incauta mortalitas, ut non ea, quæ sibi immineant, intueatur mala, quin ad felicitatem ducere putet, quod ad perniciem cogit: Est, qui in pravi cupidinem sensus omne studium, omnemque animi curam convertant seque beatum arbitretur, si, pro qua perit, mulierem in sua vota trahat blando scilicet sermone raptus, aut decori vultus blanditiis illectus diu, noctuque, quibus tenetur, laqueos meditatur, nec solvi petit, sed actiori nexu implicari. Speciei venustatem, frontis decorem, morumque elegantiam secum animo volutat, aliisque commendat, quò altius hæreat animo vulnus, seque felicitatem assequutum censeat, si effrenatæ libidinis expleat cupiditatem, at non rarò fit, ut cæcum secutus amorem, quem in ducem cooptavit, ibi vulnera, ibi calamitates, ibi cædes inveniat, ubi se vitam, ubi lætitiam, ubi omnem bonorum copiam excepisse arbitraretur. En Paris, qui promissa Veneris impleturus adit Spartam, & Helenæ raptus amore hospitii jura violare decernit, & conjugii fallere fidem, niveo scilicet oris candore, vultusque venustate illectus in ejus speciem, oculos, omniaque vota intendit, à qua animum divertere nescit: si quidem se virum omnium

nium feliciſſimum cenſebat, ſi mulierem omnium pulcherrimam in ſuam redigeret poteſtatem, eamque ſibi rapuerat, cujus in genis roſeus efflorebat color, cujus in facie femineum ſplendebat decus in vulnus animarum. Frontis admirabatur elegantiam, gratiarum ſedem, ſinuſque candorem, qui amoris accendebat ignes; quos oris pudor ſupprimere videbatur. Secum tandem nec invitam rapuit, quam delitiarum omnium, ſuæque ſortis putabat argumentum. O cæca mortalium conſilia! Lætabatur in raptu Paris, eoſque deperibat oculos, quorum fulgor eniteret in Imperii incendia? vix verò quam optavit, ardentiſſimè tenuit, ut in unius adulterii ultionem univerſa Græcia convolarit, ut armatæ undique legiones in ejus vulnera, avitique regni perniciem convenerit. Ita brevem, eamque leviſſimam pravi amoris voluptatem affinium cæde, parentum funere, populorum calamitate, patriæ everſione, ſui demum exitio comparavit. Huc obſecro convenite quot quot amorem ſectamini, cujus vulnera, cujus arcum, & facem, ac ſi luceret in hominum præſidium, commendatis. Combuſtæ cineres florentiſſimæ quondam urbis inſpicite: everſi culmen altiſſimi quondam imperii contemplamini, totque invictos Aſiæ bellatores morti conſignatos, & diſcite, quæ polliceatur amor, quæve impertiatur: Trojam

jam non Græcorom arma, non Achivus furor, non Ulissis consilia evertunt, sed insana Paridis libido, & Helenæ venustas, unius fæminæ species Trojano magis obfuit imperio, quam universa præliantium tela, quæque videbatur felicitatem ingerere, miserrimas intulit calamitates. Pravi igitur comprimant amantes cupidinis motus, ne in Paridis ærumnas occurrant, dum adulteria sectantur.

PRO-

PROGYMNASMA VI.

DE NARRATIONE.

A FABULOSA, *ad veram proprieque dictam Narrationem devenimus: De qua, ut ex Aphthonii mente ordine disseramus, triplici Capite nobis dicendum erit. 1. Quid sit & quotuplex Narratio 2. Qualis esse debeat 3. Exempla quædam narrationum afferemus.*

CAPUT I.

Quid & Quotuplex sit Narratio.

Quid est Narratio?

R. Est Expositio rei factæ, vel tanquam factæ.

Cur addis? *vel tamquam facta.*

R. Quia Narrationes quædam sunt, rerum fictarum, ut mox dicemus, quæ nunquam factæ fuerunt, ita tamen ingeniosè prudenterque confictæ sunt, ut veræ factæ videantur.

Quotuplex est Narratio?

R. Triplex Poetica, Historica, & Civilis,

De Poetica Narratione.

Quid est Narratio Poetica?

R. Ea est, quæ res exponit, fictas quidem & nunquam factas, sed quæ fieri potuerunt; cujusmodi sunt Argumenta Comædiarum.

In quo differunt Narratio Poetica, & Fabula?

R. In eo, quòd hujusmodi Narratio res explicat, quæ tametsi fictæ, fieri tamen potuerunt, ut dicebam módò: At verò. Fabula ea memorat, quæ neque facta unquam fuerunt, neque fieri ullo modo potuere.

Quot sunt Narrationis Poeticæ genera?

R. Tria, Activum, Enunciativum, & Mistum.

Quod est Activum genus?

R. Illud est, in quo res ficta, non verbis enarratur; sed quasi gereretur, personis, & Actionibus exprimitur; uti fit in Comœdiis. Propterea q; Græci, hoc genus Narrationis Poeticæ, δραματικὸν vocant, id est, *Activum* δρᾶμα enim, *Repræsentationem*, sivè *Actum Comœdiarum* significat; & nos Latini *Drama* dicimus, Appellatur etiam μιμητικὸν, hoc est *Imitativum*, quia personæ, in theatris, res illas quasi olim factas imitantur, & agendo spectandas exhibent.

Quod est Enunciativum Narrationis Poeticæ genus?

R. illud, in quo, verbis dumtaxat, res à Poeta fictæ referuntur: Ipsum Græci, ἐξηγηματικὸν sive ἀπολογητικὸν, id est, *Enunciativum* seu *Enarrativum* appellant.

Quod est Mistum, seu Commune, μικτὸν, vel κοινὰ, Græcè dictum?

R. Illud, in quo partim sermone, partim actione, narratio fabulosa describitur.

De

De Historica Narratione.

Quid est Historica Narratio?

R. Ea est, quæ rei olim gestæ continet expositionem.

Cur illam addis particulam, *olim?*

R. Quia Historia propriè dicta est rerum gestarum Expositio, ab ætatis nostræ memoria remotarũ. Unde à Cic. ita definitur *Historia est Testis Temporum, Lux veritatis, Vita memoriæ, Magistra Vitæ, Nuntia vetustatis:*

Quare dicitur, *Testis temporum?*

R. Quia historia testatur, quid quoque tempore sit factum. Fidem certè nullam habituræ essent apud posteros priscorum res gestæ; nisi Historiæ testimonio, & auctoritate confirmarentur.

Cur vocatur *Lux veritatis?*

R. Quia rerum gestarum veritas, temporum tenebris obscurata jaceret in oblivionis sepulchro, nisi lucẽ ei afferret Historia.

Quamobrem appellatur *Vita memoriæ?*

R. Proptereà quod, præteritarum rerum memoria moreretur simul cum corpore, & extingueretur cum vita, nisi illam Historia subtraheret edacitati temporis, & immortalitati consecraret.

Quorsùm nuncupatur, *Magistra vitæ?*

R. Quoniam docet nos, ea declinare, quæ turpiter ab aliis facta; imitari contra, quæ præclarè patrata sunt.

Quam ob causam cognominatur, *Nuntia vetustatis?*

R. Id-

R. Idcircò quia nuncios nobis affert earum rerum, quæ à primis retro temporibus gestæ fuerunt.

De Civili Narratione.

Quid est civilis Narratio?

R. Est, qua in forensibus controversiis, causisque judicialibus Oratores utuntur.

Quò præcipuè in genere Orationis, adhibetur hujusmodi Narratio?

R. In Judiciali; nisi fortè constaret de re gesta inter Accusatorem seu Actorem; & Patronum seu Defensorem tunc enim Narratione non esset opus.

In his Civilibus causis narranturne res ab oratore, eo planè modo, quo gestæ sunt?

R. Nequaquam sed pro sua prudentia aliquando nonnulla reticet, alia immutat, alia invertit, alia exaggerat, ut causæ necessitas postulat.

CAPUT II.

Qualis debeat esse narratio.

Qualis esse debet Narratio, ut sit perfecta?

R. Perfecta erit, si prędita fuerit quatuor his virtutibus, quas supra recensui; & iis ornamentis, tum verborum, tum sententiarum, de quibus, ibidem disseruimus.

Recense illas quæso, hìc iterum?

R. Ecce. Prima, Narrationis virtus est ut sit aperta, lucidaque; sive, quod idem est, ut

ut perſpicua ſit,& clara. Secunda, Brevis eſſe debet, ut ſcilicet nihil inane, nihil inutile ac redundans habeat. Tertia, Probabilis ſit oportet, ut nihil nimirum afferatur, quod naturæ, ac rationi adverſetur. Quarta Suavitatem habeat neceſſe eſt, id eſt, ſermonis feſtivitatem, colloquia, varios animi motus.

Quid intereſt inter Narrationem Rhetoricæ ornamentis ſplendidam, & eamvæ: nullum ſequitur orationis florem?

R. Tantùm profectò inter utramque intereſt, quantum inter puellam nobilem, & elegantiſſimam, pretioſa fulgentem ſtola, & deformem ruſticam; vili, ac plebejo indutam habitu.

Quo artificio texenda eſt Narratio, ut, quemadmodum ais, pretioſè fulgeat?

R. Quatuor illis, quas nunc retuli, virtutibus exornanda eſt. Verum, multo melius reſpondeo tibi per Exempla, quæ modò proferam, in quibus ceu in ſpeculo quodam inſpicies, in quo differant ornatæ Narrationes ab incultis, politæ comptæque, ab invenuſtis, & oratoriæ ab hiſtoricis.

Quid? Hiſtorici non æquè ornatè narrant ac Oratores?

R. Minimè; ſed minus ſatis implere ſuſi ſibi videntur, ſi nitidè, & apertè narrent: Oratores verò figurarum coloribus narrationes ſuas illuminant, pulchreque diſtinguunt, variiſque ubi opus eſt animorum

moti-

motibus incitant, & velut. spirantes ac vivas reddunt. Sed, ut dixi, planius facient Exempla quod quæris.

CAPUT III.

EXEMPLA

Narrationum omnis generis.

INcipiamus à Narratione Poetica, cujus Exemplum, illud ipsum affero, quod ab Ovidio desumptum, Aphthonii Scholiastes attulit; non ipsa Poetæ carmina, quæ ille fecit huc transcribens, sed quod longè utilius fore nostris Candidatis arbitror, oratione soluta; fabulosam illam Narrationem ita depingens.

§. I.

NARRATIO POETICA.

Pyramus, & Thisbe.

PYramus, & Thisbe apud Babylonios, forma, ætate, moribus ac conditione pares, amari pariter inter se cæperant, ab ipsis penè incunabulis. Amorem peperit ædium vicinitas,(erant enim contiguæ)consuetudo puerilis aluit, rara in utroq; forma perfecit. Crevit tamen cùm annis,amor,& jam ætatem attigere nubilem, inirentque nuptias proh quàm lubentes! ni parentes abnuerent,ob simultates veteres, quos jampridem exercebant.Itaque ne quid molian-

tur

tur liberi, contra quàm parentibus placet, colloquio, mutuoque conspectu, ipsis interdicitur. Quid aget Pyramus! Quò se vertet Thisbe, paries erat, *domui communis utrique*, & in pariete tenuis rima, domesticis hactenùs ignota.

Quid non sentit amor?
Illam primi vidistis, Amantes;
Et vocis fecistis iter, tutæque per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.

Transibant, & suspiria; sed transire nequibant oscula, quæ vale dum sibi dicebant, figebant parieti.

Parti quisque suæ non pervenientia contra.

O qualem fatalis illa parietis labes, in amborum pectore, labem fecit! ferre non potest magnus amor eruptionem tam angustam. Amplior est, quàm ut rima tam arcta commeet. Ergo statuunt proxima nocte libertatem, qua potiri non valent domi, quærere foris, & in nemus mænibus proximum perfugere. Constituitur locus, umbra Mori proceræ arboris, fontem opacam. Pacta placent; adventat nox; Thisbe elusis custodibus egreditur prima, & ad nemus advolat; alas namque addebat amor. Cùm ecce ibi Leæna, à boum cæde recens, venit.

Depositura sitim vicini fontis in undâ.

Exterrita Thisbe fugit in antrum quoddam & fugienti retrò velum capitis cecidit, quod inventum Leæna à fonte redux, ore ut erat cruentato, laniat. Sub hæc Py-

ramus adest, cernit vestigia feræ altè impressa fabulo, moxque Thisbe amictum lacerum, & cruore tinctum. Illicet, suam vitam extinctam ratus & discerptam belluæ dentibus amore in furorem verso, tendit amens animi ad condictam arborem; Ibique non inventa Thisbe, incumbit in ensem; & vitam profundit cum sanguine. Thisbe interea, collegerat à pavore animum, & ad Morum properabat; jamque parum aberat cùm.

Tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum.

Hæret illa primùm, horrere perculsa, pedemque refert, stupenti similis.

Sed postquam remorata suos cognovit amores.

In amplexum morientis ruit, immiscet lacrymas cruori & Amantem amplexata:

Pyrame, clamavit, quis te mibi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thisbe
Nominat: Exaudi, vultusque attolle jacentes.
Ad nomen Thisbes, oculos in morte gravatos
Pyramus erexit visâque recondidit illa.

Hic Thisbe, dolore exanimis, laniare genas pectus tundere, capillos vellere, uberrimoque fletu rigare frigentis genas, nullumque facere lugendi finem, quod velamen cernit suum in dextera Pyrami laceratum, cruentumque. Tum verò, mortis causam facile agnoscens, quidquid supererat virium, colligit; avulsumque ferrum, quòd adhuc hærebat in amantis pectore, altè defigit

defigit in suum, & collapsa supra jacentis corpus, osculum libando fortuitum ac frigidum, extremum in ejus ore, atque sinu spiritum exhalavit. At Arbor, mirum dictu! utriusque tepefacta sanguine, mortem sensit, & luxit: & quæ jam erubuerat, fuso Pyrami sanguine, moris, quæ prius alba fuerant, dolore rubefactis geminato funere, atrata visa est funebremque traxere, ac nigrum *mora colorem*.

§. II.

NARRATIONES HISTORICÆ.

Prima Narratio.

IN puerorum gratiam; literarum Gymnasia celebrantium (quorum præcipuè manibus teretur hic liber) Narrabo, quod paucis abhinc annis Avenione contigit puerulo cuipiam Grammaticæ tum studenti.

Puer amissum præceptorem.

DEFLENS.

Is Puer, annum jam obierat in Grammaticæ Classe infima, Præceptoris usus opera, ætate juvenis, eaque formæ dignitate, quæ auctoritatem amoremque ex æquo pareret. Sed anno vertente, (quæ vicissitudo rerum humanarum est) cum amotus ille fuisset à docendi munere, successor ei designatus est Senex quidam macilentus, strigosus, pallidus, olorinum in modum canus. Itaque exactis feriis, recurrentibusque Lu-

calibus, quo tempore intermissum redintegratur studiorum curriculum, Quintanus ille Pusio, (nam è Sextano ut vulgò loquuntur, Quintanus evaserat) fatalis hujus mutationis ignarus expectabat unà cum sociis, sperabatque se revisurum suum illum suavissimum Præceptorem. Jamque hora aderat quâ hora Magistri suam quique provinciam sibi destinatam inire solent. [*Hypotyposis*.] cùm ecce tibi, ò rem visu lacrymabilem, relatu peracerbam! Senex de repente comparet in scholæ limine, tremuloque incessu, in medium puerorum agmen, non tam procedit quàm perreptat. Et horruere omnes illicò, hæsereque aliquandiu stupentibus similes. Ubi verò sese tantisper à consternatione, metuque collegerunt, respectare sese mutuò, nutu, oculisque loqui, quærere à se taciti, quid hoc hominis sit, quæ larva magistri? Quid multa? Vix se continent, quin scandenti pulpitum seni vetus illud puerorum in Elisæum convicium occinant, *Ascende Calve*, (erat quippe calvus.) Se tamen continent, auscultantque hominem ranciduło gutture, & stridula voce, de more præfantem nescioquid, facto demum loquendi fine manum in peram inserit, diuque scrutatus (pueris interim expectatione suspensis, quid educturus esset) educit tandem specularia, nasoque imponit; quo inexpectato, tristique spectaculo perculsi graviter,

& tantum non exanimati pusiones illi, conceptum animo dolorem, tenere ultrà nequivere, sed palam mussitare, minaciter jactare cerviculam, vultum alii advertere in parietem, alii solum ferire indignanter, omnes eum testari luctum, mœroremque animi, ut aula ipsa ad scolarum usque finem crebro gemitu singultibusque personaret. Sic afflictis, levamini utcumque fuit, abeundi signum, ære campano datum; Quod simul audiere illico effundunt se universi ad januam, fugiuntque suam quisque domum.

[Ethopeja] In iis noster ille Puerulus, de quo dicebamus, in suam simul ac pervenit trepidus domum flebiliter matrem inclamat; utque erat educatus delicatissimè, & blanditiarum molliter appetens in obviæ parentis amplexum ruit, pendetque à collo, & sinum implet lacrymis. At illa mirans, attonitaque. [Colloquutio.] Quid est, mi Ocelle, inquit, mi pupule, quid lacrymas? Ecquid accidit mali, Num quis te sodalium percussit, Anime mi? At ille suspiriis verba confundens, nequaquam, inquit, Mater, mihi horum est. Tum illa. Quid igitur, mi Passercule, meum ò Corculum, sic te maceras? sic mærore conficis, Heu! subiicit puer occidimus omnes, Mater: Magistrum amisimus nostrum, illum, inquam, forma eximium, plenum succi, plenum vigoris, plenum amabilitatis, ac venerum, Præ-

ceptorem amisimus illum, suaviorem saccharo, amœniorem rosa, zephyro blandiorem, nobis eripuerunt latrones truculenti, ejusque loco suffecerunt hominem grandævum, exsuccum, edentulum, retorridum, oculis utentem ad legendum vitreis, indesinenterq; tussientem ac excreantem: Hæc dum diceret, cadebant ab oculis guttæ decumanæ; & comam faciemque violabat unguibus: Ac mater subridens simul, & collacrymans, dolere se ait, filii amantissimi dolorem; oculos ac genas abstergit sudariolo, mæstum solatur repetitis osculis, verbisque delenificis bene sperare jubet, brevi reversurum juniorem illum Mastigrum, abiturum procul molestum hunc senem. Hic, respirare puerulus, illa vero ut primùm in me incidit, rem totam enarravit mihi, non sine risu;

Advertisti, credo in Narratione hac suavitatem illam de qua loquebamur: Nam multiplices habet animorum motus; videlicet, mærorem, ex insperato incommodo indignationem, dolorem, misericordiam matris in filium, spem melioris exitus, habet item Colloquia personarum &c. At illud facilius advertes insequentibus.

SECUNDA NARRATIO Historica.

Quò inquam, facilius advertas, quantum Narratio simplex, ab ornatione discrepet; Rem eandem pridem in Belgio gestam, triplici

stylo

stylo placet exponere, ut feci in fabularum exemplis; simplici, at jejuno. 2. paulò venustiore. 3 magis oratorio. Porrò, cum hujus Narrationis argumentum sit humile, ac comicum, humili propterea dicendi genere utemur: armillæ quippè gemmeæ, aureaque monilia principem matronam, non plebe jam decent. Argumentum ergo præbebit.

EBRIUS IN FERETRO

1. Stylo jejuno ac tenui.

Degebat in Belgio vir quidam, qui quotidie à summo manè potabat ad usque vesperum: Tum vino, ut erat, madidus redibat domum, postea verò quam ebriaverat ingressus uxorem, liberosque malè mulctabat pugnis, & calcibus. Illa diutiùs ferre non valens ebriosum conjugem, statuit vino sepultum collocare in feretro, involutum linteo funebri. Id cùm fecisset, lugere cœpit quasi mortuum. Ejus lamentis exciti vicini, confluunt in ejus domum. At ipse mortuus planctu increbrescente excitatur à somno; miratur lacrymas uxoris, ac fascias magis, & mortualia. Quærit causam; audit se mero extinctum; nunc, Dei beneficio singulari, redire postliminio in vitam: Attonitus ille, pessimo liquori in inimicitias denunciat immortales, promittit se nunquam vinum deinceps gustaturum. Et fecit quod in se receperat.

2. Stylo paulò venustiore.

Fœminæ cuidam Belgicæ maritus fuit,

egregius in paucis potator, toto famosus oppido, qui dies totos pergræcando postquam in cauponis consumpserat, inclinante in vesperam die, solebat titubante gressu, reverti domum. Vix attigerat limen, cùm canere receptui uxor cum liberis, abdere se in latebras, expectare dum temulentus crapulam exhalaret: ni faceret, in ejus os, ille involare pugnis, calcibusque miseram contundere, quidquid veniret in manus impingere in obvios; denique pervertere mensas, abacos, omnia. Hoc diu cùm tulisset uxor patientissima, nihilque non experta esset, quo virum avocaret ab intolerabili turpitudine, statuit demum, ad ultimum descendere remedium, & hanc, quod ajunt, quasi sacram ancoram jacere. Venerat ille aliquando à popina domum, haud paulò onustior solito id ubi advertit cauta mulier, in occasionem rei gerendę intentissima, excubat eminùs, de more latens, donec edormescat ebrius. Ut videt prostratum, & ronchos jam edentem audit, de repentè advolat, fascias præparat, manus ligat, pedesque nexu valido; tum sudario caput implicit, & corpus linteo involvit mortuali, componitque in sandapila, quasi mox efferendum ad sepulturam. Dein composito ad mœstitiam vultu, (quod fœminis ajunt esse familiarissimum) conclamat mortuum, lamentis ædes personant, accurrunt vicini, fit gemitus, & comploratio. At en; audit plorantes mortuus

tuus attollitque caput cunctis præter uxorem obstupentibus; quæ tamen lætitiam ingentem pari stupore simulato conjunctam præseferens, in viri corpus ruit exultans, dissolvit linteum, sudarium detrahit, fascias exsolvit, & quærenti marito causam luctuosæ comœdiæ respondet, ad exequias confluxisse, quod videret, cives optimos, vino sibi ereptam fuisse, cum mente, vitam; sed inaudito miraculo rediisse ab inferis. Credit vir scitè mentienti fœminæ, & vinum execratus jurat, per quidquid factum est abstemium se reliquo vitæ tempore, ad veram usque mortem fore; & verè fuit quoad vixit.

Stylo magis oratorio.

Matrona prudens & honesta maritum habuit in Belgio, cùm multis vitiis dedecoratum; tum verò temulentia insignem [*Interrogatio.*] Quid non egit mulier cordata, vecordem ut virum ad sanitatem revocaret? quas non intendit machinas? quam industriam non adhibuit? quem denique non lapidem movit sed nimirum corroborata erat longo usu insana perpotandi cupiditas, altioresque egerat in ejus animo radices turpissima consuetudo, quàm ut evelli ratione nec ulla aut pudore posset. Convolabat quotidie, simul ac evigilarat in popinas vinolentus, in cœno assiduè suo sese volutabat sordidus, sordesque suas, adventante nocte domum convehebat. Quoties, marsupio non

sufficiente gulę è caupona abiit expalliatus, & exgaleritus (verbo peregrino sit venia), t-que etiam penè exossatus pugnis probrisque probè obsitus? Quoties inter redeundum (si hoc est redire, passu labi, & elabi quolibet) offensantem altero quoque passu, & in tabernas ac parietes impingentem prosecuta est caterva puerorum sibilis, conviciis, luto? Sed enim acceptas foris injurias, intus ulcisci solitus, ut primùm attingebat limen ædium, horrendum illicò vociferari, adessent famuli, adesset conjux; Illi contra latebras aucupari, delitescere, trepidare; si quem occupasset incautum, medium arreptum sternebat in terram & quà pugno, quà fuste, qua re quavis alia pulsabat diris modis miserum [*Dubitatio*.] Quid aget mater familias? quo se vertet? flebit? obsecrabit? irascetur? minabitur, involabit in barbam ebrii? Horum nihil omisit; verum frustrà fuere illa omnia. Quid ergo faciet? Accipite Audax comminiscitur factum. Lecto jacebat ille vino obrutus, oppressus sopore, quem nullus tonitrui fragor excutiat; occasionem arripiens mulier, accedit ad virum, ac manum utramque primum, tum pedes stringit fune valido, sudario postea obnubit caput; totumque circumvolvit corpus sepulcrali linteo; tum deinde stertentem ancilla succolante, parato collocat in feretro, & hinc & inde tædas ferales adstitutas accendit. Ilicet mortuum conclamat conjugē,

lacry-

lacrymæ ut ferè fit, jussæ fluunt ubertim, & sinum rigant: Tum capillos vellens, ac vocem tollens flebilem in modum. Mi marite, inquit, heu! mi marite, sic me orbam afflictam, perditam, æternum deseris? Cur heu! vitales auras, morte tam cita, linquis. Confluit interea omnis vicinia, ægram solantur, nec desunt, qui bonas preces pro defuncto fundant, proni in genua. [*Hypotyposis.*] At ecce, prodigium! ô rem inauditan! Dum hi lugent, illi glangunt, miserantur, alii, excitatus incondito clamore mortuus, ronchum ingentem imo emittit pectore; tum motat caput tibiasque vinctas agitat. Hic omnes stupere; trepidare, totis artubus tremere; mussare, rediisse in corpus animum palam asseverare, defunctum revixisse. Hic ebriosus, sternutare semel atque iterum, vinariamque clara voce poscere lagenam. Uxor quæ vix teneret risum inter lacrymas, vivum lugens, quem vellet mortuum, vero dolore verso in fictum gaudium, ad feretrum accedens, ô mi vir inclamat, quàm maxima voce potest: Audit ille, recluditque oculos perque linteum, lucem videns magnam, brachia, & pedes gravi nodo revinctos sentit. Quid cogitasse cogitatis, vivum cadaver plorantes, gementes ululantes audiens, funebremque apparatum intuens per rimas linteas? penè mortuum è vivo fecit horror stupori mixtus, trepidat se tantillum movere, tacitusque audit lugen-

tem conjugem: Siccine inquiebat versipellis, æternis ignibus addictus es, marite optime? O! si vel ante mortem expiasses animum, tot, tamque insanis compotationibus inquinatum! Hæc immotus audit miser, tandemque susurro semimortuo succlamat. Uxor. Fingit illa teneri; &, ò Marite mi reclamat, vivis? vivo, inquit, redux è lethi faucibus. Reduxne ab orco, ò mi animæ; & vitæ reditus, qui modò mortuissimus fuisti, purum purum cadaver mox humo dandum? Bona uxor respondit, expedi, ah! quæso, vincula expedi. Vix illa extricarat fasciis brachia, & sudario caput, cùm ille, ad astra tendens manus, vovet alta voce solemne votum, per omnem vitam, vinum se nullum, ne primoribus quidem labris libaturum esse; vas nullum vinarium, ne primoribus quidem tacturum digitis: (ridebat interim in sinu conjux) & stetit voto, siccam in posterum vitam, ad veram usque mortem exigens.

Desudemus jam in nobiliori materia, & comicum hoc mittamus dicendi genus.

TERTIA NARRATIO
Historica.

Hujus Narrationis argumentum præcedente multò erit illustrius; quare illustrius orationis genus adhibendum: Spero autem, vos Candidati studiosissimi, vel ex unius hujus Exempli accurata lectione, ut cætera

prętermittatis omnia, non vulgare fructum relaturos, si adverteritis diligenter animum ad varios modos, quibus illud ex Rhetoricæ arte pertexui. Primus modus Historicus erit: rem siquidem gestam simpliciter exponet; sed alii sunt ex Oratorum officina deprompti.

VIRGINITATIS PIA FRAUS.

EUPHRASIA.

Primus modus.

Euphrasia virgo, frustra minis precibusque sollicitata ad abjurândam Religionem Christianam, Judicis sententia, & authoritate ad lupanar traducitur. Qui ad illam prior est introductus, Miles fuit, ab castissima puella ita delusus. Cum enim, habere se diceret unguenti genus quo, qui perunctus esset, ferro vulnerari nullo posset, illudque ipsi donaturam promitteret, si pudori suo consultum vellet ut fidem faceret dubitãti, suique probaret unguenti vim, periculo suo, oblinit cervicem, tùm militi percutiendam objicit. Hic virgini, tam constanter asseveranti, penè credens, experturus tamen ejus dicta & vires unguinis, ense collum validè ictu ferit, & amputat.

En Narrationem incomptam, & exsuccam Vis, adsciscamus ei nunc ornamenta Rhetoricæ? vis eam velut candidam telam aut puram purpuram stylo oratorio, quasi acu Phrigia distinguamus, variis coloribus, & figuris? Accipe præsertim attende, quam multifariam ad narra-

narrationem aggrediar. Ejus enim venustas omnis fermè pendet ab exordiendi ratione.

Alter ejusdem rei narrandæ modus.

Narrationem auspicor ab introductione Euphrasiæ in prostribulum, per Hypotiposin, sic.

Quæris, quæ sit illa puella; quàm impurissima Prætoris sententia ad prostribulum rapi vides? Euphrasia est virgo, non egregiæ minus pudicitiæ laude nobilis, quam formæ venustate præstans, quæ Christi fidem, quod ejurare noluerit, ad lustrum, exponenda publicæ libidini, ludibrioque trahitur. Ac jam cubiculo inclusam primus sibi deposcit Miles adolescens, crista gloriosus plumatili, fulva cęsarie decorus, calamistro comptulus, ornatu venustulus, ferroque splendido succinctus, ut vel inde cognoscas; ad Venerem à Marte turpem transfugam. Itaque introditur, lupanar subit. Ah! Euphrasia, cave: heu! quid ages Euphrasia? qua arte libidinoso Marti resistes? quo stratagemate repelles armatam Venerem? Resistes, repelles; ne metue, quisquis illius causa metuis. Ecce, ad impudici pedes se Virgo abjicit; pudori suo, ne vim afferat, enixè rogat, & ingens gratiæ promittit præmium! Quod tu mihi præmium: inquit Miles. Quale, ait Euphrasia, nec tu à Diis ipse tuis petere audeas, nec illi dare tibi valeant. Nempè, inquit ille subridens. Nempè, inquit illa collacrymans, unguentigenus habeo mirabile, cui ea vis inest,

ut

ut quodlibet retundat telum. Jocaris, ait Adolescens. Seriò loquor, ait Puella. Vis meo capite facere periculum? Vis cervices oblinam, quas deinde ferias gladio, quàm maximo valebis impetu? Si non manè ceciderit in caput ferrum; tum verò, me dedisse verba dicito, tum me quavis affice contumelia; non reluctabor, libens patiar. Quid multa? In spem erectus cujusdam immortalitatis vanus adolescens annuit. Collum mendaci oleo ungit Euphrasia; cervicem deinde nudat, præbet Militi. Miles ensem distringit, attollit manum, fulgens vibrat ferrum, cervices ferit, caput amputat. Collabitur corpus pudicum, præcisum caput: ipse pariter impurus, carnifex, stupore, an dolore? exanimis concidit. Sic contra quàm ille de Marte prædicabat, sic exultantem Venerem, ac spolia pudicitiæ jam jam detrahentem, abjecta, prostrata Virgo perculit, & in fugam vertit.

Tertius, ejusdem rei narrandæ modus.

Ab unctione cervicis, per Interrogationem & Hypotyposin, ita incboo.

Quid, superi! quid in illo cubiculo geri video! Stat stricto mucrone Adolescens; juxta puellam video formosissimam, sibi unguento collum illinientem, fortasse vulneri, quod ille fecit, facit hæc medicinam. At nullum cerno vestigium plagæ: nec sanguis à cervice fluit sed oleum. Et auget admiratione͂ Miles ipse tacens, & quasi expecta-

pectatione suspensus; Ac jam ad illum accedit Puella, eiq;ad genua supplex accedit. Quam ob causam? Haud dubiè, ne feriatur rogat. Imò,ut feriatur,obsecrat. Audi,quid dicat generose Juvenis, attolle nunc manum,te obtestor;totoq;nisu brachiorum,in meum caput gladium demitte. Paret Adolescens,ferrum elevat. Ah! Miles,quid agis? Non audit Miles,ferrum deprimit,obtruncat Virginem. Infelix virgo,quod admiseras scelus? qui te Judex supplicio addixerat. At, quò spectat insolita tortoris humanitas? Cur lacrymas effundit! Quid est,quod sublatum puellæ caput veneratur osculis? O me crudelem! inquit,sed ò te multò crudeliorem, Virgo innocentissima, quæ me ad facinus hortata es, quæ me induxisti in fraudem? Te ne ferrum attigisset unquam, ni tu sanctè affirmasses, retusum iri, tuo illo fallaci unguine: At agnosco scelus meũ, & necis accersitæ causam. Non te meus peremit ensis, sed libido, maluisti vitam, quàm pudorem amittere, exponi crudelitati meæ potiùs, quàm cupiditati. O castitatem prædicandam quam vel ejus hostis commendat! quam, qui oppugnavit, in cœlum effert!

Quartus ejusdem rei narrandæ modus.

Ab ipsa capitis Amputatione, per Apostrophen, & obsecrationem initium duco.

Resistes Miles; ferrum,ah! sustine: subest promisso fraus, te fallit Virgo; ah! inhibe

gla-

gladium tantisper. Heu, non inhibuit truculentus, Virginem ferit, caput abscidit. O barbare, o ferro durior ac sævior tuo: potuisti secare hunc florem? hoc lumen extinguere? hunc fontẽ exsiccare? potuisti tam elegantẽ spoliare virginem vita? corpus tã pulchrum, tam nobili privare anima? Sed, quid militem insector? non ipse fuit necis auctor, quam intuiit: Ipsa ipsa illius manum, ferrumque Virgo impulit: Nolentem exoravit fraudulenta, repugnantem induxit, titubantem confirmavit ingeniti promisso, ut feriret, ut omni virium contentione percuteret ense cervicem. Quo promisso, inquis? Oleũ habere: se dixerat, quod mox ei daret in præmium, si ab ipsius corpore, libidinem abstineret, quo inunctus, nulli vulneri futurus esset obnoxius. Credere nolebat Miles, sed deniq; asseveranti credidit, & in se periculum facere volenti capitis periculo, paruit demùm, percussit, obtruncavit. O virgo, (ad te enim, jam subirata se convertit oratio) quid egisti? quo in consilio commenta es? cur tibi alienas, invitasque manus attulisti? At, quid sciscitor? quid interrogo? quasi me latere possit, quod quæro? Illa, illa fuit causa quæsitæ necis, studium tuendæ pudicitiæ, castitati caput posthabuit, Heroina invictissima illibatam constupratæ vitæ prætulit mortem, ut sibi immortalitatem morte compararet. O virtutem omnium sæculorum præconiis efferendam.

Quin-

Quintus ejusdem rei narrandæ modus.

Ab Obsecratione Euphrasiæ, ad militis pedes provolutæ ne pudori afferat probrum sic ordiri possumus.

Generose Miles, inquit Puella illa venustissima, quam ad pedes Adolescentis advolutam cernitis? Juvenis humanissime, te per ego hanc dextram tuam oro; genuaque, quæ amplector, per vigorem illum animi eximium, indolemque præclaram, quæ toto ore amicat, precor, obtestorque, pudori meo parce: Enitar, & ut spero consequar, ut te de me optimè esse meritum læteris Est mihi, unde parem tibi gratiam, atque etiam fortè majorem rependam. Quid enim, inquit Miles abnuens, quid mea causa facere possis? Possum, ait Virgo, immortalem te præstare bello, si me audies, (arrisit ad hæc Adolescens) & unguine, quod tibi mox datura sum, linietis pectus; sic enim genus omne telorum illesus rideas. Non credis video satis putas me tibi velle fucum facere: atqui experiri licet fidem meam, periculo vitæ: periclitare, explora unguenti mei vires in hoc capite. Annuit miles, illa perungit collum oleo, tum cervicem feriendam exhibet, hortatur, totis ut viribus ferrum in caput contorqueat: Hæret Juvenis, metuit, pallet, quasi feriendus ipse; excitatur blanda objurgatione Virginis, nihil esse, quod sui causa metuat; obtusum iri ferri aciem,

audeat

audeat modò, ensem exerat, manum erigat, cervicem percutiat. Animatus ille, nihilq; jam formidans nudum attollit gladium, demittit in collum, præscindit caput. Quo putatis stuporem perculsum adolescentem impudicum, ubi Virgineum caput suos subsilire ad pedes vidit? quam mærens, ubi se collegit, retulit pedem! ut ingemuit! ut detestatus est nefariam libidinem.

Sextus ejusdem rei narrandæ modus.

Ab Hortatione Euphrasiæ juncta jam cervice Militi suadentis, ut ferrum adigat in caput principium ducere licet in hunc modum.

Feri miles, inquit Euphrasia, feri, quid cessas? quid cunctaris? ferrum jam nihil ego timeo, oblinii collum: En; præbeo cervicē: quid trepidas? Non mea, inquit ille, sed tua causa trepido; vereor nimirum, ne futura sit acutior, quàm vellem, ferri acies: Men' tu censes, subjungit Virgo, stolidam adeò, & prodigam vitæ, quæ subjicerem gladio caput, si perspecta, probataque mihi non esset vis huic unguento insita? hoc liquore uncta, tui ensis hebetabo aciem, attolle dexteram modò, atque aude. Audet ille, eximit vagina gladium, attollit, cervicem icit, primoque ictu demetit. Muto ac stupenti insultat subsultans pavimento caput, motuq; ipso loquitur, & vocem cum cruore fundens; Quid istic hęres adhuc, inquit, impure ganeo? te non sentis verberari his oculis extinctis? non vocem audis linguæ mortuæ?

nec

nec te, in hac fronte relictæ, terrent minæ? Quid stas? quid intueris? quid me impudico aspectu violas? Abscede, scelerate; abi jam, & ubique tuum, meumque factum prædica; exarmatum scilicet ab inermi puella militem; victorem, adversariæ morte victum, & novo genere victoriæ triumphasse quæ, cecidit, & prostratum esse, qui stetit.

Septimus ejusdem rei narrandæ modus. Invitantur Virgines ad spectaculum occisæ Euphrasiæ, per apostrophen.

Adeste quot quot castimoniæ laude gloriamini, Virgines: adeste omnes ad spectaculum huc oculos ad fletum, huc manus, ad planctum, aut ad plausum potiùs; huc voces ad præconia; huc animos ad admirationes afferte. Dignum oculis, dignum virtute vestra, & admiratione spectaculum vobis objicio. Cernite hujus cubiculi pavimentum cruore natans, & abscissum à suo corpore puellæ caput formosissimæ. Quid in militem adstantem oculos torquetis, ita ardentes, quasi facinoris authorem; Quid sanguine stillantem intuemini, quem manu tenet gladium; Impure latro, inquitis, castissimæ Virgini arripere non potuisti pudicitiam, vitã abstulisti explere nequisti libidinem, explesti sanguine crudelitatem, vim inferre pudori non valuisti, violentas intulisti manus illibato corpori [*Sermocinatio.*] Aberratis, Virgines, aberratis; violentas manus non intulit; volens puella vitã perdidit,

caput

caput amisit. At hujus militis, nonne ferro truncatum est? Ita, sed quin ipsa impulit Virgo, impulit; quo autem consilio impulisset? ut scilicet cupiditati turpissimi adolescentis illuderet; Cum enim in angustiis deprehensa, effugere alia ratione vim non posset, & succumbendum necessariò ei esset sceleratæ libidini, occumbendum sibi potiùs esse duxit. Ergo, mirabilem unguenti cujusdam vim militi exponit; quo habetaretur omne ferrum: si fidem dicto nolit addere, addet facto, simulque cervicem oblinit, offertque feriendam in experimentum. Persuasus Juvenis, illius caput ferro percutit, & obtruncat; Quid agitis jam, dilicatæ Virgines? siletis? obstupescitis? hæret vobis lingua, admiratione tantæ virtutis? Et mihi pariter calamus hæret.

Habes in hoc uno Exemplo, quod promiseram, Unum tamen adhuc adjiciam superioribus, ut mihi quidem videtur, haud paulò comptius ornatiusque.

QUARTA NARRATIO
Historica.

Formosa Deformitas duarum Virginum.

Euphemia & Margarita Virgines erant, oris decore claræ; at pudicitiæ laude multò præclarissimæ Cum viderent autem perniciem passim afferre animis, eximiam illam, qua fulgebant, corporis elegantiam, neque prodire in publicum posse sine alieno dam-

no: instinctu divino, nares cultello præciderunt.

Ita fermè Rhetoricæ artis imperiti loquerentur ac scriberent; At verò qui illius non omninò ignarus est varias orationis gemmas huic Narrationi illigabit hoc ferè modo.

Hæ duæ Virgines, quibus Euphemiæ & Margaritæ nomen erat; sorores necne fuerint cognatione sanguinis haud quidē scio at meritorū similitudine, germanas extitisse certè scio. In eadem agebat domo, ætate penè, virtute planè pares decore pares ac pudore, [*Similitudo*] ut Colūbæ non sit Columba similior, aut Rosa Rosæ ut alterius, decus ac formā referebat altera, [*Hyperbole.*] Margaritam dixisses Euphemiæ speculū, & Margarita Euphemiā aut potius geminum corpus; uno eodemque agi & animari spiritu, ita semper una erant, incedebant, visebantur, seu domi manerent, seu prodire in publicum exigeret necessitas, aut honesti ratio postularet, haud ignaræ utique, puellam in publico apparere, aut sæpius, aut solam nequaquam [*Paronomasia,*] omnem esse pudici nominis. Ergo quoties extra ædium fines posuerant pedem, tum vero, [*Metaphora*] pudoris odorem, quod unum erat utriusque votum, quocumque irent spargebant suavissimum, simulque, quod exhorrebant morte pejus [*Antbiteses*] ignem in plerorumque animis haud satis pudicum, accendebant pudicæ (quod mire-

re)

re) illibatæque nives oris elegantissimi, & corporis majestas planè mirabilis ac divina. [*Repetitio.*] Id adeò prodebant non obscuris judiciis, plurimorum suspiria quoties obvios se darent, alto emissa pectore; id lacrymæ, ab oculis cadentes intuentium; id admirationes non tacitæ; & acclamationes non fictæ, clarè loquebantur. Quid? quod eò etiam prorupit non semel non nullorum temeritas & amentia, ut amatorias stulti literas mittere in earum domum non erubuerint.

At impudentiam procorum erubuere Virgines: ac prima Euphemia ad germanã versa. [*Colloquium*] Vides, soror, quo res sit loco? ut serpit malum in dies, opinione latius? audis, ut amantium insanis præconiis vicina circumsonat, ut nec jam nobis efferre pedem tectò liceat, sine proprio dedecore, vel scelere alieno? [*Allegoria*] Et spectamus ignavæ incendium, quod excitavimus: atque etiam ministramus pabulum flammis, quas vel ipso sanguine restinguere, aut corporibus opprimere jam diu debuimus? Quin si me amas, tanto medeamur malo, quod creavimus, & me sequaris præeuntem. Sequar verò, & libenti quidem animo, inquit Margarita, & vel in certam tuam mortem, habebis me ubique comitem, nec ullus me casus à tuo latere divellet, soror; jube modò. Precibus, inquit illa, efflagitemus divinam opem; in genua

genua procumbamus ambæ. Ambæ procumbunt, orant, supplicant; [*Exclamatio*,] quo sensu pietatis, superi! quo fervore animi! quis explicet? [*Hypotyposis*.] Surgit deinde Euphemia impatiens moræ: consurgit Margarita: secretius illa cõclave subit; hæc subsequitur occlusisque foribus, considerat, quid illa moliatur; molitur enim magni nescio quid, & inusitati: Atque ecce, thecam è scrinio jam deprompsit, speculumq; in primis præclarum ac splendidum, nõ hos, heu! in usus emptum pridem à parentibus, relictumque hactenùs in cistellæ fundo. Illud nunc Euphemia appendit loco idoneo, tum è theca cultellum extrahit, minaci fulgore rutilantem. Spectat Margarita stupenti similis, quid illud sibi velit speculum, quò spectet ille mucro; silet tamen pallida, & tremens, cùm Euphemia speculo objicit sese, tantum ab decore vultus doloris hauriens, quantum aliæ voluptatis. Tum ingemiscens, & pulchritudini irata suæ.

[*Apostrophe*.] Itane verò, inquit, pudorem tu mihi, aliis etiam afflabis venenum, forma pestilens: nec erubescis, tot flagitiis causam date? faxo, puriore mino, tota modò rubeas. Hæc dicens, [*Hypotyposis*,] prehensas nares (videt, & exhorrescit Margarita, & ego, pariter horresco referens) nares inquam sibi uno ictu exsecat; ac defluentis aspectu sanguinis vehementiùs in semetipsam exardescens,

ſcens, genas, mentum, labia, dirum in modum cultro violat; acumine deinde diſpungit frontem. [*Exclamatio.*] O ſpectaculum, luctuoſumnè dicam, an mirabile! [*Allegoria.*] Ac jam ab cœlo illo pudoris ac modeſtiæ, purpureus imber depluit in ſinum argenteum, & roſæ liliis miſcetur.

[*Apoſtrophe.*] Quid agis interea, tu, Margarita? Et quando colliges à ſtupore animum? Diùtiuſne, crudelem manum ſævire patieris, in vultum innocentem ſtuporem diſcute, inhibe furentem dexteram, cultrum eripe ſacrilegum; diſcuſſit, inhibuit, eripere tamen immite ferrum nondum valuit: reluctatur enim Euphemia. Cui illa; Quid ultra tendis inquit, Germana? totum jam funditus corrupiſti formæ decus: horrorem jam mihi crede, non amorem paries. Cedo jam cultrum, meam ut viciſſim, ad exemplum tui faciem refingam: Novum hoc mihi calamiſtri genus trade, inquam, obſecro, quo me, tui ad inſtar, comam, poliamque. Verbis adhibet vim, & tandem extorquet gladiolum cruore rubentem; ac geſtiens, nares ſimiliter præcidit fœdiſſimo vulnere, & frontem confuſis turpat punctiunculis, genas ſulcat deinceps [*Allegoria.*] exaratque lineas celeri ductu, & quaſi molli in ebore, miniatos inſculpit characteres! *Exclamationes.* O lineas! ò

characteres! ò cruorem! ò purpuram! [*Antitheta.*] ò fœditatem splendidam! ò vulnera præclara; ò deformitatem pulcherrimam! [*Repetioni juncta, Interrogatio.*] Qua putatis celeritate; è superis delapsos regionibus Angelos, ad speciosum convolavisse spectaculum? Qua sollicitudine ac religione, depluentes in terram certatim collegisse pyropos, [*Metaphora.*] unionesque roseos. Qua sedulitate ex iis texuisse serta, corollas ac monilia, queis purpuratarum colla, sinusque Virginum decore ambirent, ambitiosè decorarent? Agnoscunt sanè ornamenta divina Virgines, & à vulneribus mirantur fluere delicias, & à fæditate clariùs efflorescere formæ nitorem: sibique mutuos inter amplexus osculaque plaudunt, & lacrymas confundunt lacrymis quas exprimit voluptas, & cruorem miscentibus horrori, quem dolor elicit. O quàm mihi jam, Euphemia, solito videris elegantior! clamat Margarita. Quam tu etiam, reponit illa, videris mihi venustior, quàm anteà! ut blandè rutilant genæ! ut pulchrè frons resplendet! ut jucundè labra irradiant.

Quid multis? sic comptæ, sic ornatæ, quò displicuere magis mortalium oculis: hoc Immortali Cœlestique Sponso amabilius arrisere.

Ut autem intelligas, quod in Superiori

Narra-

Narratione feci, idem quoque in hac, cæterisque ejusdem generis, posse facilè fieri; placet Historiam eandem alio modo refingere, ad præcedentis exemplum.

EADEM NARRATIO.
Alio modo texta.

[*Hypotyposis*.] Quid cerno Deus Immortalis! Quod horrendi spectaculi genus, percellit oculos! Duas intueor, præstanti pulchritudine Virgines, alteram sibi labra, genasque fædè lacerantem, alteram præcisis jam naribus, lacerata fronte sine specie, sine decore, atque adeo sine facie, genibus affusam, elatis in cælum manibus, oculisque, rigantem pretioso cruore pavimentum. [*Apostrophe*.] Quis vos habet furor præclarissimæ Virgines, quæ insania stimulat? aut si quis sanctior instinctus est, amabo dicite? Quid ita formam illam deformatis eximiam! Cur in hunc modum turpatis, truncatisque vultum? Quæ ratio, ad hoc inusitatum facinus, vos incitat? Audite quid respondeant. Audite, quid hiantia illa ora vulnerum loquantur? quæ verba cum sanguine profundant: [*Prosopopæja & crebra Antitheta*.] Oris dehonestamus elegantiam, inquiunt, ne pudoris honestas violetur; corpoream perdimus formam, ne deformis reddatur animus; has corrumpimus amorum illecebras, ne aliis nos depereundo, & amando malè, amentes pereant: puras

genarum nives inquinamus, ne impuro igne intuentium corda exardeant, splendorem obscuramus, ne ab illo cæcutiant alieni oculi. [*Exclamationes.*] O consilium immortali laude dignum! ò facinus eximium, admirabile, singulare, omnium literis, & prædicatione celebrandum! Pergite, porrò, Virgines illustrissimæ! Pergite conspurcare speciei nitorem, quò pudor speciosus effulgeat; confundere pergite venustatem vultus, venustior ut existat forma virtutis. Pergunt illæ, quoad turpes sibi videantur insigniter, sicque alienas sordes eluunt suo sanguine; & hoc quasi unguento, Veneris curant vulnera, telaque retundunt, extinguuntque nefarias faces: Neque enim eas quisquam posthac amavit ut pulchras, sed ut castas coluit, ut sanctas suspexit.

Possem alia, atque alia ratione, hanc ipsam historiam, sicut priorem, pertractare; sed quia hæc sufficere mihi videntur, & quæ afferrem haud multùm iis essent absimilia quæ in proximè superiori attuli; ad illud Narrationis genus veniemus.

§. III.

NARRATIO CIVILIS.

Flagitiosæ Nuptiæ.

N*Arrationem hanc, consultò in locum hunc reservavi ultimum quòd cùm ab- solutis-*

solutissima sit Amplificationis idæa, virtutesque ad narrandum requisitæ omnes in ea præclarissimè eluceant, fastidium è superiorum lectione conceptum levatura sit.

Argumentum est hujusmodi Cluentia, Cluentii & Sassiæ filia post patris mortem Melino nupserat adolescenti nobili. Aliquantò post Sassia Generi sui amore capta filiam compulit ad discedendum à marito, quo divortio facto nupsit Melino Sassia. Flagitium hoc Tullius eloquenter exaggerans Narrationem auspicatu à primis Melini, & Cluentiæ nuptiis, de iis sic agens. (Or. pro Cluenti n. 22.

Cùm essent hæ Nuptiæ, plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, repente est extorta mulieris importunæ nefaria libido, non solum dedecore, verum etiam scelere conjuncta. Nam Sassia mater hujus Aviti (mater enim à me nominis causa, tametsi in hunc hostili odio, & crudelitate est) mater, inquam appellabitur, neque umquam illa ita de suo scelere, & immanitate audiet, ut naturæ nomen amittat. Quò enim est ipsum nomen amantius, indulgentiusque maternum (hoc illius matris, quæ multos jam annos, & nunc cùm maximè filium interfectum cupit, singulare scelus, majore odio dignum esse ducetis) Ea igitur mater Aviti, Melini istius adolescentis, Generi sui, contra quàm fas erat, amore capta: Primò, neque ipsum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate

continebatur: deinde ita flagrare cœpit amentia, sic inflammata ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non hominum fama, non filii dolor, non filiæ mæror à cupiditate revocaret. Animum adolescentis, nondum consilio ac ratione confirmatum, pellexit iis omnibus rebus, quibus illa ætas capi ac deliniri potest. Filia, quæ non solùm illo communi dolore muliebri, in ejusmodi viri injuriis angeretur, sed nefarium matris pellicatum ferre non posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, cœteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat; in hujus amantissimi sui fratris manibus, & gremio mærore, & lacrymis consenescebat. Ecce autem subitum divortium, quod solatium omnium malorum fore videbatur. Discedit à Melino Cluentia, ut in tantis injuriis, non invita; ita à viro non libenter. Tum verò illa egregia, ac præclara mater palam exultare lætitia, ac triumphare gaudio cæpit, victrix filiæ, non libidinis. Itaque diutiùs suspicionibus obscuris lædi famam suam noluit: lectum illum genialem, quem bienniò ante: filiæ suæ nubenti straverat, in eadem domo sibi ornari, & sterni, & expulsa atque exturbata filia, jubet. Nubit genero socrus, nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis ominibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam, in

omni vita inauditum! O libidinem effrænatam, indomitam! O audaciam singularem, non timuisse, si minùs vim Deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales? non lumen cubiculi; non cubile filiæ? non parietes denique ipsos, superiorum testes nuptiarum? Perfregit ac prostravit omnia cupiditate, ac furore? vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

DE CHRIA.

QUid frontem, *Lector*, *erigis* : *mendosus non est ille Titulus?* Chria *dici debet*, *non* Chreja, *ut vulgus imperitorum*, *tam Gallicè*, *quàm Latinè loquitur*. *Etenim Græca vox* Χρεία *scribitur*, *uti vides per* ει *quæ diphtongus latinitate donata non dissolvitur*; *sed exprimitur ut i longum*. *Sicut igitur*, *non dicis* Mageja & Alessandreja *sed* Magia, & Alessandria *quòd scilicet scribantur per* ει *ita*, *nec Chrejam dicere debes sed Chriam*. *Id te volui præmonitum ut ne offenderes*, *vel in ipsum rei nomen de qua tam multa nobis disputanda sunt*.

CAPUT I.

Quid sit Chria, & *quotuplex*.

QUid est Chria?

R. Est Commemoratio, seu Explicatio, facti alicujus, vel dicti, vel utriusque simul certis capitibus comprehensa.

Quare hoc genus Amplificationis Chria dicitur?

R. Quia vocabulum hoc χρεία *usum* & *necessitatem* significat, unde à nonnullis *Usus* appellatur. Quòd igitur, hæc Amplifican-

plificandi forma, & ad quodpiam seu dictum, seu factum; ornatè, & eleganter explicandum, utilissima; hinc factum puto, ut *Usus* seu *Chria* nominata sit.

Quotuplex est Chria?

R. Triplex, Alia est *Activa*, alia *Verbalis*, alia *Mixta*. Latiniùs dicendum esset; Alia in Actione consistit, alia in Verbis posita, alia ex duabus illis coalescit.

Quid est Chria *Activa?*

R. Illa est, quæ Actionem, seu factum quodpiam exponit, & exornat.

Da Exemplum.

R. Dabo geminum, 1. Lacædemonii, suis ut liberis, ebrietatis odium horroremque ingenerarent, adducere illos soliti erant in conspectum servorum, qui vino mentem obruissent, nimirùm, ut fædo illo spectaculo deterrerentur ab hoc vitio. 2. Tarquinius Superbus, septimus Romanorum Rex, Legato quem ipsi filius miserat, sciscitatum quidnam se facere vellet, in Urbe Gabiis, in qua omnia ipse unus posset, nihil respondit, sed velut deliberandus, in hortum ædium transiit, sequente Nuncio, & responsum expectante, ibique inambulans tacitus, summa papaverum capita baculo decussit: Ex quo filius intellexit, primores urbis interimendos esse; quod brevi præstitit. Hujusmodi Actiones Activæ Chriæ argumenta esse possunt.

Quid est Chria *Verbalis*?

R. Illa est, quæ verba sententiosè ab aliquo prolata explicat.

Da Exemplum.

R. En aliquot 1. Difficilius est imperata facere quàm imperare facienda. 2. Pro focis, interdum pugnatur acriùs, quàm prò aris. 3. Prope se consequuntur, proponi formam, & exponi pudicitiam. 4. A summo declinantibus facilis est, per prærupta, ad infima quæque casus. 5. Non est in ejusdem manu ignem iniicere, & injecto spatium, modumque statuere. 6. Sparsa in commune gratia ab omnibus accipitur, à nemine redditur.

Quid est Chria *Mista*?

R. Ea est, quæ factum quodpiam sermone conjunctum complectitur.

Da Exemplum.

R. Duplex affero. 1. Diogenes, cùm puerum vidisset, petulanter, & immodestè se gerentem, ejus Pædagogum fuste percussit adiiciens verberibus verba hæc: *Siccine puerum hunc tuæ curæ commissum instituis?* 2. Scilurus Scytha octoginta filios moriturus cum advocasset, jaculorum fascem singulis frangendum porrexit; sed frustra; quis enim tot jacula simul collecta frangeret? Ipse verò, tela singula seorsim eximens, nullo labore fregit; factoque monitum præclarum addens: *Quandiu*, inquit, *vos conjunget mutuus amor, arctoque*

que benevolentiæ nexu vivetis copulati, tamdiu infracti invictique eritis: At si qua dissensio vos segregabit ac distrahet, vincemini facilè.

CAPUT II.

Chriæ Partes.

QUæ sunt illæ Partes, seu Capita ex quibus Chria componitur?

R. Octo ista; *Encomium*, *Paraphrasis*, *Causa*, *Contrarium*, *Simile*, *Exemplum*, *Testimonium veterum*, *Epilogus*.

Seu mavis, vulgari more loquar: Tractanda Chria est, à.

Laudativo,	*Simili,*
Paraphrastico,	*Exemplo,*
Causa,	*Testimonio Veterum,*
Contrario,	*Brevi Epilogo.*

Quid sibi vult *à Laudativo?*

R. Inchoandam esse Chriam ab illius laude, qui vel dictum protulit, vel edidit factum illud, quod Chriæ materiam præbet.

Quid significat, illud à *Paraphrastico?*

R. Idem, ac si diceres, *ab Expositione* facti, seu dicti, quod per Chriam, suscepimus amplificandum. *Paraphrasis* enim, nihil aliud est Latinè, quam liberior Interpretatio, & dilucidior explicatio dicti cujuspiam.

Quid sibi vult *à Causa?*

R. Afferendam esse causam aliquam ar-

gumenti quod pertractavimus, v. gr. in hac sententia, *Pecuniæ obediunt omnia*, quærendum esse, cur omnia obediant Pecuniæ, tamquam Dominæ; Et hæc præ cæteris occurret causa; quòd Pecuniæ usus ad omnia sit ferè necessarius.

Quid illud est, *à Contrario?*

R. Significat, ex contrariarum rerum conflictu, id confirmandum esse quod probandum nobis est. Exempli causa. Quemadmodum Pecuniæ obediunt omnia, id est, sicut opulenti in cæteros imperium exercent, videnturque adepti licentiam omnium rerum; *E Contrario*. Egeni jacent, contemnuntur, aliorum voluntatibus coguntur obsequi.

Quid *à Simili?*

R. Illustrandam esse docet propositam sententiam similitudine quampiam. Ut; Quemadmodum Regi famulantur subditi, & ab illius nutu cuncti pendent; ita Pecuniæ obediunt omnia. Vel: Sicut qui Claves habet portarum urbis, & arcis, in cives dominatur, nemoque potest ejus imperio se subducere; Sic qui pecunia abundat, est quasi cæterorum dominus.

Quid, *ab Exemplo?*

R. Monet, Exemplum adducendum esse, ad stabiliendum quod intendimus. Ut si dicam, ad confirmationem allatæ sententiæ Cæsarem, pecuniarum largitionibus, viam sibi muniisse ad totius orbis imperium.

Quid,

Quid, *à Testimonio veterum?*

R. Ostendit. Scriptoris cujusdam veteris authoritate, confirmandam esse propositam Chriæ sententiam: v. g. Dicam idem sensisse Virgilium, cum pecuniæ summam potentiam admiratus, exclamavit in hæc verba:

—— *Quid non mortalia pectora cogis, Auri sacra fames?*

Quid denique sibi vult, *à brevi Epilogo?*

R. Indicat, quæcunque dicta sunt brevi, aptaque verborum comprehensione, concludenda esse.

Quod est difficillimum Chriæ Caput?

R. Illud, quod secundo loco ponitur, quodque *à Paraphrastico* nominamus: Ubi autem ab illo discesseris, Encomium, seu, quod à *Laudativo* dicimus, non levis est momenti, & negotii. Quocirca de utroque separatim nunc agendum est; adiiciemus postremo pauca de reliquis.

CAPUT III.

De primo Chriæ Capite à Laudatione.

Quam ob causam, Chriam aucupamur à Laude Auctoris sententiæ, vel Actionis amplificandæ?

R. Quia, quò major est loquentis, aut agentis auctoritas, eò majoris sunt ponderis ejus, seu dicta, seu facta. Ut ergo Sententia, aut Actio explicanda, non fidem

solùm apud auditores, sed quandam quasi venerationem sibi conciliet, præmittenda est Laus Auctoris.

Qua ratione laudandus est Auctor?

R. Duplex hujus rei cautio est. *Prima* ut laudes sint veræ; nam laudem, qua quis caret, ipsi tribuere, non est laudare, sed illudere. Licebit tamen, quod ait Cicero, hoc in genere, largiri nonnunquam plusculum etiam, quàm concedit veritas, & adhibere figuram, quàm vocamus Hyperbolen, sive Auxesin, sed modestam. *Secunda cautio;* Ut propriæ sint laudes, eique convenientes, cui adscribuntur. Sic, Poeta non est laudandus, à robore virium, sed ab ingenio; nec Imperator, à suavitate vocis, sed à fortitudine, ac scientia militari.

Quasdam mihi, hoc loco Ideas Exordiendæ Chriæ, quæso trade.

R. Faciam, eoque libentiùs, quod me non lateat, nullam fermè rem esse, in hoc genere, quæ tyronum animos molestiùs afficiat, quam ista Chriarum Exordia. Cùm enim, in iis, dicti vel facti cuispiam laudandus sit Auctor, ut nunc monebamus; ubi tritum illud ac puerile, *Meritò laudandus est Isocrates*, præcinuerint, continuò hæret illis aqua, nihilque occurrit quod adiiciant. Cui ego incommodo ut occurram, eorumque hac in parte, molestiam utcunque levem, varia Exordiorum exempla subiicio, è variis petita Rhetoricæ

thoricæ locis ac figuris; ad quorum imitationem, similia ipsi condiscant, aut etiam meliora effingere.

Varii Exordiendæ Chriæ modi.

His Exordiis, Transitiones annectam idoneas, quibus primæ huic parti, quæ ab Encomio *dicitur, altera Chriæ pars, quæ vocatur* à Paraphrastico, *aptè committatur.*

In Ciceronis laudem.

A Definitionibus conglobatis.

[*I. Encomium,*] Ciceronem, quem meritò appellare possumus, supremum fori Regem, Oratorum Consulem maximum, Triumphatorem animorum invictissimum, & splendidissimum Curiæ Solem, Rhetoricæ Decus & Ornamentum, Alumnum, aut Parentem potius Eloquentiæ, Latinæque facundiæ Fontem, dicere solitum accepimus, *l. 5. ep.* 28. *Præter culpam & peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.* Quo, quid præclarius? quid ab homine sapientissimo verius dici potuit?

[*A Paraphrastico.*] Expendamus, amabo verba singula divinæ sententiæ. Itane verò, Marce Tulli, nihil pertimescendum esse ais, præter culpam? Quid non est pertimescenda ipsa bonorum jactura? ipsa mors, &c.

In Virgilii laudem.

A Partium Enumeratione.

[*II. Encomium.*] O Poetarum Coriphee, Virgili; quam ego te lego lubens,ac laudo. Quis enim tam invido aut agresti ingenio est qui si tuam,unà cum scriptis tuis evoluit vitam,virtutes in te non miretur maximas? Pudorem non prædicet admirabilem, qui virgineum tibi fecit nomen, dum *Parthenius* appellatus es. Humanitatem non extollat, qua omniũ tibi coævorum devinciebas animos? Modestiam non exosculentur,quæ te compellebat in latebras, quoties digito à prætereuntibus monstrareris? Pietatem nõ veneretur, cui tot laudes tribuisti, quam moribus castissimis consecrasti? Prudentiam non efferat,quam Augustus ipse suspexit, cùm te consuluit, consiliumque danti paruit? Hanc equidem præ cæteris virtutem,cum ubique suspicio tuis in poematis; tum verò præcipuè, cum asseruisti. *Non alium salutis spem iis affulgere qui victi fuerint quam si nihil omnino sperent*: hoc uno carmine mysterium illud comprehendens, & explicans.

Una salus victis, nullam sperare salutem.

[*A Paraphrastico.*] Enucleemus hoc Mysterium, cujus sensum,prorsùs dicas carere sensu, si parum tibi perfecta fuerit Poetæ mens. Quid enim verò? inquies Ut saluti suæ consulat, qui ab hoste devictus est, ei speranda est: Cùm enim nullum sibi superesse

resse

resse viderit salutis consequendæ locum, quid non aget? quas strages non edet, ut se expediat? &c.

In laudem Aristotelis.

A Notatione Nominis.

[*III. Encomium*] Non sine divino cõsilio factum putem, quod Principi philosophorum *Aristotelis* fuerit impositum nomen. Quid e. Ἄριστος nisi *Optimum* sonat? Quid τέλος nisi *summum*, nisi *extremum*, *perfectum*, *absolutumque* significat? Fuit nimirum id nominis absolutissimæ laudis quasi prænuncium, qua vir ille summus sic excelluit, ut in ipsius mente Sapientia videretur fixisse sedē aut certe dono quodam providentiæ crederetur esse progenitus, in cujus animo Artes omnes optimæ ac liberales Disciplinæ, vires suas ad certamen usque experirentur, ac ostentarent. Adeò infinita eruditione conspicuus omniumque præclarissimarum rerum intelligentia instructissimus, supremum attigit doctrinæ verticem, statutamq; humanæ menti metam, ingeniti celeritate longè multumque superasse visus est. Talis, ac tantus vir, audite, quid aliquando in commendationem literarum responderit: Rogatus enim, *quo differrent Docti ab Indoctis*; *quo*, inquit, *Viventes à Mortuis*.

[*A Paraph.*] O dignum Aristotele responsum! ò, mortalium sapientissimo, digna vox. Hos tu vivere putas, qui omnis eruditionis expertes, in summa optimarum artiū ignoratio-

ratione versantur? Hos, inquam, vivere tu putas, quia sentiunt, quia loquuntur, quia cæterorum more usura lucis fruuntur? Erras. Hæc vita non est, &c.

In Senecæ laudem.

A Genere, & Forma.

IV. Encomium.

Magnam quidem, egregiamque laudem, sibi sapientissimus Romanorum Seneca peperit, eximiamque existimationem adeptus est, cùm plurimis præclarè factis, tum verò æquabilis vitæ moderatione, quam non minùs in adversis, ac in secundis rebus adhibuit, majori tamen luce gloriæ nomen illustravit suum clarissimis ingenii monumentis, quæ transmisit ad posteros, tot figurarum luminibus renidentia, tot abundantia sonantibus verbis, tam gravibus ornata sensis, ut quamvis cæteræ animi laudes, abfuissent, hæc una tanti viri famam ad sempiternam temporis memoriam propagatura facilè fuisset. Illum adeò non loqui diceres, sed oracula fundere; non scribere, sed leges ferre, nec tam in verba, characteres fingere, quàm figurare verba in sententias; At quàm argutas! Superi! quàm exquisitas! quàm reconditas! Unam de omnibus vultis explanemus? Accipite, quàm scitè, perversam hominum, in carpendis aliorum factis consuetudinem, carpat ipse atque reprehendat. *Aliena vitia*, inquit *in oculis habemus, nostra à tergo sunt*.

[A Pa-

[*A Paraphrastico.*] Planè ità res se habet; gerimus, quod ajebat alius ille, manticam super humerum? in illius anticam partem aliena peccata, in posticam propria immittimus, ut nostra hæc nunquã inspiciamus, illa contra semper obversentur oculis, &c.

In Cæsaris laudem.

A Comparatione, & Contrario.

[*V. Encomium,*] Etsi non satis judicatu proclive, pleriq; putent; plusne lingua Cæsar valuerit, quàm manu; stylone fuerit, quàm pilo, scriptis, quàm factis, commentariis, quàm victoriis, dicendi, quàm bellandi arte præstantior; in ea ego tamen opinione sum, ut existimem, illum militare decus obscurasse scribendi gloria, victoriasque vicisse suas, dicendi laude, ingeniique pernicitate, non modò assecutum esse magnitudinem animi, bellicamque fortitudinẽ, ac felicitatem, verùm etiam, longè multùmque superasse. Præterquam, quod enim eximias laudes bello partas, innumerabilesq; triũphos, Commentariorũ, quos edidit, divino beneficio, edacitati temporis subduxit, æternitatique commendavit. Quis neget, egregia, quę armatus gessit facinora, populorum dedecorasse infinita clade; palmas quas messuit, miserorum rigasse sanguine, captarum direptione urbium ac provinciarum suam amplificasse dignitatem: & per aliena damna, stragesque publicas, quasi per gradus supremum conscendisse gloriæ thronum, & orbem

orbem subegisse universum? At verò, Ingenii victoriæ quas retulit, Eloquentiæ triumphi, quos egit, Eruditionis trophæa, quæ consecravit, non modò nemini perniciem, sed summa etiam utilitatem, posteris, futuris ætatibus admirationem, ipsique Cæsari immortalem nominis famam, illibatumque decus peperere. Æstimate, quæ de illo dixi, dicique possunt, unius hujus consideratione sententiæ; & ex unguem, quod ajunt, Leonem cognoscite: *Nihil*, inquit, *Imperator*, *faciat libentiùs*, *quàm supplicibus ignoscere*.

[*A Paraphrastico.*] Audite, Duces, Legati, Tribuni militum, Imperatores, audite Cæsarem, Imperatorum omnium Ducem ac Regem: militaris officii jura describentem: Ex eo discite, quid vobis sit libentius, in bello faciendum, si palmas, si victorias, si coronas amabitis: *Nihil*, inquit, &c.

In Q. Curtii laudem.

A Simili.

[*VI. Encomium.*] Terenti mihi, ac sæpe numerò legenti Q. Curtii Commentatores deambulare videtur in Horto quodã ornatissimo, inter pictas areolarum amœnitates pervenustis distinctas flosculis, quorum odor risu invitari me undecunq; sentio, jucundissimèque compelli, ut illum legam potiùs ut istum aliumque prius decerpam; cumque mihi sese carpendos singuli certatim offerãt nullus occurrit tamen, quem

post-

posthabeam, quem cæteris præferam! ita proprio colorum decore, aliis alii præfulgent, singulique singulos vincunt venustate formæ præcipuaque odorum fragrantia. Haud absimili ratione, Historiam dum lego Curtii, voluptate quasi laborat animus, mira sententiarum varietate blandè pellectus quibus pulcherrimè collucet tota, venustissimèque distinguitur. Una est tamen præ cunctis arridens, quam modò, paulò curiosiùs ceu Florem eximium, placet olfacere, attentiùsque contemplari. Proh! quàm suavem exhalabit odorem, ubi explicata fuerint verborum folia, quibus efformatur! *Nihil*, inquit, *tam altùm natura constituit, quò Virtus non possit eniti*.

[*A Paraphrastico*.] Quid enim tam sublime, arduumq; esse, aut fingi potest, quò, virtute instructus homo aspirare non possit, atque pertingere? Quæ difficultates objicientur quas non rumpat? qui opponentur obices, quos non disjiciat? quæ impedimentorùm moles, quas non evertat?

In laudem Severini Boetii.

Ab Effectis.

[*VII. Encomium*.] Qualis quantusq; fuerit, quàm eximiè cumulatus omni genere laudum, quam illustri conspicuus meritorum fama, Severinus Boetius, qua valuerit apud Reges gratia; apud omnes auctoritate quam excellenti fuerit in Deum fide, qua pietate præcelluerit, quanta publicam rem admi-

administrarit sapientia, quanta linguarum omnium cognitione floruerit, quam admirabili eruditione ornatus, quàm recondita singularique literatura perpolitus, quæ volumina scripserit, quos in lucem libros ediderit, quæ virtutum monumenta reliquerit, quas pertulerit ærumnas innocens, quos carceres, quæ vincula, quos cruciatus, quam crudelem, acerbamq; mortem, pro Catholicæ Religionis defensione tolerarit, quàm denique tot factis, tot studiis, tot laboribus, immensam gloriæ mercedem collegerit, si oratione recensere mihi esset animus, haud aliud profectò mihi faciendum putarem, ac malè feriatus ille, qui Solem ipsum illustrare maligna candelę luce moliretur. Dejiciamus ergo vultum, ne perstringatur animus tam inusitato laudum splendore, & venerationi velo luminibus obducto, unum duntaxat admiremur, ex illo laudum Sole, radium. Ipsius facta taceamus, dicta volvamus animo, prætereamus, quæ laudatè gessit, expendamus, quæ scripsit præclarè, hancque præcipuè, dignam sæculorum omnium admiratione sententiam. *Infeliciores sunt*, inquit, *qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam*.

[*A Paraphrastico.*] Quis hoc credat? qui alios convicio violant, injuria afficiunt, omni contumeliarum genere divexant, iis ipsis esse miseriores, quos miseriis obruunt? &c.

In

In laudem Famiani Stradæ.

Per Apostrophen.

[*VIII. Encomium.*] O te omnium, literarum commendatione cohonestandum. Famiane Strada! ò te singulari laudum prædicatione, & oratorum omnium voce præconiisq; celebrandum. [*Interrogatio, & Similiter desinens*] Quod enim nõ meretur honoris prẹmium, inusitata illa dicendi facultas, qua eminuisti? Quam laudis mercedem, non sibi jure vindicat, exquisita illa Rhetoricæ artis intelligentia: qua enituisti? Quem gloriæ fructum, tuo non jam peperit nomini, parietque in dies, semper majorem, absolutissima illa Historiæ conscribendæ peritia, qua excelluisti? Sanè quot verbis scripta tua distincta sunt, tot mihi videntur illuminata gemmulis, & quot sententiis consperfa, tot adridere flosculis, totque splendentibus stellulis jucundissimè radiare. [*Distributio.*] Illarum tamen gemmularum velut Adamantem pretiosissimum, illorumq; florum tanquam Rosam elegantissimam, harumq; stellarum velut Solem, sententiam istam reliquis aliis nemo non anteponat, quam sic expressisti, *Belli Duces nihil magis timere debent: quam ne timere videantur.*

[*A Paraphrastico.*] Auditisne Copiarum Ductores? Præfecti exercituum intelligitis, quid vobis metuendum in bello sit? Nihil, inquit is, fortissimo Duci metuendum est: Imo, unum est quod maximè reformida-

midare debeatis, ut ne videlicet quicquam reformidare videamini, &c.

In laudem S. Hieronymi.

Per Congeriem Sententiarum.

[*IX.Encomium.*] Eximia quidem admiranda ingenii vis ac celeritas, qua celeberrimum Ecclesiæ Doctorem Hieronymum, floruisse constat, laudem ac venerationem meretur: summam illius eruditionem, cumulatamque linguarum omnium notitiam omnium ingenuarum artium cognitionem perfectissimam, qua pręcelluit, omnibus encomiorum ornamentis, nemo dignè satis illustret. Nulla mihi tamen, ex innumeris quæ illum commendavere, animi dotibus, sublimior videtur aut major, quàm inusitata illa Sapientiæ virtus; cùm in omni ejus vita, clarè renidens tum præcipuè in sententiarum majestate, quibus ea, quæ nobis tradidit, doctrinæ monumenta pereruditè illustravit, incredibili splendore præfulgens. Quæ, ne quis magnificentiùs à me dicta, quàm veriùs, forsan existimet: placet ex iis unam proferre in medium, omnibusque demirandam proponere. *Sola*, inquit, *Libertas est, non servire peccatis*.

[*A Paraphrastico.*] Quid igitur, Doctorum Maxime? Qui sui juris est, & pro arbitrio cuncta gerit; is non est liber? Non est liber. Qui nihil coactus, nihil necessitate cõpulsus sed spontè agit omnia; eum tu non dices liberum? Non dicam liberum, &c.

In

In laudem S. Ambrosii.

Per interrogationem, & Auxesin.

[X. *Encomium*.] Quæ lingua usque adeò soluta, & eloquens, quæ tam diserta, volubilisque dicendi facultas; quod orationis genus tam expolitum, perfectumque, vel minimam laudum particulam, aut verbis exequatur, aut enumerando recenseat, quas Ambrosius, (ò ambrosia dulcius, nomento nectare suavius ingenium!) illustri sanctimoniæ fama, ingeniique magnitudine sibi comparavit? Deficiunt me certè verba, calamusque torpet, stupentique similis animus hæret, admiratione suspensus, quoties, eximia ipsius, quæ transmisit ad posteros eruditionis ornamenta pervolvens, sententiarum, quas cum viveret, pleno profudit ore, consignatque deinde literis varietatem atque majestatem, attenta cogitatione perpendo. Attamen, omnium illa mihi semper est visa longè præclarissima, & ad morum informatione, in primis utilis, ac pernecessaria, quam his verborum coloribus adumbravit. *Luxuria seminarium, & origo est vitiorum omnium.*

[*A Paraphrastico*.] Si quis ergo omnia profligare vitia cupit, indicat uni Luxuriæ bellum; immortales, capitali huic vitio inimicitias denunciet, &c.

In laudem S. Bernardi.

Per Apostrophen, & Allegoriam.

[XI. *Encomium*.] Huc adeste, ingeniosæ

O libro-

librorum Apiculæ. Huc convolate; eruditi mellis artifices ſtudioſiſſimi; qui curioſitatis, ac diligentiæ ſubnixi, florulentos ſcientiarum hortos circumvolitantes, ſingulas deſcriptorum voluminum areolas, e perluſtratis animo, atque odoramini, huc adeſte; Ad amœniſſimos Scriptoris plenè mellei (Bernardus is eſt, benè noſtis) vos hodie ad pulvillos invito innumeros perſperſos ſuaveolentibus herbulis, floribuſque pulcherrimis ſuaviſſimè picturatos. En floſculum vobis hunc unum inſpiciendum, atque olfaciendum offero, ut de cætera divini hujus viridarii magnificentia capiatis ſpeciem: At, quem floſculum offero? Sententia hæc eſt, qua nihil arbitror, vel ſubtilius, vel ſapientius dici potuiſſe. *Omnia illi deſunt, qui nihil ſibi deeſſe putat.*

[*A Paraphraſtico.*] Nihil ſibi deeſſe putas homo opulentus, omnibus fortunæ muneribus affluens ſuntne illi omnia? prorſus omnia. Nihil deſiderat, cui ad voluntatem cuncta fluunt; omnianè illi deſunt? ità deſunt &c.

In laudem S. Auguſtini.

Per eandem figuram.

[*XII. Encomium.*] Stellæ, cæteraque minora Sidera deliteſcite; Sol Dux veſter, & Imperator exoritur. Abſcedite, Scriptores ethnici, profanæ Faces, tenebroſæ Lampades, viles Nitedulæ veſtris vos ſublu*ſtribus umbris involvite: Et vos, lucidiſ-

lucidiſſima doctrinæ purioris Aſtra. Doctores illuſtriſſimi, diſcedite quoque tantiſper honoris gratia. Auguſtinus adeſt Ingeniorum Sol, orbis Chriſtiani clariſſimum lumen, ac decus; En, jam prodit ſplendore virtutum, ac ſcientiarum, Eccleſiæ maximum Sidus; radiis errorum caligine diſcutit, vitiorum tenebras pellit, hæreſumque diſſipat nubes, & mundum erudita luce colluſtrat univerſum, perpetuumque, quod mirere, diem efficit, ſuumque poſt occaſum, in ſuis, etiam nunc totus refulget, ſcriptorum Pareliis, in quibus ſuam expreſſit ipſe imaginem, nulla temporis aut oblivionis caligine obſcurandam. O ſplendidam, quam aureis characteribus depictam in iis video, Sententiam! Quid ais Auguſtine? Quid radio deſcriptum unico, nobis legendum obiicis? *Mali ſerviunt bonis*, inquis.

[*A Paraphraſtico*.] Bonis malos ſervire, dicis? Quin potius Malis Bonos ſervire aſſeris? Sic enim comparatum videmus ab rerum ortu, ut vitio virtus oppreſſa ſerviat. Vera tamen ſunt, quæ pronuncias. Serviunt Bonis mali, quibus in rebus? &c.

C H R I A.

QUòd rarò ſapientia tenuit, id ſępè adulationi contingit, ut principum ædes furtim penetret, & regum alatur opibus, quibus exitium minatur Ea ſcilicet eſt humanæ mentis cæcitas, ne dicam inſaniam, ut quæ ſibi obfutura ſint foveat, ac penè ve-

neretur. [*A Laude.*] Tacitus itaque nulla unquàm laude tacendus principes, cæterosque terrarum moderatores, quos efformare ad virtutis exemplar contendit, quæque regno sint jacturæ futura; sibi autem turpitudini edocet in primis assentatores; venale hominum genus; ut hostes infestissimos fugiendos admonet: cum ait pessimum inimicorum genus laudantes; ac si potentes allocutus hæc diceret. [*A Paraphrastico.*] Quis obsecro vos metus tenet, quicunque regna moderamini, & urbes: ut satellites, ut excubias, ut arma in præsidium congeratis, ne hostium impetu aggressi de solio vos deturbent, ac prorsus expellant. Heu miseri vos anguem in sinu fovetis, vos vestram amplexamini calamitatem, fædamque malorum coluviem sub blanda hominum specie in aulam recipitis; Ii nempè, qui vos laudibus efferunt, atque impia, probaque facinora æquè commendant, ii vestra, non vos amant ii regiam sortem, non regem sequuntur, atque adeò hostium infestissimi sunt vobis judicandi: hos cavete, hos à vestra prohibete consuetudine, & alloquio. [*A Causa.*] Nec miremur: pessimos inimicorum nuncupari adulatores: Nemo est enim adeò mentis expers, ut quem sibi adversarium sentit non timeat, ejusque consilia, fraudes, & ex insidiis pericula non evitet. Vim vi repellere licet, gladium cohibere gladio, dolos prudentia cavere, ni repugnare debeat, decli-

nare

nare saltem datur, & cautè de fortunis, de fama, de capite dimicare, at in perditos homines, qui non vi, non ferro, non facibus, sed blanditiis, sed laudibus, animique demissione decernunt; omniaque divina, atque humana miscent ac penè prophanant, quis quæso sensus, quæ ratio, quod consilium dari potest? cum consilium insit fidelitati, lateant in blandimentis insidiæ, atque è laudibus emergat exitium. [*A Contrario.*] Is vere diligit, qui cum amico, non cum amici fortuna loquitur, & pro se, pro tempore severa placidis verbis miscet, ut à rectæ virtutis semita deflectentem revocet à vitio, & pronum in pessima quæque animum referat ad honesta. Nescit illecebras amicitia, assentationem ignorat amor; & qui sua magis, quam amici commoda quærens, vel prava commendat, vel indecora tuetur, amici faciem exuit, personamque induit mercatoris. Medicus ægrum odit, si ferro parcat, si abstineat ab amaro, si nimis indulgeat. Scilicet non abhorret amicus à correctione, & si res exigat, censorem se præbet, aspera intentat, ominatur pericula ac ferè subiicit oculis, ut à turpibus cohibeat, ad virtutem accendat. Adulatores verò, & cætera hominum dehonestamenta, cum ad alterius non modò sensum; sed etiam vultum, atque nutum convertuntur ad instar scorpii brachia protendere videntur in ample-

xum, at protinus in arcum collector corpore vulnerant, atque veneno inficiunt. [*A Similitudine*.] Num eorum laudes jure sirenum vocibus comparari possunt viventibus illis nautarum Syrtibus, quæ carminum suavitate, & flagitiosis blanditiis delinitos homines rapiunt ad interitum, adeò, ut quæ mulier formosa videbatur, se feram immanem ostendat, & quos ad sui amorem excitarit cogat ad necem? Neronem quis ad immanitatem rapuit, & cruorem sitire docuit? Quis è Principe Tyrannum fecit, virumque in feram commutavit? [*Ab Exemplo*.] Nemo sanè fuerat Imperatorum aut moribus sanctior, aut consilio prudentior, aut majestate gravior. Adeò clemens, ut se litteras nescire cuperet, ne fontes capite damnaret. Adeò incorruptus, ut nulla unquam vi ejus integritas aut frangi, aut inflecti posset; adeò prudens, ut meliorem nec Roma unquam senserit, nec cives optaverint; at vix in ejus animum sensim irrepsit adulatio, ut probitas in sævitiam, integritas in libidinem migraverit, ut urbem luctibus, ærumnis, cædibusque repleverit [*A testimonio veterum*.] Hæc sanè perpendit egregius ille rerum ab Alexandro gestarum scriptor Q. Curtius, horumque detestatus artes ait. Perniciosa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes, sæpius assentatio, quàm hostis

ever-

evertit; & si enim plaudere, & si magis assentiri, quàm assentari videantur, insidiosè tamen agunt, & sub laudibus instruunt pericula, ut enim Ovidius asserit.

Impia sub dulci melle venena latent.

[*Ab Epilogo.*] Quis igitur sævissimus hostium, neget adulatores, qui non ferro, non palam, non armis dimicant; sed fraudibus depravatoque ingenio conantur evertere imperia, mores corrumpere, æquitatem labefactare? aut quis adeò sit mentis impos, ut personatos hos proditores in suas admittat ædes, foveat in contubernio? nos saltem, quos adulatorum mala non latent; hanc urbium pestem pro viribus evitemus; & si quando blandas nos voce petant Taciti sententiam memoriæ repetamus: Pessimum inimicorum genus laudantes.

Habes hic duodenos Chriæ exordiendæ modos, totidemque Encomia; quorum nonnulla si forte cuipiam prolixiora videbuntur ad suum judicium, meam quoque sententiam adscribat, etsi consultè, hoc etiam in genere in gratiam Candidatorum luxuriare placuit, habent enim collectas unum in locum, multiplices laudum formulas, quarum varios in usus non rarò indigent. Ut autem dicam hic in re, quod sentio; hujusmodi Chriarum Exordia, eò aptiora mihi videntur, ad dictionem reliquam quo paucioribus sunt comprehensa verbis. Quid enim opus est sic excurrere in laudem auctoris cum non de illo habendus sit sermo? Id-

circà obiter tantùm perstringere illius laudes mallem, iis ferè similibusque formulis.

Breviora Chriarum Exordia.

I.

Quæ splendidior unquam, floridiorque sententia ab hominum sapientissimorum ore dimanavit? Quæ cogitatio subtilior, concinioribus expressa vocibus? Quis animi sensus argutior, literis mandatus illustrioribus? Quod acutè dictum insignius, elegantiori explicatum verborum contextu, quam quod Romanorum omnium, imò etiam omnium gentium eloquentissimus Cicero paucis hisce voculis est complexus. *Improbo bene esse non potest.*

II.

Potuitne egentissimus, simul & locupletissimus ille mortalium; ille rerum humanarum contemptor, calcator ille fastus, & arrogantiæ, ridiculus ille, admirabilisque Philosophus, ac derisor Diogenes, potuitne inquam quicquam profari verius vel ingeniosius, quam cum interroganti cuipiam quodnam sibi videretur sustinere terra gravius onus, *Indoctum hominem* respondit.

III.

Quàm sapienter clarissimum Hispanici Parnassi lumen, & ornamentum Seneca, ingenii subtilitate nulli secundus, sententiarum gravitate inferior nemini, tragici majestate carminis, omnibus facilè Superior divinum

vinũ,ac mirabile hoc effatum pronunciavit: *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.*

IV.

Nihil veritati convenientius, aut ad legentium profectum utilius exarare potuisti Properti suavissime Poetarum, Umbriæ quæ te tulit illustre Sidus; Italiæ quæ ingenii tui comitatem mirata est, insigne Decus: Dico iterum, nihil immortali mandare chartæ potuisti ad morum institutionem perfectius, quàm hunc versum: *Imperat, haud servit possessa pecunia cuique.*

V.

Audite Pueri, ac Juvenes, qui turpissimas editis, cane pejus, & angue voluptates, audite; quid vobis accinet Ovidius, Poetarum ille Dux, & Antesignanus, qui ingenii laude singulari sempiternæ memoriæ nomen commendavit suum, omnium scriptis, & prædicationibus exornandum *Est Venus in Vino*, inquit Venerem aversamini, vinum respuite.

VI.

Quid arbitraris, purissimæ Latinitatis summe Princeps, Comicorum excellentissime, disertorum elegantissime Terenti, qui comitate morum, amœnitate dictionis, ac sententiarum cupediis, capis oculos, animosque retines, miraque voluptate reficis? Quid arbitraris? *id arbitror*, inquit, *apprimè in vita utile esse, ne quid nimis.*

VII.

Quoties Sallustii, historicorum omnium,

quæque vox est quoddam quasi Totum ex multis partibus compositum, hæ partes, convolutæ ac complicatæ, permistæque sunt, latetque sub trium illarum vocum involucris. Evolve, atque explica singulas, & incipe si vis ab ista.

Amor.

Habetne partes vox hæc, Amor, quas explices? Nullas quidem habet veras, neque enim res est corporea, habet tamen quasi partes, Definitiones nimirum varias, quæ sic convenire possunt, & ex quibus coalescit, tanquam ex partibus. Quærendum igitur erit, quid sit Amor, & ab ejus effectibus, hæ tibi Definitiones occurrent.

Amor, rapax illa cordis illecebra, invictus ille Tyrannus animi, ille motuum Concitator, & intestinarum perturbationum Incensor, fatalis illa Fax humanæ mentis, insidiosa illa Siren, suavis ille Tortor, blandusque Carnifex, &c.

Vincit.

Quid est, *Vincit*? hoc est, pellicit, irretit, implicat, ferit, vulnerat, affligit, prosternit, arma eripit, spolia detrahit, catenas injicit, tradit in servitutem, carceri mancipat, dominatum exercet, ad suum nutum, & arbitrium torquet, versat, inflectit, sui juris efficit? Quid?

Omnia.

Omnia, hoc est, Hominem ipsum, totum corpus: animum, sensus, omnes facultates

animi, mentem, memoriam, voluntatem: Nam simul ac hominem devicit amor, quid facit? Corpus totum sibi devincit, oculos dirigit in rem amatam, aures advertit ad illius laudes, & jussa, indit pedibus celeritatem; ut feratur quò imperat; manibus addit solertiam, ut famuletur, ori venustatem, ut placeat; cor succendit, ut amet mentem occupat, ut de illa nunquam non cogitet, voluntatem inflammat, ut ejus desiderio tota ardeat.

Omnia vincit; id est: omnes omnium ætatum viros ac fœminas, puellas, adolescentes, senes decrepitos, omnium conditionum, tam plebejos quam patritios, subditos quam principes, pauperes æque ac locupletes, milites ac Duces, captivos & liberos, togatos & sagatos, urbanos & agrestes, robustos & imbelles, eruditos & imperitos, Singula jam recense. Viros Amor effęminat fæminis virile robur ingenerat; puellis ingenium, adolescentibus ardorem, senibus robur, vigorem decrepitis: plebejos evęhit, patritios deprimit, inopes ditat, divites expoliat, milites exarmat, duces ducit in triumphum, captivos in libertatem, liberos in servitutem asserit, fortes frangit; inermes roborat; potentiamque Regibus ereptam impertit subditis.

Omnia vincit, hoc est, fortunæ ac naturæ Dona, & Dotes animi, divitias, honorem, nobilitatem, pulchritudinem, robur, sanita-

tem;

tem; Artes omnes, disciplinas, scientiam; Virtutes omnes, sapientiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam, pietatem sibi subjicit, suo imperio obnoxias reddit.

Omnia vincit, nempe difficultates, quæ ipsi opponi possunt: obices, claustra, montes, arces, carceres, vincula effringit, perrumpit, tollit, eludit, superat, ridet. Et pericula quoque, terrores, ærumnas, molestias, ægritudines, mortem ipsam, mala omnia vincit.

Omnia, nimirum omni in Loco, rure ac domi, intùs, & foris, terra & mari, in sylvis & in urbibus; in privato & publico, sacris ædibus & profanis, in tuguriis, & palatiis, occultis in locis, & in patentibus, munitis, & apertis, ubique denique vincit Amor.

Omnia, omni videlicet Tempore, omni ætate, tempestate, de die & de nocte, manè, & vesperi, quacunque die, hora qualibet quovis momento.

Omnia, scilicet omni modo vincit amor armatus & inermis & dolo & aperta vi, irreptus & irruens, ex improviso, & ex destinato, sincerè se gerens ac simulatè, fallaciis, & blāditiis, precibus ac minis, laudibus, & conviciis, objurgando, & observando, muneribus ac vulneribus, aspectu, voce, silentio, gestu, risu, lacrymis, oculis, osculis, acerbitate, ac suavitate, odio & benevolentia fugiendo, & insectando.

Vides hanc unam vocem, *Omnia*, explicatam

catam quantam rerum segetem præbeat, non ad unam certè Chriam, sed ad implendum volumen integrum. Ponamus jam alia Exempla diversi generis, ne existimes, hoc solummodo dilatari posse, non sensis fœta, ut illud, sed multò jejuniora.

AUDACES FORTUNA JUVAT.

Ternæ illæ voces similiter exponendæ sunt haud absimili ratione.

Audaces.

Qui sunt Audaces? Ii sunt, qui periculis non terrentur, qui discrimini objiciunt caput, qui nec vulnera, nec mortem exhorrent, quos nullus timor dejicit, nullus adversæ fortunæ casus remoratur? Qui nunquam pallent, nunquam formidant, nunquam trepidant, nec diffidunt, neque desperant; Qui intrepido vultu, hostem aspiciunt, ejusque minas rident, ejusque tela temnunt, eique nunquam terga vertunt, sed in illum potiùs imperterriti irruunt; Qui generoso incitati laudis impetu, illuc rapiuntur, ubi discrimen gravius, ubi periculum præsentius; Qui stimulati præclara gloriæ cupidine, si committendum prælium est, primi se in confertos hostium cuneos immittunt; si vi expugnanda munitio scalas admovent, primi mænia scandunt, in hostica transiliunt castra; Qui læsi, non recedunt loco; deserti non respiciunt fugam: prostrati, non concidunt animo. Tales.

For-

Fortuna.

Dea illa, tametsi cæca, volucris, inconstans, anceps, dubia semper, ac varia.

Juvat.

Hoc est, periculis tutos, armis invictos, & malis infractos tuetur, servat, defendit, protegit, roborat, animat, urget, in hostem incitat, obices amovet, labores levat, discrimina tollit, tela repellit; eis iter ad victoriam sternit, & arcus triumphales erigit, laureasque texit coronas, & immortalis gloriæ triumphos adornat.

Unum adhuc sumamus exemplum.

Donec eris felix, multos numerabis Amicos.

Sententia hæc duobus tantùm constat membris 1. *Dum felix eris* 2. *multos amicos numerabis*. Sic autem utrumque diffundam; quærendo, qui sit esse *facilem*; deinde quid sit, *numerare multos amicos*.

Donec eris felix.

Esse felicem, est. 1. fortuna uti prospera, 2. opes amplas possidere. 3. honores ac dignitates obtinere. Hoc igitur modo illud expones, per synonymorum congeriem.

Quandiu fortuna respondebit optatis tuis, votisque suffragabitur, & voluntatibus obsecundabit, tibique fluent ad arbitrium omnia, & nutu tuo cuncta pendebunt. Quandiu florentissimus erit rerum tuarum status, nullum tibi infortunium accidet, felicitate tibi præferri nemo poterit:

iis

iis vel ornamentis, vel præsidiis affluens, quibus majora esse nulla possunt, nihilque eorum desiderabis, quæ ad benè, beatèque vivendum requiruntur.

Quandiu afflues divitiis, maximæ tibi facultates erunt, omni copiarum genere abundabis, omnibus fortunæ muneribus, egregiè ornatus eris, & ab re familiari paratissimus; Quandiu lauta in domo habitabis splendidè, sumptuosa tibi erit suppellex lucebunt pretiosis aulæis cubicula, abacus radiabit argento, mensa exquisito semper ciborum apparatu instructa fuerit, & arcas auro refertas possidebis.

Quandiu gloria circumflues, nominis tui memoria celebrabitur, auctoritate valebis, florebis gratia, eximiis fulgebis honorum titulis: Quandiu summum obtinebis atque altissimum civitatis gradum, eaque geres, quæ in republica putantur amplissima; Tandiu.

Multos numerabis amicos.

Hoc est innumeros invenies, qui se tibi addictos obstrictosque profiteantur, qui singulare suum polliceantur studium in omni genere officii, quod ad gloriam & ad rem tuam spectet; qui palam prædicent, nullum pro te laborem, nullum se onus recusaturos, qui quæcunque tibi grata esse viderint, omni cura ac diligentia complectantur. Occurrent tibi frequentes cum descendes in publicum, deducent te, stipabunt

latus,

latus, honorificis te verbis excipient, salutabunt comiter, amplectentur, venerabuntur, laudibus efferent à te stabunt, tuas partes suscipient; ad tuas rationes se adjungent, sua omnia studia tuam ad dignitatem conferent, omnem industriam tibi dicabunt, se ubiquè strenuos præbebunt tui defensores, &c.

Jamne intelligis, quàm facilè dilatari possit quævis sententia; quod enim in his tribus exemplis à me factum est, idem tibi faciēdum erit in cæteris. Non quod Locutiones illæ variæ ac synonymæ coacervādę sint, eo, quo feci modo; id enim esset puerile ac nugatorium: sed temperanter & cum delectu usurpandæ, prudenterq; disponendæ erunt. Multa verò congessi idcircò unū in locum synonyma, ut advertas quanta sit ubertas materiæ, quantà locutionum varietas, & abundantia; è quibus cùm componenda Chria est, aut quævis alia Amplificatio, resecanda sunt inutilia, & adhibendus figurarum ornatus, ut exemplis mox ostendemus; ad quæ priusquam descendamus pauca dicamus de reliquis Chriæ capitibus.

CAPUT V.

Transitiones, ad connectendas Chriæ Partes.

Subjungo jam cōmunes quasdam Transitionum formulas, quibus singulæ

Chriæ

Chriæ capita copulentur inter se. Scio, quòd alibi monuimus Transitiones hujusmodi, vix sub artis præcepta cadere, sed ab ipso, quod tractatur, argumento deduci naturaliter; non tam finem dicentis aut scribentis solertia. Ne quid tamen hac etiam in re desideres; nonnullas attexam, quæ omni fermè argumento convenire possint. Sumamus hanc sententiam exempli gratia.

ARDUA EST AD VIRTUTEM VIA.

Transitiones, à Paraphrastico ad Causam.

Quod si hujusce rei causam ex me quæras: dicam, arduam idcircò ac difficilem esse viam virtutis; quòd, &c.

Rogas, undenam hæc difficultas oriatur? At nescis, non aliam assignari causam posse; quàm quòd, &c.

Sciscitaris ex me causam hujus difficultatis? Accipe. Ideò mihi videtur via illa difficilis; quòd, &c.

Nec mirum est, virtutis iter, plenum esse laboris ac molestiæ; Nam, &c.

Sed quid miramur, quòd via ad Virtutem ducens, tam incommoda, & adeò impedita sit? Etenim, &c.

Atque hæc hujus difficultatis mihi videtur ratio quòd cum natura proclives simus ad vitia, &c.

A Causa, ad Contrariorum.

Facilis contrà, lubricaque ad vitium via

via est. At verò via qua ferimur ad vitia ita commoda est, ut duce nequaquam sit opus.

Contrà verò, quid facilius quàm labi ad vitia. Quàm contrà jucundum & amænum est vitiorum iter!

Nullum è contrario expeditius, & facilius iter est quàm quod ad vitia non ducit, sed præcipitat hominem.

Sed, ut abrupta, plenaque laboris, de virtutem via est; ita planissima, plenaque voluptatis est rapimur ad vitium.

At, ò miserrimam conditionem nostram! quantùm molestiarum experimur, cum ad virtutem tendimus, tantùm percipimus jucunditatis, tuentes ad vitia.

Atque utinam, æque saltem incommoda esset ad vitium, atque ad virtutem est via! Verùm nihil simile, nihil habere commune possunt, virtus, & vitium, cum labore ad illam, cum voluptate ad hoc contendimus.

A Contrario ad simile.

Quemadmodum enim, Ascensus difficilis esse solet, tantoque difficilior, quantò infirmiores sunt vires ascendentis, & asperior collis est. Ita, &c.

Non secus ac autem, Haud aliter verò, quàm molestissimas res scientiarum rudimenta perdiscere. Sic, &c.

Et verò, quod in arte Architectonica usuvenit, ut magnus sit in edificando labor; in destruendo verò nullus; Similiter, &c.

Vide quanta cura, quanta contentione

Ima-

Imago pingitur, quæ momento lacerari, delerique poteſt; Idem accidit, &c.

Sic non ſine ingenti labore, ac periculo Adamantem è rupibus inacceſſis. Aurum è terræ viſceribus, Uniones è fundo maris eruuntur.

A Simili ad Exemplum.

Teſtes ſunt Heroes illi omnes, qui vitam in ærumnis conſumpſere, ut virtutem adipiſcerentur.

Teſtes appello illos omnes, qui ſanguinis pretio theſaurum illum ſibi compararunt.

Teſtes eſtis; Vos appello, illuſtres viri, fœminæque; Te appello Alexi, Te Carolomanne, qui ut virtutem, &c.

Experti ſunt laborem virtutis, Magnus ille Athanaſius, Chryſoſtomus, Baſilius, aliique innumeri, &c.

Senſiſtis hunc laborem, Doctores inclyti, inviĉtiſſimi Martyres, celeberrimæ Virgines, Dum &c.

Quid exemplis opus eſt, ad id ſtabiliendum, quod dicimus? Quis enim neſcit, intolerabiles ærumnas eos pertuliſſe, qui virtutis iter ſequuti ſunt?

Ab Exemplo ad Teſtimonium.

Nec verò aliud ſignificare voluit ipſe Chriſtus, cùm diceret, anguſtam eſſe vitæ portam.

Idem ſentiebat ille, qui dicere ſolebat, Deos nobis omnia laboribus vendere.

Quid aliud innuere Pythagoras voluit, Vir-

Virtutem dicens cum labore ſemper eſſe conjunctam?

Audite quid in eandem ſententiam Horatius ſcripſerit: Nihil ſine magno vitæ labore dedit mortalibus.

Hoc ipſum declarare voluiſti, Sophocles cùm aſſereres, ſine labore nihil homini bene unquam ſuccedere.

Sed quid plura diſputo? Audiamus, quam præclarè Cicero, eandem hanc ſententiam ſuo teſtimonio comprobarit.

Epilogorum Formula.

Quæ cùm ità ſint, quis jam aſſerat arduam eſſe ad virtutem viam; rem eſſe plenam negotii, &c.

Quæ cum ita ſe habeant, neminem eſſe puto adeò ſtupidum, aut à ratione tam malè alienum, qui virtutis ſtudium, &c.

Itaque fateamur neceſſe eſt, nihil ab Scriptore illo verius dici potuiſſe, quàm cum aſſeruit, arduam eſſe, &c.

Et erit deinde, qui in dubium revocare audeat, quod tot rationibus ſtabilitum eſt? videlicet arduam, &c.

Imponamus orationi clauſulam, aſſenſumque præbeamus manifeſto huic oraculo; virtutis ſtudio difficilius nihil eſſe, &c.

Sed tempus eſt, ut inſtitutæ orationis expediamus exitum, iiſdemque verbis, quibus initium dicendi ſumpſimus, finem dicendi faciamus.

Hæc porrò Concluſionum, ſeu Epilogo-

rum formulæ vulgares sunt, & communes argumentis quibuslibet; At concinniores erunt, & aptiores, quæ ab ipsa Chriæ materia seu ab ipsis, quod ajunt, Causæ visceribus ducentur; ut variis exemplis patebit paulò inferiùs.

CAPUT VI.

Exempla Chriarum.

TRia Chriarum genere esse diximus: Aliæ in verbis, quæ *Verbales*. Aliæ in Actione alia quæ *Activa*. Aliæ partim in Verbis, partim in Actione sitæ sunt, quæ *Mistæ* vulgò dicuntur, Exemplum afferamus singularum: earumque, (primæ præsertim ac secundæ) ita singula prosequamur capita, ut quæ simpliciter primùm, ac rudi stylo delineata fuerunt, eadem paulò ornatiore pertexamus. Sic nimirum faciliùs animadverso, inter utrumque scribendi modum discrimine; advertes faciliùs, quid imitandum sit, & quid evitandum.

CHRIA VERBALIS

In hæc regis Salomonis verba,

Stultorum infinitus est numerus.

[*Ab Encomio.*] Multa quidem sapienter dixit Salomon, sed nihil sapientius unquam protulit, quam cùm pronunciavit. Stultorum infinitum esse numerum.

Ita fermè Grammaticus; idipsum autem Rhetor sic eloquetur.

Sapien-

Sapienter quidem illustrissimus ille Rex qui ob eximiam, ac divinam, qua mortales universos præcelluit, laudem Sapientiæ, clarissimum Sapientis nomen adeptus est, & quasi proprium, sibi quodammodò totum vendicavit, Sapienter, inquam, Salomon, dixit, scripsitque plurima, æternis laudum prædicationibus extollenda: At nihil, mea, quidem opinione, sapientius, unquam, nihil magis consentaneum rationi, ac veritati congruum prolocutus est, quàm cùm stoliditatem hominum, stultitiamque secum ipse reputans, divino incitatus spiritu afflatusque cœlesti numine, *Stultorum numerum infinitum esse* pronunciavit.

Expende quæso, quantùm duo illa Encomia inter se distrepent.

[*A Paraphrastico.*] Ita est; omnes fermè homines desipiunt; Et nullus est locus, in quo stultos non invenire liceat: Verè quippè insani sunt ac dementes, qui vitium virtuti præferunt, & terram cœlo, Deumque rebus creatis anteponunt; Atqui infiniti sunt, qui hoc stultitiæ genere laborant; Ergo Stultorum infinitus est numerus.

Nuda est hæc Expositio, sic autem ornamentis Rhetoricæ vestienda, & commendanda est:

[*Allegoria.*] Ita est mortalium plerique cerebro laborant; eoque graviori tenentur morbo dementiæ, quò sibi quisque præ cæteris videtur esse mente saniori [*interrogatio.*]

gatio.] Quò enim ibis, oro te, ubi non offendas insanos? Quem penetrabis orbis angulum, in quo non versentur amentes? Quæ illa regio adeò felix, & salubris cœli temperie, in qua desipientes non invenias? [*Distributio, & Enumeratio locorum omnium*] Urbes percurre; stolidis redundant; fora circunspice, fatuorum conventu fervent; perlustra vicos, pervade compita; scatent confertissima turba delirantium: ubi domos, subi tabernas, aulas, cubicula, conclavia; [*Expeditio seu commoratio.*] Deus immortalis! quàm ingentem stultorum ac stultarum numerum ibi deprehendes! quot intùs, & foris, domi ac rure, in villis, & in oppidis, in publico, & in privato stolidos stolidasque cernes! quam innumerabilem omnis ætatis, & conditionis, malè capitatorum multitudinem, ubique reperies! Nempe eorum partem maximam; quos singulari studio, vides, suis studere commodis, captare delicias vitæ, rerum suarum diligentem gerere curam, susceptaque negotia cautissimis consiliis ad optatum finem perducere. [*Similiter cadens*] illos inquam, quos vulgus hominum, ut prudentes laudat, extolli ut providos, miratur ut acres, & ingeniosos, ut sagaces sapientissimosque deprædicat: hos, Rex ille sapientium, [*Congeries verborum,*] longè imprudentissimos, inconsideratissimos, expertes sensus,

sus, & judicii ac prorsus insanos, stultissimosque appellandos esse jure contendit. [*Interrogatio & Subjectio, & Antitheses.*] Quid? non appellabuntur insani, qui honestati turpitudinem, libidinem moderationi, virtuti vitium, gloriæ dedecus, cœlo terram, caduca omniaque bona veris ac sempiternis anteponunt? quis non anteponit? Non desinere dicam, qui neglectis cœlestibus liquidissimisque beatæ vitæ gaudiis, obscænas voluptates, quibus nulla capitalior pestis est, votis omnibus consectantur, & expetunt; quis non consectatur, & expetit? Non stultos vocem, qui momentanea delectatione, æternos sibi creant cruciatus? qui proculcata ratione vitam addicentes intemperantiæ, volutantur in turpissimo cœno vitiorum? qui curas omnes ad id referunt, [*Repetitio cum Distributione,*] ut gloriæ fumos aucupentur, ut vanitati serviant, ut obsequantur avaritiæ, ut luxuriæ sese mancipent, improbissimisque cupiditatibus obsecundet? [*Interrogatio cum Repetitione*] quis hoc vivendi genus non sectatur? [*Allegoria.*] quis in hoc dementiæ mari non navigat? quis ad illos insaniæ scopulos, non impingit, quis in his stultitiæ syrtibus, miserandum, non facit judicii, mentisque naufragium?

Videsne discrimen utriusque Paraphrasis.

[*A Causa.*] Causa hujus stultitiæ tam latè patentis, est quia plerique, non ratio-

nem sequuntur ducem, sed cupiditates quibus abripiuntur ad insaniam illam vivendi rationem.

Hanc causam sic expone.

[*Allegoria ejusdem rei.*] Nimirum, Navigationis suæ ducem, paucissimi sequuntur rationem; quæ cum deberet in puppi sedere, clavumque moderari, & vitæ cursum regere, exturbata per summum scelus, & contumeliam, in sentina vitiorum demersa jacet; in ejusque locum effrænata. [*Allegoria.*] Cupiditas irruens tractat gubernaculum, remos affectionum agitat, expandit vella vitiis, & furentibus animi perturbationibus, fluctibusque incontinentiæ vesanos exponit; donec exhausti intemperantiæ voragine, aut abrepti æstu reciprocante insanarum libidinum, ad unum omnes in ima tartara devolvantur.

Contra Sapientium numerus oppidò exiguus est.

Hanc lineam ita dilatabis.

[*A contrario.*] Apparent interea, tot inter insanientes, naufragos, rari Sapientes. [*Allegoria*] nantes in vastissimo procellosæ hujus vitæ oceano. [*Ejusdem continuatio.*] Unus Ulisses numeratur: & unus Orpheus, qui Sirenum ferali cantu non pelliciantur in fraudem, qui Circæi illecebris non deiiciantur de statu mentis, qui Scyllas, & Charybdes furentium cupiditatum incolumes prætervehantur, & fœlicitatis tene-

ant

ant portum. Hos enumerare perfacile cuivis est cùm perpauci sint. At st‹u›torum, quis inire numerum valeat?

[*A Simili.*] Sicut inutiles lapilli, & plantæ nullius pretii innumerabiles; ita infiniti sunt Stulti.

Ornatius sequentia præcedentibus hoc modo connectes.

Citius equidem fluctuum volumina, quos ciere tempestas solet; aut arborum folia, quæ frigus hyemale deducit; aut lapillos, quos littoribus allunt undæ, quàm fatuos, quàm deliros, quàm aversos à ratione dinumerem. Ita enim natura malignè comparatum videmus, ut præclara quæque perrara sint, vilissima passim occurrant: Sic saxis ignobilibus, silicibus loca omnia cernis obsita: Sic inhorrescunt vepribus, infelicibusque plantis opprimuntur agri: Sic noxiarum aut inutilium bestiolarum incredibilis vis est, malaque sunt innumera, & innumerabiles mali; adeoque infinitus Stultorum numerus.

[*Ab exemplo.*] Exemplum dabit Noemus, qui inter infinitos amentes solus Sapiens inventus est.

Hoc exemplum sic explica, & sequens caput cum superiore ita conjunge.

At, non nunc primùm infiniti esse cæpere malesani: Ab rerum incunabulis, eorum numerus crevit in immensum; & ita crevit ut ex innumeris hominibus, orbe

jam pænè toto disseminatis, variósque terrarum tractus incolentibus, unus dumtaxat inventus fuerit Noemus, qui divino suffragio, Sapientis laudem adeptus sit quique extorrem terris Sapientiam exceperit in Navim fatalem illam divino jussu à se fabricatam, & à communi illa alluvione, rerumque omnium naufragio salvam incolumemque servavit.

[*A Testimonio veterum.*] David Rex, & Propheta, Salomonis filii sui sententiam, sua confirmavit, cum dixit:

Ne unum quidem inventum esse qui saperet.

Hoc testimonium, sic adhibebis elegantius.

Id videras Regum sanctissime, Salomonis sapientissimi multò Sapientior Parens; hauserat ille à te disciplinam illam cœlestem, divinamque Philosophiam; Audierat te profectò, tùm perspecta mira paucitate sapientium, ad incredibilem delirantium numerum cogitationem convertens; divino mentis instinctu concitatus exclamares attonitus ac stupens: Non unum quidem ex hominibus omnibus, ab rerum omnium inspectore Deo esse deprehensum, qui saperet, qui rectam virtutis viam sequeretur, qui vitam ageret homine dignam. *Omnes declinaverunt*, inquiebas, *non est intelligens, non est usque ad Unum.*

[*A brevi Epilogo.*] Igitur, sapienter dixit

dixit Salomon, Stultorum infinitum esse numerum.

Sed paulò concinnius sic perorabis.

Quæ si vera sunt, ut verissima esse nemo sanus est qui dubitet, Annon sapientissimè Salomonem asseruisse fatendum est: Stultorum hominum, tantam esse ubique gentium multitudinem, ut eos enumerare nemo possit.

CHRIA ACTIVA.

S. Franciscus, factis concionaturus non verbis Urbem totam obit cum socio.

Singularum hujus Chriæ partium proponam artificium, quo illud faciliùs imitère. Exordiamur ab Encomio, quod hac una linea circumscribi potest. Silete omnes Franciscus se ad concionandum comparat. *Vis hac lineam paginam implere? Ternæ illius partes diffundendæ sunt. Prima;* Silete omnes; *ab Enumeratione partium eos compellando quibus imperari potest silentium: Secunda,* Franciscus; *explicando quis ille sit per varias Definitiones & Effectus. Tertia:* Se comparat ad concionandum: *exponendo ab Adjunctis, quid sit, se comparare: Vide jam tres ipsas Partes, eo quo dixi modo amplificatas in hoc Exordio, quod idcircò trifariam divido adjectis his notis 1. 2. 3.*

1 Silete fori Reges, Oratores favete linguis, obmutescite Rhetores, deprimite vocem Declamatores, tu quoque Eloquentia triumphatrix animorum blandissima

conticesce; [*Ab Encomio.*] Novus ecce surgit Orator ad dicendum, cui non Curia Romana parem, non similem Lugdunense vidit Athenæum. Convenite populi huc, remotissimæ nationes accurrite, confluite ad audiendum ex omni regione gentes universæ. 2. FRANCISCUS, ille Religiosæ paupertatis assertor inclytus, generosus ille contemptor opum, & inopiæ cultor opulentus, ille verus, & infractus Atlas, qui humeros collabanti orbi Christiano supponit, qui novo, & inusitato genere pugnæ bellum indixit voluptati, qui tela in se vertens, secumque ipse pugnans, conjuratas Averni copias convertit in fugam, spoliansque se rebus omnibus, spoliavit virtutis hostem, & abiiciens caduca vanitatis arma immortalem de mundo victoriam reportavit. 3 FRANCISCUS ille, Orator extemporaneus è Duce factus invictissimo, concionaturus prodit è cellula, descendit in templum, scandit suggestum, orationem auspicatur; Erigite aures, adeste animis omnes, & attendite.

Sequitur Paraphrasis, seù potiùs Explicatio actionis illius, quæ hujus Chriæ argumentum est; quamque tribus his verbis complector Franciscus urbem adit: *Porrò hæc Actio ab Adjunctis, & consequentibus amplificanda est. Adjuncta sunt, Francisci per urbem incedentis Silentium, ac Modestia. Consequentia verò civium Concursus ad illum videndum*

dendum ipsiusque virtutis Admiratio, ac Veneratio, variis testata signis ut ex his licebit advertere quæ Encomio superiori sic attexo.

[*A Paraphrastico.*] Imò verò intendite potiùs oculos,& aspicite. Usus aurium nullus in hac Concione futurus est,.[*Antbitetba*] quippe quæ silentio fieri debet non voce; factis, non verbis, exemplo, non sermone: votis,& orationibus, non rationibus, & argumentis. Quid expectaris? [*Similiter cadens.*] Non ascendit Franciscus pulp tum, sed descendit in publicum, non sacram subit ædem, sed totam obit urbem, neque manus movet ad gestum, sed immotas ante pectus, modestissimèque tenet compositas: non circuit oculos sed demissos habet ac fixos humi; non pedibus supplodit, sed tacitò æquabilique motu ingrediens, oppidi plateas, & vicos incessu pleno dignitatis obambulat. Nihilo tamen minus, ò rem inauditam, & incredibilem! etsi divinus hic Orator,verbum faciat nullum, neminemque vel alloquatur,vel aspiciat,susceptamque insistat viam,silens ac sine strepitu, quasi eloquio tornaret, ejusque voce personarent ædificia omnia,effundunt se foras omnium ætatum, & conditionum viri,fæminæque [*Distributio partium*] prosiliunt è tabernis opifices, ex officiis institores,magistratus è curia, è foro judices, è tectis matronæ, ipsique etiam è lectis ægroti, turmatimque ad audiendum, (iterum, hic

erro) ad videndum, inquam Franciscum convolant [*Distributio virtutum*.] modestia suspiciunt incedentis, submissionem ad cœlos evehunt, squallorem habitus laudibus exornant, patientiam demirantur, vitæ sanctimoniam sine fine prædicant: Nec verò votis solùm testantur conceptam animo reverentiam; [*Distributio effectuum*.] Hi, submisso corpore, venerationis ergò, honorem habent transeunti, procumbunt alii ad ejus pedes, & impressa solo lambunt vestigia: Illi contingunt manu trepida vestis detritæ fimbriam, ac furtim frustula præcidunt: Feriunt alii palmis pectus: Alii, oculos manusque ad sydera protendunt lacrymantes, hi gaudio, illi dolore, commiseratione nonnulli. Sed quid hæc singillatiùs commemoro: Ad studium, accenduntur omnes, veræ laudis ac gloriæ, & torpentes situ ac delitiis, ad salutarem. Dei metum, æternæque vitæ cogitationem excitantur aspectu Francisci, speique pleni vota faciunt, sibique gratulantes applaudunt. Sancto, & abeunti vale dicunt, & vale dicentes exclamant: O virum excellentem! ò incomparabilem, ò cœlo lapsum Oratorem! [*Antitheses*] qui sic tacendo loquitur, qui sine voce ita docet, qui sine vi nos ita movet, qui sine minis ita terret, sic flectit sine precibus, ita sine stimulis incitat, sine impetu sic suæ spectatores virtutis in cœlum rapit. Interea totum peregit urbis circulum vir

sanctus

sanctus suamque se refert in cellam: jamque limen attigerat, cùm ad illum conversus comes: Quo te, mi pater agis? inquit: ubi illa Concio quam te in egressu habiturum esse dixeras? Cui ille Concionem inquit, peregimus, frater, atque ex animi sententia: non voce quidem peroravimus, sed exemplo.

Causa jam subjicienda utilissimæ hujus ac præstantissimæ Concionis, quod scilicet: Exempla efficaciora sint ad persuadendum quàm verba. *Hæc autem Causa per Expolitionem ac Congeriem sententiarum idem fermè significantium, dilatari ita potest.*

[*A Causa.*] O Concionem præclarissimam, ò tacitam simulque eloquentissimam orationem! Perorasti, Francisce, perorasti sane feliciter, uberrimumque ex oratione illa tua fructum collegisti, persuasisti, quod intēderes [*Expolitio seu Commoratio seu Congeries sententiarum*] tantoque faciliùs, quantò ad persuadendum disertior Manus quàm Lingua est: & ad expugnandos animos, telum potentiùs, machinaque multò validior, Exempla sunt, quam Præcepta: His videlicet illustratur humana mens, illis incenditur: hæc indicant, illa etiam incitant: hæc vocant, illa trahunt: hæc delicatas, armatas illa preces adhibent: hæc denique suadent, illa persuadent. Quod enim sæpissimè contingat, ut multi sint, qui ad honestatem vitę impelli nequeant, vel indè

fit,

sit, quod virtutis viam difficiliorem putent ac nimis arduam: vel, quòd eximiam illius speciem non satis habeant perspectam. Vis ò qui oratoriam profiteris artem, vis geminum illud amovere impedimentum? vis arduam illam complanare viam, facillimamque reddere ac tritam? præi exemplo, sponte sequentur alii: factis hortare priùs quàm præceptionibus, convinces mentes omnium: cœlestem virtutis formam, ne verbis depinde tantùm, vix enim auribus animus credit, sed eam moribus exprime, & velut sub aspectum pone, statimque spectantium oculos, animosque rapies in amorem & admirationem divinæ pulchritudinis, suavissimaque illius possidenda flamma, corda succendes.

A contrario nunc ostendendum, verbis non æquè inflecti homines, ac Exemplis, invehendo in Oratores illos, qui cùm non faciant quæ dicunt, delectant quidem aliquando, at nunquam movent. De cæteris capitibus nihil erit, quod interjiciam.

[*A contrario.*] At vos, Oratores vanissimi, qui profluente verborum volubilitate, inanique circunductione sententiarum, affectatis artificiosæ orationis delicias: qui eloquenti lenocinio, & illecebrosa loquacitate, titillatis aures imperitas, aliudque nihil aucupamini prçter auram popularem, & famæ ramusculos, amabo dicite; qui motus animorum, quæ conversiones,

nes, quæ immutationes voluntatum, quæ præclara facinora, quæ virtutum miracula, prçclaras illas, quas habuistis, Conciones, solent subsequi? Meditatas orationes, adamussim exactas, & ad unguem politas affertis domo, inscenditis deinde pulpita, pronunciatis, inculcatis, vocem intenditis, obtunditis clamoribus aures, ingenti vociferatione templa completis: At quo fructu operæ! vobis enim exardescentibus Auditor friget; vobis perstrepentibus oscitat, intonantibus obdormiscit, ac tum demùm movetur, cùm postquàm perorastis abit, & soluta concione domum discedit. Quid ità? quia orationi vestræ mores non consentiunt; quia, quod sermone statuitis, actione revellitis; quia quod suadetis argumento, prævaricante vita refutatis.

[*A Simili.*] Nempè, non opimatur terra tonitruis, sed aquis: non fulgoribus lætificantur arva, sed imbribus: non sonanti grandine sitientes rigantur agri, sed leniter stillante pluvia: Sic, non verborum strepitu, non fulgentibus ingenii, sonantibusque sententiis, provocantur Animi, ad fundendas virtutum fruges, sed factis egregiis, sed exemplis. Vide quo Milites ardore irruant in hostem, quo furore irrumpant in obsessam urbem per eversa mænia. Censes tympanorum sonitu, clangoribusque buccinarum, illos incendi ad pugnandum? hallucinaris: Putas, hostium conviciis commilito-

num

num clamoribus, præfectorum cohortationibus inflammari? erras; Ipse est, ipse unus imperator est, qui sublimis in equo exertum tenens manu gladium præit agmina, & manuum magis agitatione quam linguæ, hortatur ut sequantur: quis enim Ducem non sequeretur præeuntem?

[*Ab Exemplo.*] Ita est; Quis te non sequeretur præeuntem, Francisce, Maxime Dux Gandiæ, Beatissime Borgia, cujus, hæc dum exaro, felicem in cęlos ingressum anniversaria gratulatione concelebramus? Quis te non sequeretur? Quis illustri adeò sollicitatus exemplo sanctimoniæ, vestigia tua non premeret? Quis non imitaretur vitæ genus. Quis non incitaretur æmulatione tantæ virtutis? Concionabatur aliquando vir ille sanctus, extra urbem in planitię patentissima, ob incredibilem hominum turbam, è circumjectis oppidis confluentium, cumque non audiri posset à remotioribus, imò, nec intelligi, quidem à proximis, quod regionis linguam non calleret; fluebant tamen ab oculis omnium, magno cum pietatis sensu lacrymæ; nonnullique interrogati, quid lacrymarentur, quoniam quæ dicerentur, non intelligerent. Flemus, inquiebant, quia sanctum Ducem concionantem intuemur. Flebant eadem sine dubio de causa Priburgenses, cum Petrum Canisium, clarissimum illud Germaniæ decus ac propugnaculum, senio jam laboribusque

con-

confectum, vix ut commovere se loco posset obsecrabant; tamen ut iniret pulpitum, aut si minùs evaleret ipse conscendere, pateretur saltem se in suggestum evehi: patiebatur vir humanissimus, & obluctari non ausus inferebatur in exedram; simulque ac ex edito loco, se conspiciendum præbuerat (nam voce, viribusque deficiebatur ad dicendum) commoti omnes, gravissimi hominis præsentia, & authoritate summæ virtutis, exemplo lacrymis ac suspiriis, laudibus & acclamationibus, muto Oratori suo plaudebant.

[*A testimonio veterum.*] Adeò verum est, quòd suprà dicebamus, Leonis sanctissimi, maximique Pontificis confirmatum oraculo, *Validiora esse*, inquientis, ***Exempla*** *, quàm verba & pleniùs opere doceri, quàm voce: (Ser. de jejun.)* Adeò nihil à Sancto Francisco fieri potuit sapientius, & ad persuadendum accommodatiùs; quàm cùm Exemplo modestiæ, reliquarumque virtutum concionaturus, urbem tacitus, adjuncto sibi comite, circuivit.

CHRIA MISTA

***Diogenes**, accensa Lanterna frequentissimo foro, Hominem quærit.*

[***Ab Encomio.***] Quid cum Lanterna illa tua quæris, Diogenes lepidissime bipedum? Quid investigas Doliaris philosophe sapientissime Nugator, illustrissimè Morio?

Quid

Quid indagas, Mendicorum nobilissime, cum accensa illa Lucerna, ipsa meridiei luce, medio in foro frequentissimæ civitatis? Age responde, Tenebrio clarissime, quid investigas? Audite quid respondeat, joculare caput: HOMINEM QUÆRO, inquit. Hominem quæris? Tu tot inter homines, inquiris hominem? Amplissimo in foro, innumerabili hominum ultrò citroque commeantium multitudine celeberrimo, hominem conquiris? Quid? oculisne, an mente orbatus es? Quos intueris, umbrasne hominum reris esse, non homines? Quos incursas homines esse putas? Qui te salutant, teque percunctantur, quid quæras, hos non homines esse putas?

[*A Parap.*] Nō putat, ita est profectò, eos non homines esse putat, in quos incurrit, idcircò, clarissimo meridie, forum, vicos, domosq; lustrat accensa face, iterque homines, quærit ab hominibus hominem non cujusmodi obvios se nobis ubiq; dant, non quales quotidie cernimus, vanos, vecordes, improvidos, inconsultos, vitiis deditos, sed prudētem, sed cordatum, sed temperantem, addictumque virtutis studio quærit, ac sapientem. Quid enim autumas, tu, qui philosophi hujus ridiculi consilium explodis, & responsum rides? Quem amabo, hominem esse judicas? quem hoc illustri nomine dignum arbitraris? [*Quid non sit Homo.*] Eumnè, qui felicitatem turpissimis in rebus

bus ſitam exiſtimans, nihil ſibi expetendum putat, niſi quod corporeos ſenſus, inani aut obſcæna delectatione permulcet? qui nihil cogitans de honeſtate vitæ, & officio rationis, eò fertur amens, quò voluptas allicit, quò libido rapit, quò cupiditas incitat. Eum tu hominem appellas, qui curas omnes ſuas ac cogitationes refert atq; cõſumit in coacervandis per fas, & nefas opibus, auroque cumulandis arcis, ac proferendis latifundiorum limitibus; Hominem nominare audeas, qui in id unum incumbit, ut omnes umbras falſæ gloriæ conſectetur, ut luxu diffluat, otio torpeat, epulis indulgeat, gulæ abdominique ſerviat, in omni voluptatum genere ſeſe volutet, & immergat?

[*Exclamatio Ironica.*] Egregiam verò ſpeciem, dignitatemq; Hominis, quem ſummus omnium Opifex Deus, præpoſuit terrarum orbi, cujus imperio ſubjecit omnia, cujus cauſa, univerſam condidit mundi molem!

[*Quid ſit Homo.*] Ille, ille Homo dicendus eſt, qui magnitudine conſilii, tolerantia rerum humanarum, virtutibuſque omnibus, ut mænibus ſeptus ſpernit voluptates, refrænat libidines, coercet avaritiam, improbiſſimis dominis, dedecori ac turpitudini non paret. Ille homo eſt, quem effrænatus non impellit amor; non adducit odium, non extollit audacia, iracundia non accendit, letitia non effert, voluptas, & timor non frangit; qui nec moleſtia tabeſcit, nec mœrore

con-

conficitur, nec futili gestiens alacritate deliquescit. Hic ille Homo est, quem Diogenes olim quæritabat, quemque ut faciliùs inveniret, lucernam accenderat.

[*A Causa*.] Hujus enim generis Homo, non est qui sit obvius; eo more qui vivat, perrarus est; accendenda idcircò tibi est Judicii lampas; mentis, non corporis solùm aperienda lumina, ut eum discernas ab aliis. Externam quippe oris humani speciem plerique præseferunt; at cupiditatis immoderatę plusquam Circeo poculo, in varias mutati belluas, Vulpium induunt alii fraudulentam indolem, Luporum alii voracitatem imitaturi. Alii Equorum libidinem, Tigrium rabiem, tumorem Leonis, Serpentium virus, Asellorum stoliditatem, ac desidiam, levitatemque Volucrum, Pisciumque stupiditatem, ferinis moribus adæquant, ac sæpè vincunt.

[*A contrario*.] Tales, si homines indagas, lucernam haud opus erit accendere, nec obire fora, compitaque necesse erit, ubique tibi obviam contra venient, hujusmodi sine labore invenies infinitos, vel occlusis luminibus. At si verum inquiris Hominem, si optas reperire sapientem, sume lucernam, accende lampadem, teque Diogeni comitem adjunge, omnesque perlustra plateas, percurre vicos omnes & domos, rimare viarum flexus, angiportus, & aditus.

[*A Simili*.] Mulieris instar amissam quæ-

quæritantis gemmam, quam habebat unicam. Quos enim illa non evertit domus angulos; quas non accendit faces? quos non perscrutatur recessus? neque enim contenta meridiano lumine, ipso in sole, lucernam admovet, Lapillumque unum, numerabiles inter lapillos, Unionemque unum; omnibus investigat locis, incredibili diligentia, sollicitudineque singulari.

[*Ab Exemplo.*] Longè tamen, Tu, majori diligentia, Deus Optime Maxime, *Scrutatus es*, non civitatem unam tantum *Hierosolymam in lucernis*, sed quinque urbes illas, non flagitiis minùs famosas, quàm claras incendio, quo deflagrarunt, unumque ut invenires in iis Hominem; non Lanternam modo unam, non solarem tantum adhibuisti lampadem, astrorumque omnium lucem, sed ipsos etiam inflammasti: cum viribus universos incolas, & unum tandem quem quærebas Lothum; tot inter horribiles hominum larvas vix hominem nactus, ab illorum turpissimo avulsum complexu abstraxisti.

Lanternam, tu etiam, Regum sapientissime eundem in finem, credo, succenderas; cum perlustratis animo celeberrimis terræ plagis, oppidisque frequentissimis, exclamasti denique millenis de viris, unum tandem aliquando te reperisse, mulierum verò, ne invenisse quidem unam, ex omnibus.

Ite

Ite jam, & Lanternarium irridete Diogenem, quòd in confertissima hominum turba, hominem quærat. Sanè Lanterna illa sua, si minùs, quod investigabat, invenit; non mediocrem certè quidem sapientiæ laudem reperit maximamque sui Judicii, lucem, Lanternæ suæ luce patefecit....

CAPUT VI.

CHRIARUM.

Argumenta varia.

FActurum me putavi rem æquè Præceptoribus gratam ac Discipulis, si quidem hic Chriarum Argumenta subnecterem, materiamque rudem, & impolitam subministrarem, in quà, ipsi deinde Tyrones elaborarent per otium; Duodecim ergo delineo, quarum sex primæ Verbales, quatuor sequentes, Mistæ erunt, duæque ultimæ Activæ.

I. CHRIA VERBALIS

Fiet in hanc sententiam.

Invia Virtutis, nulla est via.

[*Ab Encomio*.] Ovidius laudabitur ab ingenii magnitudine, ejus tamen miserando vicem, quòd laude illa non sit usus ad virtutis studium, cujus summam potentiam admiratus, exclamat: *Invia virtutis nulla est via*.

[*A Paraphrastico*.] Sententiæ hujus sensus est: nihil esse adeò difficile, quod homo

mo virtute præditus præstare non possit. Difficultates hìc singillatim recensendæ sunt, quæ Virtuti opponi possunt; cujusmodi sunt, labores, ærumnæ, jacturæ bonorum ac nominis, morbi, mors denique; & ostendendum, eas omnes difficultates egregiè à Virtute vinci, adeoque faciliter, ut quò labores graviores sunt, eò majorem colligat gloriæ segetem, & uberiorem materiam laudum.

[*A Causa.*] Cur nulla est via tam difficilis, quæ sit Virtuti invia? Cur nullus labor est tantus, quem superare Virtus non possit? Causa duplex esse potest. 1 Quia virtutis vires infinitæ sunt 2. Quia cùm Virtus laboribus excitetur, acuatur, perficiatur, & splendescat, inde fit, ut, quod jam dicebam, quò majores se difficultates objicient, eò clarior Virtus elucescat.

[*A contrario.*] Contrarium est quod Vitium debile, ignavum, iners, infirmumque sit & vel minimo labore, homo virtute destitutus frangatur.

[*A simili.*] Quemadmodum Fulmini nihil occurrit, quod obsistat: ut Soli nullæ opponi nubes possunt, quas non dissipet: sicut Torrens repagulis objectis intumescens, obvia quæque proruit: Sicut inclusus ignis rumpat necesse est, nullæque superimponi possunt tantæ molæ, quas non evertat; ita Virtus, &c.

[*Ab exemplo.*] Quàm difficile, Davidi fuit

fuit adhuc puerulo & inermi, Leones, Ursos, manibus captos strangulare ac dilaniare in frusta? dilaniavit. Gigantem armatum singulari certamine vincere ac prosternere? vicit, prostravit, interfecit. Quam laboriosum Josepho fuit, fratrum invidiam & crudelitatem, servitutem, calumniam, vincula ferre, ac superare? tulit fortiter, feliciterque superavit. *Similis Exemplorum Inductio fieri hoc loco poterit in eundem modum.*

[*A Testimonio.*] Ovidio Q. Curtius iisdem ferè verbis concinuit. *Nihil esse*, inquiens, *tam arduum quò Virtus non possit eniti.*

[*Ab Epilogo.*] Concludetur brevi Epilogo quo nos ipsos excitabimus ad Virtutis cultum, cùm nihil ea sit potentius.

II. CHRIA VERBALIS.

Etiam sine magistro Vitia discuntur.

[*Ab Encomio.*] Laudandus Seneca, quòd inter Scriptores Ethnicos, Magistri virtutum nomen potiori jure vindicare sibi posse videatur maximè cùm dixit: *Etiam sine magistro addisci Vitia.*

[*A Paraphrastico.*] Explicabitur illa sententia, ostendendo opus non esse, scholas frequentare vitiosorum hominum, libros legere pestilentes, praeceptores audire improbos, ut discamus: Vitia, &c.

[*A Causa.*] Causa, cur sine labore, studioque Vitia discuntur est naturae no-

strae

ſtræ pravitas, & ingenita nobis ad malum propenſio.

[*A Contrario.*] Vitio contraria Virtus eſt: ut hanc addiſcamus, quot Magiſtrorum, & Librorum opera requiritur! quot præceptis, quot monitis, quot lectionibus egemus: quantùm ſtudii & laboris ponendum eſt, ut vel primis ejus elementis, multorum ſpatio annorum imbuamur?

[*A Simili.*] Similitudo ab Agricultura petetur: ut enim noxia gramina, inutileſque plantæ progerminent, nulla cultoris induſtria opus eſt, ſpontaneas profundit inculta tellus ſpinas & carduos, &c. Sic & Vitia &c.

[*Ab Exemplo.*] Exemplo eſſe poſſunt Adoleſcentes illi omnes, qui cùm honeſta in familia, probis nati, educatique ſint parentibus, vitam vitiis inquinatam agunt: vix enim ſingulare Exemplum huic argumento ſatis idoneum reperias.

[*A Teſtimonio veterum.*] Eandem ſententiam expreſſit his verbis S. Hieronymus: *Proclivis eſt*, inquit, *malorum imitatio;* Expreſſiùs adhuc Deus ipſe: *Senſus, & cogitatio humani cordis, in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* (Gen. 7.)

[*Ab Epilogo.*] Ex his inferemus, ſapienter dixiſſe Senecam, ſine Magiſtro Vitia addiſci, ſapientiuſque nos facturos, ſi dediſcamus ea, quæ jam per nos ipſi didicimus, & quæ fortè etiam alios docuimus,

mus, doctiores heu ! quàm deceret, ad malum Magistri.

III. CHRIA VERBALIS.

Rara est concordia Formæ, atque Pudicitiæ.

[*Ab Encomio.*] Laudabitur à facultate Poetica, qua eminuit Juvenalis, hujus auctor sententiæ.

[*A Paraphrastico.*] Ostendetur, vix inter corporis Formam elegantem, & Pudicitiam benè convenire unquam posse; hoc est: raró contingere, ut qui pulchritudine præstant, castitate ornati sint. Tribus constat membris hæc sententia. 1. *Forma*, quæ describenda est, per varias definitiones, quas pag. 150. invenies conglobatas; 2. *Pudicitia*, quàm similiter describere per definitiones poteris, appellando illam Reginam virtutum, animi Decus &c Consule, quæ pagina 155. de Castitate diximus, & quæ 189. in virtutis laudem ; 3. *Non concordant*, quod verbum per Congeriem Sententiarum licebit exponere. Quid est, non concordare, non convenire, non consentire ? Est, sensu, verbis, factisque discrepare, altercari assiduè, jurgari, exercere inimicitias, perniciem sibi moliri mutuam, &c. Hæc omnia præstare solent Pulchritudo, & Pudicitia.

[*A Causa.*] Cur inter Formam, & Pudorem, vix unquam benè convenit

Cur?

Cur rara est earum concordia! Cur ita dissident! Quia forma elegans, videri vultu; Pudicitia latere amat: Illa vana & superba est; Hæc modesta: Illa deliciis gaudet, voluptatibus pascitur: Hæc contra pœnis, laboribusque delectatur: Illa expetitur, amatur, ambitur, oppugnatur, Hæc nequaquam, &c.

[*A Contrario*.] Contra: non est admodum difficile, ut cum Deformitate Pudor consentiat.

[*A contrario*.] Pudor, Thesaurus est; servari vix potest in loco ornatissimo, patenti, ac splendido: Pudicitia, Regina est inter hostes delitescens; si fulgenti, regioque decoretur habitu non effugit manus, non eludet oculos quærentium. Ut lateat, ut elabatur, oportet se plebejo cultu deformet.

[*Ab exemplo*.] Viderunt quàm verum esset, Raram esse Concordiam Formæ atque Pudicitiæ, qui violavere oris elegantiam, ne castitatem in discrimen adducerent; qui ut essent pudici, formosi esse noluerunt. Id noverat Euphemia virgo, quæ cultello vultum fædavit non uno vulnere, Hoc Brigitta, hoc Andrigisyna Virgines, quæ precibus formam perdidere, ne pudorem perderent: Hoc Wilgefortis quæ ob eandem causam obtinuit à Deo, suas ut barba genas ac mentium deturparet.

[*A Testimonio.*] Ovidius, idem quod Juvenalis planè sensit, idemque pene dixit, hoc carmine:

Lis est cum Forma magna Pudicitiæ.

[*Ab Epilogo.*] Epilogus commodè fieri poterit, brevi cohortatione ad Adolescentes; sic fermè. Cùm igitur tam rara sit Formæ, ac Pudicitiæ concordia, date operam, Adolescentes, ut qui estis formosa facie, mente sitis formosiores; qui non estis ore venusto, sitis venustiores animo: utrumque utrique consequemini, si pudicitiam coletis.

IV. CHRIA VERBALIS.

Facilis descensus Averni.

Sed revocare gradum superasque evadere ad auras,

Hoc opus, hic labor. [Virg. 6. Æn.]

Perstringendæ breviter Virgilii laudes, quibus poetarum Principis nomen meritò adeptus est.

[*Ab Encomio.*] Sententia hæc, duabus contrariis constat partibus, prior solùm hìc explicanda est (nam posterior exponetur, *à Contrario*) huncque habet sensum. Facile est ruere in omne genus vitiorum, criminibus addicere vitam, inquinare se flagitiis, contaminare corpus animumque sceleribus, facile est.

[*A Paraphrastico.*] Locus hic, *à Contrario*, ante locum *à causa*, tractari in hac Chria debet, quod scilicet, Senten-

tiæ

tiæ propositæ pars posterior sit priori contraria. *Sed revocare gradum superasque &c.* Hoc est. At revocare se ad officium, emergere à vitiis, mutare vitam, recipere se ad bonam frugem, id verò perdifficile est; maximique laboris opus.

[*A Contrario.*] Causa cur sit facile peccare est: 1. Ipsa humanæ mentis perversitas, & innata proclivitas ad malum: 2. Quia inest vitiis omnibus illecebrà quædam voluptatis, qua blandè pellicimur ad peccandum. 3. Quia facillimum est descendere, seque agere præcipitem celso ex loco in infimum. At verò ascendere, præsertim per abrupta & lubrica, *Hoc opus hic labor.*

[*A Simili.*] Innumeræ adduci possunt Similitudines. Quemadmodum enim facile est demoliri ædificia, lacerare vestem, vastare agros, injicere ignem tectis, bona dilapidare, existimationem amittere, &c. Difficillimum contra, amissa recuperare, injecto igni spatium, ac modum statuere &c. Ità facile est labi in peccatum, &c.

[*Ab exemplo.*] Proclive fuit David, à solio virtutis, semel descendere, aut potiùs præcipitare se in sentinam turpitudinis, at quantum laboris subeundum illi fuit, ut emergeret; quot lacrymis eluendæ fuerunt contractæ sordes! Pronum fuit Sophiæ Augustæ colum ac fusum Narseti mittere per summam contumeliam; at vix

ducentorum annorum spatio retexi potuit tela imperio fatalis, quam Narses neverat.

[*A Testimonio.*] Hanc peccandi facilitatem, & Virgilianam illam sententiam verbis aliis expressit Seneca: *Serpunt vitia*, inquit, *& contactu nocent*, *& in proximum quemque transiliunt*. At lues, quæ levi contactu, imò & afflatu contrahitur, quàm difficilè depellitur.

[*Ab Epilogo.*] Aptus erit Epilogus, interre ex iis, quæ dicta sunt, Peccatum esse omni contentione fugiendum; cùm labi, adeò sit facile, resurgere contra ita laboriosum.

V. CHRIA VERBALIS.

Principes unquam soli peccant.

[*Ab Encomio.*] Famianus Strada, qui hanc protulit sententiam, vir Eloquentiæ laude clarus, Religiosæ vitæ clarior, Historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

[*A Paraphrastico.*] Perspicua hæc est sententia: *Principes nunquam soli peccant*, per suas partes, sic exponenda, 1. *Principes*, qui scilicet rerum gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate præsunt, &c. *Si quando peccant*, si quod admittant contra jus & naturæ leges, si quod flagitium, &c *Non sunt soli*; hoc est multos sceleris socios habent, &c.

[*A Causa.*] Causa, cur non soli peccant Principes, est: Quia cùm Auctoritate

summa

ſumma polleant, maximaque potentia, aſsentatore habent innumeros, qui ut eorum gratiam ſibi demereantur, obſequuntur nefariis illorum cupiditatibus, ipſorumque vitia majoribus exprimunt. 2. Quia, Principum facta, leges videntur eſse populorum: neque enim pœnas timere poſsunt, imò laudem ſe putant conſequi, ſi ſuorum imitentur, ac ſequantur exempla Principum.

[*A contrario*.] Contrarium prorsùs uſu venit, cum Principes, ex virtutis diſciplina, vitam traducunt. Illarum enim Exempla in utramque partem valent maximè.

[*A Simili*.] Principum auctoritate tanquam fundamento innituntur reſpublicæ: ruente fundamento, totum neceſse eſt ædificium corruat. Sclopi breviores, minimum; Bombardæ ingentes maximam edunt hominum ſtragem. Ducum in bello, & in mari Navarchorum peccata, exitium, non uni: ſed infinitis afferunt.

[*Ab exemplo*.] Exemplis ſi opus eſset, dicerem Neronis temulentiam, ad imitationem tantùm valuiſse, ut Roma, ex urbe in popinas abiiſse videretur: Libidinem, Heliogabolo libidinante ſic creviſse, ut ne Philoſophi quidem turpiſſimis voluptatibus intacti eſsent: Sævitiam, Commodo gladiatorem agente, in mores hominum ita manaviſse, ut ipſæ fœminæ gladiatorio cultu, & magna etiã audacia, in arenam procederent.

[*A Testimonio.*] Audi Claudianum, inculcantem.

Scilicet, in vulgus manant Exempla Regentum.
Utque Ducum lituos, sic mores, Castra sequuntur.

[*Ab Epilogo.*] Communi, Chria hæc claudetur Epilogo.

VI. CHRIA VERBALIS.

Voluptas Esca malorum est.

[*Ab Encomio.*] Plautus, auctor hujus sententiæ laudabitur ob ingenium admirabile, præsertim in moribus hominum venustè describendis, vitiisque scitè carpendis stylo suo comico, quo tametsi conditione vilissima (nam versandæ molæ asinariæ addictum fuisse ferunt) immortale sibi fecit nomen apud posteros.

[*A Paraphrastico.*] Explicabitur illa Sententia, similitudine ipsa, quam continet: ut enim hamo pisces, sic voluptate inescantur, & capiuntur homines, & ad omne vitiorum genus pertrahuntur. Quære à singulis, cur peccatis se polluant? cur sceleribus scelera cumulent? Respondebunt, se voluptate allici. Dic impure, dic temulente, cur tantis flagitiis macularis animum? Dubitas, quin se, vel invitos pertrahi, voluptate respondeant.

[*A Causa.*] Quæris causam, cur voluptate ad mala homines alliciantur? Quæro ego vicissim ex te causam, cur hamo pisces capian-

capiantur? Quia, inquis, escam, non uncum ferreum vident pisces. Idem quoque respondeo; quia homines, voluptatis solùm, non doloris secuturi sensum advertunt. Non considerant cum peccant, innumera, æternaque mala, quæ momentanea; levissimaque voluptas invehit.

[*A contrario*.] Labor contrà, si minus Esca bonorum dici potest; quòd nihil delectationis obiiciat sensibus, origo certè dici debet bonorum omnium nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, ex honore immensum gaudium, felicitasque sempiterna profluit.

[*A Simili*.] Quamvis similitudinem habeat sententia ipsa suam: poterit tamen similitudinis subire vicem, quod de *Sirenibus* fabulantur Poetæ; quæ ad maris oram consistentes tanquam piscatrices, suavitate cantus, pellectos, sopitosque nautas ac vectores; quasi pisces retibus irretiebant ac devorabant.

[*Ab Exemplo*.] Nonne Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Sampsonem omnium mortalium fortissimum blanditiis inescatum illexit in sinum, sopitumque vinxit, totondit, prodidit, perdidit.

[*A testimonio*.] Plauti sensum, totidem verbis, assecutus est Cicero, idemque verbis aliis, alio loco elegantissimè significat: *Imitatrix*, inquit, *est boni Voluptas, malorum Mater omnium cujus blanditiis cor-*

rumpuntur, quæ natura bona sunt: Et alibi, *Multa nobis blandimenta Natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conviveret.*

[*Ab Epilogo.*] Quoties igitur, sensibus vestris Adolescentes, aliqua se voluptas offert, hamum considerate esca obtectum, &c.

I. CHRIA MISTA.

Omnia mea mecum porto.

[*A Laudativo.*] Laudabitur Bias, à sapientia, qua sic excelluit, ut inter septem Græciæ sapientes fuerit numeratus. Is, cùm patriam ejus Prienem cepisset hostis, cæterique ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent, admonitus à quodam ut idem ipse faceret: Ego verò, inquit, facio: Nam *Omnia mea mecum porto*. Quid sapientius dici potuit?

[*A Paraphrastico.*] Demonstrandum est, quàm sapienter Bias respondit, quamque sit verum, nulla esse alia hominis bona, præter Virtutem, (hoc enim ipsum Bias intelligebat, cùm diceret, *omnia mea mecum porto*) Id autem fiet Enumeratione bonorum omnium quæ possidere homo potest; qualia sunt. 1. Fortunæ bona; opes, honores, fama, nobilitas. 2. Bona corporis, sanitas, robur, pulchritudo. Hujusmodi bona omnia, dici non debent, bona hominis; sed sola Virtus. Quid ita? mox subiicio causam.

[*A Causa.*] Causa cur sola Virtus sit bonum

bonum hominis, est. 1. Quia sola Virtus bonum Hominem, perfectumque efficit. 2. Quia Virtutem qui possidet, Thesaurum infinitum possidet nullaque re alia eget. 3. Quia virtus ita nostrum est bonum, ut sicut dono dari non potuit, ita nec ulla vi eripi nobis queat. 4. Quia sola Virtus reddere nos beatos potest, æternumque felices.

[*A Contrario.*] Contra verò, Naturæ ac Fortunæ bona omnia, adeò non bonos nos reddunt, ut sæpissimè pessimos, ac sceleratos efficiant. 2. Boni nomen non merentur, quia probis sæpè denegantur, & tribuuntur improbis. 3. Quia sine laude, imò plerumque maximo cum dedecore possidentur. 4. Quia auferri nobis possunt, & in morte semper auferuntur. 5. Quia etsi fruamur iis bonis omnibus, si una caruerimus virtute, miserrimi, in hac vita sumus, multoque miseriores in altera.

[*A Simili.*] Qui hujusmodi bonis gloriatur, idem facit, ac Cornix illa Æsopica, quæ pennis decora alienis, circumspiciebat tumens ac superba; At spoliata ornatu non suo, sibilis ac rostris aliarum volucrum exposita est.

[*Ab exemplo.*] Job bonis orbatus omninò omnibus, dives tamen, ac beatus erat, doloribus obrutus, & infimo jacens, quia virtutem adhuc retinebat, quam Dæmon eripere illi, unà cum cæteris bonis non po-

tuerat: Vidit certè, & suis aspexit oculis, patientissimus ille virorum, unum hominis bonum Virtutem esse, idemque, quod Bias ille, ejus inopiam mirantibus dicere potuit, Adhuc, *Omnia mea mecum porto*.

[*A Testimonio*.] Idcircò divinè Seneca: *Unum hominis bonum*, inquit, *Virtus est*. Et Plautus, lepidissimum illud caput, *Omnia ei adsunt bona, pœnes quem est Virtus*.

II. CHRIA MISTA.

Concordia parvæ res crescunt, Discordia maximæ dilabuntur.

[*A Laudativo*.] Laudandus Micipsa Numidarum Rex à prudentia, cujus virtutis regium specimen, ac documentum dedit filiis suis moriens, illos ad virtutem, concordiamque his verbis adhortans: Regnum vobis trado firmum, inquit, si boni eritis, sin mali, imbecillum: nam *Concordia parvæ res crescunt: discordia maximæ dilabuntur*. (Apud Sallust.)

[*A Paraphrastico*.] Hujus sententiæ, duæ sunt partes, inter se contrariæ, & seorsim deinceps explicandæ, Prima hæc est: Concordia voluntatum consensione, conjunctione virium, nihil esse tam parvum, quod non evadat amplissimum: nihil tam humile, quod non assurgat in immensum: nihil tam debile, tamque contemptum, quod, &c.

[*A con-*

[*A contrario.*] Altera sententię pars, primæ illi opposita sensum hunc habet: Discordia, dissensione, jurgiis, distractione voluntatum, ac virium, familias clarissimas extingui, respublicas florentissimas interire, imperia firmissima labefactari, penitusque concidere.

[*A Causa.*] Causa in promptu est: quia quò virtus magis unita est, eò fortior est, faciliusque resistit fortunæ, ac malevolorum injuriis. Cùm autem disjuncta est ac segregata, existit imbecillior; adeoque nullo fere labore frangitur.

Quandiu propugnaculi saxa firmiter inter se cohærent, tandiu est inexpugnabile. At simul ac parietes facere labem incipiũt; &c. Ut conjunctæ guttæ, in rivos, fluminaque coeunt, separatæ modico tempore siccantur. 3. Ut conglobati pulvisculi assurgunt in excelsos montes, dispersi verò cedunt ventorum ludibriis. 4. Ut lapis è Scyro insula, inquit Plinius fluctuat integer, comminutus autem subsidit: sic res Discordia pessum eunt, Concordia sustinentur.

[*Ab Exemplo.*] Exemplum dabit insigne, Romanum Imperium: quandiu enim in illa republica concordia viguit, stetit illud floruitque at ubi discordia Pompei, & Cesaris, in factiones distractum est, brevi eversum est.

[*A Testimonio.*] Idem cum timeret familiæ

miliæ suæ Scilurus ille Scytha, octoginta filiorum pater omnes accersens, paulò ante mortem, fasciculum jaculorum, singulis frangendum porrexit: at illi, cùm id ne tentare quidem voluissent, quod viderent id esse supra vires omnium, sapiens pater, singula educens ac rumpens, facilè fregit universa; addens, idem ipsis eventum, ni concordes conjunctique viverent.

[*Ab Epilogo.*] Epilogus, animorum conjunctionem suadebit.

III. CHRIA MISTA.

Amici, diem perdidi.

[*Ab Encomio.*] Titus Imperator, is qui ob humanitatem planè divinam, Amor, & Deliciæ generis humani cognominatus est, si quem diem egisset non insignitum aliquo in homines beneficio, jacturam illius diei dolens; dicere solebat, ad amicos conversus, & ingemiscens, *Amici diem perdidi.* Quo laudum genere non digna est, tam amabilis indoles?

[*A Paraphrastico.*] Exponenda illa Sententia; cujus, hic verus ac legitimus sensus est, Amissum illum à nobis diem, quantumvis magna negotiorum turba implicati fuerimus, quo die, nullum contulerimus in homines beneficium. Quisquis es, igitur qui nemini benefaciendo, dies, menses atque etiam fortè annos transigis, exclama, si sensum non amisisti,

Amici

Amici diem perdidi. Noli dicere, te perdidisse diem, quòd non sis factus eo die ditior, &c. Non perdidisti, si bene de aliquo meruisti.

[*A Causa*.] Hujus rei causa est; quòd nullus Homini æquiparandus thesaurus est, cùm nihil sit Homine pretiosius: Hominem lucrari, sibi devincere, plus est, quàm Gazas omnes Persicas collegisse, &c.

[*A contrario*.] Ille contrà, diem non perdidit sed quàm optimè collocavit, qui collocavit apud aliquem beneficium, etsi bona fortè amiserit, etsi honoris fecerit jacturam, &c. ne dicat, *Diem perdidi*. Illa enim dies immortalis erit, nulla obscurabitur nocte, &c.

[*A simili*.] Ut Alexander, jam inde à puero Magnus, dedignabatur cum vulgo hominum, Olympicum decurrere stadium, operam se perdidisse ratus, nisi palmam de Regibus tulisset cursu; sic quivis homo, nisi Hominem beneficiis, vicerit ac devinxerit, nihil magnum, nihil animo suo dignum, se fecisse putet.

[*Ab exemplo*.] Ea tibi, haud dubiè, tum observabatur cogitatio Cyre, cùm plus ex pecuniis in merentes effundendis, quàm ex coacervandis caperes voluptatis. Ea res, Constantine, & Carole Magne, faciebat, ut doctrina, & pietate claros homines, augeretis honoribus, beneficiis ornaretis.

[*A Te-*

[*A Testimonio.*] Notat Socrates, quàm quæstuosa sit negotiatio hujusmodi: qui, cum Æschines, pauper auditor, nihil se diceret habere, quod mercedis loco daret præter se ipsum; & rogaret, ut hoc qualecunque munus dignaretur accipere; Tu verò, inquit ille, me, præclaro, nisi te fortè parvi æstimas, munere affecisti.

[*Ab Epilogo.*] Itaque demus operam nullum ut sinamus abire diem, quem non ornemus illustri aliquo, nostræ in alios benignitatis, & beneficentiæ monumento.

IV. CHRIA MISTA.

Plaudite.

[*Ab Encomio.*] Laudandus Cæsar Augustus, Romanorum Imperatorum felicissimus, ac sapientissimus, cujus morientis illa vox est. Circunstantibus enim lectum amicis, Ecquid videor, inquit, satis bene personam egisse meam? Cùm illi, optimè, respondissent; Ergo, inquit Cæsar, *Plaudite:* quo dicto, se parum obduxit, & expiravit.

[*A Paraphrastico.*] Sensus illius vocis est; nemini mortalium plaudendum esse ante mortem, contra quàm fit ab assentatoribus, qui officiorum tempora pervertentes, vivos plausibus obtundunt,

dunt, quos deinde mortuos onerant conviciis.

[*A Causa.*] Cur non nisi in morte aut post mortem plaudendum? Quia vita hæc Fabula est, in qua, suam quisque personam sustinet, alii Regum, alii mancipiorum, &c. Ut quisque ex artis legibus, hoc est, ex rectæ rationis præscripto, personam erigit suam, plausum refert. Contra, qui non pro dignitate munus suum objerit, talemque non se exhibuerit Actorem, qualem imposita sibi persona postulabat, æternum dedecus subibit, At nec isti vituperium & ignominiam, nec illi laudem ac plausum ferre debent, nisi in morte? Quia mors est vitæ absolutio; nihil autem, nisi absolutum, perfectumque laudem meretur.

[*A contrario.*] Inconsultissimè agunt, qui plaudunt ante mortem; stultissimè qui nondum debitam laudis mercedem exigunt captantque gloriam viventes adhuc, & applaudentes sibi ipsis, aliis etiam dicunt *Plaudite.*

Nec enim in fabula, plauditur priùs, quàm ad Epilogum, & Catastrophen perducta fuerit. Non imponitur corona victori nisi post emensum stadium, confectumque cursum, Non conceditur triumphus, nisi peracta pugna, &c.

[*Ab Exemplo.*] Quid agitis Romani? quid Tiberio Augusti filio ac successori, in-

intempestivè plauditis? Digna quidem plausu gerit, dicitque plurima. At expectate: nondum est plaudendi tempus: expectate, dum vitæ claudat scenam. Tandiu non expectandum: aliam ecce personam induit exuta omni humanitate: non agit jam Imperatorem, & Patriæ Patrem, sed immanem Tyrannum, crudelissimumque Carnificem. Jamnè plaudetis morienti? Audebitne Tiberius in morte, dicere, ut Augustus, *Plaudite*.

[*A Test.*] Quam sapienter dictum: ò præclarum Poetæ carmen, aut potiùs oraculum.

Dicique beatus.
Ante obitum nemo, supremaque funera debet. (Ovid.)

[*Ab Epilogo.*] Sic laudabiliter vivamus ut ante obitum, haud ex vano dicere possimus. *Plaudite*.

Quatuor illis Missis: duas adjungamus Chrias Activas.

I. CHRIA ACTIVA.

Lingua nihil pejus.

Æsopus pulcherrimum illud in turpissimo corpore ingenium, laudem meretur, quòd jussus optimos quosque cibos apparare ad convivium: nulla nisi linguarum fercula in mensam intulit; jussus iterùm, ex pessimis quibusque cibis adornare epulum: linguas iterum in mensa multiplices ministravit.

[*Ab*

[*Ab Encomio.*] Breviter exponetur, quid sapiens ille fabulator significare voluerit, illo ciborum apparatu: [*A Paraphr.*] Nihil aliud certè, nisi quod, ut Lingua nihil meliùs, cùm rectè loquimur: ità cùm malè, nihil pejus. & perniciosius est.

[*A causa.*] Cur Lingua nihil pejus est? (nam nihil esse melius probabitur in sequenti Chria) Quia infinita damna parit, quod enumeratione facilè ostendi poterit.

[*A contrario.*] Silentio contra nihil melius est: nam multi fuerunt in admiratione propter silentium. Et *Stultus quoque si tacuerit sapiens reputabitur* (Pro. 17. 15.)

[*A Simili.*] Lingua ensis est; quot strages, quos cædes edit? &c. Flamma est, quot incendia miscet; Jaculum est, eminùs ferit, animumque ipsum perimit. Et Serpens virus ubique suum spargit, &c.

[*Ab exemplo.*] Serpentis tartarei lingua, & primæ omnium Parentis linguæ perniciem extremam crearunt humano generi.

[*A Test.*] Quo circa dixit vir sapientissimus, multos quidem interjisse gladio, at multò plures, linguæ intemperantia perjisse; (*Eccles* 28. 22. *c.* 2.) Et S Jacobus, linguam omni fera sæviorem, nulla domari humana industria posse.

[*Ab Epil.*] Linguam igitur coerceamus, si mala, quæ affert, extimescimus.

II. CHRIA ACTIVA.

Lingua nihil melius.

[*A laudativo.*] Pittacus Mitylenus, unus de septem Græciæ sapientibus laudabitur, quòd rogatus, partem victimæ proferret optimam, pessimamque, Linguam exsecuit, ac porrexit. Et Bias quoque, alter ex eodem numero sapientium, rogatus ab Amasi Ægyptiorum Rege, exploraturo ejus sapientiam sibi ut ex Ove, quam ad illum consultò miserat, partem optimam, pessimamque remitteret, unam remisit Bias linguam.

[*A paraphr.*] Voluit uterque videlicet demonstrare, Linguam, corporis humani membrum esse, utilissimum juxta, ac perniciosissimum? prout quisque illa rectè, aut secus utitur.

[*A causa.*] Cur lingua, nihil in homine meliùs? (nam jam supra probatum est, nihil esse pejus) Quia innumera bona nobis affert, quod eorum Enumeratione declarandum erit. Quid enim lingua non efficit. Docet, hortatur, laudat, vituperat, jubet, &c.

[*A contrario.*] Silentium contrà, magna sæpissimè detrimenta, quæ recenseri hoc loco poterunt.

[*A contrario.*] Virginis Sanctissimæ, Christianorum omnium optimæ ac maximæ Parentis Lingua, Verbum Divinum, in ejus castissimo sinu produxit;

dum

dum Angelo Dei legato assensum præbuit.

[*A Testimonio.*] Non ergo sine causa dixit Salomon Rex, (Pr.10 11) *Vena vitæ os justi.* (C.18.22.) Et, *Lingua sapientum est sanitas.*

[*Ab Epil.*] Vel benè loquendum, vel omninò tacendum esse, docebit Epilogus ex hac communi sententia.

Aut dic aliquid melius silentio, aut sile.

PRO-

PROGYMNASMA VIII.

DE

SENTENTIA.

Non multum nobis facesset negotii Progymnasma hoc, propterea quòd omnia prorsùs quæ in superiori dicta sunt ad istud referenda sint.

CAPUT. I.

Quid Sententia sit, & quotuplex.

Quid est Sententia?

R. Est oratio, dictum quodpiam, quod ad hortandum, dehortandumvè pertinet breviter explicans.

Quomodo differt Sententia à Chria?

R. Nihil omninò differt; nisi quod Chria non dictum modò, sed etiam factum aliquando commemorat. Sententia verò dictum dumtaxat explicat.

Quotuplex est Sententia?

R. Multiplex, Alia dicitur Exhortans, alia Dehortans, & alia Enuncians. Item; alia Simplex, alia Composita. Rursùs dividitur in Veram, Probabilem, & Superlatam.

Quid est sententia Exhortans?

R. Ea est, quæ ad aliquid hortatur & incitat.

citat. Ut *Amicum dilige, qui te non tua eligat.* (Cat.)

Quid est Sententia Dehortans?

R. Illa, quæ ab aliquo malo nos avocat. Ut, *In voluptatis regno non potest Virtus consistere* (Cic. de Senect.)

Quid est Sententia enuncians?

R. Quæ rei cujuspiam naturam nobis aperit. Ut, *Virga atque correptio tribuit Sapientiam.* (Prov. 29. 15.)

Quid est sententia Simplex?

R. Quæ unum, simplicemque habet sensum. Ut *Soli boni sunt felices.*

Quid est Sententia Composita?

R. Quæ non unum tantum sensum continet. Ut, *Fortunas fortes metuit, ignavos premit.* (Sen.)

Quid est Sententia Probabilis?

R. Quæ rem non quidem certissimam, sed probabilem ac verisimillimam enunciat. Ut, *Major est mulieris quàm viri malitia.* (Arist. de hist. Anim.)

Quid est Sententia Vera?

R. Quæ rem affirmat semper veram. Ut, *Facile est vincere non repugnantem.* Et *Malè parta, Malè dilabuntur.* (Cic.)

Quid est Sententia superlata?

R. Quæ rem videtur augere supra veritatem. Ut, *Ingrato homine, terra nihil erat pejus.* (Auso apud Lips. in Sen.)

Quibus capitibus tractatur Sententia?

R. Iisdem plane quibus Chria videlicet

ab

ab Encomio, Expositione, Causa, Contrario, Similitudine, seu Parabola, Exemplo, Testimonio veterum, & Epilogo.

Sed jam Exemplum Sententiæ ab omnibus his locis pertractatæ, accipe;

CAPUT II.

SENTENTIÆ

Exemp'um.

Adolescens, juxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit non recedet ab ea.

[*Ab Encomio.*] Adeste animis, Adolescentes, attentasque præbete aures Regum sapientissimo, Doctorumque omnium Regi, quem nihil eorum latuit, quæ sciri ab homine possunt, qui penitissimos naturæ recessus, artiumque arcana omnium, adytaque secretissima scientiarum, ingenii pervasit acie, animoque complexus est; cujus in augustissima mente velut in sacrario, visa est posuisse sapientia domicilium cujus ab ore, sua ipse Deus fudit oracula, leges dixit, concilia explicuit, mysteria promulgavit. Audite quibus vos ille verbis avocet à vitiis, ad virtutem impellat, cohortetur ad vitæ decus, & ad omnem officii rationem pelliciat: *Adolescens*, inquit,

quit, *juxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Quasi vos ita commoveret, ac diceret.

[*A Paraphrastico.*] Videte, Adolescentes lectissimi, quam à primo ætatis exordio agendi rationem teneatis, quam ab ineunte pueritia ordiamini vitæ telam, quæ puris paratisque ad sationem mentibus semina mandetis, quibus colorum initiis puras animorum tabulas imbuatis, ad quas artes appellatis cogitationem, quod arripiatis vivendi genus, quam studiorum ineatis viam: Etenim; quàm quisque à teneris capessiverit vitæ rationem, eam ad exactum usque senium retinebit, nec ulla prorsus arte, nullaque vi ab instituto cursu revocari se patietur. Considerate inquam etiam atque etiam, quo vestra inclyta indoles, quam in partem, corrupta vitiis natura propendat, quò vos abripiat fervor ætatis, & æstus impotentis animi, turpissimusque cupiditatis dominatus: si enim vitiorum lue, semel infeceritis animos, sordibusque fœdissimarum voluptatum violaveritis innocentiam mentis, manabit pestis ad ætatem usque postremam; contagione serpet malum exitiabile ad senectutem ultimam, nec ullam morbo pestilenti curationem dies afferet; sed ingravescentibus annis magis, ac magis ingravescens, æternum vobis pariet dolorem nominique vestro labem inuret

ignominiæ sempiternam.

[*A Contrario*.] Si contra à puero, indixeritis voluptati bellum, si cohibuerit rationis frœno libidinem, nihilque vobis expetendum putaveritis, nisi quod sit cum laude, & cum dignitate conjunctum, crescet accessu annorum honestatis amor, obfirmavitur mentis vigor, robore vitium; nec consenescet virtus, senescente vita; sed quò languidior vis erit emarcescentis corporis, eò generosior efflorescet animus, maturosque tum maximè suavissimosque fructus, ætate immatura profundet.

[*A Causa*.] Nempe, & usus & consuetudinis maxima vis est in omnem partem, ut quædam quasi necessitas inducatur, aut infeliciter conficiendi vitæ cursum, quem ab ipsis vitæ carceribus inchoavimus.

[*A Simili*.] Flectitur nimirùm, eadem facilitate tener animus: qua molle corpus; dumque adhuc certus est, quasvis figuras inducit. At si intercessu temporis, mollitiem amittat illam ductilemque indolem, & quasi lapidescere cœperit; indutam, ad finem usque vitæ, formam conservat. Cernite, ut metalla cum fervore soluta fluunt, in quoslibet vultus conflantur; ubi verò desit ignis, ut continuò immutabiliter obdurescunt. Aspicite, ut arbores, in quamcumque

partem

partem flectuntur facilè, cùm teneræ sunt; ut contra induratæ annis, nulla dirigi industria queant, sed abnormes ac tortuosæ perseverant. En, ut globus quem validè impactus, torquet per planitiem malleus à linea nunquam deflectit, donec impressa vis sensim elangueat & impetus emoriatur. Videte, ut per declivia montis, saxum è cacumine avulsum ac ruens, quò longiùs à summo provolvitur, eò violentiùs rapitur, nec usquam nisi in ima valle conquiescit. Sic, qui per hujus vitæ prærupta, lubricaque prolabi cœperit in præcipitia vitiorum, consistere nulla ratione valebit, donec in profundissimum miseriæ barathrum, lamentabili casu devolvatur.

[*Ab exemplo.*] Testis est purpuratus ille Carnifex, coronatum illud Monstrum, capitalissimus ille bonorum Hostis, illa ex omni vitiorum genere coagulata Bellua, Portentum illud naturæ ex immanitate concretum, Herodes ille, tyrannorum crudelissimus testis est, qui assuetus à cunabulis, innocentissimorum hominum fundere cruorem non modò non discessit à ferino more, confectus jam senio, sed in ipsa etiam morte, atque adeò, quantum in ipso fuit eundem ultra fata retinuit.

[*A Testimonio.*] Nec verò, id mirum videri debet: quod enim scriptum reliquit eximius Ecclesiæ Doctor Hierony-

mus, *difficulter eraditur*, *quod rudes anni perbiberunt* (De Instit. Pu. ep. 7) & quod ajebat ille alius, *facile est teneros ad huc animos componere*, *difficulter reciduntur vitia quæ nobiscum creverunt* (Sen. 2. de ira, c. 2.) Denique, *Ætas prima post tincturam voluptatis*, *ægre alium colorem bibit*. (Fam. Str. de Bell. Belg.) Illud enim Poetæ tritum prætereo.

Quo semel est imbuta recens servabit odorem.

Testa Diu. (Hor. l. 1. ep. 2.)

Imbuite igitur, Adolescentes, recentes animos suavissimo virtutum liquore, optimarumque artium pretiosis odoribus, illos, ut diu æternùmque servetis; Rectæ rationis inite viam, dum vobis est integrum. Sic enim susceptum insistentes iter, nunquam deflectetis ab honesti calle; Et, ad quam concitato cursu, acris vegetaque contendit ætas, Senectus fortunata metam contingent.

PRO-

PROGYMNASMA IX.

DE
ETHOPŒJA,
ET THESI.

DUO Aphtonii Progymnaſmata in unum contrahimus, quòd de utroque pauca dicenda ſint.

CAPUT I.

De Ethopœja.

ETHOPŒJA *figura eſt Rhetorica, & quidem una de pulcherrimis de qua idcircò ſuo loco id eſt Progymnaſmate 2. de Figuris dicturus fuiſſem, niſi & proprium Aphthonius Progymnaſma tribuiſſet. Eam idem Auctor, contra communem omnium oratorum Sententiam cum Proſopopœja confundit, & Exemplum quod affert de Niobe, quam poſt interfectos filios loquentem facit, mera Proſopopœja eſt; At nos utramque diſtinguimus & Ethopœjam quid ſit, (nam de Proſopopœja fusè alibi) ſic definimus.*

ETHOPŒJA eſt quædam expreſſio motuum perſonæ alicujus; quæ fit, dum ejus actiones, ſtudia, propenſiones; & agendi ratio exhibentur oculis. *Characteriſmus* item dicitur, cùm perſonam ita effingit,

effingit, ut non corporis modò lineamenta, sed animi quoque indolem, quasi ponit sub aspectum.

EXEMPLUM I.

Ethopœja.

Puer Piger.

Hic ille Puer est, quem ab litterario ludo prodeuntem aspicio. Hic ille, inquam est, quem hic delineo: cujus vultum mihi exprimendum, habitumque sumerem, ipsius si pigritiæ imago ad vivum reddenda suisque depingenda coloribus esset? Et verò, Nonne ex ejus ore, atque incessu, pigerrimum esse nebulonem intelligis? Annon impexus capillus, vestis sordida, galerus pulvere fœdatus; pallium ab dextro humero indecore fluens, humumque verrens, meram desidiam clamarit? Nunquid; vel in libris ipsis, quos sub axilla gestat, ipsius legis negligentiam? Suam se in domum recipit, adjungamus nos ei comites, & tardo, inertique passu gradientem; cogitatione sequamur. Quid facturum putas; ubi limen attigerit, nisi quod semper aliàs? Ab ipso statim vestibuli aditu, servum inclamans, Heus; tenebrio, inquit, adesdum: Etiamne restitas cessator? Exonera me hac intollerabili sarcina librorum, quos Dæmon malus, in malam rem avehat, ita mihi quotidie pariunt uberrimam, messem mali. Inde cubiculum ingressus, in lectum se proiicit, anhe-

anhelans partem quietis capturus aliquam, dum vocetur ad cænam. Vocatus adest illicò, strenuumque, hoc duntaxat loco se præstat. Exemptis epulis, oscitare, obdormiscere incipit, & toto capite annuere, tempus jam advenisse eundi cubitum. Itaque abit, obesum, & adipale corpus plumeo resupinat toro, ad multam lucem stertens placidè, somnum porrò producturus ad meridiem, si permitteretur. At ecce ancilla obstrepit ad fores; adest objurgator, qui torpentem excitet, & solemne illud occinat:

Nempe hoc assiduè; Jam clarum manè fenestras.
Intrat, & angustas ostendit lumine rimas.

Nec tu tamen, Aselle, expergisceris? videris mihi, vel cùm Gliribus certare posse. Hic, beatulus noster aperire oculos, caput attollere, explicare brachia, & huc illucque se versare: Et, quæ hora est? inquit, vix dum illuxit; meis certè oculis adhuc multa nox est. Quid multis? Dum scalpit caput, dum distendit nervos, dum oscitat, fricatque, erigitur lecto, tota abit hora. Demum indutus à toro recta pergit ad focum, à foco cibarium vadit ad armarium culineum; tandem in Academiam se confert, testudineum movens gradum, & ambages viarum quæritans, obviasque opificum tabernas stolidè contemplans, morasque nectens alias ex

aliis. Denique accedit ad scholas, eo fermè tempore, quo solent alii à scolis abscedere.

EXEMPLUM II.

Ethopœja.

Puella vana.

Nobilis est ac dives hæc Puella, amplæ familiæ spes, hæres unica, quò meliore forma fulgens, eò fastu vaniore turgens.

At ecce illam, quomodo à rheda illa inaurata prodit, Imago ad speculum ficta, Officina deliciarum Exemplar levitatis absolutum. Cernis, ut tumet vanitatis Simulacrum, ut se circumspicit superba, ut se vendat arrogans, ut collum erigit, gressumque frangit, oculosque torquet circumquaque, non tam ut videat, quàm ut videatur. Viden' ut purpuream trahit cum ostentatione lasciviæ defluentem luxuria cycladem, auro, gemmisque radiatam: ut detracto molliter cripso bombycino, à levissimo vertice protendit, jactatque cerviculam, ut capillos ambitiosiùs comptos, concinnatosque velut incidatim, hinc inde sparsos explicat, levissimæque ventorum agitationi permittit, quasi captans ab aura gloriolam. En, ut niveæ splendent armillis manus, ut aures micant inauribus aureis, ut collum gemmeo torque rutilat, ut crebro coma scintillat adamante. Ah! oculos quæso, abducamus, ab ejus ore cerussato, miniato, stigma-

ſtigmatico ut ne nimirum violetur, aſpe- ctu parùm verecundo modeſtia; & aliò avocemus aures: amabo illam adit, alloquiturque de grege mundulorum neſcio quis, totus de capſula, ex pictura totus; verè omnia bona ſua ſecum portans: Bene habet. Colloquium abrupit interveniens à parente ſervulus. Abſcedit barbatulus ille comptulus, & rhedam Nympha ſubit iterum, properatque ad ædes maternas: Jamque carrucæ ſtrepitu excita mater ad feneſtram accurrit; filia viſa devolat ad fores, & ruens in amplexum. Ubi tandiu inquit, à me abfuiſti, meæ vitæ corculum, mei cordis animula, mea voluptas & ſuavium; At illa, non diu me deſideraſti mater, vix momento uno foris ſum morata. Atqui, Annum mihi videbaris abfuiſſe; aſcende mecum, mea lux, in aulam: ſed placidè, ne quid tibi, feſtinando, parias incommodi: hìc ſede, meum mel, tuamque mirare formam in hoc ſpeculo; nam digna es profectò quam Venus ipſa demiretur: cui vel gratiæ invideant. His dictis, colliqueſcit puella gaudio, ſibique lenocinante riſu gratulans adblandienſque matri grates agit repetito oſculo.

CAPUT II.

De Thesi.

SI qua Aphthonius babet de Thesi pertractare vellem ea, quæ Chriam, diligentia; esset mibi hic differendum de ipsa Oratione, quæ perfecti Oratoris opus est. Exemplum enim quod habeo, An ducenda sit uxor, *absolutæ orationis argumentum est, Atqui non est nostri instituti de Oratione hic agere sed de præcipuis ejus partibus, ut ex singularum efformatione, discant sensim Tyrones, Orationem integram pertexere, Dicamus ergo hic de Thesi pauca, & perspicua & quod caput est, apposite ad eorum captum, in quorum gratiam hæc elucubramus: Ac quæramus primum.*

Quid est Thesis?

R. Est rei alicujus investigandæ per orationem consideratio, vel disquisitio, quam Cicero *Propositum, & Consultationem* vocat.

Quotuplex est Thesis?

R. Duplex: Alia *Civilis*, cujus finis est Actio, ut, An bellum sit gerendum; Alia *Speculativa*, cujus finis est sola cognitio, Ut; An Sol sit major terra.

Quid differt Thesis ab Hypothesi?

R. Quòd Thesis sit propositio generalis seu infinita; Hypothesis verò sit particularis & finita, idest, circumscripta adjuncto quodam vel personæ, vel loci, vel tempo-

temporis &c. v. g. Quæstio hæc. *An Pigri sint Plectendi*, Thesis est, quia est universalis, & infinita quæstio, At si quæratur, *An Petrus qui piger est, plectendus sit*. Vel, *An sit mulctandus, publico in loco*. Vel, *An hodie; an verò cras, merita pæna sit afficiendus*. Hujusmodi quæstiones omnes finitæ sunt, & proprio nomine dicuntur Hypotheses.

Quis est usus Theseos, seu Propositionis infinitæ?

R. Maximus quia orationes, quæ latissimè vagantur, sunt orationes. Et quæ de universo genere dicuntur, valent ad judicium ferendum de singulis: Et quæ de universo genere probantur, de parte etiam probari necesse est. Exempli causa: Si sermonem sim habiturus de Diligentiæ laudibus, excurram in laudem Virtutis; si vituperaturus Pigritiam, Vitij generatim sumpti turpitudinem describam: Quod enim de Virtute dixero, id de diligentia: & quod de Vitio, id de Pigritia dici quoque poterit: Quia Pigritia est pars Vitii, & Diligentia, pars seu species Virtutis. Itaque, quoties tibi erit, de re quapiam, instituenda oratio, optimum erit, quæstionem illam particularem, & finitam, quæ dicitur Hypothesis, traducere ad generalem, & infinitam, quæ Thesis appellatur, ut demonstrabit hoc Exemplum.

EXEMPLUM
THESIS.

Gratior est Puerorum Institutio, quàm Adolescentium.

Hypothesis est hac propositio, quia finita est, & ad certas personas contracta; Ut autem ejus probatio sit ornatior, illam revocabo ad hanc Thesim. Quia animalia omnia delectant, cùm parva adhuc sunt, displicent autem, cùm grandescunt, *Postquam hanc Thesim tractavero, ad Hypothesin, hoc est, ad ipsos Pueros, illam contraham & afferam rationes, cur magis tenera illa ætas arrideat quàm provectior. At nunc incipiamus à Præpositione quam hac una Periodo sic circumscribo.*

[*Propositio.*] Voluptas, qua ducimur omnes, cùm honesta est, quæ dulce condimentum est laboris, sinceraque virtutis illecebra, nec minus animorum quàm sensuum suavissima deprædatrix, longe purior ac limpidior à puerilis Informationis fonte dimanat, quam quæ fluit, si tamen ulla fluit, à severiori Institutione Adolescentium.

[*Ad Thesin revocatur.*] Quid ita? Quia ea ferme natura est earum rerum quæ vitam habent, caduntque sub oculos, ut nos eatenùs miro quodam oblectamento demulceant: quatenus intra suæ velut infantiæ limites continentur, propriusque absunt ab ortu; incipiant verò tum displi-

cere,

cere, cùm natu provectiores grandescunt, tantoque magis displicere, quantò recedunt longiùs à vitæ cunis, acceduntque magis ad senium.

[*Thesis probatur ab inductione.*] Id vel in ipsis intueri licet brutis animantibus, quæ alimus domi. Nam, exempli causa, Catello quid Blandius; seu, dum secum ipse solus in areæ palestra lusitat, aut Felli contribuli suæ, à tergo insidias struens, ex improviso facit impetum, rixasque benevolas movet, bellumque gerit bellulum, sive cùm venienti Heræ, salutatim adblandiens, modò vestis admordens tenero dente limbum, modò latratu querulo subiratus immurmurans, caudula pedes verberat, ac nunc assultat, resultatque, agitque se, versatque circum, quasi castrum obsidione cingeret, donec Hera, Catuli blandimento victa, deditionem faciens, gremio lassum suscipit, facitque sui per otium suaviorem copiam. Et Felicula quid festivius; quàm oculos jucundè pascit reficitque! ut hilaritatem aspergit intuentibus, dum se nunc torquet in sublime; nunc toto strata corpore, humi se in porrectum deiiciat, ac modò se cogit in cochleam, nunc evolvit se in anguillam, modò costulas fornicans, arcuansque in cameli gibbum, momento residente dorso, explicat exeritque se, ac velut in sagittam vibrat. Jam Agnellos Hœdillos Vitellos, Porcellos (pudet nominare) imò Pullos dicam-

dicamque? dicam, sed præfabor honorem, ipsos inquam Pullos Asininos, cæteramque turbam Catulorum, pullorumve, quid memorem? Quàm pulchelli, quàm venusti, quam politi sunt, donec sunt pulli!

Verùm enim verò adolevitne ille Catulus? Excessit ne primos annos Felicula illa? Vervexnè, Agnellus ille factus est? & Hœdus ille, Caper? blandusque Porcellus immundus Sus? Et illa pulla, evasitne absolutus, & ex omni parte perfectus Asinus? Proh! quantum fœditatis, & cœni! quantum spurcitiei ac turpitudinis! quantum, inquam, horroris afferunt mole grandiores, qui olim pumiliones ita placuerant! Nimirùm, abit, cum primoribus annis, læta illa vegetaque naturæ indoles; marcescit viridus ille flosculus, ornatusque genii vigor; Et languet illa vitæ flamma, & obsolescit ille formæ nitor, & illud omne, quodcumque est, quòd sic alias arridebat oculis, annis venientibus evanescit.

[*Thesis reducitur ad Hypothesin.*] At quorsùm hæc de belluinis Pullis disputatio pertinet? ut inferam videlicet, mirum accidere nemini debere, quod uberrimam jucunditatis liquidissimæ segetem Præceptores à Pueris colligant, quos excolendos suscepere, plenaque hauriant defœcatissimæ lætitiæ dolia; cùm ex contrario, ab Adolescentibus quos erudiunt, perpaucas oblectamenti guttulas vix eliciant? multorum

torum spatio annorum, rarasque oppidò voluptatis spicas extorqueant.

[*Hypothesis probatur*] Inest siquidem, ut usu probamus, inest huic ætatulæ, mellei dulcoris vis maxima, leporumque delicatiorum numerus ingens; venerumque tam grata copia, & risuum amænitates ita festivæ, odorque ingenuitatis innocentissimæ, quem toto ore continenter exhalant, usque adeò suave olens, ut non possint illos non ferre in oculis, & in deliciis non habere, qui liberalibus eos disciplinis inficiunt. Quod enim, uti modo disputabam, in cæteris Natura brutis adumbravit, ut quamvis fœdiora finxerit, nonnihil tamen resperserit venustatis, quo se nobis commendant, dum pusilla sunt, idipsum, ut decuit, in pueris expressit longè solertiùs venustos efformans ad gratiam; (*Distributio*) elegantulos ad decorem, ad delicias mundulos, ad amænitatem candidulos, ad amorem comptulos ore, capillo crispos, cute molles, oculis hilares, risu nectareos, moribus sacchareos, totosque ex amabiliori liberalitate concretos: At non aliam certè ob rationem, ut non temerè suspicor, quàm ut his quasi ornamentorum blandimentis alliceretur erudita Magistri manus, quæ arte præceptisque perficeret, quod ipsa felici adeò successu natura, in suis Pusionibus inchoasset.

PRO-

PROGYMNASMA X.

DE LOCO COMMUNI.

Destructione, & Confirmatione, Laude, & Vituperio.

Reliqua Aphthonii Progymnasmata, in unum confero; tum quòd minoris sint momenti, & raro in usu, tam quod ex priorum tractatione, facilè cuivis erit intelligere, qua ratione quæ supersunt, tractanda sunt, modo præcepta teneat ab eodem Auctore tradita, quæ idcircò hìc explicanda esse duxi, quam clarissimè potero.

CAPUT I.

De Loco Communi.

Quid est Locus communis?

R. Est oratio, laudes alicujus aut vitæ exaggerans.

Cur dicitur *Communis*?

R. Quòd communiter iis omnibus attribui possit, qui ejusdem laudis aut vitii participes cum illo sunt, quem laudamus aut vituperamus, v. g. si Dionysium insector ob Tyrannidem; quæcumque dicam

de

de Tyrannide, ea in omnes pariter Tyrannos cadent.

Quodnam est Exordium Loci communis?

R. Nullum habet Exordium, nisi exercitationis causa; proptereà quòd Locus communis nihil aliud est, quàm gravis quædam amplificatio, ad Perorationem propriè pertinens.

Quibus capitibus tractatur?

R. Sex istis.

Contrario, *Sententia*, *Expositione*, *Digressione conjecturali*, *Comparatione*, *Exclusione misericordiæ*.

Et illa capita, sex aliis sequentibus terminantur.

Legitimo,	*Facili*,
Justo,	*Honesto*,
Utili,	*Eventuro*.

Ut hæc intelligas, adverte oculos in Exemplum quod sequitur, tametsi rudi pennicillo delineatum: neque enim absolutiori, post tot alia, opus esse arbitror.

EXEMPLUM

Loci Communis.

Seditiosus.

Fingendum est, te Seditiosum hominem accusare, & exagitare apud Judices; premissoque brevi proæmio, cujuscumque modi libuerit; quasi multa alia jam dixeris de illius facinoribus, & perorandi tempus sit, Seditionis crimen sic exagerabis.

A Con-

A Contrario.

Ostendendo, quale quantumque sit bonum, Pax, & concordia, quæ antea vigebat, & vigeret etiam nunc magno omnium bono, nisi nefarius hic suis seditionibus illam violasset, &c.

Ab Expositione.

Exponet, non ad docendum (rem enim jam notam esse ponimus) sed ad concitandam majorem in reum invidiam, quo pacto rebus novis studens sceleratus, seditionum procellas excitarit in republica suis coitionibus, ac dolis, multos primùm pellexerit in fraudem, & ad suas partes pertraxerit, &c.

A Comparatione.

Comparabis hoc ejus crimen cum aliis, v. g. cum aliorum libidine, aut temulentia: ostendesque graviorem ab illo quàm aliis omnibus, perniciem inferri reipublicæ.

A Sententia.

Hoc est, *à consilio, & mente* quo scilicet consilio, qua mente turbas moverit: quid sperarit: quid animo intenderit: voluit videlicet, *inquies*, leges rescindere, jura pervertere, occupare summum locum, &c.

A Digressione conjecturali.

Digrediendum erit, & excurrendum in anteactam ejus vitam, & ex hoc uno crimine conjectura capienda de cæteris. Non nunc primum, *inquies*, cæpit moliri exitium

tium patriæ: ab ipsa infantia, sese exercuit in omni flagitiorum genere.

Ab Exclusione misericordiæ.

Tantum illud dices esse crimen, ut sine majori crimine condonari nequeat: nullum veniæ relictum esse locum; misericordiam ei non esse tribuendum, &c.

Quæ postquam dixeris, impellendi erunt Judices ad sententiam adversùs illum ferendam ostendendo his capitibus.

A Legitimo.

Nihil esse legibus magis congruum, quàm ut, &c.

Ab Justo.

Justum id esse; ut pœnam ipse ferat, quæ omnis impositurus fuisset, &c.

Ab Utili.

Id saluti reipublicæ conducere, &c.

A Facili.

Nullo negotio, ejus furorem posse comprimi, &c.

Ab Honesto.

Nihil rationi convenientius esse; quàm debitas exigere ab illo pœnas, &c.

Ab Eventuro.

Ex ejus supplicio, eventura civibus bona omnia; Remp. revocatum iri in statum felicitatis pristinæ, &c.

Hic observandum, quod de Seditioso diximus, idem de quovis alio facinoroso homine intelligendum esse; & quæ contrà vitium, eadem illa capita valere omnia, si

qua

qua virtus esset eruenda, singula, in contrarium sensum accipiendo; verùm Locus hic Communis adhiberi tantùm solet ad insectationem vitiorum.

CAPUT II.

De Destructione, & Confirmatione.

Quid est Destructio?

R. Destructio, seu Subversio est propositae alicujus rei reprehensio.

Quaenam destruenda, seu subvertenda sunt?

R. Ea, quae neque prorsus manifesta, neque incredibilia sunt, sed quae dubia & obscura.

Qua arte fit ista Destructio?

R. Primò, Reprehendendi, qui illius rei, quam infirmare ac labefactare volumus, sunt auctores, dicendo, illos nullius esse nominis, vel fidei parum probatae, vel in illa re, de qua agitur, non bene versatos, &c. Deinde ipsamet res subruenda his capitibus, quasi totidem arietibus.

Obscuro,	*Repugnante,*
Incredibili,	*Indecoro,*
Difficili,	*Inutili.*

Hoc est; probandum erit, Rem illam, 1. *Obscuro*, & incerto capite manasse in vulgus. 2. *Incredibile*, id esse, fidemque superare omnem, &c. 3. *Difficile* admodum

dum esse, potuisse fieri. 4. *Repugnare* illud naturæ. 5. *Indecorum* pariter ac rationi contrarium. 6. *Inutile*, denique futurum fuisse, &c.

Confirmatio, seu Asseveratio, quid est?

R. Est propositæ rei Comprobatio, sed illa res, ut de Destructione modò diximus: nec incredibilis, nec penitus perspecta esse debet.

Qua ratione, & quibus capitibus Confirmanda res est?

R. Eadem ratione, totidemque capitibus quibus destruenda; sed contrariis, omninoque oppositis: Videlicet, à

Manifesta,	*Convenienti*,
Probabili,	*Decente*,
Facili,	*Utili*.

Exemplum utriusque præclarum esse posset, vetus illa quorundam opinio, seu potius fabula, de Trajani Imperatoris anima, Sancti Gregorii Magni precibus, ab inferorum pœnis liberata, & in cœlum recepta. *Vide Baron. An. ad Ann. Chr.* 119.

CAPUT ULTIMUM.

De Laude, & Vituperatione.

Quid est Laus?

R. Est Oratio, bona alicujus enumerans.

Quibus rebus Laus tribui potest?

R. Excepto peccato, nihil est in hac rerum

rum universitate, cui non possit Laus concedi.

Quid illud autem est, quod maximè laudem meretur?

R. Ubi à Deo non discesseris, omnium laudum Fonte, quæ Virtus præcipuo quodam jure, Laudem tanquam sibi uni debitam vendicat; Præter autem Virtutem, omnes res creatæ laudari possunt, etiam inanimes; sed præ cæteris Homines laudare solemus.

Propter quæ Homines laudantur?

R. Propter bona, quibus ornantur.

Quæ bona illa sunt?

R. Alia sunt Bona fortunæ, ut opes, potentia, dignitas, nobilitas, patria: Alia Bona corporis, scilicet, pulchritudo, robur, sanitas. Alia sunt Animi Bona, ut Scientia & Virtus. Ex his omnibus bonis unicum est, quod semper laude dignum est, nimirum Virtus. Reliqua verò, eatenus merentur laudem, quatenus iis ad rectè laudabiliterque vivendum utimur: alioqui vituperationi sunt obnoxia.

Quid igitur est faciendum, ei qui laudare quempiam velit?

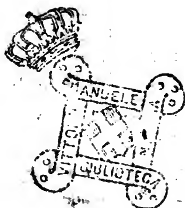
R. 1. Bona illa omnia quæ possidet, enumeranda, & verbis exornanda sunt; 2. Contrariorum oppositione augebitur Laudatio si ostendas, eum, quem ornas, immunem esse ab omni labe vitiorum, quæ alios dedecorant, 3. Comparatione quoque laus crescet,

crescet, si eum præclarissimis quibusque viris componas, atque etiam, si merebitur, anteponas.

Vituperatio, quæ oratio est mala alicujus enumerans, eodem prorsus modo fieri solet, quo Laudatio.

Exempla tam laudis quàm vituperii, plurima toto hoc libello sparsa reperies; nullum propterea hìc appono. Nec de Descriptione, quicquam ex Aphthonio subiicio, non tantùm quia nullis præceptis continetur, eademque fermè Descriptioni, quæ Narrationi conveniunt, & cum Ethopœja, eadem prorsus est; sed etiam quia molior Opusculum, descriptionibus variis, & loquendi formulis, ad præcipuos quosque locos communes, ut ad Bellica, Nautica, Rustica &c. pertinentibus, contexendum, quo, haud scio an quicquam sit æque necessarium Rhetoricæ Candidatis. Alterum item, varia Orationum genera, præsertim in genere laudativo, complectens eadem, si Deo cordi fuerit, cui sit uni.

Laus ab omnibus sine fine.

EMANUELE
VITTORIO
BIBLIOTECA

